
UNIVERSITY OF TORONTO
3 1761 01167184 9

BODŘÍ PRAŽANÉ.

SEBRANÝCH SPISŮ IGNÁTA HERRMANNA

VYDÁNY POSUD SVAZKY:

I. BLEDNOUCÍ OBRÁZKY. Vzpomínky nejstarší a drobné episody z maloměstské kroniky. — Vydání druhé, 325 stran . . . . K 3·40

II. OTEC KONDELÍK A ŽENICH VEJVARA. Drobné příběhy ze života spořádané pražské rodiny. Vydání šesté, 487 stran . . . . K 5·20

III. TCHÁN KONDELÍK A ZEŤ VEJVARA. Drobné příběhy ze života spořádané rodiny pražské. Vydání druhé, 536 stran . . . . K 5·50

IV. Z CHUDÉHO KALAMÁŘE. Drobné náčrty. Vydání třetí.

PRAŽSKÉ FIGURKY. Rázové obrázky ze života. Vydání třetí.

PAN MELICHAR. Obrázek z „tiché" pražské domácnosti. Vydání druhé, 453 stran . . . . . . K 4·80

V. Z PRAŽSKÝCH ZÁKOUTÍ. Humoristické a rázové kresby ze života. Vydání druhé, 213 stran. . . K 2·20

VI. STAŘÍ MLÁDENCI. — Humorné obrázky ze života „přespočetných". — 225 stran. . . . . . K 2·40

VII. U SNĚDENÉHO KRÁMU. — Líčení z pražského života. Vydání třetí. Část I. a II. 284 stran. . K 3·—

VIII. U SNĚDENÉHO KRÁMU. Část III. a IV., 346 str. K 3·60

IX. BODŘÍ PRAŽANÉ. Postavičky z pražských zdí a ulic. Vydání druhé, 300 stran. . . . . . . K 3·20

SVAZKY V PŮVODNÍ VAZBĚ O K 1·40 DRAŽŠÍ.

SEBRANÉ SPISY

IGNÁTA HERRMANNA

DÍL IX.

BODŘÍ PRAŽANÉ.

V PRAZE.

NAKLADATEL F. TOPIČ KNIHKUPEC

1909.

BODŘÍ PRAŽANÉ

POSTAVIČKY Z PRAŽSKÝCH ZDÍ A ULIC.

NAPSAL

IGNÁT HERRMANN.

VYDÁNÍ DRUHÉ.

V PRAZE.

NAKLADATEL F. TOPIČ KNIHKUPEC

1909.

Tiskem »Unie« v Praze.

Bratrskému příteli a svaku

Albrechtu Chválovi

za všechno přátelství ke mně a k mé rodině.

(1893.) *I. H.*

(Z úvodu k prvému vydání r. 1893.)

Jsou lidé, kteří žijí v Praze od narození do smrti, což trvá někdy hodně dlouho, ale za celou tu dobu nepovšimnou si hrubě života, který kolem nich šumí, se valí, hřmotí — nerozeznávají, kdo a co vše „tou Prahou hýbe". Jim zdá se, že nemůže jinak býti, než jest. A celý svět připadá jim stejným. Vidí-li koho v klobouku, v kabátě a v kalhotách, vědí, že to mužský. Potkají-li figurku v plášti, s malou zahrádkou nebo s vycpanou ptačí rodinou na klobouku divných tvarů, v sukních a se slunečníkem neb vějířem, hádají nepochybně, že to ženština. Jaký, jaká, jakého povolání a významu pro společnost — vším tím hlavu si nelámou. Kdo žije život spořádaný, pravidelný, kdo vypíjí svoje pivo jen doma, kdo chodí se slepicemi spat a každého rána jenom na vlastní posteli se probouzí, nespatří a nepozná do nejdelší smrti mnohého ze svých spoluobčanů, jeho život a význačné vlastnosti.

Přírodopis velikého města jest obšírný, nekonečný — ještě nikomu se nepovedlo napsati jej úplný. O tvorech dvounohých a čtvernohých ví se tak skoro o všech a všechno a ze všech pěti dílů světa — přírodopis velikého města jest proměnlivý. Přispůsobuje se sice i němá tvář modernímu životu, kde jím je dotknuta, ale v celku je čtvernohý osel skoro všady šedivý a husa nebude jakživa koloraturní zpěvačkou. Jinak ve větších a velikých mraveništích lidí,

Příslušníci těchto společenských shromáždišť přispůsobují se stále denním požadavkům a mění se dle schopností vlastních a neschopností jiných. Dnes ho máte za člověka zcela rozumného a svědomitého — zítra se z něho vyklube špekulant a podnikatel staveb. Přes noc vám rozryje a zničí zahradu, do níž vedlo nějaké postranní okno z vašeho bytu a do které jste s potěchou léta nahlíželi, vykácí staleté stromy, rozkope trávníky, smete šťavnaté houštiny, rozseká stinná stromořadí na palivo a v náhradu za to navalí vám kasárních zdí s řadami nespočetných oken, spoustu střech, osazených nespočetnými, věčně čadícími komíny.

Setkáte se ráno s někým, koho jste od jakživa pokládali za sobě rovna a kdo ve vzácném souzvuku s vámi pociťoval tíseň mnohých nesrovnalostí a neshod v životě a v společném hospodářství. A žasnete, jak se na vás dnes podíval, jak svrchu vás odbyl. Teprv teď vzpomínáte, že je od včerejška obecním radou, a jako takový že naprosto přestal cítit s tou „luzou", která pořád na něco stěžuje, pořád něco chce. Od včerejška, přes noc to dovedl!

Obcovali jste druhdy s člověkem, o němž jste byli přesvědčeni, že má naprostý soucit s bližním, cit pro právo a spravedlnost, jak je vložen v srdce člověka skoro každého, že je za jedno s tím veškerenstvem, jež ho obklopuje, a bouřila se mu krev, viděl-li, že někdo snaží se stěsnati rozum i srdce všechněch v jedinou svěrací kazajku zkoprnělé kázně, společenské či ouřadní. Ale setkáváte se s ním po letech a nechápete, jaká proměna se stala. Je ztopořen, od nehtů nohou do řídnoucích vlasů nasáklý nesčíslnými paragrafy, jež jsou mu biblí pro všechen život vůkol; mrtvými literami, v jejichž záplavě se duch jeho utopil a které umí vykládati rozumem pojednou tak obmezeným a bez citu a porozumění pro hnutí a výraz jednotlivých samostatných hlav a hnutí duševních. Jediným vodítkem jest mu přání nebo byrokratický rozkaz vyšších, vůdčí hvězdou pro vlastní osobu kariéra, kariéra, kariéra! Pro tu dovedl

potlačiti v sobě vše, zápal mládí, někdejší ideály, úctu k názoru a přesvědčení jiných, touhu po volnosti, ba zapře v sobě i hlas krve a zjevně i rodný jazyk a příslušenství k lidu, z něhož vzešel. S tím vším setkáte se snad všady jinde také, ale nejbohatším skladem podobného materiálu je přece velké město.

Naproti tomu však setkáte se i ve vrstvách nejnižších s tklivými zjevy oddanosti a sebezapření, proniklými citem povinnosti, nesoucími břemeno života bez reptání, umírajícími bez povšimnutí. A tyto zjevy působí na vás hojivě. Tušíte, že v nich bije srdce a že v nich žijí dále dobré vlastnosti společenské a všelidské, vzdorující vlivům tvrdého života.

V této knize nemohl jsem vystihnouti vše, co bych byl rád. Jsou to pokusy kreseb různých postaviček, jak mně maně připadaly na mysl, bez určitého seřadění a pochodu, jak jsem se s nimi náhodou setkával. Zaviněno to snad také okolností, že z největší části byly psány původně pro časopis. Jenom čtvrtina článečků, ale skoro polovina knihy psána nově, a tím vysvětliž si čtenář nesouměrný rozsah statí. V knize nebyl jsem prostorem tak omezen jako v časopise. Ostatně i věci dříve tištěné podrobil jsem skoro šmahem rázné opravě, doplnění a rozšíření. Kde se tak stalo v míře značné, označil jsem dvojím letopočtem, na př.: Čtenáře s nábřeží, Figurky z kavárny, Starého švejdu Václava a j.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Ještě slovo. Kde naneseno stínu, nedělo se tak zúmysla a stůj co stůj. Líčeno, jak odkoukáno. Shledá-li čtenář ve skutečnosti vše jinak, padá vina ovšem na spisovatele.

V Praze, v únoru 1893.

I. H.

Ke druhému vydání BODRÝCH PRAŽANŮ.

Upravuje tento svazek pro souborné vydání knih svých, vyloučil jsem z něho Starého mládence (Antonína Balšána), kterýž svým rázem náleží v gallerii „Starých mládenců", jichž prvou řadu jsem uložil v šestý svazek Sebraných spisů. Později uspořádám další díl Starých mládenců, do něhož pojaty budou příslušné tam črty, potroušené v některých mých knížkách dřívějších, na př. ve knize „Páté přes deváté", „Mezi dětmi" a jinde. Náležel by tam povahovou stránkou svou i Pražský bratr z tohoto svazku, avšak ten je tak rázovitým zjevem naturalisovaného Pražana (třeba že již vymírajícího), že mu plným právem přísluší místo v této sbírce.

V lednu 1909.

I. H.

Pražský prorok povětrnosti.

(Psáno pro „Švandu Dudáka“ r. 1885.)

Zahajme řadu bodrých Pražanů panem Antonínem Fialou! Učiníme tak z dobrého důvodu. Jest příroda počátkem a koncem všeho, jeví se nám v každé minutě různým hnutím, má tolik vlivu na všechno naše počínání — a pan Fiala jest v přímém styku s ní, ujišťuje nás o tom. Jest jako žulovým patníkem a milníkem doby, chtějte podniknout cokoli, co s přírodou souvisí, k němu se musíte obrátit. Dovede snad pověděti na rozhraní let, jaká bude povětrnost v celém roce, a věřte, nezklame vás — nezmýlí-li se sám. Přijal do svého štítu staré heslo: Nebude-li pršet, nezmoknem — a tato maličká, moudrá věta může nám vystačiti ne na jeden, ale na padesát roků.

Máme s ním jen jednu malinkou nehodu. Neníť on vlastně Pražanem rodem a vychováním, není jím také dlouho pobytem svým v první obci

království. Ani ne deset let. Udomácnil se však brzy a stal se do roka veleznámým, třeba že ne osobně. Kdo čítal noviny — a kdož by jich nyní nečetl! — setkával se již před lety s jeho proroctvími téměř ve všech pražských denních listech. Ovšem že jízliví novináři připojovali ku předpovídání páně Fialovu zlomyslné poznámky. Ale kdo ušel kritice nebo dokonce zlomyslnosti?

Jinak byla osobnost páně Fialova na počátku jaksi tajuplna, záhadna. Měl něco podobného s Homerem, pochybovalo se o jeho tělesnosti. Snad že prý se za vypůjčeným jménem skrývají nějací taškáři, štvanci, dobré kopy, lidé, kteří pod firmou „proroka" mají svět za blázny.

Bylo to bezdůvodné podezření. Pan Fiala byl, on jest, a málokdo pojímá úkol svůj životní tak vážně, jako on.

Že se neobjevil veřejnosti současně se svými zprávami a kovanými proroctvími, kotvilo jen v jeho přirozené skromnosti.

Pan Fiala jest velice skromný muž, ač není ani doktorem, ani profesorem na universitě. Ba pan Fiala vůbec nestudoval mnoho škol, ale má dar od Pánaboha, že se vyzná na nebi. On ví docela bezpečně, jaké počasí bylo včera, a uhodne, jaké bude zítra, když se nezmýlí. K tomu má pan Antonín Fiala jen svoje dvě oči, ale zdravé oči. Pan Fiala je v přírodě doma, on ji kopal již od maličkosti — je totiž zahradníkem. Mládí svoje a léta učení strávil ve Slaném a tam i měl také

chalupu a kousek políčka, ale přišel o vše jen pro své dobré srdce. Pak šel do služby. Všude si ho vážili, kde byl, a hospodáři nemohli si ho dosti oceniti, neboť jim „dělal povětří“. Měl-li hospodář posečené seno nebo obilí, a bylo-li v neděli krásně a hospodář tedy spoléhaje, že bude zítra také tak, zamířil do hospody, aby si hodil cvika, — zakročil mu věrný pomocník Antonín Fiala cestu a řekl:

„Pantáto — vítr se takhle točí, přijde déšť, nechte svážet.“

Pantáta podrbal se sice za uchem, že se má ještě v neděli dřít, ale svolal chasu a vybral se na pole, vázal a nakládal, a jedva že to měli pod střechou, počal bít hrom a pršelo, až se prášilo. Tohle řekl pan Fiala dvakrát, pětkrát, desetkrát, a pak bylo jeho slovo svaté a sláva jeho rostla a šířila se neodolatelně.

Ale malá, venkovská dědina nepostačila našemu prorokovi. Pana Fialu pudilo to do velikého města, odkud může býti užitečným širému kraji, celé zemi — pomocí novin. Pan Fiala se sebral, šel do Prahy a stal se tu žurnalistou, novinářem. Totiž jen tak mimořádným novinářem, více novinářem z ochoty. Neseděl celý den v redakci, alebrž poklízel ve své hvězdárně — meškalť po celý den na dvoře, ve stáji nebo ve formance zájezdného hostince „u Štočků“ — a když umetl dvoreček a složil koště do kouta, otřel ruce o zástěru a vydával se na cestu po redakcích.

*

To byly první počátky jeho vystupování na veřejnost a tak činí i podnes. Jeví jistou tklivou příchylnost k novinám a novinářům; je v tom kus vděčnosti. Děkujeť žurnálům svoji slávu, svoji „světoznámost" — ovšem jen jako prostředníkům. Neboť sláva jeho vězela v něm samém, v jeho umu, v jeho vědě. A přichází tedy podnes do redakcí — na politickém směru mu nezáleží. Říkávář mistr Fiala:

„Politika a povětrnost, to je dvojí věc!"

Je to zas jedna taková z jeho nezvratných, pravdivých vět, o něž si celé věky mohou rozbíjeti hlavu. Je to dvojí věc.

Otřel pečlivě boty ve průjezdě, na schodech i o rohoži přede dveřmi a zaklepal, načež vstupoval s obnaženou hlavou a s hlubokou poklonou do redakce. Vždy a všady ta skromnost pravého učence a zasvěcence v taje přírodní. Kde koho napadl prvního, zastavil se u něho a oznamoval zdvořile: „Prosím, jdu stran té povětrnosti — kdybyste měli kousíček papíru, já bych to napsal." S úctou a vážností podáván přírodozpytci papír a péro, a on sedl ke stolu jen tak na „půl kola", aby židli příliš nepomačkal. Každý svůj rukopis počíná třemi křížky †††, jako by říkal: Ve jmenu Boha Otce, Syna i Ducha — a pak píše dále: „Než uplyne 33 hodin, bude proměnlivě teplo a studeno, místy slunečno a déšť, někde bude padat sníh, někde vítr nebo ticho." Pan Fiala nenapíše nikdy mnoho, ale má to váhu. Dosud ani jednou

se nezmýlil. Někde je dojista teplo, jinde studeno, někde svítí slunce, jinde prší — tu padá sníh a onde je ticho nebo větrno — pan Fiala hádá na vlas.

Potom vstane, odloží péro, podívá se na kollegu novináře a povídá: „Co pak by ono tento, ale já musím všechno těmahle svýma očima vypozorovat. Kdybych já měl ty inštrmenty, co je maj' na hvězdárně, to bych řekl ještě jiné věci. A pak mně v Praze mejlí ten kouř a pára. Já bych tady potřeboval na Koňském trhu vysoký kopec, abych byl nad párou — to by se viděly věci!“

Tak bývalo na počátku jeho prorocké dráhy. Ale poněvadž pokrok ve všem, pokročil i pan Fiala. Dnes nepřichází již, aby psal svoje proroctví v redakcích — přináší „rukopisy“ hotové. Jsou stručny, na malých čtvrtečkách papíru, psané tužkou modrou a červenou. Modrou oznamuje déšť, zimu a vítr, červenou teplo, slunečno, stálé počasí. Věc výborná, že každé jeho proroctví je modročervené. Aby šel bezpečně, jak se říká. Nikdo mu nemůže vytýkati, že jím byl oklamán. Je-li zima — na lístku je modrá tužka; je-li teplo — však je tam také červená. Fiala je neomylný.

Zmocnila se mne kdysi nepopsatelná touha, abych spatřil toho muže, jehož proroctví očekáváno denně milliony lidí.

Vydal jsem se tedy na cestu, ne však sám; přítel malíř sestrojil svoje zavazadla a podnikl důležitou cestu se mnou.

Jak řečeno, pyšným, hrdým nebyl pan Fiala. Nebyl také parádníkem a chodil do redakcí v modré zástěře. Učenci a vědátoři bývají takovými podivíny a zpytovatelé přírody jsou někdy prosťounkými až pohnutlivě. O tom přesvědčili jsme se návštěvou u něho.

Pan Fiala, jako muž pošlý z lidu a vyšinuvší se na vrchol lidského bádání vlastním přičiněním, nezná nádhery a nebaží po ní. Nepřijal nás v nějakém vyleštěném, vykládaném saloně, vycpaném tygřími kožemi a podobnými trety. Nikoli; přijal nás zcela prostě a po sousedsku na dvorečku zájezdného hostince „u Štočků" — kdež, jak jsem již podotkl, měl původně svou hvězdárnu — a otázal se přívětivě: „Co pak poroučej' páni?"

Nepověděli jsme pravou příčinu návštěvy, neřekli jsme, že nás tam pudila pouhá zvědavost; byl by snad býval přiveden do rozpaků. Řekli jsme, že chceme podniknouti delší výlet a že se osmělujeme ptáti, jaké as bude počasí v nejbližších dnech. „Inu bude, bude — nebude, nebude," odvětil dosti rychle pan Fiala. „To se uhlídá, až to přijde." — Užasli jsme nad určitostí, s jakou naznačil nám události v přírodě na dlouhou dobu napřed. Toho jsme neočekávali. Poněvadž bylo na dvorečku trochu chladno a my se obávali o zdraví

vzácného muže, jímž nám nahrazen nebožtík Sejček, osmělili jsme se vyzvati pana Fialu, zda by nezasedl na sklenici piva do jídelny. A poznovu jsme se obdivovali nesmírné skromnosti jeho. „I to bychom mohli do formanky — je to jedno, kde sedíme.“ Takovéto muže rodil jenom starověk! Jemu dvoreček za salon, formanka za sál jídelní! To si dopřeje pražský purkmistr většího pohodlí, a neprorokuje povětří.

A pak tedy mluvil k nám pan Fiala dlouho a mnoho. Svěřil nám, že vynašel, jak se může průtrž mračen zavésti na libovolná místa, „nejlépe, kde je písčitá krajina“; řekl, že již přišel na to padání hvězd, a že vysvětlí, odkud pochází — a není snad nešetrností, prozradím-li, že to je vlastně t ř e n í h v ě z d nahoře, načež ty š p i č k y padají dolů; pověděl nám, že se dají povodně zcela hravě zameziti a že již o tom podal spis zemědělské radě a místodržitelství království Českého — zkrátka, pověděl nám množství věcí, o nichž jsme do té chvíle neměli tušení. Pak osmělil jsem se otázky, proč předpovídá vždy změnu počasí buď ve třiatřiceti, pětapadesáti nebo sedmasedmdesáti hodinách. Na jakém nezvratném zákoně zakládá tento výpočet? I v té příčině dostalo se nám odpovědi uspokojivé. „To mám z bible,“ řekl pan Fiala prostoduše, „a ještě jsem se neomýlil. Třiatřicet je stáří Krista Pána, pětapadesát věk Panny Marie a sedmasedmdesát léta pěstouna Josefa.“

Mile a utěšeně uplynula nám hodina, jíž použil přítel malíř, aby vážný obličej páně Fialův a celou jeho postavu načrtl na papír. Ježto pak po hodině byl pan Fiala kýmsi velmi zdvořile a uctivě požádán, aby napumpoval vody a vymetl trochu slepicím kurník, pokládali jsme za vhodné, abychom se poroučeli. Rozloučili jsme se s bystrým tím mužem, který čítal tehdy padesát let věku svého, velice srdečně a upřímně, a odcházeli jsme dokonale uspokojeni a poučeni ze zájezdného hostince „u Štočků", jemuž se asi nikdy nezazdálo, že bude kdysi hostiti ve svých zdech člověka, jenž nastřádá si tolik zásluh o povětrnost a o zábavu širokého, nevšímavého a časem i nevděčného obecenstva.

Od návštěvy té uplynula léta. Pan Fiala odešel po čase z nádvoří „u Štočků", přešed na „Košík", ale ani tam nesetrval, jak se zdá. Dvorečky byly mu příliš úzkým působištěm, pan Fiala toužil výš a šíře. Nejsem zasvěcen v nynější jeho soukromé poměry, ale na veřejnosti shledáváte se téměř všady s proslulým prorokem povětrnosti. Sedíte „u Fleků" — náhle mihne se zahradou a stane u vašeho stolu skromná postava v obnošeném kroji, na hlavě obstárlý, ctihodný klobouk. Levice plná popsaných lístků, z nichž vám pravice jeden podává. Tři křížky, modrá a červená tužka, „zima, větrno, pošmourno — jasno, slunečno, teplo." Takový bývá text lístků. Ejhle, pan Fiala. Však je také podepsán a pod

jeho jménem jsou tři p. p. p. Což znamená: pražský prorok povětrnosti. Nikdo mu toho názvu nedal, žádný úřad ho tak nepotvrdil — vlastní mocí, vlastní silou a zásluhou si ho pan Fiala osvojil. Spravedlivá historie propůjčuje mu zasloužený název ten.

Sedíte v kterési noční kavárně — vstoupí pan Fiala s povědomými lístky. A přijme, co mu kdo za něj dá. Člověk obyčejný odměňuje ho rudou mědí, ale jsou i mecenáši, kteří projevují dík svůj kovem bílým.

Vstoupíte do té, oné trafiky — hle, na hřebíčku najdete vlípané cedulky z posledního téhodne a třeba měsíce. Jdete na maso k uzenáři — i tam hřebík s podobným břemenem. To jsou „hřebíky Fialovy" — jenom na jeho předpovídání času. Pečuje tak o širší veřejnost ochotně, bezplatně — vždyť nemůže za každým do každé hospody, a všichni lidé také nechodí do hospod.

A jdete konečně kdysi z nočního flámu, k ránu již, halíte se v plášť neb havelok, krčíte se pod deštníkem — kolkolem crkotá hustý, studený déšť. Pospícháte domů, do teplé postele.

Tu na rohu vás zastaví temná postava a láskyplně, jako otcovsky promlouvá:

„Vašnosti, pozor, dělá se nám vlhké počasí..."

Slova neklamná, ryzí, věštecká — a vy byste pana Fialu — zlíbali.

Takový je tedy pan Fiala, nynější náš prorok povětrnosti. Pohlížím rád v jeho milou, klidnou, vrásčitou, popelavou tvář. — A přeji mu z plna srdce, aby nám byl dlouho ve zdraví zachován. Kdož ví, jaký prorok přijde po něm. Bude-li stejně spolehlivý!

Pražské poupě.

(„Švanda Dudák“ 1887.)

Vlastně není dosud celým, důkladným Pražanem, nýbrž jeho zárodkem, kuklou, začátečným písmenkem Pražana — malým Pražánkem, na němž lpí ještě kousek skořápky. Ale co vše z něho může býti! Jakou pýchou, jakými nadějemi naplňuje rodiče své, kteří se na sebe pokaždé blaženě usmějí, když pohlednou na tohoto dědice jména, živnosti, domu nebo dokonce domů! —

Naše poupě honosívá se krásným křestným jménem Antonín, Alois, Rudolf, Matyáš, řidčeji Jaroslav, Bohuslav nebo Vladimír — takováto zapomenutá jména staročeská připadají toliko přemrštěným otcům, kteří užívají nesmyslně i posvátného obřadu křtu, aby svoje vlastenectví dali na jevo.

Když nesou malého Pražana ke křtu, musí býti pamatováno na vše, na každý případ v ži-

*

votě, tedy také na f i r m u, a tu je nejšikovnější Rudolf, Alois — neboť se to čte stejně po česku i po německu. Již Toníček nebo Matyášek musí míti dvě řádky:

Antonín/Anton KROPÁČ, Matyáš/Mathias KŘEN.

Ať mu pak někdo přeloží J a r o s l a v a nebo V l a d i m í r a do němčiny!

Náš Pražánek se jmenuje Matyáš. Jmenoval se tak tatínek, dědeček — jeho první syn bude se také tak jmenovat. Dědeček si pod svým patronem vypekl dům, tatínek si k tomu přikoupil mlýn — náš Matyášek zmůže se snad někdy na panství nebo aspoň na půl pražské ulice, což konečně také stačí na živobytí.

Však se našemu Pražánkovi dostane vychování pro život, že se mu málokdo vyrovná. Ještě se houpá v kolébce a již dostává první hračku, krásně malovaného, drtinami vycpaného, zlatem polepeného ostrostřelce nebo granátníka, aby se v něm budila láska ke sborům, jejichž členem někdy bude, u nichž může to dotáhnouti na oicíra, dokonce snad na komandanta. Tím velebným, vážným kontrfektem nejvyššího ideálu pražského měšťana probouzí se v Matyáškovi vojanská krev. Objímá malitkýma ručkama panáka, cucá zlaté třepení, pohrává si střapcem u šavle, a konečně se v něm probouzí touha, aby viděl, co je uvnitř. Po nějakém namáhání podaří se mu rozebrati pa-

náka — sypou se z něho drtiny. Matyášek tleská ručkama — tak daleko to jednou také přivede...

Když je trochu starší, kladou se mu nové a nové hračky do klína. Dostane velocipéd, loďku s vesly, konečně lepotvárnou baletku v organtýnových šatečkách. Vždyť se v něm musí vyvíjet i smysl pro umění.

Matyášek roste, roste a začíná choditi do školy. Je ovšem veliký svízel, že musí také do školy, že musí svou malou, roztomilou hlavičku namáhati, že tam musí dřepěti čtyři hodiny denně, ale je to zákon, jaká pomoc! Vidíte na jeho duchaplné tváři, že dávno ví, co mu pan učitel povídá, a že poslouchá učitele jenom s nechutí, poněvadž ví z domova, že je to člověk, který má mizerných pár stovek ročně, žádný dům, žádný mlýn, a jest ustanoven jen k tomu, aby týral malé, nevyspělé mozečky, aby do nich vrážel, co se beztoho později zapomene a co není k ničemu na světě. Kdo jednou dostane dům nebo několik domů, nepotřebuje se učit ničemu. Tatínek neuměl mnoho, dědeček nic — a jaká je po nich památka a majetek! A učitel toho ví a napovídá tolik — a přece nemůže nikam. Matyášek roste a dospívá s těmito myšlenkami, a když vychodil školu, přičiňuje se co nejsvědomitěji, aby se zbavil nepříjemné přítěže školského vychování. Na štěstí nemá mnoho práce. Za rok vykračuje pyšně v prvotní své rajské nevědomosti a studuje teď život praktický.

Nebudeme dále Matyáška obtěžovati svým

průvodem. Znáte ho a potkáváte ho denně. Mívá bezvadné prádlo, anglické rukavice, oděv z nejnovějších látek a vybroušený vkus — hlavně pokud se týče baletek. Tatínek peče doma a mele, maminka zkoumá rodiny, aby našla nějakou vhodnou nevěstu, která by si Matyáška zasloužila — neboť jen tak do něčeho ledabylého neposadí svého jedináčka — a pak pomocí svých drahých rodičů ožení se Matyášek jednoho dne. Uplyne krátký čas — někde v prvním patře pěkného domu rozléhá se křik nového maličkého Matyáška, mohli bychom začíti se životopisem od repetice. Ale pochopíte, že by to bylo zbytečné. Žijeť jeden Matyášek jako druhý — dokud poslední se nepostará, aby dům i pekárnu a mlýn nepustil do povětří, čemuž se v pražské mluvě říká: rozšmelcovat tatínka. Ano, Matyáškové „šmelcují", a to jest jejich jediná zásluha. Zjednávají tak majetkovou rovnováhu a provádějí prakticky přísloví: jednou já, jednou ty. Poslední ze všech Matyášků přichází na sklonku života k Bartoloměji nebo na Karlov — to je také poslední kapitola. —

Zábavní výbor.

(„Švanda Dudák“ 1886, upraveno 1892.)

Myslím, že není v matičce Praze nikoho, kdo by neznal Vlastimíra Svatoslava Bambulu, zábavního výbora spolku „Rachejtle“, kterýžto spolek má účel velice rozsáhlý a prospěšný. Učinilať si „Rachejtle“ úkolem působiti na zemi, na vodě, ve vzduchu, v literatuře, vědě a umění, a neposlední úlohou její jest, aby umírňovala bídu a nouzi trpícího lidstva — a může-li býti jediná osoba lidská představitelem tolika šlechetných snah, může-li celý spolek a činnost jeho zosobněny býti v jediné postavě, jest Vlastimír Svatoslav Bambula tímto praporem nejvznešenějších myšlenek, kandelábrem daleko dozařujícím, stožárem z daleka viditelným, mramorovou deskou, na níž napsány jen a jedině zásluhy „Rachejtle“, — žulovým patníkem...

Čím Vlastimír Svatoslav Bambula jest, nikdy jsem nemohl vypátrati. Zdá se, že nemá žádného

určitého povolání, jež by mu u vykonávání vlasteneckých povinností vadilo, nebo aspoň povolání velmi pohodlné, jež mu dovoluje, aby se cele věnoval povinnostem, jimž se pro život svůj (počítáno do třiceti let) naprosto byl zasvětil.

V létě vidíte Vlastimíra Svatoslava Bambulu na řece, vládnoucího mistrně veslem, kormidlem, plachtou, která pořádá závody veslařské. Jest on předsedou veslařského klubu „Škeble". Ví, že mu sluší velice bavlněná, bíle a červeně pruhovaná kazajka, od níž odráží se výrazně krk a obličej, zvětralý a opálený, jako bronzový.

Podniknete-li výlet na kus cesty od Prahy, setkáte se s Vlastimírem Svatoslavem Bambulou kdesi na silnici, an se třepetá ladně na velocipedu. Není překážky, jež by ho odstrašila, a umí rozejeti stádo husí právě tak obratně jako přejeti zadumaného chodce, kráčejícího beze všeho tušení před ním.

Na podzim, když na polích po bohaté úrodě zbude jen strniště, pouští Vlastimír Bambula draka, a to jen proto, že u nás není dosud sportu balonového. Ovšem, až dosud není. Jubilejní výstavou změnila se věc, jubilejní výstava objevila, že taky u nás dosti půdy pro umění aeronautické. Víme, jak se lítalo v baloně a jak se lítalo za balonem — po zemi. A po odchodu pánů Godarda i Surcoufa zaražen byl konečně i v Praze klub aeronautický. Pan Vlastimír Svatoslav Bambula je jeho členem, ale poněvadž klub dosud ne-

lítá, pouští Bambula draky, ovšem ohromné, „speciální“ draky, jak on říká. A snad nepotrvá dlouho, že se Vlastimír Svatoslav Bambula vznese do závratné výše a odtud že někomu — spadne na hlavu.

V létě jsou také kuželky. Žádná koule není Vlastimíru Bambulovi dosti těžka, žádný valoun dosti dlouhý — pan Bambula hází jako hrom a umí vyměřovat „rohy“, jakoby byl inženýr nebo geometr. Vlastimír Bambula hraje i mistrně v karty, bije filky, licituje taroky a ve krásné hře kiri-kari přímo znamenitě poráží své odpůrce.

Než Vlastimír Svatoslav Bambula pěstuje i krásné umění. Jest nadšeným ctitelem hudby a mimiky — pražští zpěváci od „Bucků“, od „modré štiky“, od „Koulů“ a „Nedvídků“ nemají vděčnějšího posluchače a zároveň fedrovatele. Kdekoli se vyskytne nový, krásný kuplet, jako „Adelaida“, „Turecká muzika“ atd., Vlastimír Bambula pochopí a pochytí jej jemným sluchem svým a roznáší jej za čerstva po hospodách a kavárnách. — Však i sám provozuje hudbu a citera jest oním nástrojem, v jehož struny zasahuje cvičenými prsty a koncertuje před vybraným obecenstvem, kdykoli vyzván.

Když nastává zima, když se zahrady letních hostinců pražských promění ve kluzišťata, jak pan Bambula důsledně říká, již ho spatříte udýchaného, modrého jak fialu spěchati přes ulice

s párem „halifaxek" tam onam, kde právě rozbil stánek svůj bruslařský klub „Mejdlo", jehož jest předsedou, aby uváděl zevlující omladinu v údiv umělým kroužením osmiček, paragrafův a spirál. Není delších nohou, není hladších želízek, než jakými se honosí Vlastimír Bambula.

Ale nejkrásnější doba, nejzávažnější činnost nastává mu, jakmile započne masopust! Ach — není obětavějšího zvacího výbora, není člověka, jenž by tolik fiakrů naplňoval zápachem „opoponaxu" nebo „jokey-klubu", jako Vlastimír Svatoslav Bambula. Tu stopí čapí nohy do černých nohavic nejnovějšího střihu, oblekne čamaru nejnovějšího tvaru, k němuž mistrná ruka vlasteneckých krejčů měla vzorem premovaný lokajský kabát s kulatými šosy, obloží ruce skvělými manšetami, sahajícími až po nehty, obemkne krk vysokým, tuhým límcem, jako obojkem, že sotva dýše, vecpe chodidla do úzkých „zobů" s nedozírnými špičkami, upraví moderně vlasy, strčí do jedné kapsy subskripční listinu, do druhé vstupenky „d á m s k é" a „p á n s k é" — jak se nejnověji, krásně a libozvučně říká dle mluvnické tvorby neznámého jazykozpytce, jenž jest, tušíme-li dobře, nejspíše vyvolavačem před menažerií — a jede, jede, jede — vlastně jezdí.

U koho z vás, milí čtenáři, nezastavil se pan Vlastimír Svatoslav Bambula! Kdo nehleděl na jeho rajsky naivní tvář s vypoulenýma očima, kdož neusmál se rozkoší, pohlížeje na rozmilou ofinu,

olizující čelo jeho, na ofinu, sahající k obrví, namáznutou, že se leskne jako nová, čerstvě cíděná telecí bota — a na ty překrásné šístky, s nimiž závodí jen bezvadný účes nádražních sklepníků!

Pan Vlastimír Bambula umí se ukláněti, umí se duchaplně na vás podívati, umí se usmáti — pak vytáhne listinu, lístek — a kdo odolá!

Přijme od vás dva, tři, pět zlatých, vloží je do listiny, pokloní se, vyleze zadkem z pokoje a jede dále, jede, jede, jede...

Bůh vás pozdrav, pane Vlastimíre Svatoslave Bambulo, a zachovej vás dlouho ve zdraví a při síle!

Vy sice nečtete, vy jste knihy neviděl ode chvíle, kdy vám před lety pan učitel poslední čítanku o hlavu rozbil, ale snad vám někdo poví, že jste znám, uznán a oceněn.

Buďte zdráv, pane Bambulo!

»Těžká váha.«

(„Švanda Dudák" 1886.)

Jako společnost „vyšší", vznešenější, těší se i ona nízká, vlastně hluboká vrstva lidí svému škraloupu, svému výkvětu. Najdeme všude tyto výstřelky, tyto bubliny, vyskakující ze dna společnosti, a říká se jim leckde lecjak. Nejplnějším poupatům pražského nárůdku flámského říká se „Pepíci". Předvádím čtenářům svým postavu takovéhoto Pepíka, jenž se nazývá i těžkost — těžká váha. Dosud žádný přírodozpytec nezjistil, kdy a kým byl objeven pražský Pepík ponejprv. Vlastí jeho jest celá Praha — v době letní i blízké okolí — podnebí všech měst pražských svědčí mu a jeho vývoj podporuje, ale nejkrásnější, nejzdařilejší exempláře vyrůstají přece jen v pařeništi pražského pepictva, v páté čtvrti, v Židovském městě. V úzkých, špinavých, páchnoucích ulicích této části Prahy, v oněch strašidelných domech, v jejichž přízemcích kynou

flámům všeho druhu hostinné krčmy a dusné kavárničky, odchovává se pokolení Pepíků za pokolením; do bahnité zdejší půdy zasazují se nadějné odnože a odtud vycházejí na světlo exempláře již docela hotové. Dokonalý Pepík zná také svoji původní vlast a nezapomíná na ni. A když mu připadne, aby chraptivým hrdlem zapěl, spustí vždy nejdříve:

Já jsem Pepík, ze Židů fláma,
každá cihla je mi tam známa . . .

Pražský Pepík je dítě přírody, ovšem dítě trochu veliké, křiklavé a zanedbané, nevázané, prolhané, časem i „nenechavé".

Pražský Pepík nemiluje „vědu" a sotva vyjde ze školy, snaží se, aby zapomněl všecky zbytečnosti, jež mu do hlavy nacpávali. Není tak ctižádostivým, a byv dán do učení, nesnaží se, aby vynikl buď ve krejčovině či v rukavičkářství nebo v jiném řemesle, kteréž mu mělo býti zdrojem výživy na další pouti. Jedva že dostal za vyučenou — a někdy i dříve — hodí hlavou, odplivne si a houkne opovržlivě: „Práce nás neživí — na tu nejsem štěnice."

Tento nedostatek chuti k učení ve škole a k učení v „učení" měl již u mnohého Pepíka za následek, že byl dán do školy opakovací, do — káznice. Mám za to, že by nebylo ukřivděno ani

jedinému, kdyby tam poslali všecky Pepíky z Prahy.

Špatně by se potázal, kdokoli by chtěl zjednávati pravého Pepíka na práci jakoukoli. Když dospěl a ve svém „povolání" se utužil, nepohne jím nikdo více.

„Dělaj' sám," odhoukne na vyzvání, „myslej', že jsem na světě proto, abych se rachotou udřel? Tuhle!"

A toto „tuhle" provází velmi líbezným posunkem, obraceje na ruby nozdry nosu.

Ne, prací se Pepík neudře.

Sama sebe považuje Pepík patrně za nevyhnutelnou součást a ozdobu všech veřejných, hlučných výjevů. Zdobí průvody pohřební, kráčeje před hudbou na rozhraní města s hlavou svislou, s viržinkou vyhaslou. Truchlivá hudba pohřební uvádí ho ve smutný rozmar, aspoň zdánlivě. Ale když se vrací banda s pochodem veselým, tu je Pepík ve svém živlu, tu tvoří „těžká váha" předvoj, jehož nohami trhá rtuť. Viržinka vyčnívá mu z úst vyzývavě a z koutků vyrážejí oblaky dýmu, jakoby udil. Není taky manévru, jehož by se Pepík nesúčastnil, není cvičebného pochodu posádky, aby Pepík chyběl.

Pražský Pepík žije pro vojsko, pro hudbu, pro parádu. Kdyby turecká hudba nebyla už dávno vynalezena, Pepík by ji vynalezl. Kde zahřmí turecký buben — tam také již objeví se tlupa „těžké váhy"; první zařinčení puklic přivábí Pe-

píka na místo, byť i byl sebe vzdálenější. A jakož miluje tento obor umění, jako ctí uměnu hudby, Polyhymniu, tak také ctí a vzývá družku její, Terpsichoru, uměnu tance. Pepík jest náruživým tanečníkem a vynálezcem zvláštního tance „pepického", jejž provozuje tak, že pravou rukou obejme tanečnici v pasu, levou položí si za krk, jakoby se chtěl poškrabovati za pravým uchem. Ladný tento tanec pozorovati možno „u chytrého zvířete" (jak přezdívá Pepík hostinci „u lišky" na Janském náměstí), u Bucků, u Lajblů, u Podušků, u Petráčků a jinde. A ještě na jednu taneční zvláštnost se vzmohl: tančívá totiž náruživě rád i za zvuků pohřebních pochodů. Ke smutečným těm tónům vymyslil i zvláštní druh smutečního valčíku, při němž zkrucuje celé tělo jako vývrtku na zátky.

Jak podotčeno, vědy Pepík nemiluje, ale jediné přece věnuje zvláštní pozornost: vědě právnické. Obral si ovšem jen právo trestní, jehož znalost uznal za nejprospěšnější pro život. Vejděte kdykoli do síně porotní — není-li právě líčení tajné — a spatříte vždy za prkennou ohradou, v t. zv. „stáji", zástup napjatého posluchačstva, jež z devíti desetin sestává z „těžké váhy". Poznáte ji po chorobných, vyžilých tvářích, po přimáznuté ofině a bezvadných šístkách, po bledém, jako voskovém nose se špičkou čtverhrannou.

Zde sleduje Pepík co nejpozorněji pochod

líčení a jeví nezbednou radost, kdykoli se podaří darebáku nějakému vyklouznouti rozhněvané Spravedlnosti z rukou; nevrle však a sklíčen věsí hlavu, když zazní rozsudek odsuzující. Běžíť začasté o jeho „kollegy“.

Že se živí Pepík jídlem a pitím, jest nepochybné, ale jak na živobytí vydělává, bývá většině povrchních pozorovatelů nepronikutelnou záhadou. Dotknu se té věci jindy na jiné stránce obšírněji; tuto jen podotknu, že se zhusta živí z „lásky“, — z lásky, kterou jeho družka „pepice“ věnuje na krátké chvíle jiným. Na tuto lásku Pepík nežárlí, nýbrž bývá sám jejím zprostředkovatelem a vykořisťovatelem — —

Pepík je náruživým kuřákem. Má-li „prachy“, dává sám výdělek tabáčníkovi a kouří se zálibou viržinka. Není-li „monajsu“ (peněz), obrací se k trafice obecné, hledá totiž po dláždění „slavíky“. V tom případě říká, že kouří „nizozemské“. Jak se zaraduje, když oko jeho utkví na slavíku „zachovalém“, hezky velikém, ale jak nadává, musí-li zvednouti oharek po kuřáku šetrném, jedva že jej pysky udrží!

Pepík je také do jisté míry humoristou a to humoristou suchým. Činnost jeho vztahuje se v této věci hlavně k výrazu slovesnému, ale tu již nestačí místo vymezené, abych uváděl všechny aneb aspoň většinu jazykových jeho zvláštností. Má-li Pepík něco rád, říká, že „je na to štěnice“. Zejména „je štěnice na hmotu“ (maso). Práci

nazývá rachotou, líbí-li se mu cosi, tedy to „štěkne“. Cikáro nestrká do úst, ale do „fysiognomie“, a slibuje-li někomu facku, říká, že ho „praští přes karakter“. Nohám říká „jedenáctky“, dostane-li pohlavek, svěřuje se důvěrnému kamarádu, že si u něho někdo „veksloval pětku“. Potká-li známou holku, táže se: Kam se vineš, amoletko? Atd. atd.

V lásce k dočasné družce své je Pepík větším dílem hrubým, ale to ovšem není humor a spadá v jinou kapitolu, která bude věnována různým odrůdám tohoto pražského „karakteru“. Těmito řádky podán jenom povšechný, povrchní náčrtek pražského Pepíka vůbec. Zmíníme se snad o něm ještě v črtě, věnované pražské „Pepici“ — Pepíku to ženského pohlaví.

Paní domovnice.

(„Švanda Dudák“ 1886.)

Kdykoli se blíží poslední duben, noc filipojakubská, kdy po celém království Českém dle starého obyčeje lítají chvalně známé „čarodějnice“, myslívám na jeden z pozemských, zdánlivě zcela přirozených zjevů tělesných — na paní domovnici.

Podívejte se na podobný živý, plnokrevný exemplář, a myslím, že nebude nikoho, jehož by neovanula ona tajemná hrůza, již pociťujeme vždy, kdykoli v duchu doprovázíme báječné, příšerné jezdkyně, spěchající na koštěti k valné schůzi na pekelný vrch. Mám za to, že všechny „paní domovnice“, podobající se vzezřením svým naší figuře, jsou členy onoho hrůzoplodného cechu, jehož odznakem je černý kocour s blýsknavýma očima, se zježeným, jiskry sršícím hřbetem.

Podotýkám ovšem — abych se vyhnul všem nepříjemnostem a po případě i notářským opra-

vám nynějších líbezných, jemnomravých domovnic — že se líčení mé týká strážkyní domů ze starších dob, a kdo znal tehdejší fortnýřky pražské, přisvědčí mi, že v mnohé z nich vězelo čerta kus. Že to byly bytosti nadpřirozené, je nepopíratelné. Víme, z pohádek, že čarodějnice jsou vševědoucí, uhádající i myšlenky princů, přicházejících osvobodit zakleté princezny. A vševědoucími byly i ty staré domovnice: věděla každá, co který nájemník vaří k obědu, věděla dobře, kdo je komu co dlužen, ba věděly i, s kým se slečinky z domu slézají za vraty, s kým chodí v neděli na procházku, kolik dostaveníček mají za týden. Bystré oko paní domovnice postřehlo každý nový cár, každou novou podrážku, každou čerstvou pentli nájemníků, a všechny tyto trety podléhaly přísné, zdrcující kritice její. Běda tomu, kdo byl na nájemné krejcar dlužen a přes to opovážil se koupiti si k večeři cerbulát nebo kus uzeniny. Běda nájemníku, kterýž odvážil se koupiti husu dříve, než byly po zlatce, kdo snědl hlávku nového salátu dříve, než paní domovnice sama. Na takovém nešťastníku nenechala domovnice ze starého sekulum dobrého vlasu, a bylo vždy dosti uší, naslouchajících ochotně oušklebným a jízlivým jejím poznámkám. A o kom ani domovnice nic zlého nevěděla a nevyzvěděla, ten byl zajisté člověkem čistým, nevinným a bohumilým.

Přicházel-li do domu nový nájemník, spočí-

tala na něm domovnice všechna žebra, nahlédla mu do žaludku, pronikla i hlubiny jeho kapes. Věděla na vlas, s čím se kdo přistěhoval, pozornosti její neušly ani podnožka, ani vál na nudle, ani klec s kanárem. Spočítala každému peřiny a věděla, jsou-li v kanapi cucky nebo žíně. Odhadovala, jak je nábytek starý a co asi stál, ba uhádala také, byl-li zaplacen hotově či vzat na dluh.

Domovnice kontrolovala bedlivě, kdo koho navštěvuje, a zvídala obyčejně dříve příčinu návštěvy, nežli nájemník v patře. Domovnice věděla určitě, mnoho-li cikorie do kávy dávají v prvním patře, mnoho-li ve druhém a ve třetím, a jakou bryndu vaří „ta pakáž" v patře čtvrtém.

Ve knihách gruntovních byl sice dům zapsán jako majetek pana N. N., paní Y. Y., ale ve skutečnosti se zdálo, jakoby patřil „paní domovnici". Nebyla-li s některým nájemníkem spokojena, vykousala ho bezpečně z domu, kdežto jiného zase milostivě protežovala. Po Sylvestru přišla si zcela neomaleně pro novoroční dárek a od „nižších" partají přijímala i gratulace a dárky o svůj svátek. Nenáviděla nájemníky, kteří byli doma před desátou, ale kdo přicházel později — platě ovšem povinný šesták — byl u ní fláma a „hospodář".

Domovnice ze starého vydání měla na místě krve utrých v žilách a místo jazyku žahadlo. V jejím znaku byl drak se strašlivou tlamou a bodavým jazykem. Nebyly řídké případy, kdy paní domovnice vynadala někomu z nájemníků, až se

okna třásla, a proti jejímu soudu nebylo obyčejně odvolání. Kdo se jí nelíbil, učinil nejlépe, když se stěhoval — ovšem padl do rukou čarodějnici jiné. —

Řekl jsem, že líčení moje netýče se domovnic nynějších, alebrž oněch vymřelých. Musím se opraviti — je přece ještě několik dobře zachovaných exemplářů v Praze a to ve květu nejlepším; kdo se umí dívat a hledat, najde a pozná je.

Ptáče nebeské.

(„Švanda Dudák“ 1886.)

Pohleďte na ptactvo nebeské, žeť neseje ani žne, ani shromažďuje do stodol; a otec váš nebeský krmí je. Zdali vy nejste dražší nežli ono?

Matouš VI., 26.

Ej ano, i ty naše stálé okrasy Příkopů a Třídy Ferdinandovy podobají se onomu biblickému ptactvu nebeskému. Zdaliž „sejí, žnou či shromažďují do stodol?“ I toto! A přece otcové jejich krmí je a šatí — a ujišťuji vás, že tato naše ptáčata bez křídel přijdou mnohem dráže, než ono ptactvo polní a nebeské...

Vybírám jednu jedinou figurku takovou z onoho zástupu, jenž voní kolínskou vodičkou a pižmem — tu jest, tu kráčí. Malou hlavu její netíží nijaká starost, co bude jísti dnes a co zítra; nepřemýšlí, zač se koupí, čím ona se nasytí, neuvažuje, jakým způsobem vydělávají se potřebné k tomu peníze — neboť „otec nebeský krmí ji“.

Šustí v atlasu a sametu a nezáleží jí pranic na tom, stojí-li metr desetník nebo pětku. Vždyť je zde tolik krámů, plných hedvábu a aksamitu, a tolik ženských krejčích čeká dychtivě na rozkaz, aby jí směli ušit nový oděv, jejž ona pak klidně a dokonale umící. Neboť „otec nebeský šatí ji".

Probouzí se o několik hodin později než jitřenka. Slunéčko dávno již svítí na bělostnou peřinu, a trvá dlouho, než se paprskům jeho podaří otevříti víčka pevně zavřená, růžovým snem obestřená. Pak zívne, až se vrchní ret dotkne malého nosíku a bradička krku, a slézá pomalu s postele. Než se odhodlá, aby smočila tvářinku ve studené vodě, posnídá; je tak příjemno opatřiti žaludek, když kuchařka Bábi čeká již se šálečkem. Potom se meje — namočeným ručníkem. Pak sbírá úboru svého kousek po kousku a ověšuje své rozmilé tělo všemi těmi vymoženostmi mody, krásné, užitečné, laciné mody. Jest hotova. Ach co dnes? Ah ano, slíbila, že navštíví přítelkyni Lauru nebo Růženu, Emmu nebo Jindřiši; má s nimi důležité jednání. Saisona chýlí se ke konci, nastává jiná — jakých tu starostí, aby ptáče naše bylo připraveno, aby nebylo novým obdobím překvapeno. Jde tedy. Vznáší se lehce po hladké, šamotové dlažbě, hledí na pravo, hledí na levo, aby ani jeden pozdrav nepropásla. Co tu známých tváří ženských, co hlubokých úklon pánů, jak je všecky oblažuje vlídným, rozmilým úsměvem!

Pořídila, opatřila vše, co bylo tak nutné, a navrací se domů. Přisedá ku připravenému stolu a jí. Jak ona jí! Jak způsobně, mile, jaká radost podívat se na ta rozkošná, růžová ústa, když jsou v plné práci. A něžným jejím mozečkem táhne neurčité tušení, že vše to poskytuje půda zemská, jen aby ona se nasytila. Jak milá to péče! A ptáče naše krouhá, krouhá drobnými zoubky vděčně, co se po celé dopoledne v kuchyni připravovalo.

Nadejde hodina odpolední, kdy „musí" opět ven. Vychází v úboru jiném na Příkopy, do Třídy Ferdinandovy, a šustí, šustí tak opojně řadami družek a živou ulicí obdivovatelů, a když se smráká, vrací se uspokojena domů, do své komnaty, vypravuje matince o všem, co viděla, a když prostře kuchařka nebo panská na stůl, přijde, aby posilnila tílko po namáhavé denní práci...

Snesl se večer, blíží se noc. Ještě snad usedne ptáče naše k pianu a rozvlní vzduch dumnými akordy, zapěje písničku falešným hláskem, zamyslí se, vzdychne snad — a pak se uchyluje do své ložnice. Pomalu skládá se sebe oděv; židle a stoly, almary a pohovky plní se drahými šaty, plyšem, atlasem, šněrovačkami, živůtky, tunikami, turnýrou, náprsenkami, nákrčníky — hned zítra mohla by s tím modistka otevříti krám. A ptáče naše uléhá. Pěkná svítilna leje světlo po komnatě a v její záři stkví se bělostná garnitura ložní.

Skřípne zásuvka nočního stolku a něžná ruka vytáhne ze tmy román. Musí také něco čísti. Čte o dvou zamilovaných, krásný román, v němž vystupují osoby, které nežijí nikde jinde než v obraznosti spisovatelů a takovýchto čtenářek. Čte líčení hrdinky a poznává ji vždy lépe a určitěji: vždyť je to ona — ona sama! A když unavena odkládá knihu a zavírá víčka, vypřádá v polosnění vlastní její fantasie pokračování románu. Hrdinkou jest ona — ach, kdo bude hrdinou? Kdo bude oním šťastným smrtelníkem, jenž ji odvede z domu otcovského pod vlastní svou střechu? Bude jistě krásný, vznešený a — bohatý, velice bohatý — to jest věc hlavní... Spi dobře, blaze, ptáče naše nebeské, a probuď se zítra zdráva a čila k novému, činuplnému a účelnému životu.

Vám pak, otcové takovýchto ptáčat nebeských, dopřej osud štěstí ve všech vašich špekulacích, jste-li obchodníky. Akcie vaše ať neklesají, losy vaše ať vycházejí s hlavními výhrami — neboť toto ptáče musíte obložiti zlatem, až je někomu vložíte do rukou, aby nezahynulo hladem, poněvadž by se samo neuživilo. A jste-li úřadníky, otcové zlatí, třeba vysokými, dej vám osud zdraví, abyste nikdy nemusili jíti do pense, a dejž vám také dosti úvěru, aspoň do té doby, dokud někdo neuvedl ptáče vaše do své klícky; neboť peříčko jeho hraje skvělými barvami jenom, dokud trvá květ mládí jeho, pak pohasíná, bledne — ptáče pozbývá lesku

i hlásku, pelichá... A zavřete-li oči před časem, otcové milí, musí věru ptáčata vaše krmiti jenom sám otec nebeský...

Paní Sibylla Hovorná.

(„Švanda Dudák“ 1886.)

Myslím, že není člověka v Praze, aby neznal paní Sibyllu Hovornou. Tato panička má bydliště velmi rozsáhlé. Zdržuje se na Starém i na Novém městě. Je domovem na Menším městě Pražském i na Pohořelci, v Páté čtvrti právě tak jako na Vyšehradě, a udomácnila se i ve všech Pražských předměstích. Bydlí v domě nad vámi, pod vámi nebo vedle vás — a vystěhovala-li se snad o posledním kvartále, uhostila se jistě v domě vedlejším, na všechen způsob však aspoň zůstala ve vaší ulici.

Paní Sibylla Hovorná objevuje se v rozličných postavách. Někdy je hubená, vytáhlá, jindy malá, zavalitá; někdy nosívá přes hlavu šátek, jindy mívá klobouk nebo aspoň kapižon. Jsou sice chvíle, že bývá poněkud mrzutá a trochu drsná, avšak pravidelně je vlídná a zdvořilá — ví, že se zdvořilostí nejdál dojde.

Paní Sibylla Hovorná je kronikou své doby; ale co pravím, kronikou — to by vycházela v delších lhůtách, a tak dlouho by ona nevydržela. Paní Sibylla je živým časopisem, který vychází nejen denně, ale několikráte denně. A jak ona pečuje o své čtenáře, jimž dává čísti ve svých útrobách, jak svědomitě se stará o svůj obsah! Jako noviny, vychází i paní Sibylla Hovorná časně z rána, v zimě na příklad ještě docela za tmy — na roráte. To je první její vycházka. Nejsvědomitější lokálkář nemá tak bystrých očí, tak tenkých uší, jako ona. Mrská cestou očima a stříhá ušima na všecky strany, mrská a stříhá jima také v kostele a vrací se pak s první zásobou novin, sotva že ji unese. A jak spolehlivé mívá zprávy, jak úplné a obšírné, s koncem i počátkem. Což noviny! Oznamují na příklad nejvýše, že se někdo zastřelil nebo oběsil a dodávají k tomu, že buď z omrzelosti, nebo pro dluhy, nebo z lásky. Je to nějaká zpráva? Za to platí člověk tolik peněz za noviny? To paní Sibylla ví a poví vám, proč toho sebevraha život omrzel, komu byl dlužen a koho a jak dlouho nešťastně miloval. Zakládají si noviny sice na svých „bezpečných pramenech“, ale to je věc směšná. Má-li někdo takových pramenů, má je jenom paní Sibylla. Ona vám poví s vykulenýma očima a sotva dýchajíc, proč byla včera u Jahodů dole taková mrzutost. Poněvadž ona — Jahodka — přinesla si domů dvě koťata a poněvadž on —

Jahoda — nechtěl to trpět, neboť nemůže kočky ani vidět a vběhne-li mu někdy některá pod nohy před polednem, nemůže již Jahoda obědvat. Ano, a má dobře, že jí to netrpí, té důře, své ženě. Ať ona se stará o své děti, ne o koťata. Je to pořádek, běhá-li největší hoch pořád bos? A nosí-li dítě prostřední touž strakatou košili dvě neděle? A dává-li nejmenší žábu vždy na opatrování domovnici, aby mohla sama hodně dlouho chodit po trhu? A beztoho tam nic nekoupí, vždyť chodí právě tak s prázdným košem domů, jako byla vyšla. A pak si přinese dvě koťata — hnedle dvě — aby ne! A bude pro ně ukrádat muži mléka od snídaně!

„A to ne abych pomlouvala!" končí svou zprávu paní Sibylla Hovorná, když vám vypověděla vše, co o Jahodových věděla. Kdož by myslil, že pomlouvá...!

Ostatně paní radová nahoře, to je také nobl panička! Prodává ona starý oděv židům a židovkám, taková paní! Nemůže to někomu dát? Ale kde by mohla, chudák, vždyť tomu jejímu pánovi jsou „perka taky jen akorát". Je on pan rada, ale zbude — soudí paní Sibylla — některému ševci více od večeře nežli radovům od oběda. A konečně se zdá, že mu ani ty dva tisíce nestačí; pořád tam chodí takový divný člověk, a co by tam dělal? Nejspíše upomíná. Ono se řekne ouřadník, ale kdyby měl u kabátu o dvě kapsy míň, taky by tam ještě všecko schoval, co mu

zbude, když na prvního zaplatí na knížku u kupce a u řezníka a kdo ví, kde ještě!

„A to ne abych pomlouvala," dodává opět paní Sibylla, když jste ji vyslechli, a vyslechnouti jste ji musili, neboť vám zastoupila cestu na schodech nebo ve průjezdě a chytila si vás k tomu za ruku.

Paní Sibylla zná životopisy svých sousedů v obvodu devíti ulic, ví, kdo stůně a vystůně-li se, a bezpečně vám poví, kdo „se z toho již nevylíže". Zná bezpečně den a hodinu, kdy kdo zemřel, ví, nač zemřel, a doprovází ho ke hrobu, ať je funus ráno nebo odpoledne.

Ale ona ví také, kde se má kdo narodit, a posloucháte-li trpělivě, poví vám, co toho nebožáka na světě čeká. „Neboť takových pádů bylo již moc a moc na světě," dodává pravidelně, „a dopadlo to just tak, jak jsem řekla!"

Konečně u večer, když už nemá, koho by chytila na ulici nebo na schodech, usedá doma u blikavé lampičky a rozkládá před sebou nějaký krejcarový plátek a vyčítá z něho, co se kde přihodilo, a obrazotvornost její převařuje a přepařuje ty novinky a zítra se podívají sousedé, co jim poví!

Pojednou vypadne jí pletení z rukou, paní Sibylla Hovorná zívne z hluboka, podívá se na hodiny a chystá se k odpočinku. Složí se sebe zásobu sukní a vatýrek, stáhne jedny punčochy po druhých — paní Sibylla nosí tři páry, neboť má

nohy už poněkud citlivé — a ukládá se na lůžko. Ještě chvilku přemítá, pověděla-li dnes vše, co věděla, a pak usíná pomaloučku. Ale ve snu ji obletují sousedky z vedlejška a z protějška a ona k nim mluví a jest blažena vědomím, že všecky tak pozorně prorockým jejím slovům naslouchají...

Pan domovník Kapička.

(„Švanda Dudák" 1887.)

Proč právě pan domovník Kapička? pozastaví se snad některý čtenář. Proč ne pražský domovník vůbec?

Ale račte dovolit, ctěný čtenáři, vy, kterýž právě se nad panem domovníkem Kapičkou pozastavujete: dostal bych se pěkně do pytle, kdybych cech pražských domovníků chtěl odbyti tak najednou, jedním vrzem. O těchto zasloužilých mužích nemůže se mluviti šmahem, všeobecně, jako o mnohém jiném příslušníku naší veleobce. Jako snad o pražském kaštanáři, nočním uzenáři, lampáři. Nikoli. Tato odrůda pražského člověčenstva vykazuje tolik různých stupňů, tolik odstínů, že by bylo třeba celé galerie postaviček, abych zobrazil jen druhy nejhlavnější, nejdůležitější, a bojím se, že i takové znázornění by bylo velice kusé a nedostatečné.

Cítím, a — nemýlím-li se — postěžoval jsem

si již kdysi, že ve příčině mnohých záyažných zjevů v rubrice bodrých Pražanů nechává nás věda žalostně na holičkách, že v tomto směru bádání přírodopisné vykazuje mezery přímo nepochopitelné. Ale s takovou slepotou, aneb — což ještě horší — s takou hříšnou nevšímavostí přírodozpytců, jak se jeví vzhledem k rozšířenému rodu pražských domovníků, nesetkali jsme se dosud v žádném jiném odvětví učeneckého zkoumání.

Každý brouček, každá blecha na světě byla podrobena sterému pozorování a pitvání, hvězdáři vědí navlas, kudy a kam která kometa lítá, bratři Fričové hotoví momentní podobizny šklebivé tváře měsíce a jeho nejbližšího „okolí", ačkoli to pro pražské výletníky vůbec a pro spolek turistů zvláště pražádného významu nemá — inženýr Kaftan ví zázračně jistě, kde jaká stoka na světě a co do ní teče, ale táži se: prozpytoval někdo stejně podrobně vznik, život, plemenění se a význam pražského domovníka? Bohužel, na tuto otázku musíme si odpověděti: n i k o l i! Česká věda mlčí, Slovník náučný mlčí, statistika mlčí a Česká akademie? Nu doufejme, že snad Česká akademie jednou...

Ale prozatím, kdy není pražádného vědeckého vodítka, budiž dovoleno laiku několik slov. Ovšem za smutných těch okolností prosím za shovívavé posouzení a odpuštění, bude-li pokus laikův nalezen kusým a děravým. Vím ostatně, že i o mnohém a mnohému učenci se řeklo, že ni-

čemu nerozumí — snesu odevzdaně, řekne-li se také mně cosi podobného.

Ovšem nemohu zamlčeti, že co o domovnících vím, vím ze živých exemplářů, což je jistou předností. Vídáme sice ve zvěřincích také jisté nebezpečné tvory, lvy, tygry, hyeny, medvědy, vlky — ale jsou za mřížemi v klecích, vedou tak poněkud jiný život než na svobodě; ještě častěji můžeme tyto a jiné dravce pozorovati vycpané — samo naše museum chová několik zdařilých exemplářů — a při tom nehrozí nikomu nijaké nebezpečí. Avšak vycpaného domovníka dosud nikdo neviděl, ani u pana Václava Friče, obchodníka s přírodninami v ulici Vladislavově, ač mívá ve výkladní skříni i vycpané lenochody, tuleně a žraloky. Možno, že se dosud nikdy nezdařilo nějakého domovníka chytit — pan Frič by ho měl jistě, to vím.

Ze všeho, co jsem pověděl, vysvítá, že není-li vědeckého zkoumání, není skoro také nijaké literatury o domovníku. Jsou sice některé literární pokusy o domovnících, ale nutno říci, že všecky ty projevy byly nanejvýš strannické, že kdekoli nějaká zmínka o domovníku se stala, mělo ho to vždycky jen zostuditi. Vtipkovali o něm, posmívali se mu — ah, ubozí posměváčkové! Anebo se o něm zmiňovali co nejzlomyslněji, někdy utrhačně. Domovník je prý vtělená hrubost, nevlídnost, neslušnost! Roztahuje prý se více než sám domácí pán; čeká na pozdravení nájemní-

ků a je-li pozdraven, sotva prý poděkuje; poštívá prý domácí pány na nájemníky; doporučuje prý domácímu jen takové partaje, které mu při prohlížení prázdných bytů slibují největší zpropitné; čumí prý stále v průjezdě nebo u svého okénka a kontroluje, co kdo přináší domů k obědu; postrkuje prý rafije na hodinách, aby mohl o čtvrt hodiny dříve vrata zavřít, a tak prý ždímá z ubohých opozdilců šestáky; je prý největším a úhlavním nepřítelem oněch partají, kteréž mají klíč od domu, atd. atd.

Nu, myslím, kdo jen jedenkráte třeba jen jednoho domovníka si blíže povšiml, že prohlásí všecka podobná tvrzení o domovnících za pouhý klep, ne-li dokonce za utrhačství bezpříkladně zlomyslné. Má snad domovník každému mizernému nájemníku na potkání líbat ruku? Má státi před domem pořád s čepicí v ruce, aby si nastudil ctihodnou lysinu na hlavě? Má snad pro pohodlí lumpáckých a flámujících partají nechávat otevřeno do rána a státi u vrat, aby do domu nevpadli zloději? Má domácímu pánu chváliti nájemníky, o nichž sám se dosud nepřesvědčil? Atd. atd.

Mám jiné zkušenosti o zástupcích ctihodného stavu domovnického. Jsou to lidé mírumilovní, čistotní, ochotní a přívětiví. Jsou způsobní a dochvilní, neboť skoro každý z nich byl na vojně a zná kázeň. Při tom jsou velice střídmí a vždycky střízlivi. Ještě nikdy jsem neviděl domovníka opilého, ale nadávku z jeho úst již dokonce jsem

*

neslyšel. A řekne-li konečně někdy o nějaké partaji, že je pakáž nebo holota — můj bože, je to patrně jeho nejsvětějším přesvědčením. Je vám taková upřímnost proti mysli? Přáli byste si raději, aby se farizejsky přetvařoval? aby byl pokrytcem? A ostatně nezapomeňme, že i v takovémto případě zachovává domovník velikou míru slušnosti, že neřekne nám přímo do očí, že jsme pakáž nebo holota, že to řekne jenom o nás vždy zas nějaké jiné partaji, nebo to vykřikne po domě tak do neurčita, v průjezdě, na dvorečku. Nemá on práva mluviti v průjezdě a na dvorečku, co se mu líbí a nelíbí? Buďme jen snášelivi, přejme i domovníku svobodu slova.

O rodičích domovníkových neví se nic určitého. Domovník vyskytne se obyčejně už jako dorostlý, vyspělý tvor, čtyři až půlsedmé stopy vysoký, s vyvinutým chrupem, v němž mnohdy několik zubů chybí. Nejobyčejněji se objeví domovník už s celou rodinou, s družkou a s mláďaty, a domácí pán chová ho v doupěti přízemním anebo také podzemním. Aby se k němu nikdo neopatrně nepřiblížil, bývá pro výstrahu nad jeho dveřmi napsáno: Domovník. Nejčastěji se hovořívá s domovníkem skrze okénko, které je tak malé, že na vás nemůže vyrazit. Jeho potrava je obyčejná lidská strava, a mnohý domovník se živí lépe než partaje ve čtvrtém patře, kde beztoho bydlí málo co pořádného, jak domovník zcela moudře uvažuje.

Pro dnešek započínáme s panem Kapičkou, domovníkem-politikem, kterýž náleží k nejmírnějším svého druhu. Živlem tohoto tvora jest politika, vysoká politika, čímž však není řečeno, že by se chtěl státi ministrem nebo poslancem. Jeho denním chlebem — krom onoho, jehož přikusuje k uzenému masu nebo k syrečku — jest obyčejně Pražský denník. Předně proto, že je Denník za krejcar, za druhé pak, že s ním je člověk nejdříve hotov a může potom tím déle a více přemítati samostatně o politické situaci. Nejvíce vědomostí — v politice zahraničné — má náš domovník o Prajzích, neboť prošel za své vojančiny hezký kus Pruska, když táhl na Šlesvik, a pak se s Prajzy setkal v roce 1866. Tenkráte ho sice neokouzlili, ale od té doby uznával ochotně, že „Býzmark něčemu rozumí". Toto mínění bylo mu trochu popleteno událostí Bismarkova odstoupení. Nechápe do dneška, proč Bismark šel do pense, když měl tak pěkné postavení, a ještě méně chápe, že by ho byli do pense dali, když jim to v Německu „tak pěkně zavedl". A nejvíce ho mrzí, že si musí lámat hlavu s panem Caprivim, o němž před tím nikdy neslyšel a o němž podnes nemá určitého svého mínění, zdali to takový chlapík, „aby to byl mohl po Býzmarkovi převzít".

O Rusku má ponětí velmi nejasné. Ví, že tam vládne cár, že tam je jakési nedorozumění „s nohilisty". Čte-li však pan Kapička nebo slyší:

Rusko — má na mysli „Siberii“ a nejde mu do hlavy, že o takové panství někdo stojí; nedovede uhodnouti, od čeho tamní lidé žijí, poněvadž v Siberii nic neroste!

O Angličanech ví pan Kapička, že je to zem na vodě, což je trochu podivné; že vyhnali z Francie všechny prince, ví pan Kapička, ale pak nechápe, kdo toho francouzského presidenta platí, protože je pevně přesvědčen, že „žádná republika na světě nemá peníze“. Ostatně republika francouzská není mu nikterak mila. Sotva že se naučí — s bídou naučí! — jména francouzských ministrů tak poněkud, aby si je nepletl s názvy rozličných sýrů — bác, přes noc přijde ministerstvo jiné a pan Kapička aby se učil znova.

Však i to Německo počíná se kazit, jak svrchu pověděno. Co se pan Kapička počal politikou obírat, panoval tam Bismark. A kde ho teď konec?

Na vojnu pan Kapička nevěří. Je politikem mírumilovným a prorokuje, že „z toho všeho nebude nic“. A tu ovšem prorokuje nejvíce v zájmu vlastní své osoby: je totiž veteránem a někdo mu pověděl, že při nejbližší vojně dojde i na veterány. A když pan Kapička pomyslí, že by měl ještě jednou vytáhnouti do pole, běží mu něco jako mráz po zádech.

Jedna je doba v roce, kdy pan Kapička nechává politiku politikou a kdy se v něm probudí duch čistě domovnický. Je to v témdni vánočním a novoročním. Tu nesedí celý den ve svém ku-

tlochu nad novinami, nýbrž stále šuká po domě, oprašuje, otírá, spravuje, mete a pozdravuje zdvořile nájemníky, ovšem se zvláštním zřetelem na poschodí, kteréž obývají. Listonoše, posluhy s balíčky, sluhy a podomky ze závodů, přinášející nakoupené věci, neodbývá jako jindy v roce: „No koukaj' se po tabulkách dveří, však ho najdou!" — totiž nájemníka — nýbrž chytá posly a poslice všeho druhu hned u vrat, ve průjezdě, ptá se, kterého že milostpána v domě hledají, kráčí pak ochotně před nimi, ukazuje jim cestu, zastaví se přede dveřmi toho kterého adresáta, zazvoní a smekaje čepičku čeká trpělivě, až se otevře. Je mu nejmilejší, objeví-li se ve dveřích místo služky pán anebo paní a pak ukláněje se, strká hlavu do otvoru a bručí pokorně:

„Prosím, milostpane (milostpaní), tuhle někdo něco jim nese a nemůže jich najít..."

Ví dobře náš politik Kapička, proč to dělá. Blíží se Nový rok a s ním naděje na výroční diškreci — a pan Kapička se činí, aby diškrece dopadla co nejskvěleji.

Po svatých Třech Králích zapadne zase do svých novin a čte pokojně až do Štědrého večera. Po celou tu dobu nestojí mu nikdo za to, aby se k vůli němu štrapicíroval. A „správu" domu obstarává pak jeho drahá polovice, jeho „chojť", jak pan Kapička říká.

»Elektrický« muž.

(„Švanda Dudák“ 1887.)

Pražské hostince mají vlastně obecenstvo dvojí: jedno přichází, aby od sedmé do jedenácté — po případě i do dvou s půlnoci — klidně poseděla při obvyklém počtu sklenic piva a aby vykouřilo obvyklý počet doutníků. Máte jisté hostince, v nichž vidíte denně tytéž tváře na týchž místech, jež jsou vyhrazena denním hostům, jako by byla pojištěna knihovně. Opovažte se a sedněte někdy ke stolu, který jest obsazen několikaletou společností a při němž náhodou ještě jedna židle prázdna, očekávající svého pravého a jediného usedlíka: uvidíte, jak chladně vás přivítá uzavřený kruh, do něhož jste bezděky vnikli, a jak vás konečně bodavé zraky stolovníků vypudí s místa v okamžiku, kdy se dostaví onen jediný a oprávněný držitel židle, kterýž opře se tázavým, opovržlivým pohledem o smělce, jenž nezván a nevolán uchvátil jeho

křeslo. Vstanete, jakoby vás pes kousl, omluvíte se, že jste vytrhovali, a chopivše se nedopité sklenice táhnete dále sálem nebo zahradou hledajíce místečka, jež není tak vytrvale střeženo a bráněno.

Takové je to první kmenové obecenstvo, pohlížející jaksi pansky přes rameno na ubožáky, kteří navštěvují hostince jednou za čas. I sklepníci chovají se méně uctivě k takovýmto přeletavým ptákům, nejnemilostivěji však nakládají s nimi sklepnice, jejichž pohrdavý pohled jakoby chtěl říci: Chudáku, ty máš na hospodu jednou za uherský měsíc!

A pak tedy máme v Praze jiné hospodské obecenstvo, národ kočovnický, jehož členové neusedají nikde, aby pojedli a popili, alebrž klátí se z hospody do hospody, určitým směrem, neunavně dál a dále. Přicházejí denně téměř touž hodinou a putují mezi stoly, od hosta k hostu, a oslovují vás buď mlčky, neotevírajíce ani úst, ale za to pohledem nejvýmluvnějším, aneb skuhrají chraptivým hlasem denně touž průpovídku, touž prosbu, totéž vyzvání. Tento kočovný národek sestává z mužských i ženských, z prodavačů leštidla a sirek, z řetkvičkářek, z gránů nastrkujících vám pod nos koše jižního ovoce a chřestících váčkem s kuličkami, na nichž číslice od prvničky do devadesátky. Vybízejí vás ke hře loterní, v nichž hlavní výhrou krabička puškvorce, větrových pokroutek, čokolády či jiných pamlsků, a nutí do vás tak vytrvale špinavé, ohmatané líst-

ky s řadou číslic, že neodoláte. Po nich přicházejí staré ženy s voňavkami, s nákrčníky, a prosí tak dojemně za počinek, že konečně se ustrnete a koupíte něco, byť jste toho i nepotřebovali.

Řada těchto návštěvníků jest nevyčerpatelna, nekonečna. Marně se zahloubáváte v hovor se sousedem, marně usedáte v nejodlehlejší kouty, abyste měli pokoj. Vždy a všude vyčenichá vás kočovník s náručním krámkem svým a vykládá před vámi poklady všeho druhu ze železa, z mosazi, z hovězí „slonoviny", z falešné želviny. Jste-li srdce poněkud měkčího, odnášíte si z hospody plnou kapsu pamlsků, mýdel, krabiček se sirkami a jste zásobeni nákrčníky a kšandami na celý rok.

Konečně — a to obyčejně v hodinách již pozdějších — přichází do hostince muž, jenž nezadává si se sprostým zbožím, jehož všady s dostatek; jenž nevnucuje do vás věci k snědku a bezcenné padělky galanterního zboží — muž, kterýž přináší vymoženost vědy. Má ji zavřenou v truhlici, tu vědu, a říká se tomu elektrika. Zachrastí vám za hlavou dvěma mosaznými rukojeťmi, postaví truhlík na stůl, otevře víčko, zamíchá svou „batterií" a volá:

„Kousek elektriky, pánové, elektriky!"

„Ale jděte," pokusí se kdos, aby ho odbyl, „už jich tu bylo s elektrikou deset..."

„Dobře, jejich vašnosti, dobře," odpovídá elektrický muž, a staví se k vám, jakoby chtěl do země zapustiti kořeny. Neboť vás má, jakmile jste

na něj promluvili, chytil vás. Jen ten je pro něj ztracen a nic mu neznamená, kdo se po něm ani neohledne, kdo ani hlavou nepohodí. Do takovéhoto hosta marně by mluvil. Ale vy jste promluvili a tím jste s ním zahájili spojení, hlavně zapomněli-li jste se tak, že jste se při tom usmáli, že jste neokázali zuřivou tvář. V tom ostatně jsou si všichni tito kočující obchodníci, „umělci" a „učenci" podobni. Ani zlostné odbytí jich tak nezahání, jako naprostá nevšímavost.

Ale na elektrikáře jste promluvili a teď si počkáte, kdo bude mít poslední slovo!

„No, dobře, jejich vašnosti," povídá tedy muž elektrický, „že jich tu bylo deset! Ale s takovýmhle aparátem?" — a hrdě ukáže na svůj otřískaný truhlík — „to pochybuji! Třeba dvacet, když deset, jejich vašnosti, ale elettrika a elettrika je rozdíl!"

Vyslovujeť muž elektrický svoji „elettriku" tak ostře, jakoby do vás už jiskry lítaly.

„To se ráčej' přesvědčit, jejich vašnosti, jaké já to mám — to je jako hrom!"

„Zavřete to, k čertu!" napomíná někdo s líčeným strachem, „ať z toho neuhodí!"

„Ó prosím," konejší elektrický muž, „dokud to držím, nestane se nic. Ale sílu to má, račte zkusit!"

Marně se bráníte, že máte slabé nervy, že byste to nevydrželi. Ah to je právě pro slabé nervy, to sesiluje! A elektrický muž ví hned po-

moc. Je-li vám proud silný do rukou, chopí se ihned nějaké nedopité sklenice piva, naleje vám pod každou botu trochu moku, vloží do kalužin mosazné rukojeti, přitiskne vám na mosaz boty a ujišťuje:

„Tak, milostpane, teď to bude krásné, příjemné, jakoby blechy lehtaly, jako když komár bzučí, a jde to od paty až k hlavě!"

Dělejte, co chcete, unikli-li jste dvacíti jiným neodbytným hausírům, tomuto muži neuniknete. Již vás má, tiskne vás do louží piva a spustí aparát. Polehounku vytahuje váleček a z truhlíku ozývá se lehké chřestění a syčení — „elektrisuje" vás. Máte-li dobré boty, necítíte sice pranic, ani to bleší lehtání, ale elektrický muž stále pochvaluje:

„No, to je gusto, co, to to proniká příjemně — to si myslím, moje elektrika je čerstvá, vždycky jak od ledu — mám nejlepší v Praze . . . téhle málokdo vydrží sto grádů!"

Dali jste mu dva, tři krejcary, a muž s hromem ve škatulce vás ujistí, že po této produkci nebudete do smrti stonat a jde dále, aby zachřestil v uchu někomu jinému.

Z obchůzky vrací se domů dávno po půlnoci, uloží svého „hroma" pod lavici u kamen a usíná s blahým vědomím, že dnes opět mnoha lidem vyhnal rozličné těžké nemoci z těla.

Pan trakter.

(„Švanda Dudák" 1886.)

Vlastně jsem snad měl přijíti s panem trakterem dříve než s elektrickým mužem, ale doufám, že mi nezazlí nižádný z těchto dárců posily tělesné — a také duševní — kteří panují téměř výhradně jen v našich pivovarech. V jiných hostincích pečuje o tekuté i jedlé požitky jediná osoba, pan hostinský, v pivovarech dělí se o hosta dva činitelové: buď sám pan sládek aneb jeho podsudní, kteří vládnou mokem, uloženým v důkladných sudech pod zemí, a vedle něho trakter, jemuž svěřena péče o hrnce i pekáče, v nichž připravuje se základ pro pijácké žaludky. To je v Praze starým zavedením.

Pan trakter nebo paní trakterka — jaká to důležitá osoba v pražském pivováře! Ať je pivo sebe lepší, ať je to hotový malvaz — co do všeho, nenajíte-li se před ním řádně. A pan trakter liší se značně od obyčejného hostinského, jemuž

záleží na tom, aby vás co nejlépe obsloužil tekutým i hutným požitkem. Pan trakter čerta stará se o pivo, je mu lhostejno, kolik jich chcete vypít, a skoro jakoby někdy na podsudního žárlil. Jsou někteří trakteři, že se „nepřetrhnou", že trvá hodně dlouho, než se jich dovoláte — zvláště jste-li hosty řídkými, přicházíte-li málokdy. Na takové pohlíží trakter jaksi s patra — jděte se najíst, kde jste se najedli včera!

Všímavějším je k hostům denním, ale rovněž ne ke všem. Některé z nich protežuje zcela nápadně, vybírá jim lepší kousky, pospíchá si s obsluhou. Tak se chová k oněm, kteří si dovedli získati jeho důvěry.

Této důvěry jeho a náklonnosti jaksi otcovské získáte si, když vám pravidelně chutná vše, co vám bylo podáno; když nikdy „nenadáváte"; když nevracíte talíře s polovinou porce, okázale nedojedenou, nýbrž vytřete vše, až se porcelán zaskvěje v prvotní své bělosti; zkrátka, když pana traktera a jeho personál protivně nesekýrujete. Tak získáte si důvěry jeho a on vám věnuje svoji. A to má velikou pro vás cenu, chcete-li spokojeně popíjeti pivo pivovaru, v němž on — pan trakter — p a n u j e. Umíť on panovat. A takto liší se pan trakter od obyčejného hostinského, takto je osobou důležitější a jaksi povýšenější, ač v ohledu živnostenském stojí o hodný stupeň níže.

Dali jste si husu se zelím. Chodíte častěji

do „pivovaru páně trakterova" a máte již jeho důvěru. Ani netušíte, jak vás pan trakter od některého stromu v zahradě nebo sloupu v jídelně pozoruje. Jíte-li tu husu s chutí, co jí říkáte.

Jíte mlčky, jste náhodou sami, nemůžete se nikomu svěřovati se svými pocity — ale pan trakter čte ve vaší tváři, čte ve vaší duši. On to umí.

Dojedli jste — na své štěstí do posledního sousta — a pojednou stojí u vás — pan trakter. A hledí na vás usměvavě — ani netušíte, že v tom žalud — a táže se medově a přátelsky:

„No jak, chutnala husička, chutnala...?"

„I chutnala — vždyť vidíte, snědl jsem ji..."

„No tak vida," mluví dále pan trakter a v jeho očích dosud se leskne smích, ale náhle jimi kmitne záblesk hněvu, který se rozloží po celém obličeji. „No tak vida! Mně také chutnala! Ale prve si ji také dal tamhle takový šnofoun — (ukazováček páně trakterův bodne kterýmsi směrem do vzduchu) — a polovičku jí nechal a vzkázal do kuchyně, že chtěl d n e š n í, ne včerejší, že nechtěl ohřívanou! Šnofouni — doma to žere, co má — třeba ohřívané! A tady za čtyry šestáky dělá namačkaného...!"

A vy oddechujete volně a spokojeně, že jste dojedli. O vás neřekne, že jste šnofouny.

Ale nejsou všichni takovými. A jednoho znám, který může platit za vzor svého stavu.

Kdo navštěvoval častěji zahradu nebo zimní

místnosti vyhlášeného pivovaru u svatého Tomáše na Menším městě Pražském, poznal milou a přívětivou tvář pana Marvana, „traktyra vejborného a kuchmistra znamenitého".

O panu Marvanovi nedá se napsati mnoho, což jest důkazem, že se o něm hlavně nedá napsati nic zlého. Den ode dne, rok od roku a již po celou řadu let pečuje stále stejně a neunavně o hladové žaludky svých hostí, a v říši jeho vlády, v kuchyni hned v pravo od vchodu, připravují se stejně dobře mladé, nezkušené husičky jarní jako později dospělé již husy martinské, špekové knedlíky právě tak dobře jako guláš a paprika a jiné skvosty a okrasy jídelního lístku. Malá postava páně Marvanova přes tu chvíli obchází zahradou a kypré vzezření jeho, ty červené, lesklé tváře a objemné bříško páně trakterovo vzbuzují přímo zjevem svým chuť k jídlu v každém, kdo zasedl ke sklenici tomášského „samce". Pan Marvan je úsluha a ochota vtělená. Nedostává-li se komu židle, již se pachtí kulatá postava jeho po zahradě a hledá, hledá, až dopadne nějaké prázdné křeslo a přibatolí se s ním na místo, kde ho třeba. Jakmile se sešeří, obchází s voskovým sloupkem v ruce a natahuje se vzhůru ke sloupům plynových svítilen, aby šířil „osvětu" po zahradě. Jest pak zvláštním vyznamenáním malým občánkům, kteří navštěvují sv. Tomáše s rodiči svými, když jim pan Marvan nastrčí hořící ještě sloupek, aby si „foukli".

„Tumal, tumal,“ mluví pan trakter přívětivě, „fouknul si!“

Kdyby ho to stálo cokoli, tuhle radost pan Marvan drobným hostům svým neodepře. Je to ostatně i diplomatické od něho! Ta omladina roste, roste, za několik let již bude chodit do hospody sama, bez rodičů, a kam jinam by chodila než na místa, k nimž nesou se milé, příjemné vzpomínky z mládí! Pak ovšem již nebudou mladí pánové „foukat“ do sloupku, ale „troubit“ z půllitru a kořistit z jídelního lístku páně Marvanova na vlastní účet.

A jakkoli se vyznamenává pan Marvan převelikou skromností, v jednom oboru přece vyniká nade všechny a tu promluví vždy slovo, proti němuž nemůže nikdo činiti námitek. To v oboru karbanu, ovšem slušného karbanu, pěstovaného pro zábavu. Ať vznikne mezi hosty — hráči — nedorozumění jakékoli, ať obě strany hájí různé mínění své sebe houževnatěji, ať běží o hrubou chybu či o nějaký jemný a choulostivý odstín ve hře — vždy jest rozhodčím pan Marvan, promluví slovo, řekne: tak je to! — a z jeho soudu není odvolání, každý spokojí se s rozhodnutím, jaké on učinil. Pan Marvan však také požívá zasloužené této úcty a vážnosti v oboru hry v karty. Nezahálel v životě a hrál i hraje stále dál, aby nezůstal ani o píď za pokrokem v tomto ušlechtilém umění. Myslím, kdyby nebyla hra v karty již na světě, pan Marvan byl by ji vy-

nalezl, a byl-li kdy kdo na zeměkouli, jenž měl právo na čestnou profesuru v oboru jakémkoli — pan Marvan zajisté první by jí měl dosáhnouti. Beze vší pochyby dostalo by se mu při plebiscitu hráčů v karty hlasů všech bulkářů, maxlářů, tarokářů, šístkářů a ostatních pěstitelů „listového“ umění. A až bude jednou všecko zřízení světské zdokonaleno a doplněno, náš pan trakter stane se zajisté „přísežným znalcem“ v tomto odvětví „hereckém“.

Pan Marvan tedy vyplňuje zdárně své místo ve společnosti — o tom poučí nás jediný pohled na jeho milou, objemnou postavu — a přejme mu, aby je vyplňoval dál a co nejdéle.

Pražský synek.

(Psáno pro knihové vydání Bodr. Pr. 1892.)

Jako by ho byl Pánbůh stvořil na důstojný protějšek ptáčeti nebeskému, našeho pražského synka. Tak veselý je, spokojený, s milým, sebevědomým úsměvem na rtech, na tvářích, v očích, na celém obličeji. A kdyby se mohl usmívati za uši, zadem hlavy, krkem, celým tělem — usmíval by se tak. Jak se mu ten svět vydařil, a jak on — což je důležitější a vzácnější — se vydařil světu!

Ovšem, nesměje se tak vždy. Někdy pokrývá se jeho tvář výrazem vážným, je vidět, kterak se snaží, aby do něho vložil celou svoji duši. Netuší ovšem, jak marné to namáhání. Dal mu Pánbůh všecko, postavu, dost vlasů, pěkné vousy, umělce ševce a trpělivého krejčího — ale duši mu nedal. Jen takovou malou, zakrnělou, drobounkou dušičku. Avšak náš hrdina vystačí s ní na celý život. Ostatně: zeptal se ho kdy někdo

*

na duši? Musí ji ukazovat? Chtěli na něm, aby ji přiložil jako doklad k žádosti za místo? Nikdo se o jeho duši nestaral. Nikdy jí nepotřeboval.

Ovšem že také něco studoval. Ale ne mnoho. Protivil se mu odjakživa ten prach knihový, protivily se mu ty náuky. Nemohl cítit ony pilné studenty, hlavně „venkováky", jak jim posměšně říkal, kteří se domáhali jádra každé věty. Hrdina tento vydřel ve školách právě tolik, co vydříti musil, aby nepropadl.

Je to pravé pražské dítě, syn usedlého Pražana, ponejvíce měšťana. Někdy je také „dítětem úřadnickým". V Praze byl otec úředník na poslední štaci služebné, než přišel do pense, čímž nabyl příslušenství pražského. Synek dědí příslušenství po otci. Je Pražákem.

Takových je ovšem méně. Hlavně jsou „synkové" dětmi usedlých, dávno udomácnělých, rodových Pražanů. Sahá-li toto usedlictví do několikátého kolena zpět, pokládá se synek skoro za jakousi šlechtu. V tomto případě má jisté ponětí o dědečkovi, o pradědečkovi, dokonce snad o prapradědečkovi — vždyť olejové jejich podobizny visely v parádním pokoji, synek o nich slýchal při jistých příležitostech, při rodinných slavnostech, vzpomínávalo se jich časem, kdy který dům koupili, jaký obchod nebo živnost provozovali, při jakých příležitostech několik tisíc najednou vydělali. Těchto svých předků vzpomíná časem i pražský synek — ne snad s obzvláštní

úctou, ale s pýchou, mnohdy nadutě. Zdává se mu, že tito otcové a dědicové jsou j e h o zásluhou.

Ale nerad mluví synek o svých předcích, počíná-li celá sláva rodiny a majetek teprv jeho otcem, který kdysi přivandroval do Prahy jako žebrák tovaryš, polobos, v cajkových kalhotách, v čepici se štítkem, s ranečkem na zádech. Dřel se sice tatík u mistra ševce nebo krejčího, u kožešníka nebo koželuha, snad někde na pivováře, ukládal groš ke groši, sám si od úst utrhuje, nahospodařil několik set, pojal za ženu služku také s několika sty, udělal se pro sebe, dřel se dále, vydělával a ukládal, koupil domek, pak druhý, třetí, konečně mu snad patřilo půl ulice; propůjčili mu domovské právo, později zaplatil několik nových dukátů za měšťanství, vstoupil do některého sboru měšťanského, byl zvolen za lajtnanta, „postupoval" v hodnostech měšťanské armády, dostal se do sboru obecních starších, ba i do městské rady — ale synek jeho nerad slyší otázku, čím a odkud byl dědeček. Je to pěkné příbuzenstvo, do něhož se dostal! Dědeček! Byl domkářem v kterési Lhotě, někdy jenom nádeníkem, nejvýše v kterémsi neznámém městečku ševcem nebo hokynářem. A babička? Synek děkuje bohu, že ji neznal, že dávno umřela, že nemůže dělat nynější jeho vážené rodině ostudu. Byla to snad podruhyně, hokynářka — jaká nehoda, že si nemůže člověk před narozením vybrat, do jaké rodiny by chtěl vstoupit. Takovéto

„nekalé“ původy odpouští bodrý synek pražský otci svému jen proto, že se „starý“ přičinil, aby pro něj co nejvíc nastřádal a jemu odkázal. Zdá se mu, synkovi, že to není zásluha tak veliká, ale konečně budiž...

Počátky pražského synka vylíčili jsme v pražském poupěti.

Synek tedy vychodí obecnou školu. Pak ho dá tatínek na gymnasium nebo do reálky. Chce-li totiž, aby syn byl „něčím lepším“.

Ale synkovi jsou studie dlouhy. Jaká nekonečnost, takové gymnasium! Jaká dřina na reálce a dokonce na technice! K čemu se má mořit, když doma tolik peněz! A tak s nouzí promrská se několika ročníky, doháněje pronedbané, prolelkované školní hodiny „priváty“ a domácími informátory. A v polovici má studií právě tak dost. Cítí dobře, že se pro vynálezy nenarodil, apoštolem lidstva nebude, nepřišel na svět, aby se s vědou dřel. Tatík má peníze, syn chce „místo“ — k čemu má tatínka měšťana, kdyby ho nějak nezaopatřil!

Tak tedy snad ještě nějaký ten rok obchodní školy, po případě akademie — a ze synka je „hotový člověk“. Po jeho názoru totiž.

A nyní operuje tatínek. K čemu by tu bylo spořitelen, bank, k čemu magistrátu, kdyby se hoch neměl kam schovat? Pražský synek má ovšem protekci pojištěnu — a za krátko je tedy praktikantem, pak nějakým asistentem, akcesistou, později

účetním, pokladníkem. Vše to ovšem v případech, když se mu neuzdá, aby přejal kdysi živnost po otci, aneb když tu starší bratr, který je za nástupce firmy určen. Mnohdy však nechce se pražskému synku vůbec, aby byl mydlářem nebo pekařem jako tatík. Touží, aby z toho páchnoucího, dusného, protivného ovzduší dílny nebo krámu vyvázl. Byl proto tak pečlivě vychován, aby se hádal s tovaryši? Má seděti také v upoceném, ušpiněném prádle a umaštěném oděvu celý rok a celý život za pultem? Má se handrkovat s těmi odpornými odběrateli o krejcary, jako to dělával tatínek? Ani ho nenapadne!

Slýchal synek již za chlapeckých let o světě jiném, o životě v „byró", kde sedí pánové v pohodlných křeslech. Snilo se mu o takovém životě. Později, když přišel do let, kdy nebyl dítětem již, ale také ještě ne mladíkem, jinochem, kdy byl neohrabaným výrostkem, klackem, vžil se v ten obraz kancelářský určitěji a nalézal v něm svoji „chuť". Kterýsi bratranec nebo jiný známý praktikoval u banky, asekurace, u spořitelny, a ten vyprávěl divy. Tam že přicházejí páni teprv o osmé, dokonce někde o deváté; přicházejí tam v elegantním svém oděvu, v jakém chodí po ulici, a neumažou se pranic; již z rána sluha závodu neb úřadu otřel pečlivě prach na sedadlech a stolcích; páni nanejvýš svleknou jen kabáty, aby je zaměnili jinými, kancelářskými; a pak tedy sedí proti sobě, v bezvadném svém prádle, voňavka-

mi napuštěném, na pěkných ohýbaných židlích, ba někde i ve fotelech; hned nezačíná práce — nejdříve poví jeden druhému, kde včera byli, jak se bavili, kterou slečnu doprovázeli, kam jsou na zítřek neb na neděli pozváni; při tom je smíchu dost a „vtipů" také; pak přichází pan ředitel kanceláře, pan sekretář neb rada, a tu teprv počíná práce; otevrou se knihy a archy, do nichž zvolna se zapisuje; pan ředitel je nobl pán, hodný pán, neudře nikoho; ví, že má v kanceláři pražské synky, že to nejsou žebráci, kteří musí pracovat z nouze, z hladu; pan ředitel byl dokonce sám pražským synkem, ví, jak má jednati s rovnými sobě; je-li kdy jaká dřina, dostane ji nějaký ten nuzák venkovák, který se náhodou také dostal do pěkného toho úřadu; ten ovšem nepostoupí tak hned, je postaráno, aby neužíral nejlepších míst pražským; dost velkým štěstím pro něj, že se vetřel tak mezi pány.

Pak o desáté nebo půl jedenácté je snídaně; tu opatřuje sluha se stříbrnými prýmy na límci a na čepici; přináší párky, šunku, housky a pivo; mile tak uběhne půlhodinka, páni si umyjí ruce, navleknou znova prsteny, opráší náprsníky, znova sedají ku psaní; vše jde volně, odměřeně, úřadník se nedá partajemi uhnat a ukřičet; a třicet minut před udeřením úřadní hodiny počíná oprašování, kartáčování, mytí rukou, navlékání manšet, převlékání kabátů, a pak jdou páni z „byró".

Po dvouhodinné přestávce nastává práce od-

polední — není-li dokonce jen jednoduchá frekvence denní — ta trvá do pěti, do šesti — a pak — pak je pán svoboden, ostatek dne náleží jemu a jeho zábavě. Se starostmi kancelářskými se nenosí — ty zůstaly v psacím stolku — zítra se počne tam, kde se dnes přestalo. Není křiku, není vády, není špinění, není péče o chasu. Je to úřad!

Po několika letech praktikantství je avanž, po dalších několika letech zase avanž — synek se stává účetním, likvidátorem, pokladníkem — cíl života dosažen...

Takovýto báječný život tkví celé řadě pražských synků před očima, a když tedy dostal poslední svoje vysvědčení z obchodního učiliště, snad z akademie, nastupuje synek v toto eldorádo. Tam se neudře, nezahyne v prachu dílny, nespotí se nad mydlářskými kotly a káděmi, „nezesprostačí" — jak se sám těší — v hádkách s dělníky, není odsouzen, aby lítal celé dny po závodě, od sklepu do půdy, aby dohlížel, měřil, počítal, přebíral, rovnal, nařizoval, ve skladech se mícil.

S tím vším ať se dře „starý", dokud ho to těší. (Pražský synek mluvívá druhdy se značnou úctou o svých rodičích!) A synek hledí na toho „starého" s jakousi útrpností, mnohdy i s úsměškem. Nasbíral mezi sobě rovnými po hostincích a na Příkopech, pochytil z novin a v divadlech něco frází a floskulí, jimiž se později ve svém životě do odpornosti a do zhnusení ohání, a má

o sobě klamné mínění, že nabyl vzdělání, počítá se k intelligenci a hledí na své přičinlivé, pilné, pracovité a střádající „staré" jako na sprosťáky, jako na nevzdělance ze starého sekulum. Ještě dobře, nestydí-li se za ty své staré.

Dorostl, odbyl si po případě jednoroční vojenskou službu, jeho „starý" a rozliční strýcové, přátelé a protektoři „posadili" jej na místo, v úřad, v praktikantství — synek je „udělán". Oslňuje svojí praktikantskou existencí mladší bratry a sestry, má doma zvláštní pokoj, chodí do „společnosti" — totiž do hospod — a s obzvláštní zálibou vybírá si za společníky starší pražské synky, starší téhož rodu a původu. Předplatí si čtvrt nebo půl sedadla v divadle, kde se stává za kratičko přísným, totiž neomaleným posuzovatelem, ačkoli si plete jednotlivé známé úlohy v činohrách a proslulé, vyzpívané partie v operách. Pak je takovémuto pražskému synku všecko „pes" a „hovadina". Slyšíte ho tu tam v divadle, slyšíte ho tu tam v hostinci, zarazí vám jeho hlas a znalecký úsudek o ucho v tlačenici na třídě. Mluví beze všeho ostychu, jsa přesvědčen o neomylnosti svých „náhledů". Tyto „své náhledy" slyšel včera v hospodě od jiného hlubokého ducha svého druhu, ale dnes by se za ně pral. On pokládá své chvástání za energický výraz — vám tane na mysli jiné slovo. Otevřhuba.

Z literatury, z potištěného papíru zná pražský synek — ten pravý, nefalšovaný — jenom ně-

který politický denník, jejž odebírá jeho „starý“ a jejž také synek zvolil za tělesný svůj žurnál. Knih nečte, krom nějakých krváků nebo pikantních německých knížek, které se po případě prodávají zalepené. Z časopisů zábavných zná jediný „Kaviár“, ale ten zná dobře. Jinak je mu každá kniha dlouhá, nudná — nic v ní nevidí, nic v ní pro sebe nenajde. Nevniklť nikdy v umění: knihu číst. Nad takovou nudnou prozou jeví naprostou lhostejnost a nechuť, nad sbírkou básní přímo opovržení. Kdož jemu poví něco nového!

Ale najdete ho všude, kde se schází „pěna“ společnosti. Oživuje hlavní třídy města, krášlí svojí osobou a bezvýrazným obličejem Stromovku i Žofín, je dochvilným hostem na koňských dostizích na Královské louce, sleduje závody velocipedistů a veslařů — v tom je znalec. Chodí pyšně se svým „plakem“ na prsou, znamenajícím, že si zaplatil všechny dny závodů, tvoří se svými přáteli kordon okolo závodních koní nebo jezdců, znalecky prohlíží bicykly a tricykly, odhaduje jejich cenu a rychlost, je šťasten, může-li se dotknout nejznamenitějších závodníků, může-li sáhnout na jejich svalovité rámě nebo lýtko. Protežuje zjevně a se zálibou toho onoho jezdce nebo veslaře, s nadšením řve svoje „hip, hip!“ vyráží-li jeho oblíbenec z řady v před a má-li čáku na vítězství. Vše to je mu v chudém jeho duševním životě příjemným rozčilením a látkou k hovoru a úvahám na dlouhý čas. A nadává Praze, že tu takových věcí málo,

že tu pro něj není vlastně žádný život. Je to všecko „pes“!

Leta plynou, břicha přibývá, vlasy řídnou — nadchází třicítka, snad už přeskočila. Pražský synek se „počne ohlížet“. To znamená, že cítí potřebu oženiti se. Vlastně nemá takové potřeby; u něho je ženitba něco, co se „také může udělat“. Může se to udělat, když se toho předcházejícího života jakž takž nasytil. Pražský synek má o ženění, o stavu manželském zcela jiné názory než lidé ostatní. Jemu je ženitba také jen „číslem“ životního programu. Z lásky se pražský synek, jak jsem jej vylíčil, žení málokdy, ale skoro nikdy nezmejlí se s chudou, nemajetnou nevěstou.

„To se neokradu!“ jest jeho perutým slovem.

Ne, on se neokrade! Nemyslí na domácnost, na domácí krb jako tak mnohý poetický hlupák, aby k němu zanesl a tam před zvědavými zraky a šumem všedního života ukryl svoji lásku, svoje touhy, svoje mladé štěstí. Vše to jsou mu hesla neznámá. Jemu znamená domácí krb čtyři nebo pět pokojů, dobře zařízených, s tlustými koberci na parketách, s elegantními garniturami v ložnici, v jídelně, v saloně. Na stěnách nejmodernější patrony nebo tapety, v pokoji staroněmecká kamna, trymó, kredence, těžké skříně, plyšové fotely a pohovky. A jediným prostředkem, aby všeho toho dosáhl, je skoro jen ženitba. Kdo jiný má to přinést nežli žena? I rozhodne se tedy, že si k těm garniturám, k těm kamnům a kredencím —

vezme ženu. Bohatou, rozumí se. Na chudou nebude se dřít. „Neokrade se!" A mladou, ovšem, a také hezkou. A nedá se lacino.

Lásku má málokdy. Jenom známost. Vzpomíná ovšem, že jako chlapec cítil kdysi něco jako lásku k dcerce sousedního domácího, ale tehdáž nemohl se ještě ženit. A byla v stejném věku s ním. Teď je jí třicet, má „čtyry káňata" — to by se byl okrad! Později také míval „lásky", ale ne k ženění. Pro zábavu, pro ukrácení dlouhé chvíle a aby se měl s čím pochlubit. Byla to třeba baletka, třeba švadlenka, stála ho dost peněz, ale užil při tom. Záviděli mu dost kamarádi, když jim plnými ústy a cynickým způsobem vyprávěl o pikantních schůzkách a dobrodružstvích, kterých buď zažil nebo také nezažil; když se chvástal, co ho stála večeře s ní ve Stromovce nebo výlet na Karlův Týn, „šambr separé" u Pecolda nebo u Meningra. Triumfem největším bylo mu ovšem, když jí mohl platit byt někde v Karlíně nebo na Vinohradech, dovážeti tam vybrané studené večeře a „žampusy", cukroví a zmrzlinu.

Ale všechno přejde a omrzí. Měl s tím přece dost nepohodlí, časem i trochu mrzutosti, mnohdy bouřlivý výstup s oklamaným manželem — neboť „zapadal" rád i na paničky, a při svobodných potkalo jej, že musil dostáti i jistým zákonným povinnostem. Za řadu let omrzí podobné „nepříjemnosti" — konečně není i té bývalé pružno-

sti — chce-li se oženit a založit rodinu, je nejvyšší čas.

Ale ani tuto důležitou záležitost nevyřídí si pražský synek vždy sám. Poví „starému“ nebo „staré“, že by se mu ta ona dcerka líbila, poví se to některému strýci nebo tetě — a tito prostředníci vykonají svůj úkol. Vyhlédnutá je obyčejně také dcerkou některého měšťana, bohatého sládka nebo hodináře, kupce nebo mlynáře, někdy i statkáře z blízkého venkova. Seznámil se s ní na plese žofínském nebo v zábavě „Kytice“, „Hortensie“ nebo „Pelargonie“, což jsou shromaždiště pražské elity a umělé školky na ženichy a nevěsty.

Nu a konečně, když vše vyjednáno, když je zjištěno, kolik tisíc šťastná nevěsta dostane, když najat byt a vybrány garnitury do ložnice, jídelny, do salonu a do komnaty nastávající mladé paničky, rozletnou se po Praze po známých a spříbuzněných rodinách, krom toho i po pražských redakcích povědomé lístky nejmodernější fasony, se zlatou ořízkou, s raženými, uměle se splétajícími monogramy... Těmi lístky oznamuje pan Kapička, Vodička nebo Houžvička, že toho onoho dne slaviti bude se slečnou... v tom onom chrámě... atd. Někdy oznamují to jen šťastní rodičové šťastných snoubencův — po příkladě šlechtických rodin.

Vyžádá si dovolenou z úřadu, nastoupí cestu do kostela, načež podniká svatební cestu. A po čtrnácti dnech, po třech nedělích vrací se praž-

ský synek. Ne již pražský synek, nýbrž pán, milostpán, do nového bytu svého, do nového domova, kam vnáší kus nové zkušenosti. Mladá panička také.

Takový jest jeden typ pražského synka. Ale je řada ještě jiných — setkáme se snad s některým z nich.

Pražský centaur.

(„Švanda Dudák“ 1886.)

Osvědčuje se do nekonečna stará pravda, že člověk touží vždy po tom, co nemá a čeho dosáhnouti již nemůže, a že neváží si toho, co se mu téměř plete pod nohy, čeho je dost — ba že toho ani nevidí. Toužíme po starých, zlatých časech, a za padesát let budou po nich toužit zase a budou tím vyrozumívat naši dobu — z čehož plyne nad slunce jasněji, že vlastně my také žijeme ve starých, zlatých časech.

Náš věk má jednu velikou bolest: v návalech nemocného romantismu vzdycháme do minulosti a závidíme svým prapraprapratatíkům jejich bohatýry, hrdiny, kteří pobíjeli celá stáda nepřátel jediným prstem, kteří hýbali světem, drtili skály, rostli k nebi, uměli běhati a létati s větrem o závod, vládli povětřím i spoustami vod. A nevidíme nebo nechceme viděti, že i naše doba plodí takové hrdiny a bude musit uplynouti do věčnosti aspoň

sto let, aby potomci naši jasně viděli, jací bohatýři žili dnešního dne. Je známo, že na velikány teprve příští věkové s pravým porozuměním pohlížejí, že dovedou správně měřiti jejich obrovitost a že hrdinům přibývá na velikosti, čím více se od nás oddalují.

Nemáme ani správného ponětí, jaké plemeno báječné, hrdinské, sídlí ve zdech matičky Prahy, a teprve dějepisci, přírodozpytci a jiní badatelé příštích století budou otvírati lidem oči a vykládati jasně, čím se tento věk honosil. Pak teprv zaskvějí se v plném lesku postavy nynějších našich regatistů, — neohrožených to krotitelů vod, příbuzných někdejším Tritonům — a ještě skvěleji zazáří skalopevné hrdinské zjevy našich výtečníkův na kole, velocipedistův, pražských bicyklistův.

Jsme nevděčni. Nořice se v bájesloví Řekův obdivujeme a zároveň závidíme jim centaury jejich, a básníci píší hluboké zpěvy o těchto bytostech, napolo mužích, napolo koních. Nepodobá se jim nás bicyklista? Není to rovněž taková bytost báječná, na níž nerozeznáváme dobře, kde přestává člověk a kde počíná mašina? A zadá náš bicyklista v něčem takovému starobylému, těžkopádnému, čtyřnohému centaurovi? Není on zjevem mnohem půvabnějším, lehčím a vzdušnějším? Představte si jen stádo, nebo kumpanii, nebo švadronu centaurů — nevím, v jakém zřízení se objevovali — když úprkem ujížděli po silnici: to

bylo asi prachu a dusotu! A pohleďte na četu našich bicyklistů, jak se mihnou střelou kolem vás, bez hluku, jako vítr, jako duchové. Nejsou velebnější, tajemnější?

Ohledně původu, vývoje, výživy a jiných životních podmínek pražského bicyklisty neukončili přírodozpytci svoje badání, ale některé věci jsou přece již docela „na jisto postaveny", jak učeně říkáme. Nejzajímavějším v té příčině jest dvojaký vývoj bicyklisty. Kdežto lidská jeho polovice rodí se zcela po lidsku z počestných rodičův a se všemi příznaky původu ostatního člověčenstva, probouzí se spodek jeho k životu na místě zcela jiném, v Čechách hlavně v továrně bratří Kohoutů na Smíchově, a trvá mnoho let, než se obě polovice v jedno spojí.

Náš bicyklista jest hlavně a skoro výhradně plemene indoevropského a přichází na svět bez kola a bez koleček, což je nade vši pochybnost zjištěno. První potravou jeho jest mateřské mléko, někdy také Nestlova výživná moučka pro děti, a piškoty. V šesti letech vstupuje mládě do škol a v té době již počíná probouzeti se v něm náklonnost ke drožkám, fiakrům, nejvíce však ke dvoukolým vozíkům a k obruči, neboť tuší již neurčitě jakési příbuzenství s těmito věcmi. Teprve v pozdějších letech cítí neúplnost své bytosti a brzy počíná pod ním vyrůstati kolo, či — abychom mluvili správněji — bicyklista sám přirůstá na kolo. V první době jest ovšem asi tak obrat-

ný, jako ptáče, jež poprvé vylétá z hnízda — bicyklista je více na zemi než na kole, a na jeho nose, na hlavě, na kolenách i na loktech lze pozorovati rozličné odřeniny, čemuž se přírodopisně říká: otloukání nešikovného masa. Pomalu však nabývá byciklista jistoty vždy větší, balancuje na svém kole jako motýl a odlučuje se od svého spodku velmi nerad, ba někteří přírodozpytci se domnívají, že jsou i bicyklisté tak srostlí s kolem, že je berou s sebou do postele, jako drobné děti své zamilované hračky. V tom čase zapřádá se bicyklista jako housenka a vyletí pojednou v úpravě zcela jiné, zcela rozdílné od zevnějšku ostatních lidí. Nosíť bicyklista v našem podnebí modré punčochy, krátké, šedé spodky jen ke kolenům, stávkovou kazajku a čepici se štítkem; na nose mívá obyčejně skřipec, na rukou „zvířecí" rukavice. Pokud tělesného ústrojí se týče, vyvíjí se bicyklista právě tak jako jiní lidé, jen lýtka jeho nabývají někdy ohromných rozměrů a bicyklista napomáhá tu časem přírodě i vatou.

Bicyklista je tvor velmi užitečný — přináší totiž užitek fabrikantům velocipedů, kteří je prodávají i na splátky. Že by i jinak prospíval, není ještě prokázáno. Nesbíráť ani med jako včela, aniž vypřádá hedvábí jako bourec. Rodičům a pěstounům svým působí bicyklista velikou radost, je však úhlavním nepřítelem hus a jiné drůbeže, již při výletech na venkov nemilosrdně přejíždí.

Bicyklistovi svědčí hlavně krajiny ploché, hlad-

ké, suché, zejména dobře pěstěné silnice. V krajinách močálovitých, blátivých a v příkopech bere zkázu, k odpočinku na hromádkách štěrku odhodlává se jen z největší nutnosti — když na ně s kola spadne.

Kterak se bicyklista dále rozplozuje, bylo do nedávna nevysvětlenou záhadou přírodní — nebylyť známy a dokonce již ne prozkoumány exempláře ženského pohlaví — co velocipedista, byl samec. Teprve v poslednější době setkali se neunavní přírodozkumci s některými zjevy na kolech, které se podobaly samičkám velocipedistů, soudíc aspoň dle sukní, klobouků s květinami a závojů. A jako příroda v mnohých druzích tvorů obmýšlí samičky většími rozměry těla, jako je jikrnáč větší mléčníka, jako to můžeme sledovati na motýlech a na můrách, a jako vůbec ženské pohlaví jinak je v organismu svém utvořeno než mužské, tak také velocipedistka liší se od velocipedisty. Tento o dvou, ona pravidelně o třech kolech jezdí. Její spodní částí je tricykl. Ještě řidčeji najdete velocipedistu a -pedistku v hotovém, zdánlivě nerozlučném párku — pak sedí oba na tandemu. Samička napřed, sameček vzadu. Přešlápne-li se však někdo z nich, nachomýtne-li se pod kolo kámen, rozděluje se párek — spadnou oba, mnohdy hezky daleko od sebe. A stalo-li se něco železné a kaučukové jejich součásti, jdou velocipedista a -pedistka domů pěšky nebo jedou ve vagoně, je-li na blízku železnice.

V jistých dobách ročních nastává rojení, čemuž se říká: závody bicyklistův. Z takových závodů vycházejí zvláště silné a obratné exempláře jako vítězi a ti nazývají se pak žampiony — nemají však nic společného s houbami téhož jména; spíše se podobají houbám mořským — že do sebe vpíjejí vlhkost, u nás hlavně pivo — ale tu vlastnost mají i ostatní bicyklisté, třeba nebyli žampiony. A kdežto z žampionu-houby se vaří výtečné polévky a omáčky, sluší podotknouti, že z žampiona-bicyklisty ani polévka, ani omáčka vařiti se nemůže — aspoň nebyly v té příčině činěny žádné pokusy.

V pražských ulicích — bohužel — nenaskytuje se nám příležitost viděti našeho centaura tak, jak ho pánbůh stvořil — na kole. Následkem nařízení slavné policie smí bicyklista po Praze chodit jen rozebraný; obě polovice kráčejí totiž vedle sebe a vedou se za ruce.

Ale tím zjev jeho nikterak netratí na své báječnosti, vznešenosti a důstojnosti. Sledujťe ho za bránu, na hranice policejního zákazu, a uvidíte, jak vyšvihnuv se na kolo zmizí vám v pěti minutách s očí.

Někdy vyskytne se v novinách oznámka, že se „prodá ojetý, ale dobře zachovaný bicykl". To neznamená, že by byl pražský centaur zemřel, ale že toho má již dost.

Noční apoštol.

(Psáno pro knihové vydání Bodr. Pr. 1892.)

Tisícům pražských občanů — kteří právě nemají nic rozumnějšího na práci — je zábavou věnovati denně nějakou hodinu obhlídce pražských nároží, polepených ohláškami nejrůznějšího způsobu; stům a snad tisícům jiných je to denní potřebou.

Program pražských nároží, této nejveřejnější „veřejné hovorny“, vypadá na pohled co den stejně, nezměněně; ale jenom na pohled. Jen pozorovateli zcela povrchnímu, jenom chodci, kvapícímu rovnou cestou za denním povoláním. Zraky tohoto jen bezděky, maně, náhodou dotýkají se někdy polepených nároží a vidí, co viděly včera: záplavu bílého potištěného papíru, záplavu rozlévající se skoro již od chodníku až někam k oknům prvého patra, a táhnoucí se do šíře, pokud stačí „slepá“ plocha nároží, pokud není ve zdi okna nebo dveří. A na té bílé záplavě lpějí jako záplaty kusy pa-

píru modrého, červeného, zeleného, fialového, někde uprostřed náhle plachta papíru pomorančového nebo pivoňkového, jako rudé moře. A vše potištěno písmem nejrůznějším. Tu litery drobné jako blechy, tam na té velké plachtě písmeny jako z kvádrů, jako by ten plakát byl určen pro obyvatele měsíce. A tu tam vyobrazení co nejkřiklavější, nejlákavější. Zde slon, veliký jako tele, ale neoznamuje vám nikterak, že by se v Praze byla usídlila menažerie, nikoli; ten slon je pouhou tovární známkou nějakého „proslulého, světoznámého" škrobu. Tu obrovské poprsí nějakého Čerkesa nebo čí — v huňaté čepici, prsa poseta ostrými patronami, pohled bodavý a žahavý, jakoby se hnal nový Atilla na svět. Nezkušený divák dle té palice by soudil, že zavítal do Prahy hamburský pan Hágnbek s nějakou „karavanou". Ne. Je to obchodní etiketa páně Zacherlova prášku na hmyz „všeho druhu". A jste-li tak šťastni, že také pod vaší střechou sídlí ten „všechen druh" — však již poznáváte povědomá ta hovádka. Pod oním poprsím rojí se dobrý, přítulný ten hmyz: tarakáni, stínky, sviňky, mšice, moli, škvoři, a co ještě více!

Jindy v té plakátové zátopě zříte vyobrazení koně, krále Gambrina, tu paroloď, lokomotivu, tam kolotoč, velociped — ah, lidská pamět je slaba, aby se v ní udrželo vše, co kdy bylo na rozích.

Soudíte, že takové nároží vypadá dnes jako včera a stejně že bude vypadati zítra. Chyba

lávky! Jako vše na světě, má i toto nároží svůj repertoár týdenní, měsíčný, svoje roční období, své sezony. Především denně se mění cedule pražských divadel. Rozumí se samo sebou, že každému divadlu stačí jediný plakát denně. Jenom naše Národní divadlo dopřává si přepychu a milému obecenstvu rozmanitosti, že nalepí někdy za jediný den plakáty třeba tři. Něco jiného „hraje se" ráno, ale již v poledne „hraje se" zase něco jiného. Což znamená, že ten onen dramatický umělec či pěvec, ta ona umělkyně či pěvkyně ochuravěla. Ale po obědě ochuraví ještě jiný nebo jiná a k večeru oznamuje vám nový flastr na divadelním plakátě, že se večer hraje na Nábřeží něco docela jiného, než „se hrálo" ráno a v poledne. Čímž ovšem není vyloučena možnost, že, až večer přijdete k divadlu, najdete ve vestibulu další pásek barevného papíru, hlásající, že „následkem ochuravění pana nebo paní či slečny N. N." provozuje se ještě něco jiného. Co se naposledy vybralo, bývá obyčejně nejlepší a nejnovější; poznáváte to dle zlořečení abonentů a někdy i něžných abonentek.

V zimě ozdobena jsou nároží pražská plakáty jen dvou stálých divadel, našeho Národního a německého. Jen v neděli nebo v nějaký svátek přibudou dva, tři plakáty jiné, divadel ochotnických. Tyto však mají čtenářů nejméně. Ale obyčejně již v polovici nebo koncem dubna rozmnožuje se řada divadelních návěští cedulemi arény vi-

nohradské, smíchovské, německé arény v Heinovce.

Tou dobou vyskytují se také jízdné řády Pražské paroplavebné společnosti, pořádky prvních zábavných vlaků, a do veřejnosti troufají si též letní restaurace v pražském okolí, jakož i lákadla výletních míst. Šárka, údolí Prokopské, Hvězda, Senohraby, Podbaba, Krčské háje, Kunratice, Čertův mlýn, Všenory, Dobřichovice, Karlův Týn a j. a j. posílají vám svoje pozdravy.

O malounko později jste zváni na koňské dostihy, na závody veslařské a velocipedistské. V období svatojanském nestačíte — neřku „přečíst nároží" — ale jen zrakem přeletnouti vše, co se na nich rojí. Samá slavnost, samé „výborné, dobře vyležele pivo", samé „chvalně známé" kapely osobním řízením kapelníků Yxů, Ypsilonů a Zetů, všade je postaráno o „znamenitou kuchyň". Což, o tu snad — ale jídlem se pak leckde napálíte!

V té době také anebo za malou chvíli můžete si vybrat na nárožích „pěkný letní byt" — je jich tam dost a vaše žena jistě na letní byt stůně. Za několik dnů láká vás pozvání na májové slavnosti na pražské hřbitovy a současně dovídáte se s nároží, kde se hotoví a prodávají nejkrásnější, nejvkusnější a nejlacinější věnce náhrobné.

Již také vás vybízí kterési „cestovní byró" — obyčejně vídeňské nebo pešťské — k okružní cestě po Italii neb Orientu; poloupečeným, unave-

ným Pražanům, zejména však oněm, kteří na podobný výlet nemají ani času, ani peněz, a kterým do smrti ho nebude dopřáno, slévá se v ústech laskominami — marnými laskominami.

Pražské plovárny vábí vás do chladivých vln Vltaviných, pan Zelenka na Žofín, na plzeňské a na koncerty, restauratéři, kteří nemají zahrad, vychvalují svoje „chladné uzavřené místnosti". Atd. atd.

Léto poskočilo značně. „Kde strávíme prázdniny?" táže se nějaký plakát. Ta otázka platí studujícím, učitelům a profesorům. A dvacet jiných plakátů na ni odpovídá.

Je nejvyšší vedro — na čas prázdnin sesýchají se i plakáty na nárožích pražských. Je jich méně — křičí sice také dosud z plných plic, ale již patrno, kterak jim při tropických parnech dech dochází. Je to poslední vykořisťování „psích dnů".

Přešly prázdniny a noví činitelé zmocnili se nárožní literatury. Ředitelstva škol již po čtrnáct dní oznamovala zahájení nových běhů vyučovacích, nyní přicházejí knihkupci s oznamy školních knih. Jeden předstihuje druhého. Co tu pojednou učenosti na nárožích! Jakých výhod, jakých nabídek. A hned vedle toho pospíchají hostinští a trakteři s ohlašováním laciných obědů; toť se ví, student nemůže chodit na Žofín nebo k Pecoldovi. Dovídáte se, která zachovalá, spořádaná a vzdělaná rodina přijme do bytu studentíky a dívky, třeba několik na celé zaopatření, nejpřísnější dozor

zaručen. „A klavír k volnému použití!" hlásá dále upřímná cedule. Máte z toho tedy také něco. Zapamatujte si adresy a vyhýbejte se domům, kde je ten klavír k volnému použití, chcete-li o deset roků déle žíti.

Pak, s krátícími se dny, s nastávajícím podzimkem vyřítí se se svými dryáčnickými plakáty, se svými nevídanými attrakcemi předměstský podnik po způsobu vídeňského Danzrova „Orfea", oznamuje nepřemožitelné siláky, královny vzduchu, zlaté mouchy, hadí muže, břichomluvce, cvičená prasata a husy, zázračné psy, třicet vlků na svobodě cvičených, mluvící želvy a jiné a jiné divy světa, z nichž každý má na své visitce „Non plus ultra".

A pak přicházejí na denní pořádek výtečné špekové knedlíky, které můžete pojídat v pondělí „u slona", v úterý „u páva", ve středu „u čápa", ve čtvrtek u — no přečtěte si to. Uzenáři oznamují „pravé" jaternice, trakteři jaternicové hody, dršťkové polévky ráno, v poledne a večer, všemožní živnostníci a obchodníci „počátek nové saisony", hračkáři vítají sv. Mikuláše, domácnostem vašim doporučují se „martinské husy", o něco později přichází celý svět se štědrovečerními a novoročními dárky, železníci zaplavují trh bruslemi, od Vánoc máte co dělat, abyste si vybrali na nároží, kde chcete strávit sv. Sylvestra.

Mimo to asi čtyřikráte do roka čítáte nesčetné plakáty nejrůznějších založen a zastaváren praž-

ských, kdy že bude licitace na zastavené a propadlé cenné předměty, přes tu chvíli dovídáte se, co kdo ztratil — málokdy, že někdo něco nalezl — komu a jaký pes se zaběhl — atd. atd. atd.

Jak malounko dovedl jsem vyvážiti ze své paměti, jak malounko toho jsem uvedl, co lpí denně a přes rok na pražských nárožích! A chodím kolem nich dvacet pět let a tolik dobrého a krásného jsem odtud získal. Znásobte si ty paběrky, jak maně jsem je shledal, tisícem, násobte pak tento produkt novými tisíci a máte slabé ponětí o pestré tvářnosti takového zaplácaného, různými mazy nasáklého a ulepeného nároží od nového roku do Sylvestra, jak vypadalo loni, letos, jak bude vypadati na přes rok.

Na tisíce lidí kráčí mimo, na tisíce lidí studuje z tohoto nejveřejnějšího tisku, kam večer do hospody, kam zítra v neděli odpoledne na výlet, do kterého divadla nebo arény, tisícové lidu kupí se před vyhláškami magistrátskými o vojenském odvodu, o blížící se povodni, item o blížících se epidemiích, ale málo kdo myslí na tajemnou onu bytost, která nám den co den povědomá ta nároží pestrým tím šatem přiodívá, na neunavný ten pár rukou, který po celý svůj život, den co den lepí, lepí, lepí...

K d o, k d o provádí tuto práci? K d o ji končí ještě před slunce východem, tak že flámové nejposlednější, vracející se nejistým krokem za svítání z té oné hospody, mohou se dočísti zcela

bezpečně — dovedou-li chvilečku klidně postáti — kde že mohou pařiti zase zítra — vlastně už dnes večer?

Málo kdo vzpomene sobě, stoje nad nejrůznějšími plakáty, onoho pilného a spolehlivého člověka, kterého živnostenský řád i jazyk lidu nazývá lepičem cedul. Málo kdo, kráčeje některou zastrčenou, úzkou, křivolakou ulicí, všiml si tabulky neuměle psané, oprýskané, nyní skoro již minulosti pražské náležející, která hlásala: „Antonín Nosek (nebo Václav Kazbunda, nebo Josef Pětifous atd.), oprávněný lepič cedul“.

Bylo jich do nedávna několik, takovýchto oprávněných lepičů plakátů, samostatných živnostníků. Ale jako do všeho zasahuje větší kapitál, tak i tyto štítky drobných lepičů znenáhla mizejí a od několika let stkví se na vykázaných tomuto nalepování místech: „Vysokým c. k. místodržitelstvím koncessovaný ústav návěštný“. A lepiči druhdy samostatní stali se většinou pouhými zřízenci tohoto návěštného „ústavu“, pokud nechtěli živořiti z odpadků.

Řekl jsem svrchu: Ten pár rukou, který celý svůj život, den co den lepí, lepí... Opravuji se, neboť musím říci: noc co noc! Muž, který pečuje o pražská nároží, jest ve dne neviditelný. Za denního světla málokdo ho spatřil a spatřil-li, tedy nepoznal. Sám jsem žádného lepiče ve dne neviděl. Ano v noci — v noci jsem ho pozoroval

častěji. Ne že bych byl flámou, o jakých jsem svrchu mluvil, ne že bych se z rána potácel z kterékoli hospody; je známo, že k ránu jsou hospody již zavřeny. Ale vědecká dychtivost vedla mne za noci po jeho stopách.

Jdete ze zábavy odněkud z rodiny, kam jste byli pozváni na dobrou večeři — nu a jdete konečně z hospody kolem půlnoci nebo po půlnoci. Tu před vámi kráčí neznámá postava, malá, drobná, vychrtlá, v lehkých, silně obnošených šatech, které noční větřík dokonale profukuje. Třesete se sami ve svém svrchníku, ta postava před vámi třese se také — snad již ne zimou, snad z pouhého zvyku. Má čepici se štítkem, je opásána režnou nebo zelenou hrubou zástěrou, pod jedním pažím nese balík nějakých papírů, v druhé ruce lehoučký, tenoučký, nevysoký žebřík. Předhoňte chodce toho a shledáte, že má na břiše pověšenu jakousi plechovou vaničku, v jejímž víku je značný otvor. Z toho vyčnívá kus dřeva, rukojeť jakási.

Kdo je ten mužík? přemítáte. Kam se ubírá v noci s podivným tím nákladem?

Netažte se, jděte jen volně za ním, brzy uvidíte. Stane na nejbližším nároží, opře nejdříve žebříček o zeď, pak složí na dlažbu balík papírů. Blízko svítí plynová lucerna — vidíte, že ty papíry jsou bílé, žluté, modré, zelené, červené. Trochu zadul vítr, odchlípl několik cípů, rozčechral první vrstvu papíru — vidíte, že to potištěno. Cestou již potkal neznámý nějakou policejní hlídku,

jednoho — dva ponocné, pozdravil jako starý známý — páni mu poděkovali. Vidíte, že to muž povědomý, muž nějaké veřejné činnosti. Všichni tito lidé, které povinnost i v noci na ulici vyhání, pozdravují se navzájem. Krátí si tak chvíli a obveselují se poněkud v tom ponurém nočním klidu, v panující pustotě.

Muž stanul u polepeného nároží. Již chápete, kdo to jest. Lepič!

Ano, lepič. Poodstoupil a měří plochu, pokrytou plakáty, které včerejším večerem pozbyly platnosti. Přichází, aby prostor ten polepil znova. Ví, jaké plakáty má ve svém svitku, rozměřuje a odhaduje, kam vrazí plachty největší, jak okolo těchto skupí menší. Po dlouholeté činnosti a zkušenosti ví, které plakáty jsou důležitější, které patří „na ránu", aby neušly pozornosti obecenstva. Všimněte si na příklad, že divadelní cedule mívají své stálé, určité místo. Ohromné plakáty jiných podniků, „národních" slavností atd. může dát leckam, ty se neztratí. A když okem přeměřil svoje „pole", dává se do práce. Rozbalí svitek, vyjme kterýsi papír, načež se chopí dřeva, vyčnívajícího z plechové vaničky na břiše. Vytáhl ohromný štětec. Kape z něho jakási přihoustlá tekutina. Vypadá to jako „geřtl", jejž vám na bálech a na Šibřinkách servírují o čtvrté, o páté hodině ranní. Neklamte se, není to geřtl, je to škrob nesmírně řídký.

Lepič maže a maže, řídký škrob kape a stříká na všecky strany, až je chodník dole skropen,

jakoby okap přetékal. Potom klade na mokré místo plakáty vždy v půli přeložené — což je zvláštní jeho, velice účelný cvik a hmat — přimáčkne, podmaže místo na druhou půli, přehrne, připlácne, přejede nyní štětkou také plakát na povrchu, aby lépe na zeď přilnul — cedule lpí. Vše to vykonal, než byste napočítali do desíti. S neobyčejnou obratností pracuje dále — program včerejška ztrácí se znenáhla vašim očím — na něm vyrůstá program a repertoár zítřka — vlastně již dneška, neboť je po půlnoci. Je-li plakátů mnoho a nestačí-li šíře návěštné plochy a nestačí-li už také ruce vychrtlého lepiče, přistavuje si žebřík a nalepuje druhé, třetí „patro" plakátů.

Práci tu koná mlčky, nevšímaje si ničeho kol sebe, ano zdá se, že neznamená ani vás, kterýž jeho počínání sledujete. Ale stojíte-li za ním dlouho, tuší-li, že je vám činnost jeho něčím novým, obrátí se náhle a osloví vás:

„Kousek doutníka by neměli?"

Říká důsledně doutníka, jako celé množství bodrých Pražanů této vrstvy. Rádi mu dáte, máte-li, a lepič hned si zapálí a bafčí s chutí, kořeně tak svoji matlavou noční práci. Ale nemáte-li, tne vás lepič za to zevlování:

„To je škoda, že nemaj'. Kdybych já měl tolik času, že bych tu moh' jen stát, to bych si šel koupit doutníka do kafírny . . . ! Nebo leda že bych šel spat a nekoukal bych, do čeho mně nic není . . . !"

Dostali jste — ale nezazlíte mu. Lidé toho druhu nemají rádi, kouká-li jim někdo „do rukou", dělá-li jim trému. A máte-li kusa srdce a soucitu s ubohým lepičem, ohlédnete se po nejbližší kavárně nebo výčepu, jdete, koupíte tam doutníka a podáte jej lepiči. On je vděčný; ví, že pravidelně dostane doutník lepší, dražší, než si sám může koupit, a z vděčnosti vám ukáže mistrovský svůj kus — jak se lepí obrovský plakát o několika čtverečných metrech aneb z několika kusů.

Nemyslete, že práce jeho je tak nejsnadnější. Za tiché noci, když se větérek nepohne, nalepili byste to snad i sami, ovšem za dobu pětinásobnou a zítra byste zajisté ulehli s dokonalým „houserem" od toho natahování, shýbání a roztahování těla. Ale pražský lepič musí vykonat práci svoji i za nocí bouřlivých, za deště a vichru, v nepohodě, kdy se vám nezdaří otevřít nebo přeložit ani číslo Pražského denníku. Prudký déšť sráží mu archy křehkého, dřevnatého papíru k zemi, vichr mu je rve z ruky, mačká, chumlá, pere se o ně — ale vítězem vždy je lepič. Šlápne na svůj svitek na zemi, aby mu vichřice papírové plachty nerozmetala — mává neodolatelnou svojí zbraní, štětcem, mydlí zeď nároží a pleská tam plakát za plakátem. Vytapetoval nároží jedno, prohlédne pozorně, neodchlipuje-li se někde cíp, aby se tam vítr nevedral a čerstvou, nepřischlou ceduli neutrhl, přetře posledně a štědře povrch plakátů do výše vztažených rukou, aby se o jich utrže-

ní ani žádný noční taškář nepokusil, a rychle, neunavně spěchá s balíkem svým k nároží jinému.

V létě je práce lepičova snesitelna, ač nikdy příliš příjemna, ale mnohem hůře je za nocí zimních, kdy třeskutý mráz drtí jeho tělo, kdy mu prsty, stále škrobem mokré, tuhnou na roubíky, kdy mu řídký škrob na štětci i na zdi mrzne, než tam plakát položí, nebo kdy mu vlhký sníh máčí papíry na kaši. Pak lepiči — jinak trpělivému — splyne lecjaké zaklení se rtů, ale přes to statně se pere s živly, kteréž se proti němu spikly. Uvykl za léta těmto nepohodám a zápasům s nimi, nikdy se ho nezmocní beznadějnost, neopouští svoje stanovisko, neprchá, aniž by byl dříve povinnost svoji vykonal.

Jen se někdy rozbublá, rozhádá.

Když do něho vítr nejzuřivěji zalehne a když ho metelice nejkousavěji bičuje, rozkřikne se lepič na své nepřátele, jakoby měli rozum, a nadává větru i vánici, jakoby je mohl zakřiknouti. A jako se kapitán zmítané lodi brání zuřícím vlnám soudkem oleje, jejž na ně vychrstne, tak i lepič chvílemi v zápasu s živly namočí sytě svůj štětec a chlejstne plnou silou dávku řídkého, modrého lepidla větru i vánici přímo „do tváře“. Postihl jsem ho kdysi, když takovým způsobem vyjádřil nezbednému živlu svůj vztek a opovržení — nejvyšší opovržení.

A přece vyskytne se časem, kdo i tomuto ubo-

hému nočnímu „nestálci" závidí — ovšem v naprosté, dětinské bezmyšlenkovosti závidí.

Šel jsem kdysi — před lety — z žofínského plesu, přede mnou capala dvě děvčátka v gázových šatečkách — děvčátka, která jsem ještě před patnácti minutami viděl v tanečním reji. Choulila se nyní do svých „labutěk", byla sychravá lednová noc. Mezi oběma děvčátky kráčela ubohá gardedáma, maminka jejich, těžkým krokem, chvějíc se ve svém plášti. Bylo ke třetí ráno.

Na Spálené ulici, blíže Trinitářů, konal nevděčnou svoji práci lepič, zabalený do jakési sbírky hadrů, oháněje se svojí štětkou.

Jedno z děvčátek mrsklo okem po plakátech právě nalepených, lesknoucích se škrobovou pomazánkou, a zahlédlo při svitu vzdálenější lucerny tučný nápis: „D n e s e l i t n í t a n e č n í z á b a v a v K o n v i k t ě."

„Koukej, Fíny," obrátila se rozjařená dosud tanečnice k sestřičce, „zejtra je zábava v Konviktě..." A cupajíc dále dodávala: „To je š ť a s t n ý č l o v ě k — ten cedulář — o n v í v ž d y o d e n n a p ř e d, jaká kde bude zábava..." A dále cupaly nožky jako strunky — nožky pevné, elastické, že jen jen kmitaly pruhované, červené a černé punčošky nad hlazenými střevíčky, pokud cudně vykasané sukénky a závistivé mhourání plynové lucerny dovolovalo.

Právě jsem kráčel mimo lepiče; neviděl jsem, ale cítil jsem, že „netopýr" po těch slovech spu-

stil štětku a že se obrátil za děvčátkem, tak božsky naivně promluvivším. Obával jsem se nějakého neuctivého výbuchu jeho, i stanul jsem jako ochranná zeď mezi ním a kuřátky v pruhovaných punčoškách, a zapaloval jsem si doutník. Lepič koukal, koukal, a teprv když se světlé šatečky bálečnic ztrácely v dáli ve vlhké mlze, vzpamatoval se k odpovědi.

„Ty žábo zelená,“ vrčel podrážděně, „ty žábo — já jsem rád, když se dostanu do zábavy u čtyř sloupů (do postele) — já ti stojím o tvé tance! Pojď si to klajstrovat — ty žabařko!“

Dovrčel a — mazal dále.

On ovšem lepí ta divadla, koncerty a zábavy na rohy po celý život, ale kolika sám jich užil, spočítal by snad na prstech jedné ruky. Zná všecky ty rozkoše pražského života jen ze svých plakátů — a kdo ví, čte-li je. Ideálem jeho po vykonané práci je v létě sklenice piva, v zimě sklenice čaje nebo černé kávy. A na tu zaleze si k ránu do nějaké noční kavárničky, s prázdnou, vymazanou putynkou na břiše. Ke Kaisrovi, do „Stoleté“, k „staré paní“. A v těchto proslulých závodech jsem s ním častěji pobesedoval...

Čtenáři s nábřeží.

(„Švanda Dudák" 1886; rozšířeno 1892.)

Různé končiny pražské vyznačují se různými figurkami.

V Praze vlastně nikde a nikam není daleko, Praha pořád ještě není velikánským městem, aby svými vzdálenostmi tvořilo jaksi hradby mezi jednotlivými částmi, aby naprosto mohl zapadnouti, kdo by z jedné čtvrti přešel do druhé a třeba až do — sedmé. I připočítáte-li předměstí její, není takovým bludištěm a babylonem. Stále se tu všichni potkáváme, promícháváme, prostupujeme, známe se navzájem. Nejlépe se o tom přesvědčíte, pokusíte-li se o nějaký sebe menší — skandálek. Zkuste to, vy, kdož bydlíte na nejzazším konci Smíchova, a uchylte se s nějakým pikantním dobrodružstvím na nejzazší konec Královských Vinohrad nebo Karlína. V první čtvrthodině potká vás tam deset známých, v první hodině sto — a nebudou to ani smíchovští. Uvidíte, že krok za krokem bu-

dete se potkávati s lidmi, jejichž jména neznáte, ale co člověk, to známý. Seděli jste spolu kdysi kdesi, hovořili jste spolu, a tu vám jej rarach přinese do cesty, když si ho nejméně žádáte, kdy si v duchu přejete: tma přede mnou, tma za mnou. A zítra — ne-li dokonce již dnes — je toho plná Praha, Smíchov i Vinohrady, že jste byl viděn tam a tam, s dámičkou tou a tou. A vstoupíte-li večer do obvyklé své hospody — a třeba zas byla až na Strahově — zahrne vás celá společnost kamarádů jedinou otázkou: „Kujone, kdes to dnes chodil? A s kým pak?“ A ta otázka zní tak, že již sama odpovídá; všichni vědí dobře, kde jste byl a s kým, a přece z těchto lidí nepotkal vás ani jediný. Ale již to běží Prahou — již se jim to doneslo.

Taková je Praha posud a bude ještě dlouho takovou.

Ale přes to různé končiny pražské vyznačují se různými figurkami, které aspoň zdánlivě pohybují se v témž okruhu svém. Jiné jest obecenstvo ve „velikém“ parku městském pod nádražím Františka Josefa, jiné oživuje sady na Karlově náměstí, jiné chodí do Chotkových sadů malostranských a na Marianské hradby, jiné konečně postavičky zaujímají lavice, rozestavené na velikém Nábřeží nad Vltavou, mezi šikmými akáty, které se odchylují od chladné řeky a přiklánějí se korunami svými k městu.

Jakmile první jarní slunko se ukáže, již volným krokem míří sem z různých ulic suché, vážné postavy, většinou v černých, otřelých oděvech, na hlavách cylindry, které dávno vyšly z mody a dávno již nebyly žehleny, s holemi neb deštníky v kostnatých rukou, a tyto postavy zpytavými zraky přelétají lávky při zábradlí, která z nich je nejpohodlnější a nejčistší.

Podívejte se na některou z nich, kterak kloubnaté prsty noří do bezedného šosu, vytahuje modrý nebo červený šátek, oprašuje kousek lavice, a jak potom usedá na lávku zvolna, zvolňoučka, přeopatrně, jakoby měla zadek z porcelánu. Nikoli — jen aby jí v kříži podezřele nechruplo. Ovšem, v tom věku musí na sebe člověk dávat pozor. Všecky šťávy a mízy vysýchají, kosti jsou na dobro zkostnatěly, skoro již natrouchnivěly — opatrnosti nezbývá.

Již usedl; uvelebuje se na tvrdém prkně a opěradle, až najde tělo pravou svoji polohu, opře se konečně na pevno, přikryje kolena šosy kabátu, aby nenastydly — neboť dosud není jaru co věřit — vyndá pomalu z náprsní kapsy pouzdro, z pouzdra okuláry, otře je obezřele, nasadí je na tenký nos, suchý jako list kaštanový v podzimku, a mdlé zraky prohlédnou skly zkumně kolkolem. Dobrá — skla jsou čista.

Opětně sahá ruka v záprsí a vynoří tam odtud číslo nějakého časopisu. Snad je to dnešní, ale snad také včerejší nebo předvčerejší. Jemu,

starému pánu, je to jedno. Nespěchá již tak se světem, nezáleží mu na tom, aby žil už zítřek. Čím déle trvá dnešek, tím lépe. Vždyť kdož ví, co může zítra přijít. V těch letech zadržoval by člověk hodiny, kdyby mohl.

Pomalu rozvírá papír, hledá, kde včera večer nebo ráno u snídaně přestal, rozloží a najde konečně, a zase trvá chvilečku, než najde pravou vzdálenost písma od očí, a pak čte.

Připadá vám to na pohled komicky, ale přece na vaší tváři neusedne rouhavý úsměch, ústa vaše zadrží pohrdlivou poznámku.

Tato lidská zřícenina — vrátký, neohebný tento muž proseděl celou svoji minulost, celý svůj život v kanceláři. Sloužil plných čtyřicet let, snad celé půlstoletí, a osud nepostavil ho na místo vynikající. Byl malým, podřízeným úřadníkem, nad jehož hlavou stále hřmělo velení představeného, chefa kanceláře, pana rady. Od rána do večera bylo mu státi neb seděti u červotočivého stolu a psáti, psáti, psáti. Řeknete snad, že se psaním nepřetrhl; budiž — byly okamžiky, kdy mohl pracovati volněji, kdy bylo méně čísel do roka, avšak přece bez oddechu psal. I domů nosil si náručí psaní — vynášeloť to několik desetníků krom služného — a ten život trval po čtyřicet, padesát let. Za ten čas zmizel mu svět pod nohama. Znal dva body na zeměkouli: podlahu své kanceláře a podlahu svého bytu, a konal jen onu cestu, jež spojovala tyto dva body. Vše ostatní uniklo mu za

ta léta. Hledíval závistivě na vyšší úředníky, jak pohodlně rozkládali se vždy v lenoškách, když zavítali ráno do úřadu, jak roztahovali před sebou všemožné noviny a četli, až vše vyčetli. Učinil z počátku sám nesmělý pokus, aby zvěděl něco o jiných lidech a o jiných věcech na světě, a přinesl si do kanceláře noviny. Než učinil tak jen jednou. Jedovatá poznámka páně radova, „že není placen za to, aby kradl státu čas“, potlačila důkladně podobné výstřednosti našeho úředníčka. Od té chvíle jenom psal a někdy poslouchal, když páni „nad ním“ byli rozmaru neobyčejně dobrého a vyprávěli, co kde nového. Tyto noviny připadaly mu vždy jako zvěsti z jiného světa a neměl jiného přání, než aby mohl jednou vše to viděti sám, aby „něco věděl...“ — aneb aby aspoň mohl čísti.

Dočkal se toho.

Přečkal šťastně svých čtyřicet let a usmál se kysele do vnitř, když mu pan rada při odchodu z úřadu podával blahosklonně ruku a „žertovně“ pronášel:

„No, oni teď budou ještě druhých čtyřicet let brát pensi, jak vypadaj'!“

Ano, byť ji bral i padesát let — již nechytí za křídla krásný ten život, který mu dávno uletěl, navždy unikl. K této honbě za něčím, co mu po celý život bylo jen vidinou a tušením, jsou údy jeho již spuchřely, zraky mdlé, v celém těle jako tíže olova. Na chůzi nestačí mu plíce a no-

hy, na dívání oči, na jídlo a pití žaludek, na lázně nestačí výslužné několika stovek — zbývá mu jen čtení, i čte. Odebírá list z druhé ruky — již bylo řečeno, že mu lhostejno, čte-li noviny právě dnešní nebo předvčerejší — doškrábe se s ním na nábřeží, usedne na lávku — a čte. Byl uvyklý poslouchat po čtyřicet let, nyní mu nemá kdo co poroučet, nyní čte sám. Tu sedí, se rty pevně zaťatými, kteréž otevírají se jen někdy, aby opakovaly si nějaké neznámé slovíčko — vzniklo jich tak mnoho za ten čas, co vyšel ze studií. A jen se mu zdává, že ho ty novinky nezajímají tak, jak ho zajímávaly dříve, že jsou nějak chabější, že se na světě nic neobyčejného neděje. Ovšem, starý pán si není věďom, jak pozbyl smyslu pro vše na světě, jak před dvacíti, ba před desíti lety měl pro všechno zájem živější. A někdy se přihodí, že na okamžik usne. Pak probudí ho zvonky nejbližšího vozu tramvaje, starý pán promne si oči, diví se, že usnul, složí list a šourá se pomalu domů, k obědu, co noha nohu mine.

Tak vídáte ho denně za pěkné pohody na té „jeho" lávce na Nábřeží, a čím dále do léta, tím patrněji jeho vyschlé tělo pookřívá hřejícím sluníčkem. Ale dlouhý, šosatý svůj kabát nesvlekne po celé léto, byť bylo sebe parněji. Chatrné zdraví učinilo ho pro zbývající kousek života nedůvěřivým — nevěří tak docela ani tomu sluněčku. Ostatně on tak horkem netrpí. Když se všady jen slévá, když z nás mladších a statnějších jen

teče — stařík náš nepotí se, horkem se nedusí. Z venčí opírá se oň slunce celou tíhou palčivých paprsků svých, ale uvnitř toho starého těla jakoby projížděl lehký, tenký mrazík. Zvláště jeho kostmi. Tak vídáte ho, že i za nejparnějších dnů červencových a srpnových sotva svůj přilehavý, na tělo jak přirostlý kabát rozevře, ale upíná se ihned a dlouhými šosy přikrývá kolena, jakmile žár sluneční trochu ochabne.

Jsou okamžiky u starého pána, kdy zatouží spatřit větší kousek světa, než jak na něj pohlíží s Nábřeží. Rád hledí sice na velebný zjev Hradčan, miluje krásnou tu silhuetu na obzoru, neboť vidí již jen silhuetu, nerozeznávaje podrobností — ale v jistých okamžicích zavane celou jeho duší touha po šírém. Pak se uchystá doma jako na velikou, dlouhou výpravu. Ováže krk čistým šátkem, vstrčí i do šosu čerstvý kapesník, uvažuje, má-li se vydat s deštníkem nebo jen spolehnout na hůl — a konečně vydává se na cestu.

Mine svoji lávku na Nábřeží s pohledem, jakoby ji odprošoval a udobřoval, že ji dnes opouští, kráčí zvolna podle řeky, spoří dechem, když vystupuje ke Kamennému mostu — kráčí dále, dále, zvolna, ale trpělivě. Za hodinu, za půldruhé ocifuje se v Chotkových sadech, odtud míří na Marianské hradby. Zde nevíří divoce nový ten život pražský, zde není závratného toho ruchu a křiku, zde mu volno. Sem vycházejí z Menšího

města Pražského staří pánové jako on, pensisté, vysloužilí důstojníci, staré matrony, stárnoucí panny.

Udá se mu někdy, že potká cestou nějakého známého, dokonce časem bývalého kolegu z úřadu, nyní také na pensi. Je to třeba pan rada, ale již není tak ztopořený, jako býval. Přátelsky se zastavuje pan rada, tiskne přívětivě ruku bývalému svému podřízenému, kancelistovi nebo oficiálu, ptá se po jeho zdraví, jeví účastenství. Ovšem, před panem radou dávno již se netřese světa kus, jako druhdy, nemá na koho hromovat — je sám invalidou, je rád, když nalézá zde onde kus přívětivé tváře, vlídného slova. Dosloužil také, dosloužil — pro úřad nic již neznamená.

Našeho staříka překvapuje, těší ta náhlá vlídnost, lahodí mu, rád promluví s panem radou — můj bože, jindy tak velký pán...

A když se pustili, když se rozloučili se slibným „na shledanou", kráčí stařík dále a jakási otázka hraje mu zdaleka myšlenkami: proč nemohlo býti kousek takového přátelství, takové vlídnosti, takového milého srozumění dříve? dávno? odjakživa? Vždyť měli skoro stejné školy, byli skoro stejně staří, byli oba muži, měli stejný rozum! Jak jinak mohl se celý život utvářiti! Jak vesele, klidně mohl uplynouti.

A někam dolů, do vyschlého toho nitra pensistova jakoby hrdlem skanula přehořká krůpěj, že teprve teď našli se v bývalých dvou úřadnících —

lidé... Teprv teď, nad hrobem! Jaká krůpěj pelyňku...

Došel na Marianské hradby, pookřál v stromořadí, načež vychází na okraj valů, pokud je cesta starým jeho hnátům schůdna, a shlíží dolů v krajinu dejvickou, ke skalám šáreckým, — z dáli kyne mu na kopečku kostelík sv. Matěje.

Staroch zná tu krajinu, kdysi v mladších letech také tam chodíval — ba jako mladík zamilovával se na Žežulce a na Floriance. Kde je to vše! Jací větrové to zaváli!

Je krásné odpoledne, vzduch čistý jako křišťál, dech jeho jako z vína — je odpůldne pozdního léta. Tu tam třpytí se nitky babího léta — v dáli vznáší se do výše papírový drak — druhý — třetí...

Pensista pohlíží jako zamženým okem do krajiny — děkuje v duchu Bohu, že se na tu cestu vydal, že ji vykonal, a je vděčen sám sobě, že se zase jednou na svět podíval. Je mu nevýslovně volno, ale zase jakási chladivá, táhlá, vlnivá bolest chvěje celým jeho nitrem. Cítí, kterak se léto loučí, kterak se podzim blíží; dočká-li se všeho toho i přes rok?

A proto vždy se sklonem léta dme se jeho stará hruď tichou, ale vábivou, neodolatelnou touhou do šírého...

Nadíval se, nadýchal se opojného vzduchu — po hodině zvolna se otáčí a nastupuje cestu k domovu, pomalu pomaloučku. Jde se mu těžko do

kopce, ale ještě hůře s kopce. Křečovitě svírá kloubnatými prsty hůl, aby mu nevypadla.

Slunce sklání se za Petřín, když překročil práh svého skrovného bytu. Chytil kus léta, raduje se z toho. Chytil kus života... A zítra k poledni uzříte jej zase na lávce na Nábřeží, nehybně sedícího, upřeně zadívaného do novin. Jen chvílemi pozvedne se hlava a zraky zalétnou na západ na krásnou, velebnou silhuetu Hradčan, s tím vznešeným dómem Svatovítským uprostřed.

Pak nastane zima, lávky jsou opuštěny, zasněženy, drobounkým ledem pokryty. A mine zima, nastane nové jaro, ale starého pána nespatříte již na „jeho" lavičce. Nepřišel, a mimo vás nikdo snad ho nepohřeší. Jeho místo zaujme mladá, kypící kojná s nemluvnětem, které se v té zimě narodilo, nebo chůva s růžolícím děckem, nebo konečně mladý, silný vojín, čekající na milou.

Starý pán nepřijde nikdy již. Zima byla dlouhá, tuhá, a předcházel ji nekonečný, mlhavý, žravý podzimek. Oběma podařilo se udolati starého pána, kdysi za plískavého dne únorového vydechl posledně.

Dočetl, dopolitisoval, domyslil — odnesli jej do věčné výslužby, kde se nečte, nemluví, kde se neporoučí a neposlouchá, ale klidně spí...

Noční uzenkář.

(„Švanda Dudák“ 1887.)

Člen řádu živočichů nočních, k níž náleží i pražský cedulář. Ale kdežto lepič cedul je tvorem naprosto mírumilovným a užitečným, lze nočního uzenkáře počítati spíše k šelmám. Čtemeť ve výborném na onen čas a tehdy tak oblíbeném „Vypsání živočichův“ od Dra Josefa Pečírky (1849) o hyéně ‚prouhované čili žíhané‘: „Aby hltavosti své zadost učinila, loudá se v noci, v doupěti celý den strávivši, do měst a vesnic...“ A dále: „Ve dne se neopováží jít na lidi, ale že to v noci činívá, o tom svědčí následující příklad...“

Nuže, také noční uzenkář, aby hltavosti (čí?) zadost učinil, loudá se v noci, v doupěti celý den stráviv... Položte jenom na místo: do měst a vesnic — do pražských ulic — a máte ho, netvora nočního, jako vyfotografovaného. A jisto jest, že se „ve dne neopováží jít

na lidi, ale že to v noci činívá... —" kolik o tom chcete příkladů?

Jako o pražském lepiči plakátů, tak ani o nočním uzenkáři není vyzkoumáno, jak tráví den. Neboť uzenkáři, kteří za dne chodí se svým zbožím do budovy zemského soudu v Celetné ulici, do hlavní celnice v Hyberňácké ulici, do jiných úřadů a rozsáhlých závodů, do některých velkých tiskáren, do nákladnických domů atd. — tito uzenkáři, jak se zdá, náležejí k jinému rodu a druhu — ač ani jejich ostatní způsob života není posud dostatečně prozkoumán.

Noční uzenkář opouští doupě svoje pravidelně pozdě u večer, o desáté neb jedenácté hodině, obyčejně však, když lampáři zhášejí první plameny plynové. Potichu, beze šustu usazuje se ponejvíce na křižovatkách a zařizuje se tu zcela po domácku. A jako lev, který „žije v horkých krajinách" a ovládá samojediný vždy značný okrslek, v němž výhradně provozuje lov, tak také uzenkář netrpí v rayonu svém jiného svého druhu, uzenkáře konkurenta. Pravidelně přináší s sebou malou podnožku, aby nemusil dřepět přímo na studené dlažbě. Neomylným příznakem jeho jsou malá, plechová kamínka s kotlíkem, v němž bublá tajemná, neurčitá a neprozpytovaná tekutina. Někteří povrchní pozorovatelé domnívají se, že to voda. Ale mezi učenci a odborníky je věc ta sporna. Je-li to však voda, pak je to jistě voda

mořská, neboť je pekelně slaná, jak jsem při několika zkouškách seznal, když jsem si lízl.

V této husté, mastné, hnědé, nahořkle slané tekutině plavou krátké, válcovité, nabubřelé předměty, jakási dvojčata nejasného původu a neurčitého obsahu vnitřního, jimž dáno jméno u z e n k y (přesně vědecky: viřklata). Jsou to výrobky neznámých, anonymních uzenářů, nemající ani továrního znaku, ani ochranné známky.

Tyto uzenky mají býti vnadidlem pro noční chodce, jejichž žaludky dávno strávily večeři a kteří po nemírném požitku piva dostali nový hlad nebo aspoň chuť. Že se noční uzenky požívají z hladu, pochopuji; že by byly pro c h u ť, není mi zcela jasno.

Šelma noční uzenkář, na pohled tvor prostý, mírný a nevšímavý, dobromyslný, nadán je řádnou porcí lsti, jíž užívá, aby vlákal do svých tenat potácejícího se „nočního ptáka". Jako sumec hraje svými dlouhými vousy, aby přivábil menší ryby na dochňapnutí, jako naříká krokodil lidským hlasem, aby ubohého vandrovníka k sobě přilákal a pak v půli překousl, tak také uzenkář dopouští se úskoku, nevím, zdali z přirozeného pudu nebo z naučení.

A jako čteme o l v u ve zmíněném již „Vypsání živočichův" Pečírkově: „Aby ji ale (zvěř) z doupěte jejího vyloudil, p o č n e s t r a š l i v ě ř v á t i, a když se mu zvíře přiblíží, udělá strašlivý skok a zatne se mu silnými zuby a drápy do tě-

la...“ — tak anebo trochu podobně počíná si uzenkář, když zvětří blížící se obět. Neřve sice strašlivě — to by ho sebral policajt — také neudělá onen hrozný skok — bývát pravidelně již na nohy chatrný, — ani se nezatne silnými zuby a drápy do těla zvířeti — jakési to zvíře je dávno již rozsekáno v jeho uzenkách. Ale blíží-li se nejistým krokem nešťastník, kterýž se zapomněl přes půlnoc v hospodě, nadzvedne noční uzenkář pokličku, z tajemného kotlíku vyrazí oblak bílé páry a noční temnotou ozve se něco jako úpění a zase lákání, něco, co vypadá jako úpěnlivá prosba a zase jako výhrůžka:

„Tepléé — tepléé — teplééé...!“

A aby svou obět jistěji zadávil, přidává šelma noční uzenkář k prvnímu svému provolání jakýsi popěvek:

„Friše frišéé — ať jsou v břišééé...“

A slova ta rozplývají se pak v podivné, dlouhé vrčení, že až krev v těle stydne...

Není známo, zdali nočního, nevinného, nic netušícího chodce zbavuje smyslu a rozvahy ona horká, kořenitá, perná, v nozdry zarážející a šimrající pára, či je-li zmámen omračujícím zvukem hlasu uzenkářova, ale bývá ztracen. Neodolatelný hlas noční šelmy vábí ho blíže, nejistými kroky — ještě jako v zápase s neznámou silou — přistupuje ke kotlíku, a ústa nešťastníkova otevrou se a s námahou blabolí:

„Tak tedy jeden...!“

Uzenkář ponoří v kotlík háček z mosazného drátu, zamíchá důkladně obsahem záhadné kuchyně, vyloví párek, podává jej svedenému člověku a táže se, jak sladce jen dovede:

„Do papírku? Či hned jíst?"

Svedený obyčejně hned jí. Jí-li, prodá mu uzenkář k párku ještě za krejcar chleba nebo půl žemle, noční host spolkne po tmě vnadidlo, zaplatí sedm krejcarů a jde dále, s podivným pocitem v útrobách, s palčivostí v hrdle. Ach, kdyby teď tak byla ještě sklenice moku, od něhož se před několika okamžiky zvedl! To by chutnalo! A nalezne-li cestou otevřenou hospodu nebo aspoň výčep, vrazí tam na tu sklenici, možno, že na dvě.

Zatím noční uzenkář zachumelí se do límce kabátu, přikryje stydnoucí kolena šosy a zástěrou, přidržuje ruce nad horkou pokličkou a vyhlíží nové oběti. A tichem nočním zaznívá dále chraplavé volání jeho: „Tepléé — tepléé! Poroučej', poroučej'?"

Octl jsem se také nejednou v jeho tenatech a jen přezdravému žaludku jsem děkoval, že jsem zůstal živ a zdráv. V prvním okamžiku zdálo se mi ovšem vždycky, že jsem si pochutnal.

Ale ani uzenkáře neušetřila příroda nepřátel a škůdníků. Je vůbec dostatečně známo — (abychom mluvili obvyklou větou a nikoho z čtenářů neurazili domněnkou, že mu je něco neznámo!) — je známo, kterak příroda moudře zařídila, že různí živočichové a živokové navzájem se pronásledují,

*

potírají a požírají, nebo aspoň znepokojují. Jako žere housenka úrodu, housenku pták, ptáka pronásleduje „skřínkář“ nebo „vějíčkář“ a tyto zase policajt, policajty noviny a novináře konfiskace — a tak dále do nekonečna, tak také uzenkáři třeba několikráte za noc hrozí různé znepokojení a zboží jeho mnohdy značná pohroma.

Jsou jistí tvorové, kteří nikdy nepodlehnou svůdnému volání uzenkářovu — jsou to zvláštní nočňata, náležející k řádu flamendrů, nočních kumpánů, taškářů a nezbedů. A tito, jakmile spozorují uzenkáře a zaslechnou jeho hlas, rozřičí se skotácky nočním tichem:

„Ííí — hihihi hihihihihihi!“

Napodobují tak řičení koňovo a je to narážka na přehřívané zboží uzenkářovo v kotlíku, netahalo-li snad za živa drožku nebo rumařskou káru.

„Lumpové, darebáci, flamendři!“ soptí uzenkář, jinak bezbranný proti přesile svých nepřátel. Však neutopíte-li se, jistě umřete na šibenici!“

Řehot zaznívá znova a ztrácí se teprv za rohem ulice, a uzenkář praská na své podnožce vzteky a nadává do prázdna. Umlkne však, jakmile se blíží nový osamělý chodec, a hlasem od nadávek osvěženým, vyčištěným a zvučnějším provolává zase lákavé svoje:

„Tepléé — tepléé — — friše frišééé!“

Někdy však také usne na chvíli a tu na něj osud dopouští pohromu větší. Přihnaly se odkudsi dvě šelmy psovité, bez pánů a bez náhubků, a při

měsíčku vyvine se kus toho věčného „boje o život“ v přírodě. Jak strašlivé, srdcelomné procitnutí pro uzenkáře!

Každý přírodozpytec a -pisec uvádí místa, v nichž nebezpeční tvorové se zdržují a ohrožují mimojdoucího, který nic netuší. Činím také tak, pokud zkušenost moje sahá! Noční uzenkáři usazují se u bývalé Oujezdské brány na Smíchově, na Pohořelci u Strahovské brány, u Staroměstské mostecké věže, na Staroměstském náměstí, u Šlikova paláce ve Ferdinandově třídě, u Prašné brány, na Václavském náměstí u Můstku a na rohu Vodičkovy ulice, na počátku Vinohrad v prodloužené Žitné ulici, blíže akcisu. Jsem přesvědčen, že je jich ještě více, ale sám jedl jsem noční uzenky jenom na těchto místech. Nemusím podotýkati, že byly všude stejně výborné.

Figurky z kavárny.

(„Švanda Dudák“ 1886; rozšířeno 1892.)

Těch kavárních figurek jest ovšem velmi mnoho, že by nám stačily na několik svazků, a malíř nestačil by malovat. Ostatně všecky za malování nestojí, ač by mnohá z nich rozhodně měla býti „malována“. A tu mám na mysli kavárnu jen jedinou, tu naši — a kolik je jich v ostatní Praze a kolik v nich figurek stálých, hezkých i ošklivých, milých i odporných, některých k líbání a jiných na — facky. Neboť — věřte — jsou na světě postavy a tváře, které jakoby k fackování jen jen vybízely, jimž jakoby nic jiného nepatřilo. Znám takové „visáže“, znám zejména jednu, a myslím, že i mnohý z čtenářů se s podobnou tvářností v životě setkal. Lituji někdy, že již minuly časy, kdy mohl někdo býti nadán vlastností, jako onen hrdina v báchorce, který uměl rozdávati rány do dálky a neviditelně. Jen půl dne míti takovou moc. Bohužel, je to přání tak ne-

splnitelné, jako ono druhé všeobecně známé a tak často projevované: aby mohl býti člověk na půl hodiny hromem.

Vstupte se mnou do naší kavárny, poohlédněte se trochu.

Mohli bychom začíti hned u dveří s tím strašlivým čtenářem, který nesedí na židli, ale na stohu novin, a když ho číšník o nějaké žádá, oboří se na něj pokaždé zuřivě:

„Prasakra! Kdo pak dnes ty noviny zas tak žere! Vždyť já ještě všechno nepřečet!“

A číšník bojácně odtáhne, jako již desetkráte před tím.

Pravím, mohli bychom začíti s touto figurkou, ale nechme ji, nezačínejme s ní pranic, je to hrubián, tento žralok novin.

Mohli bychom si také sednouti na chvilku za onoho litografa, který čte jen obrázky a upadá v rozmar vždy horší a horší: žádný časopis na celém světě nemá kreslíře, který by mu vyhovoval. Tuhle postavu by on — ten litograf — dal semhle, tohoto panáka tamhle; tenhle voják má být obrácen na levo, tamhle ten strom má falešný stín — a ten kůň? Vždyť má jen tři nohy, kde je čtvrtá, u všech čertů, kde!

Proklatý reptal; a kdyby měl ten kůň pět noh, zas by mu nebyl vhod.

Mohl bych vás zavésti dále, k onomu stolu, kde sedí společnost, jež se velice skromně pojme-

novala B o h a t ý r y d u c h a. Společnost malá, ale vybraná!

Jeden z nich byl divadelním hercem, ale šťastně se nalezl a vrátil se ke svému kloboučnictví. Mužík zajisté vkusu velmi vytříbeného — jeho nenadchl a neunesl žádný dramatický umělec. Zkusil to u několika společností, ale ani jediná nehonosila se důstojným k němu okolím. Ještě nejspíše by „vzal angažmá" v Národním divadle, kdyby ho pozvali — ale po čertech by tam ty lidi přebral a vymustroval, než by s nimi mohl hrát. Ze všeho vidíte, že ten člověk něčemu rozumí! Sám jest o tom přesvědčen.

Hned vedle něho jurista, který vypadl na to, že všechna rigorosa na světě jsou prazbytečna, že se jimi vlastně ubíjí duch a že by se věda neměla tak obmezovat. Připravuje on se totiž k prvnímu pět let — co už za tu dobu mohl vykonat jiného, užitečnějšího.

Vedle „doktora" — takovýchto doktorů v uvozovkách je v Praze množství — sedí novelista, který se zvláštní zálibou pěstuje hvězdářství. Své novely ještě nevydal a na hvězdárně nikdy nebyl — on je theoretik, ale jaký theoretik!

Hledejte hustý, žlutavý mrak dýmu z cigaret, v něm sedí náš theoretický novelista a vysílá z něho své vtipy, známé sice, přešívané, obracené a přištipkované, ale z jeho úst vždy působivé, však „Bohatýři" nepojímají věc tak přísně. Smějí se dnes, čemu se smáli včera a před týdnem — no-

velista si ten úspěch umí zvláštním pohledem a přišlápnutím pedálu na pointu vynutit.

Krom svých dobře zachovaných, vyleželých a pro všecky případy a příležitosti vypěstovaných musejních anekdot hlásá tento bohatýr ducha, že se člověk má pomalu vraceti v prvotní stav, že má žíti podobně jako jiní živočichové, skromně, nevybíravě, přirozeně — a začíná u sebe. Žije jako ptáček — hromádka kostkového kavárního cukru stačí mu na půl dne, sílí si cukrem kosti. Ku podivu, že mu při tomto „přirozeném“ spůsobu života vypadaly skoro všecky zuby.

Je ženichem v theorii, je v theorii manželem, otcem a hospodářem, a v obraznosti své vychovává rodinu, které nemá. Krásnou báji o vydání svých novel, které prý jsou v tisku, vypravuje ostatním bohatýrům ducha počátkem každé nové literární sezony. Počítám-li dobře, slavila tato nesmrtelná báj letos desítileté svoje jubileum. Titul na sbírku má dávno, pěkný, lákavý titul. Původní. „V propastech a v oblacích“. Těšíme se na knihu dávno jako děti.

O židli dále! Vizte jiného člena Bohatýrstva, nohatého a nosatého začátečníka v žurnalistice — kriminálního referenta. Theoretik jiného druhu. Sedí celý den a týden v soudní budově a píše pak o darebácích „psychologické studie“ do novin. Bodejť ne psychologické. Poví mu takový vrah, žhář nebo zloděj, co si myslil a myslí, co ho ke zločinu svedlo a tak dále!

Jinak tento mladík pokročilého věku je trýzněn strašlivou myšlenkou, která se v něm utváří na utkvělou domněnku: že příklad a ovzduší kriminální a stálá blízkost zločinců donutí ho kdysi neodolatelnou silou, aby také někoho zabil neb oloupil neb aspoň vypálil — a náš referent bedlivě na sobě studuje myšlenkový pochod, jakým se propracovává, než se k tomu konci dostane. Jediná okolnost jej při tom mrzí: že pak — jako obžalovaný — nebude moci o sobě napsati referát. Jak by si pochutnal! Jak neklamně pravdivým by ten referát byl!

O židli dále. Zde sedí vychovatel mládeže, malý, tlustý človíček dobrácké tváře, jemuž by k úplné spokojenosti nechybělo pranic, kdyby ho netrápilo právě to tučnění a záhada: proč tak tuční? Je denně jen šest hodin ve škole, pak sedí tři hodiny v kavárně, tři hodiny u Tomáše nebo kde jinde, doma sedí dvě hodiny nad úlohami žáků a ostatek času prospí. Kde se toho tuku nabéře? Radili mu často přátelé upřímně, aby jezdil trochu na koni. Jezdil by snad, chudák, ale neudrží se na koni, má příliš krátké nohy.

Na židli šesté sedává mezi „Bohatýry" Břeněk Celer, o němž vypravuje temná pověst, že jest akademickým malířem. Někteří z jeho bližších známých říkají dokonce, že je to velmi talentovaný malíř. Je malé postavy, má krátce střižené, štětinaté vlasy, hlavu kulatou jako meloun, mezi pichlavýma očima sedí nos jako homolička, ale pod ním

výbojně trčí několik řádek černých, na dva milimetry vynikajících tvrdých chloupků — jakási předzvěst knírů.

Maluje-li nějaké obrazy, vyváží je patrně ještě čerstvé někam do Australie — v Praze a v dalekém širošírém okolí dosud nikdo jich nespatřil. Má neobyčejné množství látek a umí dopodrobna vypráváti o jejich provedení. Naznačuje celé skupiny postav na svých dílech, vyličuje efektní jejich postoje, a když popsal nějaké svoje nové „dílo", přelétá zrakoma sebevědomě tváře ostatních naslouchajících bohatýrů a jako by již zítra chtěl stěhovat obraz do umělecké výstavy v Rudolfině nebo aspoň do salonu Mikuláše Lehmanna, pronáší v umělecké pýše své:

„Budete koukat, panstvo, to zas vás jednou chytne!"

Rozumí se, že každý takovýto „obraz", vyrobený až dosud jen v obraznosti svého tvůrce, má také svoje jméno. A když „Bohatýři" rozhovoří se někdy o umělecké činnosti tohoto svého člena a dotknou se nějaké podrobnosti, o které se sám kdysi zmínil, upře malíř Celer úmyslně hloubavý, jako zamyšlený pohled na své společníky a otáže se s jistou nedbalostí:

„Který z mých obrazů to myslíte? ‚Břetislava a Jitku' nebo ‚Holoferna'?"

Má dlouhou, nekonečnou řadu takových názvů svých domnělých děl, a kdyby každý ten název

visel pod obrazem již hotovým, byla by to pěkná galerie.

Pět let hledá tento neunavný výtvarník příhodné „atelier" pro sebe — nemůže však nalézti. A pět let hledá stavitele, který by mu takové atelier někde ve dvoře postavil.

Jsou chvíle, kdy výtvarník přichází mezi „Bohatýry" a v jakémsi rozčilení, v jakési umělecké divinaci vyzrazuje na sebe, sotva že se na svém křesle ulebedil:

„Hoši, začal jsem vám zase pěknou věc — to vás chytne! Plachta dva metry vysoká, tři metry dlouhá — to bude kousek! Všecko hotovo, rozestaveno — no do detailu vypracováno...!"

„Bohatýři" ovšem znají způsob tohoto Celerova vypracování, ale náhodou přisedla k nim dnes nějaká „kavka", řídký host v tomto kroužku, přicházející v neurčitých lhůtách. A nezkušená kavka vyhrkne:

„A kde to máte? Kde to pracujete, mistře?"

Neboť tolik aspoň „kavka" ví, že mistr Celer ještě nedávno hledal tu svoji touženou dílnu.

Bohatýr umělec podívá se na nezasvěcence pohledem znevažujícím, téměř opovržlivým, a pak pozvednuv pravici, poklepává si čtyřmi ztopořenými prsty na čelo — (a znamená to, že by je nejraději otloukl o hlavu hloupé, zelené kavky) — a pronáší svým nejtučnějším písmem:

„T u h l e se to pracuje, Františku, t u h l e je všecko hotovo — do poslední čárky..."

A kavka František se stydí do duše za svoji nechápavost.

Takový je ten kroužek „Bohatýrů ducha“ v naší kavárně, těch „stálců“ u onoho stolu v širokém okně, do něhož každou chvíli hodí pozdrav někdo z ulice. Neboť venku, na trotoáru, chodí četní známí a ctitelé „Bohatýrů“, na něž tito pohlížejí jako na svůj materiál, jejž zpracují kdysi buď mimicky na jevišti, buď literárně ve sbírce novel, nebo konečně na plátně — nesmrtelným štětcem mistra Břeňka Celera.

Jděme o dva — tři stolky dále, sedávala tam zas jiná figurka — skutečná „figurka“, malý, drobný človíček — býval dost outlý — slýchám v posledním čase, že nápadně tloustne. Pan — pan — — ale třeba pan Šváb! Nejmenuje se tak, je to jméno vymyšlené — a ostatně ať se jmenuje jak chce.

Povídám, maličký, outloučký človíček to byl, dobrák od kosti a maso všechno. Vzal také časem nějaké ty noviny do ruky, ale k „žralokům“ kavárním nenáležel. Čítal víc ušima a očima, četl spíš ty lidi kolem sebe než noviny. A tak si to nějak skládal do své kulaté, k pravému rameni nakloněné šprýmovné palice, a ve volných chvílích, když se sebe setřásl „obchodní starosti“, objevil se pojednou tu v Besedě, onde ve spolku, který se zmohl na podium, a na tom podiu byl vlastně doma pan Šváb. Hrál, deklamoval, různou komedii provozoval, a posluchači slzíce smíchem volávali:

„Ach, mrcha podšitá — tenhle Šváb!“ (Podotýkám tu opětně, že Šváb je jméno docela vymyšlené.)

Kavárna byla tedy jen jeho studovnou, místem, kde lidem něco odkoukával — ale u piva koukal a odkoukal také.

Náš Šváb (můj bože, jen aby nikdo nemyslil, že je opravdu nějaký Šváb) věnoval se původně literatuře, vyučil se knihkupectví. Z počátku — trvalo to asi patnáct let — prodával knihy a časopisy. Ale později přišel k poznání, že je toho pořád málo, že to našemu hladovému obecenstvu nestačí, i zařídil si obchod s papírem, s čistým, bílým papírem, na nějž se také dá ještě něco napsat.

Měl ovšem jednu velikou vadu, ale tu bylo možno přičísti na vrub jen jeho mladické nerozvážnosti: psal na svůj papír sám básně a písně, někdy i novely. Sluší ovšem k jeho cti poznamenati, že se za spisovatele nepokládal. Byl amatérem, pouhým amatérem. A nedivte se mu v nynější době sportu a amatérství všeho druhu. Na velociped byl maličký, na veslařství — bál se vody, poněvadž neumí plavat, — spolek filatelistů ho nelákal — sám prodává známky a ví, zač to stojí, řezba lupenkou ho netěšila; na zatápění netřeba dříví vyřezávat. Tak tedy se stal amatérem v literatuře, ale nikdy neupadl v nebezpečný slavomam, aby se hledal v Náučném slovníku. Těšilo ho, co napsal, jako těší žačku vyšší dívčí školy

památník, který jí vyplní kamarádky. Aby nebyl v bezdůvodném podezření, sám o tom vydal jednou proklamaci „Zasláném", jímž oznamoval, že s podobnými věcmi nemá nic společného.

Tak ve své skromnosti a vzorné ochotě je milým společníkem a dobrým bavitelem svých bližních.

Mrkněte nyní okem k onomu stolku u kamen. Tam na plyšovém kanapátku při stěně povaluje se v jistých dnech člověk veliký, kolohnát, na všech stranách hranatý a rohatý, že když sedí, vypadá ta skupina jeho hnátů jako nějaká konstrukce, slepená zatím na zkoušku v netvárný, neladný celek. Jeho nohy stále jsou rozházeny po zemi, jako stavební klády, shozené na kvap s vozu a nesrovnané, na závadu každému, kdo musí kolem něho. Jemu se musí vyhýbati lidé — on se neuhne nikomu. Na širokém, čtverhranném trupu, jako by jej byl zhotovil nějaký truhlář, visí dvě dlouhá, neohebná ramena, končící v široké ruce s neomalenými prsty. Jako drtidla vypadají ty ruce. Na silném, jako vytaženém, nehezkém krku sedí hlava pokrytá tvrdými vlasy, které marně bývají sčesávány do zadu. Sotva se hřeben vzdálí, sbíhají se všechny zase ku předu. V nich se nikdy neudrží cestička, marně s nimi asi také zápolí vlásenkářské želízko. Jsou tak nepoddajny, jako je neohebné, nepřispůsobivé celé tělo kolohnátovo.

Podíváte se na chlapisko, ale hned odvracíte zraky. Nevydržíte na poprve ten pohled. Je to jedna z těch protivných, skoro odporných tváří, o nichž jsem se zmínil na počátku. Pod nízkým čelem z hlubokých žlabů hledí na vás vyzývavě, drze, domýšlivě dvé šedivých očí. Jsou na světě oči, které jako by svým pohledem nadávaly. Tento host u kamen je obdařen takovými zraky. Mezi očima sedí tupý, trochu ohrnutý nos, jehož nozdry široko a vysoko se vzdouvají. Oba rty jsou opovržlivě vychlípeny, uprostřed svrchního jest rýha, která celým těm ústům dodává zvláštní — zvláštní — — nic naplat, již si musím pomoci vypůjčeným slůvkem: zvláštní impertinence.

Toto chlapisko nemluví — jako jiní lidé — slušně a tiše; pravidelně huláká, bez ohledu na všechno okolí. Neubráníte se, musíte ho chvílemi poslouchati.

„No, Franto, copak není nic ke čtení?"

Zahoukl to jak na vorech. Tím Frantou je číšník.

Přinesl mu český denní časopis a položil před něj na stůl.

„Hovadství! Jděte s tím k čertu!"

A smýkl jím prudce se stolu, že jej číšník jen jen zachytil, aby nepadl na zem. Přinesl mu list jiné politické barvy.

„Co mi tu blbost strkáte! Jděte s tím..."

Těžko opakovat, kam s tím má číšník jít.

Těžkomyslný číšník přináší nové číslo pražského obrázkového týdenníku.

„Na to mne nechytíte, kašpare! To je pro děti!"

Neunavný číšník podává za okamžik jiný týdenník obrázkový.

„Běžte se utopit s tím cancem! Nemáte Kaviár?"

„Je v ruce, prosím...."

„Tak se sypte na skálu, slone! Proč pak nemáte dva Kaviáry?"

„Páni nadávají na ten jeden," osměluje se Franta odpovědít nevlídnému hostu, „že je to svinstvo..."

„Lepší než ty naše!" huláká chlapisko. „V tom aspoň něco je!"

A s protivným ušklíbáním chápe se kolohnát nějakého vídeňského „humoristického" časopisu, jaké jsou krom Kaviáru patrně nejvhodnějším krmivem duševním pro takové božídary.

Někdy má společníka tento přívětivý muž a pak slyšíte zase jiný utěšený hovor jeho. Neboť náhle vynikne jeho hlas:

„Víte, to je mně docela jedno, česky nebo německy. Já si jdu do německého kdy chci a nikdo mě nebude honit do Národního. V tomhle je mně vlastenectví fuk! Za svoje peníze si nedám od nikoho poroučet..."

Zdá se, že ho chce přivést společník na jinou kolej; řekl mu něco polohlasně, ale marně.

„Prosím vás," chvástá kolohnát dále beze všeho ostychu, „já nekoukám, je-li ta zlatka česká nebo německá. Každá má sto krejcarů. Já prodám Němci jako Čechu — a Němci radš. Ten ode mne nekupuje žádné vlastenectví. A to špehování v těch našich novinách také musí přestat! To nás nejvíc tejrá. Já chci nejdřív prodat! Chce-li někdo, tak jsem Čech, a chce-li, tak jsem Němec. To je moje zásada..."

Nové šeptání společníkovo — snad upozornění, že hranáč příliš křičí, že může být slyšen.

„No to teprv ne!" mluví karakter dále plnými ústy. „Já vím svoje a vím, co dělám. Až budeme takhle jednat všichni, pak teprv půjdou obchody a bude dobře. Mě nepřeplašíte!"

Společník už mlčí, aby nelil oleje do ohně. A neumlčený vítěz — jeden z oněch nespočetných „agentů obchodních" — rozhlíží se po svém okolí tím drzým, vyzývavým pohledem, jako by chtěl na vše, co řekl, přitisknouti pečeť: „Tak mluvím já!"

Slyšíte ho, díváte se na něj a chápete, že jsou opravdu na světě tvářnosti jako stvořené na facky. Sedí před vámi jedna z nich a potkáte se s podobnou i jinde na své pouti.

Pražská měšťanka. — Paní-panovnice. — Duše domu, závodu...

(Psáno pro knihové vydání Bodr. Pr. 1892.)

Vybíral jsem dlouho jeden z těch tří názvů ale nic naplat: jediný nestačí. Stůjtež zde tedy všechny tři, všechny jí patří stejným právem. Pohřešujete snad označení ještě jednoho: duše rodiny? Počkejte! Nezapomněl jsem na to, ale netřeba každé pražské rodině duše. Mnohá zcela se obejde bez ní.

Snad jste se setkali v životě s modelem tohoto náčrtku, snad si na něj při těchto řádcích vzpomenete. Snad jste vstoupili kdysi do některého z jistých pražských závodů, kde jste buď za pultem nebo ve zvláštní kleci, „v stolici", v kase spatřili obstárlou paní, ana buď kupce vítá, jej obsluhuje nebo peníze přijímá.

Račte prominouti: nemyslím tuto stoličnou nebo placenou kasírku. Mám na mysli paní, skutečnou paní domu, závodu.

*

Řekl jsem: buď *kupce vítá*. Ale toto uvítání nikterak není přemrštěně zdvořilé. Znáť ona cenu svého „domu“, své firmy, hlavně však zná cenu svou vlastní. Málokdy slyšíte od velmožky této: „Co poroučíte?“ Je-li značně zdvořilá, pronese k vám: „Co si přejete?“ Ale mnohem častěji ptává se zcela stručně: „Co dobrého?“ Jako byste *vy* si přicházeli pro výdělek.

Setkáte se sice v krámě i se chefem, s principálem, se zakladatelem a jedině protokolovaným majetníkem firmy, s pánem, ale po několika minutách seznáte neklamně, že pravým *pánem* a *velitelem* v prostorách těch jest ona, jeho žena. A stojíte před vzorem určitého druhu *pražské měšťanky, paní-panovnice, duše domu*. A vane na vás něco tajemného, něco velikého z té důležité, sebevědomé osoby.

Poznamenávám předem, že tato pražská figurka „počíná náležeti minulosti“. Abych pravdu řekl, sám ji kreslím spíše po paměti — živoucích vzorů víc a více ubývá. Moderní doba i do těch nejšosáčtějších patricijských pražských „domů“ aspoň kusem čerstvého vzduchu zavanula. Požadavky a povinnosti jsou jiné, již nestačí na proslulost a solidnost firmy a na celé to modernější obchodování ono prosté handrkování — pokud se týče zákazníka — a ono ždímání a smlouvání na krev — pokud se týče malého, drobného dodavatele, který vlastně svojí úmornou lopotnou prací

býval strůjcem blahobytu firmy, která jeho dobré, skromné výrobky uměla — prodati.

Také se tyto řádky netýkají všech krámů a prodejných místností vůbec, kde paničky manželům svým věrně a účinlivě napomáhají, nesouce polovici břemene těžkého života, aneb na nichž po smrti přičinlivého manžela leží celá tíha starostí o rodinu a o závod. Neboť to je kus té pravé, ale dosud neporozuměné „ženské emancipace". Před těmito hrdinkami smekáme všichni, třeba nebyly spolkly latinskou mluvnici a nenaučily se odříkávat sáhodlouhého Homera.

Byly to paničky jiné, vysoko povznešené nad ty drobné ženy rukavičkářů, kloboučníků, kožešníků, klempířů a j., roztroušené po malých těch krámcích pražských, obsluhující co nejhorlivěji zákazníky své od rána do večera, zmořené v létě horkem, třesoucí se v zimě mrazem a ohřívající nad uhelníčky kdesi za pultem oznobené ruce s prsty naběhlými a lesklými jako skleničky...

Počátky vznešených těch panovnic bývaly obyčejně také malé, ostatním okolím nevšímané, mladším generacím téměř neznámé. V kterési postrannější ulici zařídil před čtyřiceti, před padesáti lety přičinlivý živnostníček neb obchodníček dílnu nebo krámek, mnohdy obé zároveň. Dosud byl tovaryšem, pomocníkem, příručím. Několik set úspor vnuklo mu myšlenku, aby začal na vlastní vrub. Dalších několik set přinesla mu nevěsta. Také její původ býval skromný; byla to někdy

známost z venkova, někdy dcera nemajetného měšťana pražského, mozolícího se neunavně po celý život; někdy to byla kuchařka, která z několika služeb přinášela punčochu tolarů a dvacetníků.

Jenom nejbližší okolí vědělo, že se tu tam vyskytl nový krámek, nová dílna. Nebylo reklam v novinách, ještě se nepsávalo: „Chvalně známý odborník zařídil právě..." Nebyl znám chvalně nechvalně. Vázal knihy, vařil mýdlo, začal skrovný obchod třeba s norimberským zbožím, míchal pečetní vosk v kuchyni na plotně, v hliněných kastrolech. Takový byl počátek.

Prvním účastenstvím paničky v závodě bylo, že vařila pro chasu. Byly jiné doby, tak zvané patriarchální. Chasa bytovala pod jednou střechou s mistrem, vše bylo důvěrnější, jako rodinné. A nebyla chasa vyběravá. Kyselá polévka z mléka, kmínová, chlebová, knedlík s omáčkou, škubánky s mákem, vdolky, buchty veliké jak cihly a skoro tak trvanlivé, čočka, hrách; — maso nebo pečeně jenom v neděli. Tak se jídalo všady, kde se výdělek počítal na groše.

Chasu uměla panička držet na kordě a znenáhla přenesla svoje panství i na manžela. Střežila žárlivě několik svých stovek, přinesených věnem, a jako tovaryši a učni odměřovala znenáhla i svému muži. Vysázela mu, co směl v sobotu nebo v neděli utratit, ještě raději ho však provázela. Kupovala mu čepice nebo klobouky, vybírala mu na šaty, vyjednávala a smlouvala s krejčím...

Zatím závod zkvétal, dík přičinlivosti mistrově, kupcově. A za řadu let mohl býti přenesen do ulice živější. Spolu již rozhodovala panička, do které. Již počala znenáhla vyjednávati s dodavateli manželovými, pokud byli v místě, a slavila triumfy, když na nich krejcar usmlouvala. Vyceňovala odběratelům zboží v krámě a další triumfy slavila, když se kupci nepodařilo usmluviti, co by v nejhorším případě byla slevila. Již se zdržovala skoro výhradně v krámě, vaření přenechala služce, kuchařce.

Za další řadu let byl koupen první dům, buď ten, v němž byl závod, ale třeba i kdesi na vystrkově. Pokládala to panička za nejlepší uložení kapitálu. O dům nemohou přijít. Je to kus půdy, patří jim to do středu země. Ovšem, byl-li to dům, v němž obchodovali a hospodařili, mělo to veliký význam.

Ten dům byl majetkem společným. Postarala se panička, aby v knihách gruntovních byla zapsána jako polovičnice. Však také nájemníci brzy pocítili nové panství nad sebou.

Zatím se byl manžel postaral o příslušenství pražské, a jakmile měl dům, také o měšťanství. Stonal na ně sám, ale více na ně stonala jeho polovice. A komu s ní bylo potom jednati, zvěděl brzy, že jsou měšťany. Znamenalo jí to něco, jako šlechtici erb.

Závad rostl, šířil se po celém domě, přibý-

valo práce, zakázek, měšťanu již zajištěny různé dodávky pro obec.

Personál vzrůstal, množil se. Již to nebyli jen pouzí pomocníci, aby smejčili za pultem a obsluhovali kupce, již přijímáni také pracovníci pro činnost určitě vytčenou. Některý kout krámu, do něhož padalo světlo půlkou okna, nebo některý postranní výklenek s okénkem na špinavý dvorek zřízen byl za „pisárnu". Pažením polodřevěným, poloskleněným oddělen nějaký ten kout od ostatního krámu a tam do těsné, polotemné prostory, k úzkým stolečkům a pultíkům usazeni byli vyšší zřízenci závodu: pan účetní, pan korespondent — a třetí osůbka, které se říkalo praktikant, která se měla učit vpisovati do knih, psáti obchodní dopisy, ale která jako běhoun a listonoš stále byla na nohou a lítala Prahou od jednoho konce na druhý, se vzorky, pro vzorky, s účty, s dopisy, s dotazy, se vzkazy — atd. atd. Byl-li závod rozsáhlejší, seděli v té pisárničce i pan pokladník a pan saldokontista. Seděli tam buď jeden vedle druhého, buď souměrně čely proti sobě, nebo konečně v uzounké uličce, na stoličkách se šroubem, zády k sobě obráceni, dotýkajíce se hřbety jeden druhého. Světlo denní zapadalo tam jen jako tajemný pozdrav z jiného, krásnějšího světa, úzkým pruhem osleplými okny, skrze husté, pevné mřížení — stále se musilo „dosvěcovat" lampou, v níž se červenal řepkový olej, později petrolejkou, konečně plynem. Vypadala ta kobka „pisárna"

jako moderní mučírna. Trápili se tam lidé po léta a znenáhla ztráceli přirozenou barvu obličeje, zmizel ruměnec, na jehož místě se rozlila barva neurčitá, popelavá, hnědožlutá, rty usýchaly — nešťastníci přicházeli o zrak. Za to byt chefův v prvém patře se šířil, čtvero, patero pokojů bylo naplněno pěkným, důkladným nábytkem, jehož dobrá polovička čněla tu jen pro parádu, podlahy byly postlány koberci, garnitury potaženy šedým plátnem — noha nezasvěcence nesměla sem vkročit. Do nejlepšího pokoje, do salonu, přicházel sám principál jen několikráte do roka. Netrpělať paní domu, aby se tam našlapalo.

Ale přes to, že krám i pisárna byly naplněny personálem, lidmi odborníky, vyučenci novější doby, přes to vše nevzdávala se paní-panovnice svého prvního velitelského místa, a trávila celé dny dole v závodě. Do tajů výroby, v přerůznou obchodní manipulaci, v rozsáhlé obchodní spojení nevnikla nikdy, o účtování neměla ponětí, vědomí množícího se bohatství a blahobytu odňalo jí původní zdvořilost a přívětivost k odběratelům — ale přece jí bylo všady plno. Ve své horlivosti a ženské všetečnosti dovedla všude krásně překážeti, rozkazovala páté přes deváté, v zápětí odvolávajíc, co teď poručila, a nařizujíc něco nového.

Křivdil bych jí, kdybych řekl, že vždy — ale velmi často mělo toto její neobmezené účastenství a vládnutí v krámě vliv znemravňující. Vyžadovalať pro sebe pocty, jaké se principálům

mužům nikdy neprokazují. Ty mne platíš sice, ale já ti s celým tělem a duší pracuji. Toto paničce nedostačilo. Nebyly zřídky zjevy, že zřízenci závodní, přicházejíce ráno do obchodu, líbali milostivé paní ruku — od sluhy až do účetního. Pověděl bych vám o pražském „velkodomě", kde se na to ještě dnes můžete podívat. A když večer odcházeli, činili tak zase. V prvních pěti minutách vystihl nový pomocník, kdo tu vlastně pánem, a nastávalo lichocení, otrocké podlézání a nadbíhání, nastalo odporné donášení a nasazování v závodech. Paní domu měla smysl pro všechny tyto věci, kterým byl principál nepřístupen. Za takových okolností docházeli mnohdy obliby paniny největší ničemové a bídní karakterové, kdežto lidé pilní, svědomití, ale nepodlízaví a slušní byli neoblíbeni, mnohdy nenáviděni.

Hněv principálův — zavdá-li k němu podřízený příčiny — usmíří se za den, za dva. Nelibost panina vzrůstala, živena jsouc vrozenou ženskou marnivostí, a konečný osud neoblíbeného aneb nenáviděného pomocníka býval vždy stejný. Musil z domu.

Kdo na sebe uvalil hněv panin, málokdy získal znova její přízně. Již se jí příčilo a protivilo, aby jeho jméno vyslovila. Mluvíc o něm, označovala ho jen vlastnostmi tělesnými.

„Ten ryzatej — ten černej — ten hlavatej — ten blikavej —" říkávala o něm.

Za to s respektem mluvila paní domu o své rodině, hlavně o svých dětech.

„Snídala již slečna?“ tázala se služky, která přicházela do krámu o peníze do trhu. „Vstal již mladý pán?“

Přes tuto něžnost a zdvořilost, s jakou mluvila o svých potomcích, nebývalo vychování dětí jejích vždy vzorné. Výsledkem rodinného života takovýchto domů bývala pražská poupata a pražští synkové, jak jsem je na předešlých stránkách vylíčil. Paní-panovnice neměla času, aby se s mládí svou obírala. Prvními vychovatelkami bývaly služky a kuchařky, později nastoupily na jejich místa ženštiny lepšího druhu, někdy i guvernantky. V těchto rodinách býval jiný pořádek než v domácnostech malých, skrovnějších. Málokdy sedala rodina k jídlu společnému, snad jen o svátcích. Pravidelně každý člen rodiny snídal, obědval i večeřel v jinou dobu a na jiném místě. Aby nepostrádal závod jejího dozoru, dávala si paní nosit snídaní i oběd do krámu; slečny snídávaly se služkami v kuchyni, mladý pán ve své posteli, pan manžel v „pisárně“ nebo v některém koutě obchodu. S obědem bylo podobně a u večeře mužští členové rodiny nesešli se nikdy. Starý pán spěchal — shltnuv, co mu bylo připraveno — do „své“ hospody nebo do Besedy, mladí pánové večeřeli vůbec po restauracích. Peněz k tomu měli dost. Dávalť jim tatínek něco do kapsy, dávala i maminka — a ta víc. Shlíželať se maminka ve svých synech, mladých pánech, viděla v nich docela jinou budoucnost, jinou „slávu“. Toužila,

aby měli jiné postavení ve světě než tatínek, aby se nemusili tak špinit, aby se nemusili zlobit po celý život s „tou pakáží“, aby nemusili lidem za každý krejcar komplimenty sekat. Tou „pakáží“ byla buď chasa v dílně, buď personál v krámě.

V této věci rozcházela se paní-panovnice obyčejně se svým manželem. Kdežto principál si přál, aby obchod zůstal v rukou synů, nadějných dědiců jména a firmy, toužila paní viděti mladé pány v nějakých úřadech, jako doktory, jako profesory, jako obršty a jenerály. Toto její přání málokdy se vyplnilo.

Méně pokazila duše domu na dcerách. Nestarala se sice také o vzorné vychování jejich, ale dcery nezůstávaly dlouho pod jejíma křídloma. Byly z velikého „domu“, měly věno, časně se vyvdávaly. O další jejich vychování pečovali pak manželé jejich, byli-li s to, anebo sám život se všemi svými slastmi a strastmi.

Pobožná byla také tato naše pražská měšťanka. Nerozumějíc skoro nikdy své době, nechápajíc rostoucí život společnosti, jeho potřeb a požadavků, šířící se styky obchodní, nedovedouc také oceniti správně přičinlivost, podnikavost a prozíravost svého muže, neuměla rozkvět svého domu a vzrůst bohatství přičísti jinému než požehnání nebes, po případě zásluze své svaté patronky. Nebývala to však vždycky pravá, hluboká, ušlechtilá a ušlechťující nábožnost, v jaké klíčívá pravý cit a soucit, milosrdenství a účastenství s každým

bližním, bez rozdílu kabátu a čepice. Bývalo to modlářství a svíčkování v kostele, vypočítané i na efekt veřejný, rozplývání v okázalé kajicnosti. Ale do krámu vracela se tvrdá paní.

Rozdělovala každý pátek almužnu, padesáti žebrákům po trojníku, začež si padesáti svadlými, popelavými rty dala padesátkrát ruku políbit. Ale když jiný den schřadlá ruka stiskla kliku a huhňavý hlas prosícího žebronil a almužnu, houkla ze své kožešinové kazajky:

„Zavřete dveře! Dáváme v pátek!"

A nikdy nedovedl manžel její hrdliti se se svým drobným dodavatelem jako ona. Přinášel zboží svoje cvokař, řetízkář, pastičkář, pasíř, klempíř, zámečník, truhlář. Pracoval o něm celý týden, denně ode tmy do tmy a při blikavém světle mnohdy do noci. Přinášel v sobotu nebo v pondělí, co zhotovil, aby něco peněz dostal, aby pak nového materialu nakoupil a dále — se dříti mohl.

Bývala cena za takovéto dodávky již dříve smluvena, věděl malý řemeslníček, co má dostat za tucet nebo za kopu svého zboží, spočítal na trojník, co zas domů přinese. A neuměje vlastní svoji práci oceniti, neznaje cenu času a nedoveda zúčtovati i probdělé noci, mněl se šťastným, když dostal o několik desetníků více, než vydal za surovinu. Při tom jedl s rodinou zemáky a chodil ošuměle jako světoběžník.

Časem přepjal své síly a zhotovil o tucet

více, než obyčejně dodával. Ale v jeho šťastný rozpočet zasáhla vždy tvrdou rukou milostpaní:

„Kam vás to nevede — tolik harampátí! Koukejte, tamhle toho visí fůra ještě od předešle. Nikdo to nechce — nejde to, jako chodívalo. Jsou jiné časy, tatíku! Kolik toho nesete...?“

„Deset tuctů? Tatíku, zbláznil jste se? Nosíte jindy pět. Zde se nám to válí! Vemte si, co nám zbylo — dám vám to za polovičku...“

Při takových nabídkách v krvavém posměchu se duše nebožákova chvěla.

„No a co chcete? To víte, při takové mizerii nedostanete jako jindy! A koukejte, je tohle nějaké letování? Je to práce? To je politura? To jste dělal potmě!“

„No, slevíte-li na tuctu šesták — hoďte to tam na pult. Nutit vás nemůžu. Nechcete-li, odneste si to, kde vám daj' víc. Požehnej vám to pánbůh! Ale jen abyste prodal! Po celé Praze ne, to víte! Jen že to dělám kvůli vašim dětem...“

Hrdlila, hrdlila — smlouvala — zpitomělý chuďas konečně přijal, co mu nabízeno, dostal pět nebo deset zlatých v samých krejcarech a odcházel, když milostpaňmamince ruku políbil. A to vyhrdlené zboží rozesílalo se pak po celých Čechách o padesát, šedesát — o sto procent dráže, pražský „dům“ solidní rostl, vzmáhal se, rozkvétal, šířil se, přibýval dům k domu, a ten žebrák řemeslník pojídal dále svoje brambory.

Toto hrdlení, toto smlouvání na krev, toto bezcitné, nekřesťanské dření bylo často jediným obchodním uměním této pražské měšťanky, paní-panovnice, duše domu, závodu. Neboť vydaří-li se žena, tato schránka a nádoba citu, vydaří se znamenitě.

A když umřela, stávalo v posmrtných zprávách o ní:

„Rozžehnala se... vzorná žena, matka a hospodyně, útočiště chudých a trpících, která měla soucit s každým nešťastníkem... Četná rodina, kteréž všechnu svoji péči věnovala, oplakává usedavě nezapomenutelnou, šlechetnou paní..."

Citupiná zesnulá však zanechala krom značného jmění také hromadu šperků a skvostů, a poněvadž se plačící pozůstalí nemohou shodnouti, jak se o kořist podělit, volá se do domu smutku zlatník, který musí drahocenné věci svědomitě odhadnouti a rozdělit na hromádky, aby z dědiců, hlubokým žalem sklíčených, nebyl nikdo o pětku zkrácen...

Starý švejda Václav.

(Švanda Dudák 1887.)

Cítím neklamně, že jsem dlužen vzpomínku muži, kterýž náleží k mým nejstarším přátelům a jehož přátelství velice si vážím. Poznal jsem ho jako malý chlapec, při prvním setkání pocítil jsem k němu neskonalou úctu a zachoval jsem mu ji až do dneška, neboť Václav jí zasluhuje.

Starý můj příznivec není sice žádným umělcem, není také spisovatelem, ale činnost skoro celého jeho života věnována jest literatuře, ode čtyřiceti let jest švejda Václav v úzkém s ní spojení. Tehdáž vstoupil do jedné z prvních nyní tiskáren pražských, byl věrným spolupracovníkem starého majitele, byl později převzat s ostatním nářadím novým majitelem závodu a myslím, že na dosavadním místě svém i zemře. Nebyl a není faktorem tiskárny, ani korektorem, ani redaktorem nějakého podniku, ba ani přispěvatelem jakéhokoli časopisu. Jeho místo jest za dvoukolovým vozíkem anebo pod těž-

kým uzlem z hrubého zeleného plátna. Na vozíku i v uzlu složeny bývají nejnovější zjevy literární a Václav je rozváží a roznáší po Praze, do rozličných skladů knihkupeckých a komisionářských, odkud putují dále do království českého a markrabství moravského. Jedním slovem, Václav je zasloužilým sluhou tiskárny.

Pamatuji-li se dobře, má Václav kromě tohoto jména svého ještě jedno, rodové — tuším, že sluje Čížek — avšak takto by se na něho nikdo nedoptal. On je znám a nazýván jen svým křestným jménem, jako vladařové — stačí mu úplně; a řekne-li se: Byl tu Václav z tiskárny — ví se, který Václav a z které tiskárny. Zná téměř všecky spisovatele, a oni znají jeho. Přináší jim kartáčové otisky spisů jejich ke korektuře, odnáší je zítra nebo pozejtří zase domů, později dodává spisovatelům revise, ještě později přináší „vývěsné archy", totiž archy spisu načisto již vytištěné, jeden po druhém, a konečně jednoho dne zaklepe u básníka, novelisty neb u vědeckého spisovatele a dodává mu od „pana faktora" hotový, sešitý výtisk díla v čisté obálce, díla páchnoucího ještě černí tiskařskou, a při takovéto poslední návštěvě rozkládá se na tváři Václavově jakýsi slavnostní výraz.

„Už jsme to dokončili, vašnosti," říká Václav při těchto příležitostech spisovatelům, a tato věta zní důvěrně a přece slavně, je pronášena skoro šeptem — ale jaký má důraz a význam!

Víť Václav, co toto jeho poselství znamená.

Přináší hotovou knihu a zítra nebo pozejtří bude následovati honorář od nakladatele — nebyl-li vybrán anebo dokonce přebrán již dříve. Václav ví, že v takovýchto okamžicích bývá srdce spisovatelské měkké jak máslo, a on doufá v tuto měkkost, on od ní něco očekává a obyčejně se nezklame. Odevzdává knihu, pomeškává v komnatě spisovatelově, pase se na autorově upokojení z čistého vzezření plodu jeho, a když myslí, že se šťastný básník nebo novelista dosti pokochal, otáže se potichu, jako by nechtěl rušiti posvátnost chvíle:

„Prosím, mám něco vyřídit?“

Ví sice dobře, že není třeba vyřízení žádného, ale o to mu také neběží — a šťastný autor rozumí. V den, kdy přijímá hotovou knihu z ruky tiskárního posla, rozdělil by srdce své. Poněvadž však Václav o srdce nestojí, neboť má také jedno — o čemž snad ani neví — odmění ho autor jinak, zpropitným, diškrecí. Lituji, že pro tuto uznalost lidskou nemá čeština ušlechtilejšího slova, Václav by si ho zasloužil. Přijímá tedy královskou odměnu — obyčejně desetník, dvoudesetník — a s přívětivým zamručením odchází.

Za dlouhou řadu let nastřádal si Václav pěkných zkušeností v této příčině. Nejradostněji navštěvuje s dotištěnými spisy spisovatele začátečníky, nejraději dodává první knihu. Víť on, že spisovatel, v jehož rukou leží prvorozeně duševní práce jeho, bývá čerstvou černí tiskařskou opojen více než omamující vůní žaponské lilie, a v takovém

okamžiku že se sám necítí, že se nepamatuje. Byť měl v kapse poslední groš na dnešní večeři, v tom okamžiku zapomíná na potřeby tělesné a odměňuje věrného posla tiskárny co nejskvěleji. Rozechvěn sahá do kapsy a uděluje Václavovi „královskou odměnu" — stalo se také, že Václav dostal i celou zlatku. Takovýto autor stává se v očích Václavových velikánem — ať je v knize cokoli, je zajisté výtečna.

Jiné mínění má Václav o duševních bohatýrech, k nimž nepřichází poprvé a ne také sám. I spisovatel otuží se konečně proti jistým dojmům, návštěvy Václavovy stávají se všedními a zasloužilý posel pociťuje co nejbolestněji tyto rozdíly. Dostává vždy méně a méně — někdy dokonce nic. Jinak má i svou stupnici, pokud prosaického zpropitného se týče. Nejštědřejšími bývají k němu básníci, méně štědrými novelisté, hodně upjatými romanopisci, ale nejtrapněji býval vždy zklamán spisovateli vědeckými — ti jsou náramní počtáři a špindírové a Václav má v paměti jenom několik skvělých výjimek.

Co obsahují knihy, kteréž Václav jakživ na vozíku rozvezl a v uzlu roznesl, o to se nikdy nestaral. Nemíval nikdy času ke čtení, byl rád, když dotáhl zmořené tělo do vzdáleného bytu svého a když ulehl: zbyla-li mu však nějaká chvilka, poseděl raději při sklenici piva ve výčepu, propíjeje darované šestáky, neboť pravidelná jeho mzda stačila právě tak, aby uhájil živobytí.

*

Kdykoli knihař odváděl sešité knihy do skladu závodu, pohlížel Václav připitoměle na ty hromady svazků a pak prohodil, jako by se ze sna probouzel:

„To je knih, to je knih! Kam pak se to všecko dá!“

„Nu knihkupcům!“ odpověděl mu třeba kdosi, kdo neznal ještě jeho názory.

„A co ti s tím budou dělat?“

„Nu prodávat!“

A tu se Václav vždycky pohrdlivě usmál, podíval se na mluvčího přes rameno a odpovídal zkřivenými rty:

„Prodávat! Museli by přec někdy vyprodat — a mají toho pořád plné regály, nic jim neubývá!“

A z tohoto svého názoru nevyvlekl se za celých čtyřicet let a je přesvědčen, že má pravdu. Když po novém roce nastává knihkupecká „remittura“ čili vracení neprodaných knih nakladatelům a vydavatelům, když sluhové knihkupečtí vozí a nosí do knihoskladu tiskárny balík za balíkem, tu se Václav dívá vítězně kolem do kola a pronáší sebevědomě:

„Vždyť říkám, že se to rozváží nadarmo!“

A jindy, když mu nastane okamžik oddechu, když se vyhne pozornosti faktora knihtiskárny, který nemůže nikoho vidět zahálet, a když zaleze někam za lis, sleduje modrými, vodnatými zraky nekonečné otáčení válce rychlolisu, počítá bezděky

potištěné archy, které stroj odhazuje, a mumlá do sebe:

„Škoda toho papíru — tolik se ho potiskne!“

— — Ah ano, nyní, když jsem již tak pokročil, pozoruji, že jsem zapomněl na vylíčení osoby Václavovy. Bylo mi, jako by každý musil znáti člověka, o němž mluvím. Můj Václav je mužík malé postavy, přihrbený, jedno jeho rameno je nižší a jako všichni lidé takové stavby tělesné chodí šourem, vyšším ramenem ku předu. Zubožená postava jeho vypadá jako vybrakovaná, jako by ji Stvořitel byl zhotovil z rozličných zbylých, lichých údů. Malá hlava je pokryta řídkými, žlutavými, nečesanými vlasy, které se rozlézají až na vyboulené čelo. Tvář jeho je hnědožlutá, lícní kosti vystupují ostře, pod krátkým, špičatým nosem visí žluté kníry, ústa jsou poněkud zkřivena. Je to skoro kus tatarského typu. Šouravé nohy sotva že se zvedají od země, jako by nosily těžké olověné boty. To je následek staroby a špatného živení. Avšak srdce tohoto nepatrného mužíka je zlaté, mysl nezkažená, poctivost neocenitelná. Hromady nepočítaných diamantů mohl by mu svěřiti, do neváženého zlata mohl by ho posaditi — Václav přes nuzné svoje bytí nezpronevěřil by padrtky a nedal by se svésti k nepoctivému skutku. Ale o této své vzácné vlastnosti nemá Václav vědomí a pokládá se za nejbídnějšího tvora pod sluncem.

Čím se Václav odívá, nebylo nikdy šito na jeho

tělo. Od bot až po klobouk nosí darované věci, krejčí na něj nikdy nepoložil míry. Ale co dostane, trhá spokojeně po jiných a vždy se mu podaří sestaviti z darované veteše dvojí oblek: jeden pro všední dny, druhý na neděli.

Řeč Václavova je huhňavá, což je snad následkem bezzubých dásní, ač myslím, že huhňal již dříve, dokud i zuby měl. Rád pije, ale nesnese mnoho, neboť žaludek jeho nemívá dosti hmotného, tučného základu. Je náruživým kuřákem a kouří vše, co dostane a co najde. Toho nalezeného jest ovšem více.

Tak vypadá hrdina můj, můj přítel, jejž miluji a z jehož lásky se těším. Strávil jsem s ním několik let v závodě, sedali jsme za mnohých večerů pospolu a znova a znova jsme uzavírali přátelství, při pivě dobrém i špatném. I odpustí mi zajisté, že ho zvěčňuji těmito řádky.

* *
*

(Připsáno pro knih. vydání Bodr. Pr. 1892.)

Psal jsem předcházející řádky o starém švejdovi Václavu před pěti lety. Tehdy žil ještě svůj bezradostný život a šoural se po Praze šáravým, šeplavým krokem, všecek rozviklaný, jako by se chtěl zlomit v kolenách, pravým ramenem ku předu, jako vždy. Chodil tak Václav „na štorc“, jak říkáme, a ne „na válec“. Zná-li z vás kdo

kupeckou hantýrku, porozumí a snadno si ho představí. Možno, že i bez ní.

A dříve ještě, než jsem se k tomu dostal, abych mu předložil číslo „Švandy dudáka", v němž jsem nakreslil chabě jeho kontrfekt, potkal mne švejda Václav a zastavil:

„Mco pak to, mpane Herrmann, že prej mě dali'm do novin!"

Onikal ze starého zvyku, ale jen lidem, k nimž měl zvláštní úctu a důvěru. Ke mně ji měl. Jinak i vykal a říkal „Vašnosti", ale to byl jeho způsob nejslavnostnější, obřadný.

A tím „m" pokouším se naznačiti jeho milé huhňání. Někdy huhňal Václav na počátku slova, někdy na konci.

Již mu byl někdo řekl, že je „sepsán".

„Hněváte se na mne, Václave?"

„Mňo — nehněvám, ale mdostanu za to mněco?"

Rozdělil jsem se s ním o honorář. Rozdělil tak, že jemu jsem dal mrzký kov a sobě ponechal „slávu".

„A'm budou o mně ještě mněco psát?"

Všimlť si bystře, že článeček byl označen římskou jedničkou, že tedy má něco následovati.

Odpověděl jsem, že hodlám, nebude-li se vůbec hněvat. Václav kývl hlavou na znamení souhlasu a s jistým lišáctvím na tváři. Bleskla mu hlavou patrně myšlenka na další účastenství na honoráři.

Rozešli jsme se a — již jsme se neviděli.

Přišel jsem pak za nějaký nedlouhý čas do tiskárny, a kdosi, kterýž mne první potkal, řekl mi:

„Tak včera jsme pochovali Václava..."

Včera! Tedy před třemi dny vypustil dobrou, ubohou duši svoji. Hořká bolest sevřela mi srdce. Zapadl malý, nepatrný človíček — ale skutečný přítel. Člověk jejž jsem poznal při prvním svém vstupu do Prahy, kterýž mi kdysi prokázal značnou službu samaritánskou, s nímž jsem pak podivnou hrou osudu skoro po celých dvacet let se stýkal, vedle něhož jsem i několik let v jednom závodě strávil, který byl mým sluhou, mým i důvěrníkem — včera ho pochovali. A já ho nedoprovodil ke hrobu, netušil jsem jeho skon...

Zůstalo pak při římské jedničce ve Švandovi. Pokusil jsem se sice několikráte pokračovati o starém švejdovi Václavu, ale jak jsem se o něm zamyslil, byl papír tvrdý, nepoddajný jako sklo, a péro mi selhávalo. Nemohl jsem psáti dále.

Ale čas otupuje vše. Minulo několik let, pohlížím někdy na jeho podobiznu a uznávám, že smrt vykonala na něm skutek milosrdenství. Zemřel, než zchroml a ochroml docela, byl vykoupen. „Jen pod zem, jen pod zem!" bylo jeho pořekadlem ode chvíle, kdy jsem ho poznal. A cítil jsem, že chvílemi bylo toto obvyklé jeho přání nejpravdivějším, nejvroucnějším výrazem jeho politováníhodné bytosti. Je pod ní a spí již kolikátý rok ten těžký, mrtvý, studený spánek beze snů, setlelo to jeho

dobré, vychudlé tělo, rozpadává se jeho slabá, nesouměrná, jako z lichých hnátů složená kostra. Ubohý starý švejda Václav ... !

* *
*

Uplynulo skoro čtvrtstoletí ode dne, kdy jsem za listopadového večera z malého venkovského města přijel do Prahy, abych vstoupil do učení. Škola mi nelahodila, osud můj byl rozhodnut. Na kupectví s klukem!

Jak mi bylo při prvém vstupu do Prahy, jak na mne padalo veliké město, hrozíc mne zalehnouti, pověděl jsem na jiném místě. Ještě toho večera zastavil se se mnou bratr, který mne na nádraží očekával, v knihkupectví strýcově, aby požádal sluhu závodu strýcova, by zejtra ráno přivezl z nádraží kufr, obsahující první můj skrovný majetek. Tím sluhou byl starý švejda Václav. Zdál se mi tehdy již prastarým člověkem; mládí nemá měřítka pro léta — „stařec“ Václav byl snad něco málo přes čtyřicet let. Ale ovšem těžká práce a nuzácký život vrýval mu léta dvojnásobně ve vychrtlou, kostnatou tvář.

Prozatím ubytoval jsem se u bratra, kam Václav hned druhý den dovezl truhlu moji z nádraží. Chvíle, které bylo třeba, aby složil břemeno své a do kteréhosi kouta světnice je uložil, použil starý švejda ku přátelskému výslechu, prvnímu to „interviewu“, jemuž jsem byl podroben. Vyptal se

na moje stáří, jak dlouho jsem jel do Prahy, kolik nás je doma, kde se budu učit, jak dlouho, co se za to bude platit, atd. A měře moji slabou, chudokrevnou postavu, prohodil maně, že mne „vozík sesílí“.

Zachvěl jsem se tehdáž trochu. Již jsem slyšel a tušil, co mi nástává. Veliké, neznámé město, bludiště spletitých ulic a uliček, nikde známé tváře — a vším tím budeš po léta vláčet vozík od rána do večera...!

Zdálo se, že Václav postřehl moji náhlou skleslost duševní a pronesl několik slov, aby mne utěšil.

„Žádné strachy, pane Ignác,“ dodával. „Však já se také už natahal té drožky. Všecko na světě má konec a pak z nich bude pán...“

Každé přátelské, přívětivé slovo bylo balšámem mé rozesmutnělé duši, a poněvadž byl Václav skoro prvním, který ke mně na počátku nového života soucitně promluvil, přilnul jsem k němu veškerou příchylností mladé, poddajné dětské mysli. Spatřil jsem ho ještě dvakráte, třikráte v oněch prvních dnech pražských a posledních mé chlapecké svobody — a byl jsem odveden k principálu kupci, kterýž se svými pomocníky a staršími učedníky měl ze mne učiniti člověka pro život.

Tehdáž ohlašovala se zima tvrdým, studeným, sychravým podzimkem. První dny mého učení byl mi průvodcem nepovědomými končinami pražskými starší učedník, a když jsem nabyl jakéhosi chabého

ponětí, kterými směry nutno ubírati se k nádražím, k velkokupcům, do některých továren a jiných závodů, s nimiž jsme byli v obchodních stycích, nastupoval jsem další cesty sám — s vozíkem před sebou.

Byl nevlídný den prosincový. Z rána leskly se na dlažbě zmrazky, později poletoval šedivým vzduchem řídký, suchý sníh, ulicemi fičel ostrý, kousavý vítr. Celý ten den byl jediným soumrakem.

Po obědě vyslali mne, abych odkudsi z Ungeltu nebo z Dlouhé třídy přivezl sud petroleje. S prázdným vozíkem jelo se lehce, ale zpáteční cesta byla jediným utrpením. Tlačil jsem vozík s těžkým břemenem, hledě úzkostlivě vstříc každému povozu, který moji dráhu křižoval, abych nebyl zajet, a vytáhl jsem tak dvoukolák až na počátek Žitnobranské ulice. Byl jsem v potu vykoupán a kouřilo se ze mne, když jsem dospěl v ta místa. S vynaložením posledních sil rozejel jsem se, abych překonal kopeček, ale údy vypověděly službu. Kolena se pode mnou třásla, kola vozíku byla jako přimražena. Již jsem jen zápasil, aby mne těžký náklad nesrazil zpět, aby mne vozík nestrhl a nesjel mi někam po svahu — kam až, nedovedl jsem usoudit.

Stál jsem bez rady a pomoci a chápalo se mne veškeré zoufalství, jakému jen může propadnouti čtrnáctiletý chlapec. Každý sval třásl se dlouhým přepínáním, ruce se chvěly a to chvění přecházelo na vozík, jejž jsem s největším namáháním

udržoval na hrbolaté, stoupající dlažbě. Tyto ruce prostonávaly již ode dvou neděl první kupeckou nemoc. Byly naběhly, červeny až do fialova, prsty jako skleničky, kůže na kloubech pukala a bolavěla. Zabodával jsem nohy do štěrbin dlažby, aby mne vůz nesrazil, ale nohy mi ujížděly. Byloť zatím napadlo sněhu na prst, dlažba byla okluzka.

Nikdo nedbal malého kupeckého nádenníka. Dospělí kráčeli nevšímavě dále, výrostkové pak, kteří se nade mnou zastavili, častovali mne jízlivými úšklebky.

„Hyjé! balíku kupecký! Viď! Kdyby to tak jezdilo samo a ty si na to mohl sednout!"

Vítr fičel, já však necítil jeho šlehů; hořel jsem všecek těžkým zápolením a studem nad svojí malomocí. Lidé se rojili kolem, ale nerozeznával jsem již jednotlivé postavy; horké slzy lítosti a zlosti zaplavovaly mi zraky. Již již ochaboval jsem k padnutí. Již jsem viděl, kterak klesám a kterak se vozík řítí přese mne...

Tu v tísni největší zazněl vedle mne hlas:

„Pozor! Zabrat, pane Ignác!"

A čísi ruka dotkla se mé pravice, chápajíc se příčného řemenu, jímž byl spjat žebřík vozíku. Jen jako pudem zabral jsem, opřel se posledně, a vozík jel vzhůru ulicí. Se mnou zároveň zabraly jiné dvě nohy, zatlačily jiné dvě ruce — starého švejdy Václava. Kráčel cestou, všiml si mého zápasu, poznal mne a přispěl na pomoc. A jeho

přispěním vytlačil jsem konečně vozík až k cíli, ke kupeckému krámu proti Krakovské ulici.

Byl bych mu zlíbal v té chvíli staré, svraštělé ruce a umiňoval jsem si, že nikdy nezapomenu na tento jeho samaritánský skutek.

O týden později octl jsem se opět v malém pokojíku svého bratra. Přivezli mne tam v drožce, obaleného peřinami a houněmi, a polo vyvedli, polo vynesli nahoru. Roznemohl jsem se tyfem. Nepamatuji už, jak dlouho jsem stonal, ale pamatuji, kterak mne v prázdných svých chvílích ošetřoval starý švejda Václav. Ležel jsem doma skoro po celý den sám, bratr musil seděti v advokátní kanceláři.

A v těchto truchlivých dnech, kdy jsem stonal vzdálen matky a zbaven její péče, uzavíral jsem upřímné přátelství se starým knihkupeckým sluhou, se švejdou Václavem, a přátelství naše nepominulo...

*   *
*

Vzpomínám rád na starého švejdu Václava, přítele svého, v němž jiní viděli jen otroka; na nešťastného toho, spátraného a sešmajdaného sice, ale nad zlato poctivého a falešné myšlenky neschopného mužíka. Nemluvím o člověku naprosto neznámém, nebásním jeho dobré vlastnosti. Byl znám polovici Prahy, totiž polovici literární Prahy.

Znali jej starší páni z redakcí českých časopisů, znali jej páni z Musea, kam nosil korektury a revise „Časopisu českého musea", „Českých památek archaeologických" atd., znali ho nejpřednější básníci.

„Byl tu Václav, přinesl korekturu..."

A vědělo se, že to byl Václav z tiskárny Jaroslava Pospíšila — později Jana Otty.

Mohl bych uvésti řadu jmen mužů nejpřednějších, pracovníků nejváženějších, kteří by mně dosvědčili, jaký byl Václav.

Snad jeho zrůdná postavička byla příčinou, že si ho všichni povšimli a zapamatovali, a byla to příkladná jeho skromnost, že ho tak mnozí měli rádi.

Pověděl jsem, jakou křesťanskou službu mně švejda Václav prokázal. Nosil jsem ji vděčně v paměti a toužil jsem, abych se mu mohl odvděčiti. A naskytla se mi k tomu příležitost.

Uplynulo několik let, vyrostl jsem, měl jsem za vyučenou a stal jsem se „pánem", jak mně druhdy Václav předpovídal. A podivnou hrou osudu — nebylo mi ani dvacet let — stal jsem se zřízencem závodu, jehož sluhou byl Václav. Zaujal jsem místo v pisárně a expedici knihoskladu. Stal jsem se jaksi „představeným" Václavovým. Ale přátelský náš poměr neutrpěl tím nikterak.

Již tehdy pociťoval jsem neklamně, že je mi Praha novým domovem a že jím zůstane asi na

celý můj život. I věnoval jsem každou volnou hodinu a den, abych se s ní co nejlépe seznámil.

Byl zase kalný podzimek, již tolikátý od mého vstupu do Prahy, pochmurná listopadová neděle, večer. Toulal jsem se v okolí Karlova a kdysi k deváté hodině jsem zabloudil na „Bojiště". Nevím, trvá-li dosud, ale tehdáž byl tam malý hostinec „na Zelené hoře". A jak jsem se blížil k „Zelené hoře", spozoroval jsem uprostřed ulice houfec lidí hovořících, tu soucitně, tu zas posměšně se vyjadřujících. Celou tu směsici přečnívala vysoká postava s tuhým kloboukem na hlavě, na klobouku žíněný chochol. Tehdáž nosili pražští policajti chocholy žíněné, „koňské ohony".

Nedalo mi, abych se nepodíval, co se děje.

Protlačil jsem se zástupem a ulekl jsem se.

Na slizké dlažbě ležel — můj přítel Václav.

Byl opilý. Marně ho napomínal policajt, aby vstal. Ubožák starý švejda rád by byl poslechl, ale nemohl. Byl zpit, nevěděl, co se s ním děje.

„No tak pro truhlu!" řekl chladně policajt, sáhl do záprsí, vyňal cínovou píšťalku a pronikavě hvízdl. V té píšťalce byl olověný hrášek — vrkotavý zvuk projel vzduchem. Ale nejen vzduchem, i celým mým tělem. Václava ponesou v truhle! Na komisařství, pak na direkci, tam zůstane přes noc a snad bude trestán. Nevěděl jsem, co vše se může státi. Ale zelená truhla mi byla strašným zjevem.

I prodral jsem se až k policajtu pln zděšení

a odhodlání, jakoby běželo o nejbližšího příbuzného, chopil jsem ho za ruku, až jsem přerušil jeho hvízdání, a mluvil jsem chvatně:

„Neberte ho, pane strážníku — nechte ho — znám ho — dovedu ho domů sám — vždyť nic neudělal...“

Neměl jsem tehdáž ani ponětí, že jsou paragrafy, které zakazují „vměšování se v úřadní výkon“ a co znamená jejich porušení.

Ale policajt byl také člověk. A vida moji ustrašenou tvář, úzkost, která mnou lomcovala, řekl s jakousi dobromyslností:

„Tak vy ho znáte?“

„Znám.“

„A dovedete ho domů?“

„Dovedu.“

„A nebude dělat škandál?“

„Nebude.“

„A kdo jste vy?“

Pověděl jsem mu svoje jméno, i byt, i firmu, u níž jsem zaměstnán.

„A kdo je on?“

„Je to náš Václav — náš starý Václav!“

Policajt odstoupil, zastrčil píšťalku, a řekl velitelsky:

„Tak si ho zvedněte.“

Tím povelem objevila se mi obtíž situace. Zvedněte mrtvolu! A Václav byl jako mrtvola. Ale v zoufalých okamžicích bývá člověk ducha-

přítomným. Měl jsem takovou myšlenku. Sklonil jsem se k starému, zmoženému příteli a zvolal jsem:

„Václave, jde pan faktor...!"

Faktor tiskárny byl osobou, které se Václav na světě bál nejvíce. Rozhodovalť faktor o jeho bytí a nebytí.

Slovo účinkovalo.

„Mpan faktor? — — Mco chce?" hučel Václav, vzpamatovávaje se.

„Abyste šel do tiskárny..."

Uchopil jsem ho za ramena — a Václav stál na nohou. Nu řeknu-li stál, přepínám trochu. Kolísal, potácel se, plaval vlastně. Ale byl vzhůru.

„Nu tak s ním jděte — ať se to tu rozejde!" velel policajt.

A my šli.

Šli! Jaké to smělé slovo. Šli!

Nezažil jsem hroznější chůze ve svém životě. Snažil jsem se, abych za sebou měl co nejdříve a nejdále „Zelenou horu" i celé Bojiště, ale proti této snaze bojovalo něco hrozného, neznámého, neodolatelného, co vlezlo do malé postavy starého Václava — do té postavy, o níž se vždy zdálo, že by ji odnesli v čepici. Měla nyní váhu a nehybnost žuly, ale chvílemi zase pohyblivost rtuti. Bylo značným uměleckým kouskem, zabrániti, aby znova k zemi neklesla. Nebyl bych ji podruhé vyzvedl.

Ale když bylo mé tělesné síly na mále, po-

máhal jsem si slovem, v tom okamžiku skoro kouzelným.

„Pan faktor! Václave! Rychle, pojďte!"

Pro vše byly smysly jeho otupeny; tělo jeho necítilo ran, kterých utržil, když na počátku klesl na dlažbu, necítil krev, řinoucí se mu ze spánku po tváři, zrak jeho neviděl zástup skotáků malých i velkých, obklopujících nás, ucho neslyšelo jejich posměšných výkřiků. Ale kdykoli jsem zvolal: Pan faktor! — proniklo slovo to tupým obalem celé jeho bytosti a Václav pokusil se o něco, co mělo být krokem, ale vždy bylo pádem, jemuž jsem zabránil tu pažemi, tu prsoma, tu hřbetem.

V znoji potu docloumal jsem se s ním ke Slepé bráně, odtud zamířil jsem Ječnou ulicí, na zdař bůh, neboť jsem jasně nevěděl, kde Václav bydlí. Jen jako ve snách mi připadalo, že chodívá ke Kamennému mostu.

„Kde bydlíte, Václave?"

Stokrát jsem opakoval tu otázku, ale nedostal jsem na ni odpovědi. — Dvacet let uběhlo od této příhody, ale zdá se mi, jakobych měl v živé paměti každý krok, jejž jsem učinil po boku bezvládného těla Václavova. A vše to způsobily tři — snad nejvýše čtyři sklenice piva, neboť Václav nikdy více nesnesl.

Uřícen a jako vymáchán stanul jsem s ním po hodině šlapání a motání u Karlova mostu.

„Kde bydlíte, Václave?" opakoval jsem již zoufale, neboť nebylo potuchy, kam nyní s ním.

A tu konečně — bohudíky! — probral se starý můj přítel z mrákot, upřel na mne zkalené zraky, máchl rukou přes most a zahučel:

„Tammm!"

Tedy přes most.

A nová otázka: „Kde bydlíte?"

„Tammm!" A máchl rukou ku předu.

Tedy Mosteckou ulicí.

„A nyní?"

„Tammm!"

A příč přes náměstí Radeckého.

„Tammm!"

A vzhůru ulicí — Ostruhovou!

„Tammm!"

A dále vzhůru Hlubokou cestou. A pak na pravo přes Pohořelec, přes Loretánské náměstí, do úzké ulice, nazvané Nový Svět, a na nejzazším konci tohoto Nového Světa, v malém domku, podobném chatrči — tam bydlel přítel můj, starý švejda Václav.

Dva body na obvodu Prahy: Bojiště nad Slepou branou a Nový Svět u brány Strahovské, dva body, značící snad největší pražskou vzdálenost — dovedete si představiti naši pouť?

Odbíjela jedenáctá hodina, když jsem zmoženého Václava odevzdával rukoum jeho ženy, a bylo půl jedné, když jsem se octl ve svém bytě na Vinohradech, všecek ustydlý promočeným a profoukaným oděvem, tělo jako sbité a ze všech kloubů vyvrácené. Ale v nitru hřálo mne milé

vědomí, že se mi naskytla příležitost, abych se Václavovi odsloužil za pomoc, kterouž se mne ujal kdysi v prvních dnech mého učednického života.

Stál jsem druhý den ráno již chvíli u svého písařského pultu v kanceláři knihtiskárny, když se všoural do dveří starý švejda Václav, krokem bojácným, šeplavým, nejistým. Jen jsem hodil okem ke dveřím, kdo vchází, a již zase odvrátiv se tvářil jsem se, jako bych ho nepozoroval. Jeho oko těkalo plaše po podlaze a upřelo se na mne chvílemi jako šedé oko věrného, právě spráskaného psa. Nechtěl jsem ho ani slovem uvésti do rozpaků. Ale pojednou cítil jsem se uchopena za rameno a než jsem mohl zabránit, otřely se o moji ruku tupé svislé kníry Václavovy.

„Pane Ignác, oni jsou můj největší dobrodinec!“ škytal Václav. „Kdyby mě byli včera zavřeli, byl by mne pan faktor vyhnal a moh' jsem se jít utopit...!“

A starý Václav plakal jako dítě.

* *

*

Však i jinou vzpomínku mám na švejdu Václava, vzpomínku na chvíle, kdy se nám oběma dařilo dobře, vesele.

Zapamatoval jsem si byt Václavův na Novém Světě a za nedlouho po vylíčené křížové cestě vybídl jsem přítele Simona — druhého to zřízence

pisárny knihtiskárny a oddaného spoluďělníka i věrného druha mého mládí — abychom navštívili starého Čížka.

Bylo zase nedělní odpůldne, zimavé, ale jasné, i vydali jsme se na cestu. Těšili jsme se, kterak Václava překvapíme, a překvapili jsme ho opravdu radostně. Cestou sebrali jsme dalšího přítele Bourka a tak zavítala k Václavovi celá trojice.

Václav skoro se ulekl, ale radostně ulekl.

„Ježíš Marjá, mpánové! — A mco pak jim dám? — Starám, vař kafe!"

A stará dobroučká jeho žena již se chápala nějaké krabičky a mlýnku.

„Ne tak, paní Čížková, jsme po kávě. Ale smíme-li u vás chvíli poseděti, přineste sobě i nám trochu piva."

A kdosi z nás podal jí peníze.

Čížková chopila se džbánu a chvátala ke „Zlaté hrušce", nedaleké to hospodě v novosvětské ulici.

Zatím jsme se ohlíželi v domácnosti Václavově, prachudičké domácnůstce. Jediná nízká světnička, spíše jako pro loutky než pro lidi zřízená, do které se lezlo po strmých, úzkých schodech, jako do kurníku. Většina bytů na Novém Světě vypadá tak. U dveří plotýnka na tři hrnečky, jako na dětské vaření, nad plotýnkou po stěně a na pecínce maloučko nádobí, oprýskaného, otřískaného, zdrátovaného. Kdy ach bylo nové! Jediná nuzná postel u okna, jediný bílý stůl, lavice, tři židle, černá truhla, malá almárka na šaty. A podlaha jako

nějaké pohoří — tak vyšlapaná. Vzdorně jen vypínaly se do výše nepoddajné, do kulata ochozené suky, jako piky na měsíčné mapě. Ale podlaha bílá jako křída.

Václav podal nám všecky své tři židle, sám usedl na truhlu, ale teprv když jsme jej důrazně k tomu pobídli. Stál pořád jako sluha před svými veliteli, nechápal dobře, že zde jest on pánem a domácím.

Žena jeho vrátila se s pivem, nalila do všech svých čtyř sklenic nám i muži, sama sobě do hrnečku puncláčku. Nebylo páté sklenice. A ty čtyři každá z jiného tuctu.

Brzy vyčerpali jsme v hovoru domácí záležitosti Václavovy, zvěděli jsme, komu domek patří, co platí nájmu, jak dlouho zde bydlí, kdo pod ním atd. Bylo nutno chopiti se nějaké další důvěrnější zábavy, abychom sprostili Václava jeho nesmělosti, od našeho příchodu na něm lpící. O literatuře nemožno s ním hovořit, také ne o obecných záležitostech, o nichž jsme tehdy sami málo věděli, on pranic. Pro něj byly na celém světě jen dva body: tiskárna na Václavském náměstí a Nový Svět, kde bydlel. Vše ostatní, co na světě stálo a kolkolem se dělo, bylo mu nesrozumitelným snem, něčím, o čem neměl žádného úsudku a mínění. Marny by byly bývaly všechny pokusy, vzbudit v něm zájem pro něco.

Ale piva bylo mnoho, něco se musilo dít.

Myšlenka!

„Václave, máte karty?"

„Mkarty? Mmám!"

Vyhrabal ze zásuvky stolu karty, jakých jsem do té chvíle a později nikdy už neviděl. Jakés předpotopní trapulírky, špády, hodné objevení Václavem Hankou, černé, že bylo stěží rozeznat na nich kresbu značek a panáků, s rohy obroušenými, skoro kulaté a nabubřelé, tlusté jako vdolky.

„A hrajete?"

„Mňo jo! Vždycky na Štědrý večer!"

Opotřebily-li se tyto karty jen hraním Štědrovečerním, hrálo se jimi nejspíš po několik století.

„Co hrajete, Václave?"

„Mnejradši šestadvacet!"

„A co ještě?"

„Jinou hru neumím."

Hráli jsme tedy šestadvacet.

Znenáhla padala s Václava dřívější jeho nesmělost a ostýchavost; oči nabývaly lesku, kolem rtů kroužil se mu stále rozmarný, dobromyslný úsměv, ba na žluté jeho líce vkrádala se i červeň. Ale málo pil.

„Václave, nepijete. Nalejte si!"

Václav pohlédl na mne pojednou zas pln ostychu, tváře jeho plně se zapálily. Rozuměl jsem tomu pohledu. Vzpomínal jím onehdejší naší setkané na Bojišti, a jako by chtěl říci: To se mi vždycky nestane!

„Dnes ať pije žena!" dodával nahlas. „To se jí trefí málokdy."

Odpůldne bylo krátké, brzy se smrákalo. Paní Čížková rozsvěcela petrolejku. Ve hře nastala přestávka. Té chvíle použili jsme ke krátkému, jednomyslnému dorozumění, a jeden z nás, pod záminkou, že jde pro doutníky, odskočil, aby sehnal nějakou večeři. Trvalo značnou chvíli, než se navrátil. V té končině není uzenářů a trakterů na snadě. Konečně však vrátil se s velikou kostí šunkovou a salámem. Pozvali jsme manžele Čížkovy k večeři. Starý švejda nevycházel z rozpaků. Potom hrálo se dále.

Ode chvíle, co se rozsvítilo, pozoroval jsem, že Václav odvrací časem roztržitě zraky ode hry, načež povstával, přikročil tu tam ke stěně, tonoucí v pološeru, neboť stinidlo lampy bránilo rozlévání světla plnou září, plácl dlaní na zeď, sjel rukou v polokruhu po stěně a vrátil se ke stolu.

„Mtak můžem dál!" promlouval horlivě, slinil konečky všech prstů pravice a chápal se karet a rychle vynášel. Byla v tom zjevná snaha, aby odvrátil pozornost naši od svých odboček ke stěně.

Když povstal již po třetí nebo po čtvrté, sledoval jsem pilně, kterým směrem se ubírá, a předběhl jsem ho očima na stěnu. Chápal jsem nyní. Od podlahy vzhůru plížil se po bílené zdi němý černý tvor s dlouhými dvěma vousy, nedaleko za ním druhý. A hned ozvalo se dvojnásobné plácnutí Václavovo a následoval vylíčený již obloukový pohyb jeho ruky.

Kamarádi moji hleděli již se mnou na počínání starého švejdy a všichni tři neubránili jsme se hlučnému smíchu.

„Vy tu máte podnájemníky, Václave?"

V ukrutných rozpacích, při čem byl dopaden, a zároveň s komickým vztekem pronášel Václav, aniž teď huhňal:

„My tu máme všude čisto — tihle neřádi sem lezou od sousedů!"

Silou zdvojenou jsme vypukli v řehot a zatím již Václav v nesmírném zmatku slinil konečky prstů na karty a sedaje huhňal:

„Mňo ano, na chudého člověka vleze všecko... Jen poď zem, jen pod zem!"

— — — —

Když druhý den po roznesení různých balíčků po Praze Václav se navrátil do pisárny, aby si trochu odpočinul, přitočil se ke mně a lichotivě mluvil:

„Věřej mně, mpane Ignác, to byl včeram nejkrásnější den mého života, — mže nás poctili..."

Připravili jsme starému švejdovi ještě několik takových „nejkrásnějších dnů" a Václav při těch besedách zářil radostí.

— — — —

Ubohý starý švejda Václav dosloužil, dotrmácel se a spí již řadu let nekonečný sen na hřbitově olšanském, „pod zemí, pod zemí", kam tak často v neradostném svém životě toužíval. Zmizel bez povšimnutí, pochovali jej bez nekrologů, a sotva

někdo najde jeho hrob — není na něm pomníku. Ale myslím, že všem, jimž neunavně sloužil, za jistých tichých chvílí, kdy umlká kolkolem hlomozný ruch hřmivého života a kdy člověk vchází do nejtajnějších hlubin srdce a duše své, a kdy jako bleskem ozařují se dávné, zašlé události, zaváté okamžiky a zmizelé postavy, že všem těm objeví se ve vzpomínkách časem i nuzná, zkrušená a krčící se nesouměrná postavička jednoho z nejpoctivějších, nejvěrnějších sluhů, kleslých v zápase o suchou skývu chleba — postavička starého švejdy Václava.

Pražský cestující, pan Jidášek.*)

Z doby Zemské jubilejní výstavy.

(Psáno v srpnu 1891 pro „Národ. Listy“.)

Byli dávno před výstavou, byli po výstavě a zbylo jich dost po výstavě. A budou ještě dlouho působit, rozliční ti páni Jidáškové, než se českému Vašku podaří najít důkladné pometlo, jímž by řádně vymetl vše, co život náš se všech stran podežírá, co sice z nás žije a tyje, mohutní a bohatne, ale na obrat dobré jméno české sliní a třísní, co kde českého, cynickým posměškem zneuctívá.

Nepopíratelno, že jsme někdy nad míru, přes příliš — šlechetně shovívaví. A snad bychom pro toto dobráctví našli jiný, případnější výraz.

Jméno pana Jidáška vyniklo na širší veřejnost o zemské Jubilejní výstavě. Tehdáž vůbec ledacos vyniklo na veřejnost. A byly to věci, že stály za zapamatování.

---

*) Týkalo se roku 1891 osoby zcela určité, s nepatrnou pozměnou jména. Jinak je tento cestující ramenář typem.

Jubilejní výstava tak v mnohém nám otevřela oči. Především jsme poznali sami sebe, svoji sílu, svoji práci. Byly věci, kterých jsme nedovedli oceniti, doceniti — o mnohých jsme neměli pravého ponětí, o jiných ani tušení. Nastala výstava a otevřela nám oči.

Nevěděli jsme dále o mnohých přátelích svých a roztroušených ve světě sympatiích. Nebylo tak brzo vhodné příležitosti, abychom se o tom přesvědčili. Tu nastala výstava a s ní objevili se mnozí přátelé naši, netušení, a stáli tu jak ze země vydupáni. A k čemu v mnohém směru nestačilo celé století, vyřídila jediná „jubilejní" v několika měsících. A všechen korybantský pokřik známých našich „příznivců" vyzníval na prázdno a vrchu se domáhalo pravé, nefalšované, mínění o českém království a českém lidu. Ale bylo třeba výstavy, aby cizina přišla podívat se na nás a aby nás poznala.

Krom toho však poznali jsme také mnoho jiných „přátel" — takové přátele vkládáme vždy v uvozovky — což bylo poznáním neméně důležitým. Tak jako bychom byli s výstavou našli veliké řešeto a tím jsme tak ledacos prosáli a společnost svoji trochu vyčistili. Vzal ďas, co propadlo! Není čeho litovat.

A jednoho dne tedy octl se v řešetě tom „náš" pan Jidášek — svrchu řečený cestující pan Jidášek. A jak již někdy se jeví naše nevyzpytatelná česká povaha, bylo s „našincem" tím naloženo

velmi, velmi shovívavě. Jen tak mimochodem octla se v oněch dnech v některých českých listech zprávička, že ten pán — pan Jidášek — cestující jisté pražské stříbrnické firmy, ostouzí na svých cestách za hranicemi království vydařenou naši Jubilejní výstavu. A o několik dní později vyskytla se zprávička ještě menší a ostýchavější, že ten pán — řekl jsem již, že pan Jidášek? — je cestujícím nikoli tohoto stříbrnického závodu, nýbrž j i n é h o stříbrnického závodu. A náhodou ten jiný závod, ta p r a v á firma na Jubilejní výstavě také — vystavovala.

Tím byla věc odbyta.

Ale nebyla. Osmělil jsem se pak věnovati panu Jidáškovi podrobnější článeček. Oceňujmež každého po zásluze.

Zapadly však lokálky o panu Jidáškovi, zapadla i „Černá figurka", napsaná do denního listu. Poněvadž však ani takové zjevy nemají upadnouti v čiré zapomenutí — neboť vycházejí do našich krajů v nekonečném pokračování — zavěšuji obrázek pana Jidáška v tuto galerii. Ať visí!

Nenamítejte, že nestojí za řeč a za „zvěčnění". Neníť pan Jidášek jedinkým zjevem svého druhu. V zrcadle staré zkušenosti, potvrzené mnoha zasvěcenci, jeví se tento jinak bezvýznamný mužík jako t y p. Cestuje s kufrem v z o r e č k ů po království českém, markrabství moravském a dále za hranicemi, a je sám význačným „vzorečkem" celé řady výtečníků podobných, jemu rovných.

N á h o d a ho výborně p o k ř t i l a, — jinak zůstal — nepokřtěn. Pan Jidášek! Víte z biblické dějepravy, z Nového Zákona, čím byl Jidáš. Jeho prapotomci, „naši" Jidáškové, mají v sobě kapku té krve — možno, že kapek nepočítaných.

Předvádím vám jednoho z pánů Jidášků, oněch černých figurek, které se z Prahy od různých nekřtěných firem rozjíždějí po všech krajích a od nichž se venkovští naši obchodníci — bohužel — dosud nedovedli emancipovati.

Cestuje ve „všem". Dnes v „leštidle", zejtra v „galanterním", za týden ve „šmolce", jednou také v „stříbrném a granátovém zboží". Svým plemenným původem již má nadání k různým jazykům. A tak pan Jidášek krom své mateřské němčiny, snad frančtiny a angličtiny, vládne v hovoru výborně i č e š t i n o u. Je skoro přirozeno, že jako cestující pro království č e s k é musí uměti česky. A náš pan Jidášek mluví výborně česky a tím tak mnohého omejlí.

Spakoval svůj kufr se vzorky a jede. Kam přijede, všady ho plno. Obejde město a všady u č e s k ý c h zákazníků dělá výborné obchody. Je výtečný společník. Znáte to „společenské" nadání. Nevyčerpatelná zásoba anekdot nových i starých — těch starých více — klepů a klípků z velkého města. Rozesměje celou hospodu. Náš Jidášek jde dále. Je také e s k a m o t é r. Přichází kamsi, kde je zábava toho onoho spolku. Pan Jidášek hned se účastní. Jsou při ruce karty, skleničky, řetízky,

prsteny — a představení Boskovo začíná. Baví tak celé shromáždění. A když vyčerpal kouzelné kousky, provádí jiné věci. Představuje společnosti smažící se jelito, bzučící mouchu, kvakot žáby — však dobře znáte, jak mistrně tyto produkce líčí Neruda v jedné ze svých „Malostranských povídek“ — věčná jim buď sláva!

Smaží se tady jelito, hučí vzdálený vlak, skřehotá a škrouká žába, tluče slavík, chrochtá vepř. Všecko to pan Jidášek dělá hubou. A při tom je veliký vlastenec — také hubou.

Ale bohužel! zákazníci jeho věří mu, že je vlastencem, a v tom je největší síla páně Jidáškova. Jeho zápisník je plný zakázek; jeho firma dělá výborné obchody a pan Jidášek — pan Jidášek se v taji svého hotelního pokoje na celé kolo vysměje těm českým zákazníkům, které tak šikovně obulíko... „ovlastenčil“. Co jim toho napovídal, jak ta jubilejní výstava je krásná, velkolepá, kterak jí našinec vašinec vzdává všechnu chválu, kterak sám je v ní denním hostem, není-li na cestách, kterak nic podobně pěkného a zdařilého neviděl a kterak něco takového dovede v čase úžasně krátkém provésti jedině Čech, český lid, český národ. Povídal až do únavy, vždyť ho to nic nestálo.

Ale pak jednou zavane vítr pana Jidáška třeba — do Lince. Přichází také se svým kufrem vzorečků chce dělat obchody a — dělá je. Budiž mu přáno, ať dělá. Avšak pojednou se vám jeví v jiném světle. Přichází z Prahy, páni Němci chtějí

slyšet něco o výstavě — pan Jidášek ví, co chtějí slyšet. Je daleko od domova, od těch vlastenců českých, kteří mu jindy plní zápisník zakázkový, pan Jidášek cítí, že je bezpečen, že za ním nestojí žádný český novinář, který by ho postavil na pranýř, dokonce pak že už za ním nestojí nikdo, kdo by ho pokáral dle zásluhy na místě. A teď mluví o té krásné výstavě jinak.

„Jak to bylo s tím milionem?" táže se zvědavý zákazník linecký.

A pan Jidášek začíná:

„Ah, gén's veg! Million! Švindl, lautr švindl! Glauben's dý kšicht net! 'Ne million!"

A nyní slyší chtivý Němec, jak to vlastně bylo s tím milionem. Výstavní komité rozházelo nesčetných vstupenek! Po ulicích dávaly se zdarma kočům, posluhům, nádenníkům, podomkům, učedníkům — jinak by se nebylo milionu dosáhlo. A sotva že turnyketem vešli, vyháněli je nejbližším východem a znova jim dávali lístky a znova byli poháněni k turnyketům — — atd.

„So war's mit der million! Gét ja ka anštendýgr menč net hinajn! Und dýzr „milliontý" — švindl. War ja abgemacht — hat myssn bekomen ajn Sokol — gét net andrs!"

A jedovaté ouškleby — jak jich jen schopen rozpoltěný, hadí jazyk páně Jidáškův — chrlí se nekonečným proudem na tu naši výstavu, na její obsah, na její navštěvovatele — chrlí se z ochotného hrdla „vlasteneckého" cestujícího. Ale setkejte

se s ním zejtra v Příbrami, až tam bude obchodníkům nabízet svatohorské stříbrné penízky, jakým zas bude „vlastencem", jak bude ta výstava krásna, velikolepa, jak jen ji dovede český národ...!

— — —

Tak vypadá pan Jidášek doma a za hranicemi — tak vypadá, nosí-li ho trpělivá zem krajů čistě českých a zase ocitne-li se třeba tam na severu, kde mu netřeba vlastenčiti.

A jízlivé úsměšky těchto pánů Jidášků nevzaly za své ukončením a uzavřením Zemské jubilejní výstavy, kterou mohli znectívati jen po jedno léto. Zbylo jim české divadlo, české plesy, česká společnost — zbyl jim zkrátka celý ten český život, na němž mohou brousiti do nekonečna svůj drzý, podlý, svůj „cestující" vtip.

Český Vašek je u velikém omylu, že získá Jidáška a všechny druhy jeho plemene pro svoji českou věc. Český Vašek již tolikráte zapomněl, co znamenalo políbení Jidáše z Nového Zákona.

Roznašeč novin.

(„Švanda Dudák“ 1886.)

Veliká řada abonentů a čtenářů denních listů nespatří tohoto vyslance „sedmé velmoci“ po celý život na vlastní oči. Hovíte si pravidelně ještě v teplých, měkkoučkých peřinách, když on tichým krokem přichází ke dveřím vašeho bytu, skromně zaklepá a ospalé, rozcuchané služce podává denní vaši duševní potravu, list ranní; a hovíte si snad na pohovce po obědě, když přichází po druhé, aby do pootevřených dveří kuchyně nebo předsíně vmetl číslo odpolední. Ostatně všady se mu ani neotvírá. Také služka má ráda kousek pohodlí, dopaluje ji stále vyzvánění nebo klepání na dvéře, i učinila s roznašečem novin krátké dohodnutí:

„Hoďte to, dědku, pod rohožku!“

A dědek hází tedy čísla pod rohožku, nebo za štoudev, nebo za katr anebo konečně u noblejších partají do zvláštní schránky plechové, zavě-

šené na dveřích. I jemu je milejší, že se nemusí dozvánět nebo doklepávat. Má kratší pořízení a spěchá dále.

Čtvero dob do roka je důležito pro všecky časopisy světa. Poslední dny prosince, března, června a září. Tu veškeré listy, veliké i malé, politické i zábavné, s obrázky i bez nich slovy nejlákavějšími, nejpřívětivějšími zvou na další kvartál, poukazujíce na vše, co pro svého čtenáře učinily, a slibujíce možné i nemožné, co dále učinit hodlají.

V těch dobách také vjíždí nový, čilejší život do oněch poslů sedmé velmoci a apoštolů osvěty, kteří den ode dne šíří psané a tištěné slovo v obecenstvě, za kterouž zásluhu odměňováni bývají měsíčně šestákem — je-li donáška jen ranní — a dvěma šestáky, přinášejí-li také odpoledník; šestákem nebo dvěma za každého abonenta.

Netřímají sice tito Merkuři hořící pochodeň, alebrž tisknou pod paždím balíky časopisů všech politických barev a směrů a spěchají „letem" dům od domu, aby zívajícím a protahujícím se pozemšťanům poskytli duševní snídani.

Přicházejí denně a přece jich mnohý čtenář do smrti nejdelší okem nespatří.

Skromná postava „novinářova" kluše časně z rána, v zimě vždy ještě v čiré tmě, ulicemi dosud pustými nebo znenáhla se probouzejícími, tetelí se ranním chladem a mrazem v chatrných svršcích svých a slézá dychavičně patro za patrem,

aby odevzdala předplatiteli číslo žurnálu, načež ubírá se stejně tajemně a tiše dále.

Krom listonoše nezvroubí nikdo v životě tolik domů, nepřekročí tolik schodů jako novinář, a huby nedostane nikdo tolik jako novinář, když se jen o chvíli opozdí.

„Kde zas chodíte, dědku!“ oboří se na roznašeče kuchta, ometající se kolem plotny, přijde-li dnes chuďas o pět minut později než včera. „Milostpán ptal se již po desáté na noviny — a vy kdo ví kde sněmujete! Stane-li se to ještě jednou, bude psát milostpán do redakce a dostanete vejpuc!“

Chuďas dědek novinář! Zná on ty „vejpucy“ pánů chefů administrací, zná to vyhubování pánů expeditorů, čemuž se říká v pražské mluvě „herynk“. A dostane-li novinář takového „herynka“ dvakráte, třikráte, a nemůže-li do svých starých, zchatrnělých hnátů naliti elektřiny, aby rychleji utíkaly, dostává ultimatum: „Jděte k čertu, bude to nosit jiný, když jste takový šnek!“

Milostpán si totiž skutečně stěžoval, že dostává noviny dvakráte, třikráte v měsíci až o čtvrt na osmou místo o sedmé hodině, a to jest ubohému roznašeči osudným. Ovšem, milostpán přišel o jedenácté od Donáta nebo od Ježíška, vyspal se do sedmi výborně a probudiv se nemůže se dočkati, co se včera mluvilo v říšské radě, na sněmu, kde koho zabili, kolik let kriminálu do-

stal Štégr, jak veliká je voda, mají-li už toho vraha Hippmanové — a novinář nejde. Co pak záleží milostpánovi na tom, že takový novinář musí vstávati o čtvrté hodině z rána a šlapati třeba z Hradčan, z nejzazšího konce Smíchova, z Košíř, z Karlína nebo až z Michle do tiskárny a do expedice, byť i šídla padala; co mu do toho, že roznašeč nemá jen jeho na starosti, ale že musí roznésti čísla celému stu odběratelů — a snad ještě více — milostpán chce číst a vzteká se, že novin tu dosud není. Nic nedá milostpán na skromnou omluvu novinářovu, „že musí někam dříve dorazit a někam později, že nemůže být všude najednou."

„Chci mít noviny, lenochu stará, hněte sebou!"

A roznašeč vyhubován, s první „dršťkovou" snídaní v sobě, napíná staré hnáty, by přišel k nejbližším dveřím co nejdříve, aby nedostal nový „vejpuc". Marno, neunikne mu. Uvítá ho třeba zase paní podobně nebo služka, která dostala již od milostpána instrukci.

Kde se rekrutují tito roznašeči novin? Jsou to vetší starci, vetché ženy. Ti starci bývali řemeslníky, krejčími, knihaři, snad i hodináři — a čím ještě! Nedostali se na zlaté dno svého řemesla, zchromly jim při práci prsty, dělné ruce jejich byly vypuzeny z práce rychlejšími stroji, stali se invalidy následkem nemocí — nu a mnohý

z nich vůbec nebyl za mladších let k ničemu. Přiživovali se kdesi, dokud to šlo, až pak osaměvše musili se chopiti čehokoli, aby nezahynuli hladem a zimou. K těžší práci nebyli, zrak seslábl — ale znají dobře Prahu, každou její uličku a kout, a takový živý adresář dobře se hodí za roznašeče.

A vetché ty ženy bývají pravidelně vdovy s několika dětmi, živící se za dne posluhováním a praním, snad i šitím. Ale ještě jim zbývají časné hodiny ranní — i těch využitkují; jdou k novinám. Ale poctivi jsou všichni. Abonenti svěřují jim měsíčné předplatné — poslové ti přinášejí do administrací na sta zlatých, a již doma sami zavinují desetníčky a dvacetníčky v kotouče, po pětkách a desítkách. A snad ještě žádný roznašeč nestal se defraudantem — žádný dosud neutekl s penězi svěřenými.

Jsou vetší, tito starci a ženy. Mladého roznašeče ráno nikdy nevidět, mladé krvi nerado se časně vstává s teplého lůžka. Ale s odpoledníkem běhají časem již také mladé nohy, hlavně děvčata pomáhají matkám a tatíkům. Stará oběhne si přízemky, holce dá čísla do pater. Vždyť stará sama cítí ještě to ranní šplhání v celém těle.

Zažil snad mnohý z pražských roznašečů lepších dob. Byly kdysi časy, kdy také dlouho spával a si hověl, ba kdy si sám dal noviny přinášeti. Ale všemu tomu je tak dávno, že tomu ani sám nevěří. „Tak dávno, že to ani není pravda!“ jak říká ta-

kový ubohý pamětník lepších časů. Roznašečství jest jeho poslední štací v životě — a až při tom uběhá zbytek nohou do zmrzačení, zbývá mu již jen svatý Bartoloměj nebo Karlov, je-li tak šťasten, že „patří do Prahy".

Někomu vyhýbá se roznašeč jako čert kříži. Policajtovi. Nevíť nikdy, nenese-li číslo, které právě bylo zkonfiskováno a po kterém již je shon, není jist, aby ho za prvním rohem nezastavila postava v plášti, s číslem na břiše a s chocholem na klobouku:

„Dejte sem ‚Národní', jsou sebrány!"

Kolem takových nebezpečných míst krade se novinář jako kuna, a doslechl-li někdy v administraci, že by mohlo být číslo „sebráno", zachází si kusy země, jen aby abonentovi dodal, co mu náleží.

To bývá také příčinou jeho zpozdění. Jindy zas dostal čísla později ve výpravně — zdržely se noviny ve stroji. Ale přece rojí se roznašeči z expedic se svými balíky pravidelně před šestou hodinou a přicházejí do nejbližších domů svého okrsku až příliš časně — pánům domovníkům. Dům zavřen, roznašeč musí zvonit. Domovník vylítne jako drak, ale vida, že ho nevzbouřil „pořádný" nějaký nájemník, nýbrž novinář, osopuje se na chudáka:

„Čerti vás už zase nesou! Abyste s tím nezmeškal, sůvo!"

Tak ať přijde novinář časně nebo pozdě, vyhubování ho čeká vždy. Konečně však otupěl a šmatlá se ulicemi trpělivě a neunavně, jako dromedár pouští, zahučí zde onde pozdravení poslednímu ponocnému nebo mlékařce, dodá list, a když odbyl poslední číslo, spěchá domů, aby se ohřál a posnídal. Často si po té honbě nastavuje přerušený spánek a zdřímne si. A sotva promnul oči a skrovně poobědval, míří opětně k expedici pro listy odpolední.

Jen okolo prvního v měsíci a hlavně o kvartálech jakoby mu nalil trochu rtuti do žil. Zdvojuje pak svoje kroky, aby všade byl co nejdříve, nastává vybírání předplatného a tu tam je naděje na desetník mimořádné odměny, což dávají uznalejší soucitnější odběratelé krom obvyklé „donášky“. Někdy dá abonent i staré boty — zaplať pánbůh za ně. Roztrhá jich roznašeč něco — a málokdy trhá nové.

A konečně nastane Vánoční týden a období novoroční. V té době nebývá žádných stížností z obecenstva. Byť měl duši pustit, štve se roznašeč až do úpadu. O Vánocích, o Novém roce otvírají se lidem srdce i — kapsy, a třeba že celý svět na konsumenta útočí svými účty a gratulacemi — i na roznašeče zbývá a dostává se. Je to nejskromnější gratulant — podává své přání novoroční skoro stydlivě — někdy je šetrně zastrčí do čísla a rychle se vzdaluje, aby jinde uči-

nil podobně. Dočká se odpovědi, zná své lidi. Doufá a ví, že zítra podá mu služka dar:

„Tohle vám tu nechal milostpán!“

Jakou vděčností zazáří oči řoznašečovy, nechal-li milostpán celou zlatku! Ale takových dobrodinců není mnoho...

Nový pan domácí.

(Psáno pro knihové vydání Bodr. Pr. 1892.)

Nejčastěji představí vám Osud nového pana domácího na Královských Vinohradech. Oznamují se ovšem dosti zhusta „změny držebnosti“ i ve staré Praze, ale jak řečeno, Vinohrady jsou eldorádem nových domácích. Pan stavitel postavil dům, ještě se v jeho rukou ani „neohřál“ — k tomu je třeba aspoň dvou, tří zim, — naplnil jej nájemníky, a jednoho dne jste prodáni i s domem.

Najali jste si byt v takovém novém domě, o němž vám domácí — a prvním domácím na Vinohradech nebo třeba v Karlíně a na Smíchově je pravidelně stavitel sám — s jistým nádechem uspokojení a sebevědomí pověděl, že „si ho vystavěl pro sebe“. Zdá se vám, že učinil snesitelné podmínky. Vždyť měl pořád na jazyku:

„Já chci jen solidní nájemníky! Nekoukám, abych vydřel o desítku o dvě víc — rád bych měl kolem sebe příjemné sousedstvo!“

Skoro vám lichotí, že vás pokládá za solidní nájemníky a příjemné sousedstvo, vždyť to řekl tak jako mimochodem, jakoby na věc ani nemyslil, nepostihujete pražádný úmysl, dokonce již netušíte úskok.

Najali jste byt, přistěhovali se.

Byl započat na jaře ten dům a dodělán koncem léta — najímáte ho za krásného dne srpnového, vše se blýští novotou, nátěry dveří a oken páchnou lakem, frýzková podlaha vypařuje pod paprsky slunečnými čerstvou, jako kořenitou vůni dřeva. Okna zotvírána, každá prostora naplněna vyhřátým letním vzduchem. Líbí se vám tu a tážete se jen jaksi nesměle:

„Jen bude-li tu v zimě teplo, sucho...?"

„Teplo? Sucho?" Pan stavitel se usměje takovým způsobem, jakoby pochybnost o teple a suchu náležela v říši nemožností a šílenství. „Sucho? Je to z cihel — ty jsou jako troud! Teď už se staví jinak — ne z opuky až ke střeše, jako jindy — ne ze syrového. Teď jsou cihly jako zvon. Horko vám tu bude — horko! Já vám to povídám! Vím, z čeho jsem ten dům postavil! Postavil jsem si ho pro sebe!"

Tolik slov a takových a z úst samého stavitele musilo vás přesvědčit — vzali jste byt. A jednoho mlhavého dne listopadového jste se do něho vestěhovali. Okna jeho byla posud každodenně domovníkem otevírána — byt se větral. Zavřeli jste je a po prvé v novém zatopili. A těšili

jste se, jak vám bude horko. Již k vůli dětem jste se těšili, měli-li jste jakých.

Ale když v kamnech vyhaslo, počal byt nápadně brzy vychládati a když jste uložili do postýlek děti a uspali je a než jste sami na lůžko se uložili, zdálo se vám, jakoby ty listopadové mlhy i zavřenými okny se vtahovaly dovnitř, a náhle na vás padl neurčitý strach, studený a vlhký jako ta mlha:

„Mluvil pan stavitel pravdu? Bude tu teplo a sucho . . .?“

A ráno vás probouzel pocit, jakoby vám na obličeji a na rukách seděla žába, studená, slizká. Dotkli jste se peřiny, byla jako jinovatkou pokryta.

Vlhky byly vaše šaty na židli, zvlhly a slepy byly botky, večer do horka a zrcadlova vyleštěné, zvlhlý byl ručník, jímž jste se chtěli utříti, a když jste sáhli do prádelníku pro čerstvou košili, bylo tam všechno prádlo — včera tuhé jako prkno — nyní plihé jako hadr. Pokojem jakoby táhla šedivina, nozdry vdychují vzduch těžký, čpavý, jsou podrážděny jako při rýmě.

Nač sáhnete, vše vlhce studené, leštěný nábytek je zakalený, zadýchaný, na zrcadlech stojí drobounké krůpěje. První vaše pomyšlení platí malým dětem a skoro se vám ježí vlasy. Osutiny, neštovice, záškrt vystupují před vámi jako hrozná strašidla.

Vzpomínáte na slova páně stavitelova, pana domácího, pronesená za horkého dne srpnového: Horko vám tu bude, horko!

Je vám horko, ale z příčin docela jiných.

Zastavuje vás domácí při nejbližší setkané a ptá se s lidumilným, dobráckým úsměvem:

„Nu, jak se spalo pod novou střechou?"

Vypravujete mu, co jste zpozorovali za jitra, z počátku ostýchavě sice, abyste ho neurazili, ale znenáhla přicházíte do ohně a konec řeči vaší vyznívá již jako výčitka. Proč vám sliboval horko?

„Inu ano, pane, topit se musí! V nové stavbě vždycky. Prosím vás, do malty se naleje něco vody a cihly se také musí polévat — ty by vypily vápna! Ale za týden to máte dole...!"

A již vám to neřekl tak milostně sladce jak se vás ptal na první vyspání, již se ve zvuku jeho hlasu ozýval jenom váš „domácí".

Nebylo to „dole" za týden. Topili jste celou zimu jako v pekárně, a nebyla vám dosud nikdy tak dlouha, jako v tomto novém, syrovém bytě. A s radostí nesmírnou jste vítali první zábřesky jara, první hřející paprsky slunce březnového. Těšili jste se na léto, které vám vysuší zdi bytu jinak příjemného. Vzpomínali jste, že jste kdysi slýchali: První rok nechá domácí v novém domě bydlet nepřítele, druhý rok přítele, třetí rok ubytuje se v něm sám.

Ještě jste vroucně děkovali bohu, že se vám nikdo nerozstonal. Neměli jste o jiného starosti, než o tu drobotinu.

Tou dobou — když bylo přečkáno nejhorší a když jste — hledíce vstříc teplým měsícům letním — volněji oddychali, setkávali jste se nápadně často s panem domácím, jehož v zimních měsících nebylo vidět. Zaskočil vás tu před domem, tu v průjezdě, utkal se s vámi v hovoru a vždy dovedl — jako náhodou — odbočiti s původního předmětu na „své byty", na „své nájemníky", poznamenávaje, jak prý se při stanovení nájemného přepočítal, jak mu skoro celý výnos domu pohltí daně a banka — (stavěl ovšem na dluh!) — a pomalu že bude na dům připlácet.

„Stavěl jsem moc solidně — no jo, stavěl jsem to pro sebe!"

Vše to povídal vždy jako mimochodem, jako by mu to maně připadalo, ale cítili jste úmyslnost. Hádali jste, není-li to předmluva k nějakému zvýšení, a v duchu strojili jste se již k obraně, až rozhodné slovo padne.

Ani jste si nepovšimli, že touž dobou setkali jste se několikráte v průjezdě nebo před domem s cizím pánem. Ne docela cizím. Znali jste ho z ulice, nevědouce kdo to, čím je. Někdy nebyl sám. Provázel ho nějaký jiný, mnohem ošumělejší muž. Toho jste znali také z ulice jako falešný groš, ale nevěděli jste, že je to „agent v realitách" — po česku dohazovač. A někdy se vám

ten první pán kmitl ulicí s vaším domácím. Později jste se s ním setkali v samých útrobách domu, na schodech nebo v chodbě, ba jednou lezl opatrně do sklepa. A konečně jednoho dne zazvoněno u vašich dveří. Na prahu domovník, za ním cizí pán.

„Ráčej dovolit, milostpane! Tuhle milostpán by se rád podíval na byt...“

„Na byt? Proč pak? Což pak jsem dal výpověď?“ tážete se udiveni.

„Prosím, milostpán prohlíží celý dům — milostpán ho kupuje...“

Milostpán ho kupuje! Ten dům, jejž pan stavitel „stavěl pro sebe“. Nu prosím tedy, račte dále. . —

A nastávající „domácí pán“ prolízá vám byt, ač si zcela dobře mohl vybrat prvé patro nebo druhé — jsou tam právě takové byty. Ale v prvním patře bydlí nějaký hejtman, mrzutý sekáč, v druhém nějaký ouřadník — když je v parádě, má „plechový“ límec. K těmto noblejším partajím si kupující netroufal.

Prolézá, prolézá, dupe vám na podlahu, klepe na stěny a na pažení dveří, dívá se na okna, spouští si roletu, ohmatává kamna, pročmuchává kuchyni, všoupne se i do špižírny a do jiné důvěrné místnosti, vrací se do pokoje a obchází, jakoby se tu chtěl ubytovat, málem že vám neřekne, abyste mu odsouvli almary a pohovky ode zdi, aby se také za ně na zeď podíval.

„Tohle malování na stěně bylo již tak opadané, když jste se sem přistěhovali?“ uráčí se mu náhle otázka.

A kouká se na vás pronikavě, jakoby měl podezření, že jste malování ve volných svých chvílích odlupovali.

„Ne, to opadalo v zimě vlhkem,“ povíte mu důrazně.

„Ale teď je zde sucho, co?“

„A bude ještě sušeji, až to slunce vypálí a až budeme příští zimu zas tak do důchodu topit, jako letos...“

Dožírá vás pomalu ta inkvisice.

„Co pak tu platíte?“ ptá se milostpán dále.

Řeknete obnos nájemného.

„No to je málo na tak hezký byt...“

Ale už byste ho vyhodili! Začíná se teprv do své nové hodnosti oblékat a již by přirážel.

Také tak jednou ke mně promluvil „pekoucí“ se teprv domácí pán. Nemohl jsem potlačiti odpověď:

„Do toho vám prozatím nic není. Promluvíme si o tom, až koupíte-li dům!“

Konečně se vám důstojný ten muž poroučel. A po malé konferenci s domovníkem o hodinu později věděli jste vše. Dům smlouvá pan Líbal, dosud krejčí někde na Starém městě v okolí Dominikánů. A vzpomínáte si pojednou, kterak jste ho vídali již před lety běhat ulicemi, tu s rozešitým kabátem, tu s kalhotami přes ruku, vyfintě-

ného sic po krejčovsku, ale s nitěmi leckde na spodkách nebo na šose, jak je sebral v dílně.

Má prý mnoho chuti na ten dům — povídá domovník — vždyť je to domek jako klícka, jak to pan stavitel všecko pěkně udělal; však lituje dost, že ho prodává — stavěl ho pro sebe, ale učiní to panu Líbalovi k vůli, je to starý jeho známý. A jsou již blízko, již se rozcházejí jen o dva tisíce. Ale snad že pan stavitel jeden sleví a pan Líbal jeden přidá... „Moc hodný je pan Líbal, móc hodný" — povídal domovník. Lepšího domácího si nemohou nájemníci přát.

Domovníka patrně již získal pan Líbal nějakým desetníkem nebo doutníkem, pan domovník veškerou svojí výmluvností připravuje novému „vladaři" cestu.

Nu a jistě že se dohodli. O čtrnáct dní později, za hezkého jarního dopoledne, zvoní se řadou u všech nájemníků, přede dveřmi stojí pan Líbal a dosavadní váš domácí, který nejlahodnějšími slovy představuje svého průvodce:

„Tak prosím, vašnosti — tak prosím, milostpaní — to je nový pan domácí, pan Líbal. Koupil ode mne dům..."

Pan Líbal se uklání v rozpacích, němě, s prahloupým úsměvem kolem úst. Chystal se asi dlouho dost k tomuto obřadu, snad se učil posunkům nového svého stavu i před zrcadlem, a přece vidíte ze všeho, že v tom dosud neumí chodit.

Snaha po vznešenosti, po noblesse, ovšem je zjevna. Ale komu není s hůry dáno...

Ale nechte ho jen, pana Líbala, nesmějte se. Žádný pozemský tvor není tak nepatrný a bídný, aby nemohl býti panem domácím. A jen co svého nového důkladněji poznáte, zajde vám smích dost brzy.

Za krátko se přesvědčíte, že ti tam jsou klidní dnové pokojného bydlení. Již druhý den čtete v novinách ve „změnách držebností" jméno páně Líbalovo, a tímto veřejným prohlášením je „změna vlády" plně dokonána a jako posvěcena. A již také ten druhý den přichvátal nový pan domácí do svého domu a pojednou je ho tu plno. Od přízemku do třetího patra putuje ode dveří ke dveřím, zvoní a vstupuje do všech bytů — a již na něm není ostýchavosti ani za nehet. A nyní znova a mnohem důkladněji prohlíží svůj majetek.

Přišel časně dopoledne. Návštěva jeho však nebyla očekávána a domácí pán zvonil u některých dveří marně.

„Milostpán je v úřadě, — milostpaní šla do trhu," oznamuje mu služka na prahu.

Nový pan domácí neví, sluší-li se, aby prohlížel byt za nepřítomnosti nájemníků či má-li jít po svých. Přešlapuje v rozpacích na prahu, hledě na dvéře z předsíně do pokojů.

Ale služka tuší jeho zápas duševní. Slyšela již něco o všem tom a není dnešní. Rázem činí konec rozpakům nového domácího.

„Pokoje jsou zavřeny, milostpane, tam se nemůže.“

„Tak já přijdu později,“ řekl pan Líbal. A po těch slovech táhne po svých.

Ale pak přišel nájemníkům na krk hned odpoledne, po obědě, sotva se najedli a k odpočinku trochu na pohovku natáhli. Drnčí zvoneček, v předsíni ozývá se jeho hlas, nájemník vyskakuje a o překot na sebe hází župan. Nový pan domácí však již zaklepal a nečekaje pobídnutí vešel.

Prohlíží, čumí na nábytek, jakoby byl exekučním odhadcem, nájemníku ty čenichavé pohledy hrozně překážejí. Nový pan domácí kouká na strop, vraští čelo při pohledu na jeho bolavá místa.

„Ale vašnosti,“ povídá k nájemníku, „těch pouchlin je tady teď ňák víc, než když jsem tu byl předešle?“

Nájemník je nadržen už od prvé návštěvy. Má vztek na stavitele, který „stavěl dům pro sebe“ a horempádem jej prodal, má vztek na nového pana domácího, který by si teď přál, aby mu nájemníci dali dům spravit. Nájemník je ospalý po obědě, dřímota mu klíží víčka, čas plyne, co nevidět musí po svém zaměstnání, pan Líbal ho připravil o odpočinek. A nájemník tedy odpovídá novopečenému domácímu:

„No je jich víc! To já tak v neděli a ve svátek odpoledne si vypůjčím od malíře „štafle“ a ty pouchliny odlupuju...“

*

Pan Líbal upřel na nájemníka pohled jako hroch. Zdá se mu, jakoby si ho nájemník dobíral, ale tvář tohoto je vážná jako noc. Tak co tím myslí?

Pan Líbal přikročil ke kamnům. Pozoruje, že jeden kachel je prasklý. Položí na trhlinu ukazováček a táže se:

„Tohle už bylo?"

„Ne, to nebylo," odpovídá nájemník. „To prasklo."

„A jak to mohlo prasknout?"

„Takhle, jak to je," odpovídá nájemník a jede prstem přes trhlinu.

Nový pan domácí vtáhl pysky mezi zuby a zamířil do druhého pokoje. U samého prahu cítí, že se viklají frýzky podlahy. Byly původně nedbale zasazeny, za zimu se prošlapaly a teď leží jako na vodě.

Pan Líbal šlape na ně se všech stran, kroutí hlavou a několikráte zahučí:

„Hm, hm — — hm, hm..."

A konečně vzhlédne mrzutě k nájemníku:

„Prosím, vašnosti, co pak tuhle to? Vždyť jsou to dubové frýzy... Tohle ani nemůže bejt od pouhého chození..."

„Ne, to je fexír," mluví nájemník. „Pod těmi já mám zakopané dukáty..."

Nový pan domácí konečně pochopil.

„Ale, vašnosti," kouká mrzutě na nájemníka,

„to jako tento — jako byste si ze mne dělal dobrý den...“

Nájemník, jakoby byl přeslechl poznámku páně Líbalovu, praví stejně mrzutým tonem:

„Vy jste si neměl kupovat hotový dům, pane Líbale, vy jste si ho měl postavit — to byste měl docela nový...“

Pan Líbal se poroučí a jde. A přes lekci, kterou dostal u tohoto nájemníka, prolízá ostatní byty a kouše svými poznámkami také ostatní nájemníky, jakoby za to mohli, že oprýskal čerstvý strop, že vlhkem odpadala, zčernala nebo zchlupatěla malba na stěnách, že popraskaly kachle kamen, která pan stavitel beztoho sestrojil z vybrakovaných součástí — a tak dále a tak dále.

Uplynul kvartál, bývalý domácí — pan stavitel — se vystěhoval a jeho byt zaujal pan Líbal se svojí chotí. Krejčovinu na Starém městě prodal svému dosavadnímu přistřihači — sám bude privatisovat.

Manželé Líbalovi jsou bezdětni. Jaký div, že si hrají nyní s domem jako s hračkou, a že vše, co dosud bylo starou zavedeností, zařizují jinak.

Nejdříve nařídili domovníku, že se plyn na schodech bude shášet už o deváté místo o desáté. Všichni nájemníci mručí, ale nikdo neodváží se ke zjevné revoluci. Nájemník z druhého patra pověsil si na schody petrolejku, neboť přichází pravidelně domů ve tři čtvrti na deset a nechce si polámat na tmavých schodech nohy.

Již druhý den přišel domovník s vyřízením od paní domácí, „že jí petrolína smrdí“ a že má rozkaz, aby lampičku odstranil.

„Jak na ni sáhnete, poženu vás na policii!“ odbyl ho stručně nájemník. „Dům je pana domácího, ale lampa je moje.“

Domovník vyřídil vzkaz a pan Líbal jej spolkl. Brzy potom obcházel domovník několik partají, kterým bývalý domácí propůjčil klíč od domu.

Že se pan domácí poroučí, aby klíče odevzdali. Že má spolehnutí jenom na domovníka.

Náhodou šel nejdříve k nájemníku do druhého patra.

„Že se poroučím novému panu domácímu a že jsem najal byt s klíčem! Až se odstěhuji, odevzdám klíč, dříve ne. Moje právo nepominulo.“

Již se v domě vše kvasilo a nájemníci za tepla zvěděli, jak odpověděl nájemník „ve druhém“. Zachovali se po jeho příkladu.

Nová paní domácí nebyla spokojena s půdou, která náležela k jejímu bytu, ač si ji byl stavitel k tomu bytu dříve sám vybral a s ním také novým domácím odevzdal. Paní Líbalová chtěla mít půdu s vikýřem a pokoušela se o změnu u několika nájemníků, kteří měli ty vikýře. Ale pokoušela se právě oním hloupým způsobem povznešence.

„Že se paní domácí poroučí, že si mají vyprázdnit půdu — ona ji chce pro sebe,“ vyřizoval domovník jedné partaji po druhé.

Nikdo nepovolil. Již ve všech bytech zapustila kořeny značná nechuť k novým domácím, kteří převracejí „starý stav“ vzhůru nohama a neznají ani slušné manýry, jak by to měli udělat. Po dobrém byl by jim vyhověl každý. A naopak manželé Líbalovi cítí, že příčinou této všeobecné nevážnosti je okolnost, že oni jsou „noví domácí“. Že v tom neumějí chodit, neuznávají. Zdá se jim, že s domem koupili si také nájemníky k libovolnému nakládání.

Dalším výronem zpupnosti nového panstva bylo, že uzavřeli zahrádku, do níž dříve měli nájemníci přístup. „Že je to jediná radost paní domácí a že si ji nedá od těch fakanů rozšlapat,“ mluvila vznešená paní ústy svého domovníka.

Pak jednoho dne vzkázala paní domácí nájemníku ve druhém patře, že zakazuje, aby se v kuchyni věšelo prádlo, že se to ze zahrady dobře nevyjímá a že se na to nebude koukat.

Nájemník měl dítě, věšely se v kuchyni na motouze plenky, aby rychle schly. Nemohlo se s každým hadříkem běhat na půdu.

„Že se dávám domácí paní poroučet a aby se dívala na druhou stranu. Tam je nebe!“ odpověděl nájemník. „A přiletí-li mi ještě někdo do bytu s takovým vzkazem, vyhodím každého! Byt je můj, dokud v něm bydlím!“

„Noví domácí“ docílili všemi těmi drobnými sekaturami, co chtěli. O nejbližším kvartále dali výpověď čtyři nájemníci, o druhém tři. Zbyl je-

den jediný. Za půl léta byl dům skoro prázdný a trvalo pak celý rok, než se naplnil. Ale zdálo se, že pan Líbal neželel ztráty nájemného. Neboť, když konečně se dům zase naplnil nájemníky, nebyl on již „novým“ domácím, ale „starým“, a po tom toužil. Avšak opravy, které zavedl, nevytrvaly. Chtěl-li dům naplnit, musil zase dát nájemníkům klíče domovní, musil nechat hořet plyn v průjezdě a na schodech, nelze již do bytů a nestará se o to, rozvěší-li si kdo pleny v kuchyni.

Jen půdu si „nová“ paní domácí vybrala, vyhlédnutou půdu s vikýřem.

Billetář na kluzišti.

(„Švanda Dudák“ 1887; rozšířeno 1893.)

Billetář, garderobier, rekvisitář — jmenujte ho, jak chcete, náležejí mu všechny ty názvy. Je vším v jedné osobě. Ovšem nejvíce pečuje o „šatnu“ svých hostí. Úslužně připevňuje slečinkám i mladým pánům brusle „přinesené“, nebo jim půjčuje svoje „režijní“ za přiměřený poplatek. Dvacet, třicet krejcarů za půl hodiny. A pak svědomitě počítá minuty, aby mu nikdo nejezdil déle než půl hodiny nebo hodinu, jak vyjednáno. Hodně nazlobí se s pány výrostky, kteří rádi ho šulí o pět, o deset minut, a zajíždějí v nejhustší klubko brusličů, když půlhodina jejich vypršela. Milý náš billetář a kadrobér běhá pak zlostně po celém šlajfu a shání svoje nástroje, na které netrpělivě čekají už noví navštěvovatelé. Řádný bruslič, pravý amatér, přináší si ovšem brusle vlastní, nařízené přesně na vlastní nohu, a k těmto svým obchodním přátelům pohlíží billetář s úctou a vážností.

Kdo má brusle, mívá také v kapse na řádnou, velkomyslnou diškreci. Kdo brusle vypůjčuje, usmlouvává to na krejcar a krom poplatku nedává zpropitného.

Nejpřednější, nejhlavnější starostí našeho billetáře jest ovšem, aby byl l e d. Led jest jemu tím, čím sedláku hojná úroda; je jeho polem, jeho stodolou, sýpkou — zkrátka, led je mu božím požehnáním. Jak by se bruslilo bez ledu! S prvním ostřejším zavanutím větru v pozdním podzimu a při prvním poprašku hledí toužebně k nebi a namodralé jeho rty jakoby šeptaly:

„Ach, kéž jen mrzne, kéž mrzne!"

Znáte ho, pražského „ledového muže", a nevšímáte-li si ho nyní, v pokročilejším věku, však je vám povědom z dob šťastného, blaženého mládí.

Pražská omladina ví dobře, kde jaké kluziště, „šlajf", a bystře postihuje, kdy ledoví muži po prvé táhnou za svým povoláním a — novým, zimním chlebem.

Již dlouho před Vánocemi, ba někdy před svatým Mikulášem vídáme postavy jejich, kterak obcházejí nějaké prázdné stavební místo, kotliny pod hradbami pražskými, prostranství na Vltavských ostrovech, vyhlížejíce rovnou, vhodnou placinu, kde by se dalo zříditi kluziště.

Jsou to obyvatelé podskalští, kteří starají se takto o svoji výživu zimní, neboť když odplaveny poslední prameny vorů dolů po vodě, když vy-

vlečena z řeky poslední prkna a latě a vše to složeno v pražských ohradách, když vytahány i „jehly“ z řečiště, utichá plavecký život na Vltavě, letní práce skončena, zavřena, a nadějí Podskalákovou jest pak jen led. Na něm započíná nová výživa, když jej sekají a nakládají pro pivovary, a další výdělek kvete z kluzišť; tento je o něco pohodlnější, než brodění v ledové vodě po kolena od rána do večera, a sekání a tahání ker na břehy náplavek.

Avšak i jiným dělníkům zavírá se práce s nastávající zimou: zedníkům, tesařům. A tak i mnozí z těchto hledí toužebně k nebi a prosí Pánaboha o mráz. Bude led, bude práce, výdělek.

Místa pro kluziště vyhlednuta. Však nejsou zadarmo. I jejich majetníci používají sezony a pronajímají prázdná prostranství „ledovým mužům“. Smlouva uzavřena a podnikatel kluziště zahajuje práci. Obyčejně vchází ve spolek s nějakým soudruhem, nebo s několika — sám by nutnou práci nepodělal. Rychle, než zem nadobro utuhne a na kost zmrzne, přicházejí s lopatami a kopáči i hráběmi, urovnávají půdu na plocho, vyrypují a odhazují kameny, hráběmi urovnávají zem a pěchují, a na urovnané takto rejdiště přivlékají voznice s vodou, staví a plní kádě.

Pojednou hvizdne kousavý vítr Prahou.

Snad, snad už této noci uhodí mráz!

A ledoví muži dlouho do noci polévají kluziště a zkoumavě pozorují, jak půda pije. Fičí vítr,

kouše chodce do uší, ale našemu podnikateli není zima. Ba odložil i dlouhý šedivý kabát a polévá jen v kazajce — může se tak lépe oháněti. A pak spocen, uřícen, až se z něho kouří, spěchá domů, aby se na zítřek vyspal. Zítra to začne, doufá.

Ale žel! Žádoucí mráz nepřišel, o půlnoci přeskočilo počasí, zavál vítr skoro teplý, zem vypila všechnu vodu, z rána nikde ani škraloupku. Smutně hledí podnikatelé na černou vlhkou půdu, do které vtiskují se stopy bot. Vylili včera vodu, co jí bylo v kádích, a tahají se dnes přes celý den, aby navozili čerstvé. Nevěří přírodě, nechtějí se dát oklamat, překvapit. Musí mrznout! A z večera polévají zas a v následujících dnech znova a znova. Ale pořád marně.

Tak mijí třeba celý prosinec v nejistotě, v trapném očekávání, v nadějích večer a zklamáních za jitra...

Překlopí se Nový rok — a konečně, konečně! Rtuť teploměru klesá, ale našemu ledovému muži netřeba se dívati na thermometr. Jemu je teploměrem vlastní nos, uši, a jakmile začíná přituhovati, spěchá na svoje stanovisko, které již neopouští od rána do večera. S novou chutí dává se do práce, znova polévá — a hle, již mu nevyskakuje tolik bublin z vody, již tu tam stojí kaluž a nevpíjí se — a do rána leskne se celé prostranství. A již mrzne, že vše praští. Nadchází ráno druhé a kluziště — uzrálo. Již se také ledový muž zařizuje. Kluziště dávno ohradil plotem, ně-

kolik lavic pevně přimrzlo k zemi. Již také u vchodu vztyčen stožár — a někdy jen prostá lať, na níž chvěje se v mrazivém vzduchu běločervený praporeček. Na nejbližších nárožích nalepil podnikatel plakáty, samodílně pořízené, že tu nedaleko, v pravo, v levo za rohem, zřízeno jest „První veliké kluziště". Však modernější ledoví muži dávají si plakáty i tisknouti.

A když tyto věci opatřeny, přináší billetář na kluziště nutný inventář, své rekvisity, celou svoji „režii". Pomáhá mu v tom žena i děti, po případě jeho společník. Hrnec s dřevěným uhlím, tucet párů bruslí, skoupených v Židech a co nejskvěleji upravených k nové potřebě, koště na smetání sněhu, šídlo na dirky do řemenů, šroubovák, kladivo, kleště a něco jiných tretů — a může to začít. —

Stejně nedočkaví bývají i bruslíči. Obcházeli někteří z nich včera i předevčírem kluziště se všech stran, netrpělivě hleděli, jak pomalu na něm led roste, a sotva dnes zazněly vřískavé zvuky flašinetu, již se blíží amateři, kteří si nedají ujíti, aby nebyli první.

Nejprvnější ovšem byl majetník řečeného flašinetu, který jako po čichu vyšťourává kluziště sebe zastrčenější a zahajuje na něm svoje muzikální produkce. Prsty jeho jsou sice tuhy jako roubíky, kůže na kloubech mu puká, ruce se modrají jako fialy, ale flašinetář, oddán jedině svému umění, točí neunavně klikou a vábí mládež

k zimní zábavě. Čím více lidí tam bude, tím více krejcárků. A přijde-li i několik zamilovaných párků — ach, šťastní ti lidé dávají po pěti krejcarech, někdy i po desetníku, a flašinetář ví, co jim hráti má: valčík — valčík a zase valčík. Jak se to bruslí, jak se to klouzá po hladké ploše při valčíku!

Pro tyto věci má sice smysl flašinetář, ale ne billetář na kluzišti. Jemu je jedno, jakou muziku si kdo poroučí, jen když je hodně lidí, aby stržil dva, tři zlaté denně. Má co dělat, aby vytěžil, co již do svého podniku vrazil, aby se mu vyplatily brusle a aby mu konečně zůstalo něco na živobytí. Neboť led je věc hrozně nejistá. Dnes ho máme — zítra plave.

První veselá písnička flašinetu třepotá se vzduchem — a vyjímá se dost podivně pod širým nebem při desíti stupních mrazu — první pár bruslí hvízdá na hladké ploše a ryje do ni přerůzné křivky — a dva tyto zjevy jako volaví ptáci přivabují za sebou tlum jiných. Dostavují se starší, zkušenější bruslíči, kteří přinášejí vlastní brusle a sami si je připevňují; ne aby ušetřili od šněrování, ale proto, že jen sami si dovedou utáhnout řemeny, jak je nutno, jen sami dovedou připnout želízka, aby „měla rovnováhu". Pak se staví na paty a tepají zadky želízek do ledu, aby je lépe do podešvů vmačkali. Neboť viklati se nesmějí. Přicházejí slečinky, s bruslemi od loňského Ježíška, slečinky, které sport svůj již loni zahájily. Přicházejí

větší slečinky, a poznáte na sebevědomé chůzi jejich, že jsou již hotové umělkyně na ledě. Přicházejí konečně děvčátka žabky jako putičky, nesměle, ostýchavě, s bruslemi jako ze stříbra, s řemením z brusu novým. Ach, ty letos po prvé vstupují na kluzkou tu plochu a tetelí se úzkostným očekáváním, jak mnoho budou padat. Billetář přivazuje jim ochotně brusle, zmítá těmi útlými nožkami, bera je za patičky a někdy za kůtky. A slečinka vstává jeho pomocí a stoudný ruměnec zapaluje jí tváře. Tyto slečinky třesou se na vratkých želízkách jako nedostydlá huspenina, a bojácně, opatrně šinou se na ledě s roztaženýma nožkama, aby byl fundament co nejširší. Ach, to nepříjemné padání! Jen aby se sukénky pokaždé dobře rozložily, jak se sluší a patří — starost největší.

A konečně tedy se hrne do improvisované ohrady mládež nejdrobnější, mužská i ženská, kurážně, beze strachu. Bude také padat, ale co na tom. Ta mládež je podobna panáčku z bezové duše a železného cvočku. Sotva se překotí, už zase stojí.

A „obchod" ledových mužů tedy začíná. Na pevné půdě, na kluzišti umělém ovšem vždycky mnohem dříve než na řece. Na řeku musí ulehnouti důkladný mráz a dodržeti, aby se „voda zastavila" a kůra ledová aby unesla sta osob.

Ale jsou někdy zimy ošidné. Pojednou předčasně jihne, na kluzišti objeví se mokravá kola, již tu a tam stojí kaluž, kterou po chvíli půda

vypíjí — a smutně hledí „billetář“ na potící se led. Kapitál se mu rozpouští — někdy mnohem dříve, než vynesl řádné procento za všechnu dřinu, než svého pěstitele odměnil. Tu sedí teď smutná postava podnikatelova — truchlivě sleduje nastalé tání. Zmizeli bruslići — i nejhouževnatější — umlkl a zmizel také flašinet, a za nedlouho snad zmizí i poslední zbytky ledu. Sedí billetář sám, opuštěn — se smutkem v duši. Brzy sebere poslední svoje svršky a zavazadla, odveze a odnese svůj inventář, odejde s těžkým srdcem domů. Dal sice Pánbůh led, ale brzy si jej zase vzal. Jediná útěcha mu zbývá: že bude přes rok zima lepší, solidnější.

Ale doufejme s ním, že ta letošní, nastávající, bude řádná, dokonalá, trvanlivá. Vyplatí se každému — i tomu chuďasu — lépe zima tuhá a tvrdá, než nijaká, blátivá a deštivá.

Strávník od svatého Bartoloměje.

(„Švanda Dudák" 1887; rozšířeno 1892.)

Uvedli jsme v této gallerii bodrých Pražanů — skoro na samém počátku — nadějné poupě pražské, nerozumné mládě, kteréž v rozevírající se před ním život hledí nevědomě, připitoměle, jako myš z komisárku, jak říkáme. Pravé mládě, vyklouzlé před nedávnem ze skořápky, nemající potuchy, jak jím život zatočí a jak bude po případě milými bližními svými na pozemské pouti otesáváno. Mládě, které zná dva pojmy síly a statečnosti, moudrosti a všemohoucnosti: tatínek — maminka. V těchto soustřeďuje se — dle jeho pomyslu — veškerá světská moc a důležitost, neznající ohledů a překážek. Tatínek a maminka zmohou mu vše. Jsou nad purkmistry a biskupy, nad knížata a krále — ba jsou mu i nad policajty.

Šťastný, blažený věk, kdy je tatínek nejvyšší instancí světskou! Jak hořce se loučíme s tímto největším klamem důvěřivého dětství. Jaké moře

zkušeností, trudu a zklamání, bolů a trpkostí leží mezi oním poupětem, chovaném jako ve skleníku, a shrbeným strávníkem od sv. Bartoloměje, tam dole ve Vyšehradské třídě...

Za tímto stínem člověka je už celý život se všemi svými bouřemi. Mohl by vám skoro každý ten vetchý stařík vyprávěti dlouhou, předlouhou historii člověka, kdyby mu dobře sloužila paměť, kdyby měl dosti trpělivosti a kdyby starou, šedivou nebo zcela lysou tu hlavu netížila záplava myšlenek na věci — záhrobné.

Plouží se ulicí, když vyjde za čas z městského chudobince, jako skutečný stín. Ani vám nepřipadá, že byl také kdysi mlád, že běhával s větrem o závod, že vesele výskal, že byl uspáván polibky matčinými, že vyrůstal v bujného jinocha a šeptal milostné přísahy, srdnatě se pouštěl v zápas s životem, založil a vychoval rodinu, položil základ blahobytu celé řady potomků a doufal, že konečně zavře klidně oči pod střechou, kterou si vlastní pílí nad hlavou zbudoval...

Jak to vše jinak dopadlo!

Tu se plouží, opuštěn, osamocen, třesavým krokem, jakoby hledal nejkratší cestu ke hrobu.

Stín bývalé mužné síly, strávník svatého Bartoloměje...

Osmdesátka schýlila jeho hřbet, jindy přímý, železný, jenž statečně nesl celou tíhu starostí o rodinu, o podnik svůj — co vše ho potkalo za tu dlouhou řadu jar a zim? Ústa jeho jsou mlčeliva

a pohybují se jen chvílemi, jakoby šeptala modlitbu — není nijak radostno, vyzvídati na něm, jak se mu vedlo, neboť každá otázka probudila by v něm řadu vzpomínek velice trudných. Jisto jen, že se k němu Osud konečně nezachoval dobře, neboť žije zbytek života z cizího milosrdí — a takový chléb, ať se podává jakkoli, vždy má chut zahořklou. Snad ho stíhalo neštěstí za neštěstím, až konečně zmizel mu pod nohama poslední kousek pevné půdy a on musil poprositi u obce za přístřeší. Ach, jaké ještě štěstí, že byl příslušníkem pražským nebo dokonce měšťanem. Jinak nekynul by mu ani tento útulek.

Snad celý život prožil v neúnavné práci, v živnosti, kteréž věnoval mládí i mužný věk, od rána do večera, pracoval a střádal — ale pak náhlá pohroma vyrvala mu pojednou celou kořist — a již nebylo v starých těch rukách síly, aby se chopily díla vzdorně a vítězně jako na počátku. A zbyla jen cesta k — Bartoloměji.

Snad na něj dopadala ruku Osudu znenáhla, ale tím jistěji a bolestněji. Pomíraly děti, pochoval starou družku, co uspořil za celý věk, pohltily nemoce a pohřby, a když se zotavil z rány poslední, stál tu sám a sám, jako druhdy na počátku, ale vysílen a uštván a nahý. A zbyl zase jen ten poslední útulek. Jaké štěstí!

Ale snad žil radostněji, šťastný ve svých podnicích, štědře mu Osud nadělil. A v tom štěstí a spokojenosti zapomněl na starou pravdu:

*

„Dovedou rodiče rukama uživiti deset dětí — ale deset dětí neuživí svých rodičů...“

Snad rozdělil jmění svoje dětem kteréž lakotivě shrábly svoje podíly, rozešly se, provdaly a oženily, obehnaly nové domácnosti své neprostupnou hradbou ledové sobeckosti a nevděku, zapomněly na starého otce a dobrodince — —

„Ať se o sebe stará! Však mohl nahospodařiti víc — měl k tomu času dost — nám také mohl zanechat víc — však se mohl uskrovňovat — ale dokud se vedlo, bylo jen hej a juchej — a nyní my abychom... Ať jde k obci, vždyť k ní patří — má právo na Bartoloměje...“

Má právo na Bartoloměje! Jaké truchlivé právo. Ale štěstí, že je má. A našli se tedy jiní přátelé, ne krevní, vychodili mu to, žádali a zadávali, a jejich přispěním konečně uveden pod střechu dobročinného ústavu, v němž prodříme poslední dny, obklopen lidmi cizími, jichž nikdy před tím neviděl, starými jako on, někdy mrzutými, nevlídnými.

A zatím snad jeho synové žijí v Praze, v blahobytu, snad některý z nich je boháč, domácí pán, je předákem, sloupem společnosti, prokazuje laciná dobrodiní jiným, aby byl v novinách, platí za lidumila, dobrodince, a starost o otce, jemuž za vše děkuje, ponechává obci... snad. Vždyť jeho tatík je příslušníkem. O koho by měla obec pečovati, ne-li o své příslušníky?

Jeho synové, jeho dcery žijí v Praze, tak blízko, a přece — — tak daleko od něho.

Dobře se na něj podívejte, na toho strávníka svatého Bartoloměje, kterak se plíží třesavým krokem, jakoby hledal nejkratší cestu ke hrobu...

Tato hlava dlouho pečovala o jiné, oči jeho viděly mnoho radosti a zármutku, nynější jeho život podobá se mrtvé hladině stojaté vodní tůně, která zřídka kdy se rozčeří. Na jeho tváři málokdy se objeví úsměv; svaly, kteréž jej druhdy vyvolávaly, vypověděly službu skoro nadobro. Jen jeden den jest v roce, kdy se vážný, ustaraný ten obličej povyjasní, kdy snad i lehký obláček úsměvu jej přelítne — to o posvícení, jež obec ubožákům u Bartoloměje co rok vystrojuje. Ale i tenkráte vás výraz jeho tak bolestně tklivě dojímá. Jako když vás líbá slunce posledním paprskem za dne, jejž jste šťastně prožili.

Za jasných, teplých dnů vychází po poledni do sadu na Karlově náměstí, vysedí tu dvě, tři hodiny, pohlíží na rej a šum kolem sebe, jakoby mu již nerozuměl, a k večeru ubírá se domů netuše, že snad vyšel dnes posledně...

Tichý, mlčelivý sklon života, jako mrtvá hladina stojaté tůně. Nezvíte nikdy, co dříme, co spí v hlubinách tůně — nezvíte také, co dříme ve staré této duši, ve starém, opuštěném srdci...

„Čupr!“

Věnováno příteli K. Čuprovi.

(Psáno pro knihové vydání Bodr. Pr. 1892.)

Těmito řádky, s tímto nadpisem, nechci nic jiného než pokusiti se o výklad malého, dvouslabičného slůvka, které — není tomu dávno — hýbalo Prahou, které zaznívalo od Strahovské brány až k Vyšehradské, od konce Smíchova na konec Karlína, které ochotnými apoštoly studenty i výletníky, herci i zpěváky, cestujícími i kolportéry, křesťany i židy — bylo rozneseno z matičky Prahy po celé vlasti, do všech krajů, po Šumavu a Krkonoše, které přeskočilo hornatinu českomoravskou a rozběhlo se po markrabství, s kterým jsem se konečně — ach, libý zvuku! — setkal i v Berlíně, v Hamburku a v Paříži, a které zase vracelo se s každým téměř krajanem hostem do své rodné obce, do svého domova, do matičky Prahy.

Ach, čupr!

Vlastně, abych řekl pravdu, r o d n o u obcí tohoto slůvka jsou družné, bratrské Královské Vinohrady, které v ohledu tak mnohém zápolí vydatně a zdárně s Prahou. Pravím s hrdostí, že vlastně tam odtud rozlétlo se slovo to a že je tedy jaksi mým krajanem, neboť si pokládám za čest býti příslušníkem tohoto nového, jako zázrakem vyrostlého a kvetoucího města. Pravím: prozatím příslušníkem. Měšťanem stanu se, až tam budu míti dům. Kdo by se toho nemohl dočkat a rád mne viděl měšťanem, než zavře oči své, nuže, věc je nad pomyšlení lehká. Ať mi daruje dům — sebe menší, třeba jen domeček, ovšem bez dluhů a v dobrém stavu — a pak ať se na mne podívá, jak důstojně tu hodnost ponesu. Praha má svého měšťana Šimanovského, ať mají Královské Vinohrady mne.

Bylo by to č u p r!

Zdálo by se, že nepatří do této sbírky filologický nebo etymologický výklad — (odpusťte, já nevím, jaký, nerozumím tomu!) — že nemá co činiti s bodrými Pražany. Ale přece. Neboť krom toho, že chci mluvit o slovíčku „čupr“ s malým č, musím se nutně zmíniti i o Čuprovi s velkým Č. S č je to pouhé slovo a s Č je to osoba.

Nevím opravdu, je-li tomu už pět nebo šest let, ale najednou letělo Prahou: č u p r!

Všechno bylo č u p r. Bylo č u p r pivo, č u p r doutníky, kalhoty byly č u p r, hodinky, klobouk,

hůl, paraple, brusle — všecko bylo čupr. Milovník byl čupr, holka byla čupr. Ano i některá tchyně byla čupr.

Čupr! čupr!

Slyšel jsem to na Františku a v Podskalí, ale i na Příkopech a na bále. Psaly se humoresky s názvem Čupr! Pěly se kuplety s dopěvkem čupr! Psaly se i divadelní kusy s názvem Čupr.

Co se tajilo v tom slůvku? Pokud jsem vyrozuměl, bylo pravým opakem slova fór, fórový. Toto je něco špatného, nepravého, falešného. Čupr bylo něco hezkého, dobrého, chytrého, úhledného, zdárného, dokonalého.

„Koukej, to je holka!"

„Čupr!" A prsty zaluskly.

A byla to dívka k pomilování, k nakousnutí.

„Kam jdeš večer?"

„Dnes? K Montágům. Tam je chmel!"

„Dobrý?"

„Čupr!" A jazyk zamlaskl, jako když vyletí zátka z láhve šampaňského.

Čupr! Uvázlo mi to v uchu a v hlavě a chodil jsem pak s jedinou otázkou: odkud je to čupr? Kde se to vzalo? A umínil jsem si, že musím původ objevit. Chodil jsem tak již s jinými otázkami. Luštil jsem vznik a původ slova fór, fórový, dohadoval jsem se původu slova brajgl. Toto bylo mi brzy vysvětleno, ono

zůstalo mi nerozluštěno do dneška. A k tomu přibylo č u p r!

Šel jsem do „Jungmanna". Počítal jsem, že č i p e r n ý a č u p r n ý mohlo by mít obdobný význam a č u p r bylo by zkratkem. Ale Jungmann to nemá. Taky to nemá Kott. Nu dál jsem nešel. Však ono to není jistě ani v Šumavském, ani v Rankovi, ani někde ve Špatném. Nemá to Rittersberg. Nemá to také Čelakovský ve svých „Dodatcích" k Jungmannovi. Vzpomněl jsem na profesora Gebauera. Ale kde pak — staří Čechové. Nezní to staročesky. Chtěl jsem se rozběhnouti k profesoru Hattalovi, ale vzpomněl jsem v čas, že pracuje svoji „Obranu" a že se taky asi neobírá nejmodernější filologií — a že nemá krom „Obrany" na jiného času.

Č u p r, č u p r! Hrom do č—!

Můj Bože, pojednou mi připadl p ř í t e l Č u p r!

Jediný člověk, který by mne mohl vysvobodit. Ach, tu byl, jako na zavolanou.

Kráčel vážně třídou Ferdinandovou, nemaje ani potuchy, s čím ho přepadnu. Ale již jsem ho utkal a upřel na něj tázavé zraky.

„Příteli, snad vy jediný mne můžete vytrhnouti z pochybností, z nejistoty, a navrátit mi duševní klid! Chcete?"

„Mluvte! Je mým ideálem zachraňovat lidi!" Řekl to vážně a stanul.

Ano, mluvte — ale jen jak! Abych jej nepohněval, dokonce snad neurazil. Ale mluvit jsem musil.

Hleděl jsem chvíli do jeho milých, prostých, dobrých očí, a konečně tedy jsem začal:

„Snad vám není známo, vážený příteli, že od jisté doby chvěje celou Prahou jediné slovo, kteréž — — Totiž, promiňte příteli, není to prostá zvědavost, která mi klade tuto otázku na jazyk, a jak vás znám, budete jistě přesvědčen, že mi běží o věcný výklad záhady, která — — Pardon, pokládám vás za jediného kompetentního muže, který by mi mohl vysvětliti, kterak se stalo, že slovo, které je značně příbuzno, ba na vlas podobno vašemu — — nebudete se hněvat, že ne?"

„Ale k věci, k věci, pane otče —" přerušil mne přítel Čupr. „Obyčejně nemluvíváte s takovými oklikami — — K věci!"

„Nuže, příteli, — co je to č u p r?"

Bylo to venku.

„Čupr? To jsem já!"

Hleděl na mne upřeně a já jeho pohled opětoval. Koukali jsme tak na sebe chvíli. Konečně jsem se odhodlal k novému dotazu.

„Ano, příteli, s velkým Č jste to vy. Ale co je to s malým č?"

Hleděl na mne chvilku udiveně, načež řekl:

„Ale dovolte, vždyť já se podepisuji j e n o m s velkým Č!"

„Zcela správně, příteli drahý," odvětil jsem, „ale slůvko, na jehož význam se táži, píše se s malým č, zcela rozhodně s malým č. Na příklad: tato mladá panička, která nás právě minula, je velice č u p r. Ostatně — příteli milý — nemůže vás býti tajno, že v těchto dnech letí č u p r celým světem — bije nás se všech stran do uší — nu a já se dopátrávám jeho vzniku, původu — a vy jediný — zajisté — jako Čupr s velikým Č, můžete míti jakousi povědomost . . ."

Milý přítel přimhouřil nyní oči, zakroutil si kníry, na jeho líci rozhostil se úsměv — nu znáte snad někdo, jak se milý přítel Čupr umí usmívat — a řekl pak:

„Pane otče — (říká mi obyčejně: pane otče!) — osvědčte svůj důvtip! Lituji, že vám to nemohu říci, sám to nevím. Až to budete mít, povězte mi to. Au revoir!"

A kráčel dále, stisknuv dříve jemně moji pravici.

Nevěřil jsem mu, že to neví. Byl jsem přesvědčen, že ví, ale že nechce pověděti. Snad mi to nechce říci z vrozené skromnosti. Snad mne chce vzíti na skřipec. Snad vůbec nechce dopustit, aby se tomu přišlo na kořen. Ale v tom případě by páchal hřích. Co by si s tím slůvkem počali filologové a slovníkáři za padesát let, až tu nebude nikoho, kdo by jim dal vysvětlení?

Nuže, nechce-li mluviti přítel, ať mluví třeba nepřátelé! Domakat se musím! A pídil jsem se

neunavně dále, do neklidu, do rozčilenosti, a — dopídil jsem se.

„Čupr," řekl mi jednou kdosi. „Čupr? Náš domovník to přinesl z Kravína, z arény — —"

Slovo jako dům! Kravín, Aréna!

Počal jsem chodit do Kravína, do arény — sedal jsem pod verandou hostinného — bohužel, že k vymizení odsouzeného — podniku páně Trunečkova, a za měsíc zvěděl jsem, jak vznikl pojem čupr.

A tuto předkládám svoji kořist českému obecenstvu — pokud je to zajímá — vůbec, a učené obci českých filologů zvlášť.

Bylo krásné léto — nevím, zda roku 1885 nebo 1886 — v Kravíně se mile sedalo při dobrém, řízném plzeňském. Plno bylo tam vždy, nejplněji však po představení divadelní společnosti páně Pištěkovy. Umělci — dramatičtí i pěvci, a u Pištěka bylo to všechno pomícháno — sesedli se u dvou, tří stolů, večeřeli, popíjeli, vyprávěli. Tam sedal pan Lier, pan Ryšavý, bodrý komik Poláček, pan Gabriel, pan Stocký — a kdež je všecky pamatuji! Tu tam přisedli k nim někteří páni od novin, mladočeských i staročeských — mezi herci je dobře býti: veselo, bezstarostno. A do této společnosti chodíval tedy velmi často můj milý přítel Čupr.

Znáte pana Čupra? Společník rovněž výborný. Již jsem se o něm svrchu zmínil, ale doplním několika črtami jeho zjev v hlavních obrysech.

Mladý, svobodný muž. Pěkného, doporučujícího zevnějšku. Elegán od hlavy po paty. Vzor panující mody, ale vždy ve formě umírněné, ne křiklavé. Nenese se s onou modností bezmyšlenkových gigrlat pražských, ale s jinou, jaksi promyšlenou, oduševnělou, solidní modností. Muž mladý, úhledný, zámožný, rozumějící užívati všech rozkoší života s rozmyslem a účelností, bonvivant v nejlepším slova smyslu. Ví o všem, co se v Praze stalo dnes, a ví někdy, co se stane zítra. Mám zkušenost, že to dovedl říci na vlas. Muž zvláštní intuice, předpovědění, tušení, domyslu společenského. Trochu nervosní, rychlého hovoru, trochu rád se pře, vždy má pravdu a často ji má skutečně. Trochu blaseovaný, ale spíše pro efekt než skutečně. Srdce dobré a v peněžných záležitostech veleopatrný. Vlastnosti tedy úhrnem znamenité. Hlavní jeho příznak: nejnovější anekdota. Bůh ví, kterak se jich zmocňuje. Dnes ráno vznikla kdo ví na kterém konci Prahy, potkáte ho za hodinu, a už vám ji vypravuje s nejvypracovanější pointou. Časem velice zdařile přepracovává anekdoty a bonmoty starší. Vždy vás překvapuje. A obcujete-li s ním déle, stáváte se přímo závistivými. Vám nenapadne celý rok nic, on to sype z rukávu. Mám jej v podezření, že největší díl oněch anekdot je jeho duševním majetkem, ač to skromně popírá. „Povídá se" — říkává. Vystihuje znamenitě časovost. Setkáte se s ním po provozování nešťastného dramatu:

„Víte, jaký rozdíl je mezi Národním divadlem a Vlčkem?“

Rozumí se, že nevíte.

„Národní divadlo po povodni zavřeli a Vlčka po ‚Povodni‘ nezavřeli...“

Potká vás jindy.

„Je zde telegram z Berlína — Bismarka musili dát do blázince. Ten to dopracoval!“

„Co se mu stalo?“

„Ale trpí slavomamem. Myslí, že je Riegrem! A nikdo mu to nemůže vymluvit.“

Vysvětili opravený Karlův most — Praha jásá, že už nemusí chodit přes „míchaný“. Potkáte pana Čupra.

„No, dnes primátor Šolc dodal pendant ke své holešovické řeči...“

„Co! Zas mluvil německy?“

„Ovšem! Tenkrát řekl: das walte Gott — dneska pronesl na mostě: das halte Gott! To je lepší.“

Nuže, takový jest přítel můj pan Čupr. A chodil tedy do společnosti herců do Kravína. Rozumí se, že jim přinesl každý den něco nového. A bylo toho tolik a tak dobrého, vždy z první ruky, že se společnost pana Čupra nikdy nemohla dočkat. A když viděli, kterak se z dáli blíží, volali:

„Čupr, Čupr! To zas bude něco — Čupr — jde!“

A později říkali už jen:

„Jde něco nového — Čupr...!“

A vyprávěl-li pak za nepřítomnosti páně Čuprovy někdo něco, čemu se všichni smáli, co na sobě mělo pečeť novoty a dobroty, volalo se:

„Dost! dost! To není tvoje, to je Čupr!“

A pojednou pojem něčeho k smíchu, vtipného, záhadného, překvapujícího, stoly hýbajícího a bránicí otřásajícího, ale vždy naprosto dobrého splynulo s představou pana Čupra, osoba zaměněna byla za pojem a náhle — když kdokoli rozřehtal celé shromáždění, volalo se unisono:

„Tohle je čupr — to je čupr...!“

Ejhle, již se to vyslovovalo s malým č.

Jako se přeneslo jméno ministra Silhouetta na černý obrázek vůbec, jako znamená Vašek Čecháčka a Michl Němce, tak stalo se slovíčko čupr souznačným pro něco veselého, čiperného, raffinovaného, vykutáleného, ale hlavně dobrého.

Dobrá! volá tu čtenář, ale jakým způsobem naplnil se slůvkem náhle všechen život?

Zcela prostě: pamatuje se snad čtenář, jak z anglické veselohry ‚Nápadů‘ přeneslo se s jeviště do obecenstva pořekadlo Bartoloměje Kapusty: Tuhle tohle? Jak z operety ‚Žádný muž a tolik děvčat‘ uvízlo na dlouhá léta: A co tomu říká pán? — atd.?

Nuže, čupr vzestoupilo do obecenstva a veřejnosti také s jeviště.

Již nevím, jaká se hrála veselohra nebo fraška v Kravíně, v níž jednu z hlavních úloh měl pan Lier, rozmarný jako vždy, humoru plný, kterýž, hovoře na jevišti s představitelem jiné úlohy, zaextemporoval si náhle:

„Ale počkej! Teď ti něco řeknu — to se nasměješ. To je ti čupr!

A pak pověděl svému souherci výborný, nový, znamenitý vtip, nad nímž se obecenstvo bouřlivě rozesmálo. To bylo čupr!

Stříhali ušima v přízemí, ale galerie pochopila rázem a zmocnila se slova. Čupr! Čupr!

A když se pak vyřítilo galerijní obecenstvo z arény, mělo něco z brusu nového pro svoji denní potřebu.

„To byl čupr kousek!“ hřmělo to nahoře hned po posledním aktu.

A pak rozběhlo se toto vnímavé obecenstvo z posledního místa po celé Praze, do všech ulic a uliček, hospůdek a kavárniček, a ještě té noci pilo se čupr pivo, hořely čupr doutníky, byly tu a tam čupr panny, hrál se čupr valčík — všechno, všecinko bylo čupr, dík nevinnému extempore na jevišti.

A ráno byla „čupra“ plná Praha, od konce ke konci, slůvko uvázlo v každém uchu, splývalo

s tisíců rtů, aniž kdo věděl, odkud přišlo, kde se zrodilo, ale každý již věděl, co znamená, co se jím vyjadřuje. Čupr, č u p r, č u p r!

A zatím původce jeho, nemající ovšem tušení, kterak se stal přes noc otcem dítka, které s náručí tak otevřenou všady přijato, procházel se klidně Příkopy i třídou Ferdinandovou, pozdravoval známé vlídným svým způsobem, opětoval jejich úsměvy, jejichž pravý zdroj dosud neznal, a zase hleděl v čilou promenádu bystrým, pronikavým, mhouřivým svým zrakem.

Stal se opak toho, co v písmě psáno; neboť ústy páně Lierovými „tělo slovem učiněno bylo".

Ovšem, slovo výborně se hodilo. Nebyla by nikdy v nikom vznikla myšlenka použiti ho, kdyby se byl výborný společník z kroužku kravínského jmenoval Novotný, Novák nebo Václavík. Nebylo by se mohlo říkat: To je novotný dítě, václavík panna! Ale č u p r dítě! Č u p r panna! To zní jinak. Svým plným, divným zvukem, svým tvarem a výslovností jako zvláště k tomu vymyšleno, hodilo se znamenitě. Jen vzpomeňte, jak svého času podobným způsobem vyletělo z malířské akademie slůvko b r a j g l. A jak i tohoto slůvka se zmocnil a význam jeho dobře chápal nejposlednější Pražák, nemající jinak ani ponětí o slavném malíři B r u e g h e l u p e k e l n é m.

Nuže?

Pověděl jsem, co jsem vyzkoumal, a ujišťuji, že mi to dalo dost práce. Ale zavděčím-li si tím

jen deset čtenářů, jsem odměněn. A je-li tu tam nějaká věcná chybička, nedopatření, s díky přijmu opravu a v druhém vydání knihy této (dočkám-li se ho?) s radostí podám doplnění.

A milý přítel Čupr nezazlí mi snad, věnuji-li mu tyto řádky. Náležejí mu plnou měrou. Jak mne potěší, řekne-li, až dočte:

„No, pane otče — č u p r!“

Obět svého povolání.

(Psáno k portretu Viktora Clivy od I. Marolda do Švandy Dudáka 1888.)

„S čím kdo zachází, tím schází!“

Osvědčilo-li se kdy toto prastaré, chvalně známé, po otcích zděděné pořekadlo, osvědčuje se tuto na novo a spůsobem tak zdrcujícím, že nebude čtenáře, jehož oko by po přečtení těchto mizerných řádků zůstalo suché — leda by žádných očí neměl.

Jisto jest, že ctihodné stáří ještě nikdy nebylo tak zneuctěno, jako se stává právě tentokráte, ano můžeme říci v tomto okamžiku, kdy nezkrotitelným, mrzkým chtíčům sazeče a nenasytnému požeráku tiskařského rychlolisu předhazuje se na pospas jedna z nejšlechetnějších osobností posledního desítiletí, která by neměla scházeti ale ani v jedné vlastenecké domácnosti české!

Je snad povědomo i slušnějšímu obecenstvu českému a zejména čtenářům této knihy, že v Praze od delší již doby vydává se jistý pokoutní hano-

*

pis s názvem „Švanda dudák“, o jehož redaktoru Ignátu Herrmannovi je v zasvěcených kruzích pražských známo, že po několik roků a nepřetržitě má co dělat s kriminálem a že není téměř jediného líčení trestního, aby se neobjevil v soudní síni. Tento člověk, puzen nezměrnou ctižádostí, založil si zmíněný časopis „Švandu dudáka“ a neobyčejné prohnanosti a ziskuchtivosti jeho podařilo se, že za několik málo let nasekal si pěkných dluhů. Osmělen a pobádán tímto pěkným počátkem a vida, že se literární škandál vyplácí, pustil se s neobyčejnou zuřivostí do některých vzácných osobností pražských, které počal předváděti svedeným svým čtenářům. První jeho obětí byl proslulý prorok povětrnosti pan Antonín Fiala, muž všeobecně vážený a na slovo braný, z jehož meteorologických vědomostí a dlouholetých zkušeností tropil si řečený „literát“ nedovolené úsměšky. Potom následovaly jiné vážené osobnosti pražské. Aby byla senzace dokonalá, přemluvil pisatel zmíněného škalírování několik malířů, kteří se dali v dobromyslnosti své získati pro nepěkné jeho účele a kreslili k pojednáním jeho kontrfekty oněch lidí, jež uváděl u veřejný posměch. K malířům těm náleží v první řadě chvalně známý a osvědčený illustrátor Viktor Oliva. šestadvacetiletý kmet bujarého dosud vzezření a pěkného talentu uměleckého, kterýž vytvořil pro jmenovaného redaktora celou řadu tak zvaných „bodrých“ Pražanů. Šlechetný tento umělec ne-

nadál se ovšem, jakým nevděkem se mu odmění jednoho dne redaktor, až nebude vědět, koho by do „Švandy" vrazil.

Co se mezi dvěma těmito přáteli událo, zůstane snad do nejdelší smrti zahaleno neproniknutelnou rouškou tajemství, kterážto povědomá „rouška tajemství" je neprůhledna jako dubové prkno. Ale je zjištěno, že jednoho dne podařilo se nevymáchaným ústům autora „Bodrých Pražanů" svésti jiného talentovaného malíře, Luďka Marolda, aby pod jakoukoli záminkou namaloval šlechetného Viktora Olivu. Marold — jak jsou umělci lehkomyslni — poslechl, a poněvadž je úhlavním nepřítelem Olivovým, oddal se s chutí a láskou úkolu svému. Namaloval rivála svého, přinesl ho do redakce „Švandy", redaktor dal ubohého Olivu vyřezat do dřeva — a tu tedy stojí v celé postavě své někdejší spolupracovník „Švandův", který se zajisté nenadál podobné zrady.

Jak již svrchu pověděno, je Viktor Oliva stařičký, zasloužilý umělec, kterýž stojí nyní v plné síle dvaceti šesti let, což je krásný, závidění hodný věk. Přes vysoké stáří toto neztratil dosud ani jediného vlasu s hlavy, ano nepokusily se o něj dosud ani šediny, které bývají nejdůstojnější ozdobou pozdního věku. Viktor Oliva těší se také neobyčejnému zdraví, což dle našeho mínění jest nejvlastnější jeho zásluhou, neboť žije velice střídmě v každé příčině. Nepoživaje nijakých nápojů lího-

vých, je obzvláště nepřítelem černého piva, tak zvaného samce, a mezi těmito černými pivy hlavně nenávidí výrobek pivovaru svatotomášského na Menším Městě Pražském. Noře se hloubavou, poetickou duší svou v šedou dávnověkost českou a jsa nadšeným ctitelem a obdivovatelem památek starého stavitelství, bydlel první čas uměleckého tvoření svého v Šerlinské uličce, ve starobylém to koutě Prahy, jejž málokdo zná. Než zátiší toto nebylo mu tiché dosti, čehož hlavní příčina vězela v zámečnické dílně pod jeho pracovnou, kde od rána do večera neunavně bylo bušeno perlíky a zvonila kovadlina. I přesídlil odtud Oliva na malebné Vinohrady, kde jej unášela velebnost starožitných staveb, některých až desítiletých, slohu dávno zaniklého. Ale ani toto okolí ho neuspokojovalo — a spíše snad domácí poměry, neboť spolubydlitel Olivův byl žurnalista mravenčí píle a přicházel domů až o čtvrté hodině ranní, pravidelně z hospody, což pořádku a klidumilovnému malíři nebylo příjemno. Uchýlil se tedy na Malou Stranu, do starého omšeného domu, do klenuté komnaty s vyhlídkou do tiché ulice Mostecké, kudy drnčí od sedmé hodiny ranní až do desáté večerní jen asi stodvacet vozů pražské tramvaje. Do útulných místností pivováru Tomášského je z bytu jeho sotva pět minut, kteréžto však výhody — jak podotčeno — neužívá nikdy.

Činnost Olivova jest známa. Žofínský sál vyzdoben je nástropními malbami jeho štětce a roč-

níky „Světozora“ i „Zlaté Prahy“ honosí se řadou jeho kreseb pérem i tuší — illustracemi ve „Švandovi dudáku“ pak postavil si dosti vysoký a trvanlivý pomník v srdcích všech čtenářů jmenovaného již a — bohužel — dosud existujícího časopisu.

Viktor Oliva je neobyčejný samotář a chce-li si dopřáti po úmorné práci odpočinku, vyhledává se zálibou tichá, osamělá, opuštěná místa, kde se oddává dumání. Tak zachází někdy do třetího salonku kavárny „Slavie“, s vyhlídkou na širokou hladinu Vltavy, a osvěžuje se tu vonným, čerstvým vzduchem, jaký zde panuje a kterýž je churavějícím plícními neduhy skoro tak prospěšný jako podnebí italské nebo kahyrské. Na ulici viděti lze Olivu málokdy, v hospodě nikdy.

Je známo, kterak nesčetní přátelé a ctitelé jeho marně se namáhají zapřísti důvěrnější styky s malířem naším, vysoce nadaným, kterýž je všemu světu nepřístupen. Zejména je povědomo, kterak básník Bohdan Kaminský po dlouhou již dobu marně usiluje seznámiti se s Olivou a že bez úspěchu vynaložil veliké sumy peněz na podplacení služebnictva Olivova, aby byl vpuštěn do umělecké jeho dílny, aby aspoň jednou mohl z blízka popatřiti ve tvář mistrovu. Nezdařilo se mu nikdy — a v tom snad má původ pochmurný ráz poesie Kaminského.

Za to však jest Oliva náruživým cestovatelem a nemine ani rok, aby nestrávil několik měsíců na dalekých cestách za Prahou. Sotva že se u-

směje jarní slunko na zastuzenou a ukašlanou zemi, skládá své věci a kvapí do cizích krajin, kam ho vnitřní pud' a neodolatelná touha vábí. Skoro nazpamět zná celou Evropu. Nejraději jezdí do Paříže a také letos chystá se zas do světového města nad Sekvanou. Doufejme, že se tam odtud vrátí živ a zdráv, jako vždy, a s hojnou kořistí.

Pražský bratr.

(Psáno pro knihové vydání Bodr. Pr. r. 1893.)

S každými nastalými velkými prázdninami školními lze pozorovati značné ochabnutí pražského života pouličního. Školní budovy stojí uzavřeny, opuštěny, na jejich okna klade se hustá vrstva prachu, jejž prudké letní deště nesmyjí dokonale, nýbrž rozmazávají ve špinavé rýhy a kola, na něž ukládá se prach nový, z čehož všeho nové deště udělají teničký blátivý povlak. Není ve světnicích třeba plného světla, nikdo tam nesedá. Zmizely z ulic ty denní proudy drobného žactva, zástupy studujících, tlupy universitánů. Kdož jsou z venkova, rozjeli se nedočkavě do svých domovů, a také mnoho pražské mládeže mizí odtud na čas docela. Rodičové drobných školáků netrpělivě hledí vstříc poslednímu dni školnímu, aby pak honem nacpali tlumoky nejnutnějšími předměty a vyrazili ven, na obvyklé letní byty. Rozumí se, že rodičové, kteří si podobného přepychu mohou dopřáti.

Tak uplynou celé dva měsíce a pak náhle pozorujete mocný příboj. Vracejí se rodiče, učitelé a profesoři, ale hlavně vyrojí se jako kouzlem, jako ze země vydupáno, množství žáčků a žákyň, před očima kmitají se vám samé knihkupecké seznamy školních učebnic a pomůcek, předepsaných v příslušných školách a ústavech, červené, modré, zelené, na ulicích šum a ruch, před školními budovami je jako na letácích před česny oulů, co chvíle klopýtáte přes malé človíčky, nesoucí náručí mluvnic, čítanek a početnic, doprovázené starostlivými tatíky a maminkami — začíná nový školní rok.

Na vysokých školách, na technice a na universitě, započíná se nejpozději, a tu nastává Praze nový příliv. Sjíždějí se posluchači vysokého učení.

Všimnete-li si jich bedlivěji, rozeznáte zcela zřetelně dvojí druh těchto zasvěcenců věd. Vracejí se tlupy universitánů, kteří poslouchali již loni a předloním, a ti přicházejí do Prahy jako domů. Chodí rychle, nerozhlížejí se po nápisech ulic, vědí dobře, kudy kam, tu i tam pozdravují leckoho jako starého známého z loňska a předloňska. Zkrátka, jsou to hotoví Pražáci. Také jejich zevnějšek, oděv to prozrazuje. Již na ně šije delší čas pražský krejčí.

Vedle těchto postav si všimněte jiných, kráčejících Prahou volně, nejistě, zastavujících se na nárožích, čtoucích názvy ulic, mířících jistými směry a zase vracejících se, když zbloudily.

To je zcela čerstvý přírůstek z venkova. Před dvěma měsíci podepisovali tito jinoši na každý dopis, na každý korespondenční lístek, jejž zasílali, pyšně slovo abiturient, aby bylo zřejmo, že odrostli kázni gymnasia, že opouštějí ústav a že mají čáku na brzké volné občanství akademické. Někteří si honem dali vytisknout i visitky s tím svým novým, tak dlouho žádaným karakterem. Abiturient! Konec! Je po supernaci! K čertu ať letí zákazy hospod, piva, kouření, návštěvy divadla, a ach, styku s děvčaty! Však hned po maturitě chodili před dosavadními profesory svými s doutníky v ústech a dýmali jim pod nos, vstupovali bez obavy a skoro vzdorovitě do hospod za jasného dne a procházeli se s děvčaty. Později, o prázdninách, provedli páni abiturienti několik zábav a přinesli výtěžkem jejich povinný svůj příspěvek Národnímu divadlu, Ústřední matici školské, pomníku Husovu, spolku českých žurnalistů, spolku spisovatelů Máji atd. atd. — vůbec účelu, který se právě těšil největším jejich sympatiím.

Nyní jsou v Praze, obeznamují se s ní, jsou zapsáni na universitě, nastává rozkošný, volný život — prostý šosáckého dohledu kaprálských profesorů středních škol (kde takoví jsou!), prostý dozoru přísného tatínka nebo kvartýrského. A v duchu vidí, jak se k nim níž a níže v růžové záři snáší vábný, toužený titul doktora. Nu, v kavárnách a trafikách jim tak budou říkat již za týden, jen co vytuší, že mladí pánové chodí na universitu.

Ale než se snese na jejich skráně od pana promotora v promoční síni, zcela zákonně a neodvolatelně — o je, uteče to ještě vody!

Ale pohleďněte ještě pozorněji na tento čerstvý materiál universitní a rozeznáte i mezi těmito žíznivci po vědě dvojí druh existencí.

Vidíte pružné, čilé postavy, dobře živené, červených, plných tváří, dobře oděné — třeba s trochou elegance nepopíratelně venkovské — a sebevědomého pohledu. Toto sebevědomí má kořen v náprsní tobolce, rýsující se pod látkou kabátu, dobře naplněné štědrým tatínkem. To jsou synkové bohatých, zámožných otců, jimž na několika stovkách nezáleží a kteří dlouhé studie s konečným doktorským titulem draze zaplatí. Někdy i bez toho titulu.

A vedle nich spatřujete postavičky jiného rázu. Skromné, buď nedorostlé nebo vytáhlé — ale ať je tělesná fasona jakákoli — tukem nikdy nepřekypují. Kráčejí také poprvé po pražské dlažbě — však se natoužili po matičce českých měst na Vltavě. Rozhlížejí se ostýchavě, skoro bojácně po tom rušném životě, náhle je obklopujícím, a na mnohé té tváři leží teskná otázka: jak bude dále?

Tato otázka je zdůvodněna celým jejich zjevem. U těchto mladíků shledáte tváře nejoduševnělejší, a ač se blíží teprv prahu opravdového života, oči jejich vám prozrazují, že mají také již své zkušenosti. Z těchto očí hledí na vás ten chudý venkov český. . . . . .

Mívají vyrudlé, obnošené kabáty různých, podivných, staromodních střihů a látek, těsné, mnohdy spravované; úzké, nakrčené kalhoty z látek, kterých žádný pražský krejčí nemá ve svých nejnovějších vzorkových deskách, ani v loňských; ty spodky mnohdy nedosahují k botám, které sice zhotovil venkovský mistr švec co nejdůkladněji do vody i do mrazů, ale kterých při vší snaze ani za mák nedovedl obdařiti onou elegancí, jaká by jim dodávala „schopnosti společenské". Tyto boty dusají jako vojanské komisní, předbíhajíce hlukem nositele svého na půl kilometru. Ale lpí na nich pot přičinlivých tatíků, na těchto botách. A vynikne-li jejich majetník podobnou houževnatostí a nepovolností ve svých studiích pražských, předhoní mnoho kollegů v životě.

Z těchto nesmělých, ostýchavých, skoro tesklivě vzhlížejících mladíků vybírám model pro svého P r a ž s k é h o b r a t r a.

Narodil se kdesi v malém venkovském městě, v městečku, na vesnici; vychodil obecnou školu v rodné obci — s výborným prospěchem — a byl dán na gymnasium v nejbližším krajském nebo okresním městě.

Od mládí obklopovala jej chudoba a nedostatek, někdy nedostatek nejtrpčí. Bylo zápoleno o každé sousto chleba, otec v potu tváří a do úpadu pracoval na poli, řemesloval nebo se plahočil jako drobný úředníček v kanceláři. Avšak

pan učitel řekl, že má chlapec nadání, i byl dán na studie. Rodiče utrhovali si od úst, jen aby bylo na výživu synovu na gymnasiu a na školní knihy. Každé přespočetné vajíčko, každá uškubnutá liberka másla zanášena kvartýrským do města, na zimu posílány brambory, husí sádlo, pytlík peří. Tak polo penězi, polo naturaliemi vydržován byl synek celých osm let, až se přiblížila vytoužená maturita, kterou student rovněž s prospěchem nejlepším vykonal.

Co říkal učitel domácí školy, opakoval profesor na gymnasiu. Chlapec má nadání — bylo by škoda strhnouti jej s polovičních studií — na universitu s ním, do Prahy, může-li to být.

Co by rodiče neobětovali pro syna! Ah, teprve ve věku mužném dovede chápat, ale jenom chápat, co je stál potu. Plně ocenit a za vše se odměnit dovede málokdy. — Nuže, ať tedy jde na tu universitu. Jsou to už jen čtyři, po případě pět let.

Ale zlé čtyři roky! Sestárli otec i matka, jejich pružnost povoluje, hůř a hůře vydělávají se ty zlatky. Dorůstají také ostatní děti — rovněž o ty dlužno se starati. Do semináře oktaván nechce jíti — co zbývá než universita? Kam jíti s maturitou? Řemeslo již přerostl, k obchodu se nehodí. Tedy universita.

Pečlivá matka vypraví ho dle možnosti. Sbírá peří, aby měl synek dobré peřiny. Spravuje prádlo vetché a pořizuje i kusy nového, a když nadchází

den loučení, odjezdu do Prahy, vytasí se otec s dvěma, s třemi pětkami.

„To ti mohu ještě dát, synu — ale na víc nepočítej. Musíš také sám o sebe se starat — vyhledej si nějaké kondice, však tam asi bude chlapců dost, kterým třeba informátorů — studuj dobře, abys dostal nějaké stipendium — bývá jich také v novinách plno; když se budeš statně držet, neujde ti nějaké. Na nás už nepočítej — pamatuj, máš bratry, sestry, jsou mladší — také ty musíme nějak do světa vypravit, aby v něm obstáli a nám hanby nečinili. Studuj, chlapče, pracuj — musíš se uživit."

Tuší synek, že tatíkovi není volno, ale ještě dobře nepoznává, co potu lpí na těchto posledních zlatkách, s nimiž jej vysílají na vysoké školy. Ale směr cesty je naznačen, není jiné volby. Odjíždí tedy do Prahy.

Kondice, stipendia! Kolik takových jinochů na ně čeká! Jaké to trudné chůze po Praze, nekonečné, nové a nové, než najde nějakou tu kondici. Ale konečně přece nalézá. Je na něm patrno, že nejmilejším společníkem je mu kniha; má tak vážné vzezření, zdá se studentem vzorným, dokonalým, — v jeho rukou bude malý neposeda dobře opatřen.

Snad mu dal doporučení i některý profesor — zalíbil se svojí skromností otci nebo matce — má první kondici. Pět zlatých měsíčně! To již je na

byt! Doporučili ho jiné rodině — druhá kondice. Tou platí snídaně. Radostně oznamuje svoje štěstí domů — a odtud přicházejí dopisy otcovy, častěji však matčiny, a v nich tolik lásky, péče, starosti, dobrých napomenutí a povzbuzování. Jsou křivolaky, tyto řádky z domova, písmo nerovné, třaslavé — ale písmo nejdražší, nejvzácnější. Co v něm tklivosti, kterak ovanuje pražského syna vzduch vzdáleného domova. Natoužil se sice po Praze, kráčí ke svému cíli, ale když znova a znova přečítá milé ty řádky z ruky mateřské, rozletěl by se tam domů, aby je všecky zulíbal, s nimi se potěšil. Není však peněz na takové výlety, musí čekat až na prázdniny. Líbá v duchu ty drahé, upracované, upřímné ruce, a hovoří po celý rok jen vzájemnými dopisy se svým domovem.

Získal již třetí kondici, hle, je výdělek i na večeře. Obědvat? Obědvati netřeba denně. Dostalo se mu dvou, tří obědů v témdni kdesi v rodinách a podpůrným spolkem, v ostatní dny stačí hrneček kávy s kusem chleba, v létě hrst ovoce — někdy ovšem není pranic.

Ah, sledujte takového chudého studenta z venkova, jak živobytí vytlouká. Vyučuje a opisuje u advokáta, opisuje divadelní úlohy i noty, opisuje nečitelné rukopisy svých profesorů pro tiskárny, korriguje pro nakladatele, opisuje přednášky zámožnějším kollegům, vynalézá sterý způsob, jak by několik desetníků vydělal — a při všem tom pilně studuje. Je konečně tak bohat,

že mladším svým bratřím a sestrám, otci nebo matce posílá malý dáreček z Prahy k svátku, a je šťasten u vědomí, že také již něco může dát — vždyť to vydělal.

Tak minul první rok university, jinoch vrací se domů na prázdniny — ač nevážou-li ho kondice nebo jiné práce, aby setrval v Praze i přes vakace — těší se v rodině, jejíž je pýchou a hrdostí, a po prázdninách odjíždí do Prahy veseleji a odhodlaněji než loni. Není mu neznáma, jíž se v ní uchytil.

Jeho zevnějšek však nemění se. Je vždy poněkud ošumělý, chodí v šatech několikaleté mody. Dotrhává kabáty s otce nebo po kterémsi strýci, dostává obnošený oděv od některého zámožnějšího příbuzného, a vděčně to v Praze utahá. Jen původní jeho těžké boty dokonaly svoji pozemskou pouť, již na nich nebylo pro příštipek místa, a našel si v Praze laciného ševce.

Tak míjí rok od roku, dávno již říkají mu na potkání „pane doktore", při čemž ohlíží se vždy plaše, aby se mu nikdo nevysmál. Má na doktorát ještě hodně daleko.

Stal se koncipientem v advokátní kanceláři. Je tam první a odchází poslední, pracuje neunavně — dře, takovíto koncipienti jsou nejvíce využitkováváni. Ví se o nich, že existence jejich závisí jedině na té mozolné mzdě, proto se jim platí méně než jiným, fešákům, kteří mají třeba méně vědomosti, ale za to více řečí a domýšlivosti a jsou

„elegantními zjevy“. Avšak náš jurista nese a táhne trpělivě svoje břemeno jako soumar, je spokojen s osudem, zanechává v zaprášené kanceláři nejlepší síly a šťávy, a když skončena denní dřina pro živobytí, nastává jiná, pro „budoucnost“. Ach, pro tak zvanou budoucnost.

Sedá zase a dře celé večery doma, zopakovává pandekty, souká do sebe směnečné právo, soudní řád — připravuje se k rigorosům.

Je vychrtlý, jako byl vždy, ba vychrtlejší nyní, kdy se blíží posledními velkými, namáhavými kroky k cíli. Dvojí ta práce, kancelářská a soukromá, vysiluje ho a vyssává. Již to nejsou pouhé studie, je to násilné přemáhání ducha a těla, kteréž povzbuzuje uměle k čilosti a vytrvalosti. Spánek jej přepadá, ale jurista leje do sebe za nocí spousty černé kávy, aby překonal ospalost a aby mohl dále čísti. Ještě těchto pět, deset archů dnes. Sedává dlouho přes půlnoc a ráno povstává s lůžka nikoli posilněn, nýbrž ochablý, zemdlený. Přál by si, aby noc byla dvojnásob dlouhá, ale blíží se hodina, kdy musí býti v kanceláři. Vstává do studena netopeného pokojíku, naplněného čpavým, vystydlým kouřem nejlacinějších doutníků, jimiž v noci dráždil čivy. A personál kanceláře a mnozí kollegové, pozorujíce ztýraného a znaveného juristu, potřásají hlavou a říkají:

„Trochu mnoho v noci flámuje — měl by se šetřit — nemá také té síly mnoho — vypadá na souchotiny —“

A náš kandidát skutečně začíná podezřele pokašlávat . . .

A zatím doma, v zátiší venkovského městečka, odkud přišel do Prahy, ve skromném příbytku pod trámovým stropem, není řeči o ničem a nikom, než o něm — o pražském synu, o pražském bratru. Stále na něj myslí, stále na něj vzpomínají. Již nepřijel na poslední prázdniny — nemohl, aby nepřišel o místo v kanceláři. Vždyť tam má celých čtyřicet zlatých. Čtyřicet zlatých! A jeho otec plahočí se řadu let a vydělá měsíčně dvacet zlatých a z toho musí živit rodinu. Pracuje také v kanceláři, v obecní, řídí celý ten úřad, musí mít rozumu za pana starostu a za pány radní — za dvacet zlatých měsíčně. A syn má čtyřicet! Toť ani nemůže utratit — myslí rodina — z toho patrně střádá, ukládá. Neboť prostá rodinka ta nemá pravého ponětí, jak se v Praze žije, co stojí byt, obědy, co šaty, obuv — a ač se to nikdy nevysloví, zaklobne někdy v hlavě otcově myšlenka, že by snad pražský syn mohl domů něčím přispět, třeba jenom pětkou měsíčně. Ubožák syn a ubožák otec! Neví otec, že si pražský syn přes nejskromnější život a nejmenší potřeby svoje „nastřádal" v posledních letech něco dloužků. Nepochlubil se syn, že časem pozbyl kondice a nenašel za ni náhrady, že pak nezbylo než na dluh obědvat a večeřet, ale že také často, přečasto nevečeřel vůbec. Také u ševce uvázl konečně, u krejčího, a nyní uplácí ty dluhy a krom toho časem uškubne tu

i tam zlatku, aby poslal bratřím, sestrám domů nějaký dárek.

Jen matka nikdy syna nepodezřívá, ona mu zcela důvěřuje a těší se, jak si syn polepšuje. Ostatně ani v tatíkovi nevyzraje ona myšlenka na zjevnou trpkost, na slova. Jen mu to tak chvílemi připadne.

Ale něco vědí všichni určitě. Že syn dobře studoval, že již absolvoval a že se chystá k těm „těžkým zkouškám". Psává o tom syn, dostávají o tom i jinak zprávy. A jediná veliká, šťastná, blaživá myšlenka naplňuje celou rodinu. Syn bude doktorem, pak advokátem, bude mít vlastní kancelář, bude bohatnout a pak — pak odmění se za vše, co na něj bylo obětováno, pak je zaopatří všechny. Však se těší otec, jak si oddychne, až bude syn docela hotov; bude otec právě tak stár, aby zanechal klopotné práce u obce, půjde na odpočinek a přestěhuje se s matkou k synovi do Prahy. Však tam bude mít kus místa pro ně. A pomůže jistě ostatním dětem, aby se taky nějak uchytily. A zase budou žít všichni pospolu, jako před lety.

A ještě než k tomu všemu dochází, dorostl již mladší bratr juristův a má jít na učení. Kam ho dát? Zase do krajského města? K čemu by měli v Praze „uchyceného" syna? A bez dlouhých okolků píše otec juristovi do Prahy, že toho a toho dne přijede bratřík do Prahy, aby ho očekával.

Přišla ta zpráva pražskému bratru do nejhorší doby, neočekávaně, nepředvídaně, ale ani okamžik se nerozpakuje a odpovídá, aby tedy bratr přijel. Vyběhal bratrovi místo, uvedl jej tam, oddechl si, ale přes to, že bratřík bydlí a tráví u mistra, spadá na juristu značná starost. Když dotrhány boty chlapcovy z domova a když s něho padá oděv kus po kuse — on, pražský bratr je to, kterýž musí opatřovati nové.

Ale nereptaje trpělivě to nese a studuje dále. A jako závodní kůň přeskakuje překážky, jednu po druhé, — tak chvátá pražský bratr a podstupuje v nejkratších lhůtách rigorosa. Studoval v době, kdy bylo rigoros čtvero — konečně měl i čtvrté, poslední za sebou. Kvapil, jakoby cítil, že musí vše dokonati, dokud napětí trvá, a že by snad klesl na vždy, kdyby na chvíli polevil.

A pojednou rozlétly se poštou v malém městečku tuhé lístky z Prahy, oznamující, že Václav X., podstoupiv čtvero přísných zkoušek, povýšen bude na doktora veškerých práv. Dostali je známí a příbuzní, dostaly je všechny první rodiny obce. Je to den nevýslovného štěstí pro celou rodinu Václavovu, je to však i den skvělého zadostučinění. Vždyť tomu již celých šest let, co Václav odešel z městečka do Prahy — v posledních dvou letech ani na prázdninách se neobjevil. A poněvadž ovšem celá jeho domovská obec nemohla sledovati pokroky studentovy a poněvadž doba jeho nepřítom-

nosti zdála se již nekonečnou, vyskakovaly časem jízlivé poznámky, že Václav X—ů vlastně nestuduje, že toho dávno zanechal, že to je věčný student, z něhož nikdy nic nebude. Utahal rodiče, připravil je o vše, co měli — již se k nim ani nehlásí. A nechybělo ani škodolibých lidí, kteří se z domnělého toho neúspěchu těšili, kteří to starému tatíkovi přáli. Bodejť, aby taky nechtěl doktora! Na ševcovinu ho měl dát, na provaznictví! Je-li člověk taková žebrotina, nemá hledět výše než může a smí. Ano, půlmistrův synek na to může myslit; vyšel z lepšího a má na to! Avšak i tomu to dá práce dost — je tam už devět let, v Praze, a pořád není doktorem. Jak tedy ta chamradina — —

A tu náhle — lístek z Prahy: Václav přece bude doktorem! Již za týden! Vida, chuďas, prokousal se až k tomu! A pojednou jako by do vody hodil všechny ty minulé jízlivosti — a kdo měli jazyk nejjedovatější, náhle obraceli a byli prvními chvalořečníky. Vždycky to říkali, že z něho něco bude. Odjakživa byl hodný hoch, přičinlivý, pracovitý. Nevytruboval o sobě do světa — a už je u cíle. Právě proto, že tak chudě, pracně studoval. Neměl peněz na hospody a kavárny, seděl doma, učil se — a už je doktorem. Zasloužil si toho na něm starý tatík, je to odměna za všechno jeho strádání. Nemusí být člověk půlmistrem, aby měl syna doktorem. Ba čím více peněz za těmi mladíky se posílá, tím hůře.

A kudy nyní chodí šťastný otec a matka mladého doktoranda, tu jim vstříc přicházejí postavy s úsměvnými tvářemi, podávají ruce, potřásají, gratulují, ze srdce přejí. Vždyť věděli, že to tak dopadne. A kdy že otevře vlastní kancelář? A to že může být i pražským půlmistrem, když je doktorem, není-liž pravda?

Rodiče září radostí, stále se jim oči kalí, ústa se chvějí, nestačí ani odpovídati na všechna ta přání a všechny otázky. Ach, jaké to štěstí, jaké štěstí! Syn dělá doktorát.

Ať to stojí cokoli, tuto slávu musí rodiče viděti na vlastní oči. I sahají ke skrovným úsporám a den před promocí vypravují se do Prahy, aby viděli syna, jak mu pan rektor nebo kdo zavěsí na hrdlo zlatý řetěz, navlékne na prst doktorský prsten — slyšeli, že se něco takového při tom děje. Bylo to v době, kdy se promoce vykonávala mnohem slavnostněji než nyní.

Přijeli a překvapili syna ve skrovném jeho mládeneckém příbytku, v kterési zastrčené ulici pražské, ve třetím patře tmavého domu. Zobjímali, zlíbali jej, rozplesali se radostí na jeho prsou.

Otec neviděl v synovi a na něm nic jiného než doktora, hotového již doktora. Ale matčiny zraky jsou bystřejší. Po prvním výbuchu radostí, a když vytřela slzy z očí, zahleděla se náhle v jeho ubledlou, vyhublou tvář, v jeho vpadlé, unavené, jako nevyspalé oči, pojala jej za hubené, navlhlé ruce, a otázala se:

„Co je ti, Václave? Ty jsi jako nemocný! Stonal jsi?“

Ah ne, usmívá se syn, nestonal, nic mu není; ovšem, rigorosa unavila ho trochu, uhnala jej. Ale nic to není, vše přejde, nyní si odpočine. Bylo toho trochu mnoho najednou, ale tak se děje každému, kdo pilně studuje. K posledu proseděl celé noci, ale je zdráv.

A jak to tak mírně a chlácholivě povídá, aby matku upokojil, pokašlává suše. A matka dobře cítí, že syn zatajuje polovici, znova a znova hledí na jeho vychrtlé líce, na vystupující ohryzek, ohlíží se kol do kola, vidí celou tu chudobu studentského příbytku, opět prohlíží milovaného syna, měří jeho úzká, vpadlá prsa — připadá jí, že se syn snad ani do syta nenajedl, proniká náhle celé to tajemství jeho úspěchu, úmorných těch studií — a s lítostným zaštkáním vine syna k prsoum:

„Šetř se, synáčku drahý, šetř se — pro pána boha — ty jsi se ztýral, zmořil — šetř se, pro nás — pro sebe . . .“

Syn je náhle přemožen tímto výbuchem matčina poznání, její lásky, cosi nevýslovného zabouří v jeho prsou — cítí pojednou, jak mu uběhlo mládí bez radosti, bez otavy, v samé krušné práci, v boji o sousto, o přístřeší — a přece zase plní jej nevypsatelná radost, že se dočkali rodiče dne, kdy se jim za lásku a péči může odměniti. Došel cíle — rodiče budou svědky slavného toho vítězství.

Provedl je po Praze, prohovořil s nimi den, zavedl je do divadla, v němž dosud sám býval řídce hostem, navštívili mladšího synka, poseděli večer při plzeňském — nedal si tatík vzíti, aby nevyčastoval syna, s v é h o d o k t o r a, svoji pýchu — a ulehli pak všichni v tom skrovném bytě studentském, kde kvartýrská připravila nocleh i rodičům.

A pak nastal den slávy, krásné to poledne, kdy v sále Karolina ze četné návštěvy, za slavnostních latinských řečí jakýchsi vznešených pánů s řetězy na hrdlech, za asistence červených pedelů, za zvuků hudby, vyhrávající intrády — vložen byl na hrdlo Václavovo rovněž zlatý řetěz — a syn prohlášen za doktora. Stál tam na podiu, v černém oděvu, bledý v tváři, odpovídal stísněn těm latinským pánům a zahleděl se pokaždé zarosenými zraky na staré rodiče, chvějící se a plačící v tom množství cizích lidí — a prsa dmula se mu radostí, že jim připravil tento veliký, blažený den...

Co vše letělo starými jejich hlavami a co letělo při tom hlavou jeho! Neboť při vší té slávě a všemi pocity tohoto okamžiku pronikala na povrch a mladého muže naplňovala cele jediná myšlenka, neopouštějící ho ani při tom obřadu: Budoucnost! Budoucnost!

Ach — budoucnost! . . . Jaké slovo, plné útěchy a nadějí — slovo, s nímž na rtech prožijeme celý život! Budoucnost! Sen, který se nevyplnil, i kdy nás již do hrobu vkládají. Budou-

cnost . . . Kolik lidí pro tu neznámou, divnou a nikdy se nedostavující „budoucnost“ nemá žádného mládí, neví o své minulosti a nežije — přítomnost!

Ukončen obřad a mladý doktor, přijav nesčetné gratulace, stisknuv tolik a tolik rukou, vyřknuv mnohonásobně několik slov díků, odvádí si staré rodiče, kteří pyšně kráčejí po boku synově. Ba skoro se potácejí. Je doktorem! Je tam, kde si přáli viděti jej, dlouholeté naděje jsou splněny. Svět je jim krásnější, slunnější, než kdy jindy, jakoby se jim vkrádalo kus nové mladosti do srdcí! Co myšlenka, to mocné hnutí a vlnění — co slovo, to radostný pláč.

Nikomu z nich není do jídla, ale otec nedá jinak, vyptává se na ‚dobrý hostinec‘ a vede tam matku i syna a znova častuje. Však netuší, ubožák starý, že v kapse syna jeho, toho mladého doktora, jemuž před chvílí vložili řetěz na hrdlo, jemuž vyhrávali intrády, jemuž velcí páni potřásali rukou, — že v té kapse je žalostně prázdno. Je vyčerpán nadobro a na taxy promoční musil učiniti dluh u svého šéfa, jejž mu bude dlouho odpracovávati. Nemá ponětí dobrý venkovský staroch, co ta sláva stojí nejen šťávy životní, ale i peněz.

Vrátili se rodiče do malého městečka, syn doktor osaměl v Praze, nadšení slavnostního dne pominulo — a v jeho životě pranic se nezměnilo. Ta skvělá budocnost pořád ještě nenastává. A je

do ní daleko. Vždyť musí přečkati ještě plných sedm let praxe, než se rozběhne na poslední skok — na advokátní zkoušku. A v těch sedmi letech je rok praxe soudní, jejž musí vysloužit zadarmo, bez platu. Je mu úzko při tom pomyšlení. Tísní ho nedostatek nyní se všech stran, nové potřeby, staré dluhy — jak bude, až po celých dvanáct měsíců nedostane krejcaru gáže! Který rok věnuje této bezplatné soudní praxi?

A jak přemítá a uvažuje o té své budoucnosti, proniknut je přáním jediným: kéž jen doma zůstane vše při starém; kéž je zdráv otec i matka, i celá rodina aspoň tak dlouho ještě, než se ocítí na vlastních pevných nohou. Udeří-li pak nějaká rána osudu, však ji zachytí a odrazí ze všech svých sil.

Nebyla to sice rána osudu, co na mladého doktora nejdříve přikvačilo, ale káplo mu to v první chvíle života po doktorátu jako krůpěj pelyňku v doušek vína. Maje stále na mysli budoucnost svoji a po případě rodiny, kterou snad by založil, přihlásil se za člena society právnické, mající za účel podporu vdov a sirotků po doktorech a advokátech. Žádost jeho byla zamítnuta, Václav nepřijat. Zvěděl, že lékaři, kteří jej vyšetřovali, podali o něm velmi povážlivý úsudek. Má prý tuberkule — nekyne prý mu dlouhý život. Jeho přijetím uvázal by spolek na se zcela jistě břemeno pro nejbližší dobu . . . . A tak naze, beze všech okolků mu to pověděli.

Ovšem, Václav vypadal zmořený po zkouškách, byl vyhublý na kost, jeho vpadlé oči zimničně plály, nos jeho se zahrotil. Jak mu toto odmítnutí otrávilo radost ze všeho, čeho dosáhl! Za to, že tak svědomitě pracoval a úkol svůj dokonal, že se při tom schvátil do nemoci, za to vyloučen z výhod nového stavu. Nepřijali ho! Oženil by se jim snad, umřel by jim — a societa aby platila na ženu a na děti! Jak mu bylo hořko, když na to vše myslil! Co mu byl platen všechen ten hon, když je pro svět mrzákem. Tuberkule!

Buďto se mýlili tehdáž lékaři, nebo se zkázonosný ten pochod v jeho organismu zastavil. Václav nezemřel — ač jej po celý rok trápily pochybnosti o jeho zdraví. Vzpomínal na toto odmítnutí ještě po dvaceti letech a říkával s úsměvem:

„Vida, mne tenkráte nepřijali pro tuberkule, které jsem měl nebo neměl. A již jich umřelo padesát přede mnou, které přijali a v nichž nevyčenichali tuberkule..."

Ale rok života mu byl otráven — a než vypršel, nadešel mu v cestu osud, tentokráte však skutečně s ranou drtivou.

Neuplynul ani rok po doktorátu a z domova přichází strašná zpráva. Otci není dobře. Churaví, ale posud neznámo, jaká se to klube nemoc. Těší se syn, že churavost je pomíjející, ale klame se. Za krátko nová zpráva, děsivější. Mluví matka o srdeční vadě otcově, a zmiňuje se ustrašena, že mu opuchají také nohy. Synem otřásají tyto po-

plašné zprávy. Má známé lékaře, okazuje dopisy z domova, známí usuzují z příznaků, že se vyklubává brajtická nemoc.

Jaké strašidlo, hrozná tato nemoc! Syn vydává se na cestu, odváží s sebou pražského lékaře, aby otce vyšetřil. Ano, je to tak. Ledviny nepracují; vodnatelnost; brajtická nemoc — —

Zdrcen vrací se syn do Prahy. Co dosud zdálo se být pevně spojeno a zajištěno na dlouhá léta, celé to klidné soužití skromné rodiny ve zdraví, vše se otřásá a praská v základech. Nemoc, spojená s hrozným utrpením, vleče se dále. Otec je stár, šedesát pět roků nepohodlného, mnohdy nuzného života hlodalo na těle, které nemá dosti síly, aby přemohlo rdousivou, vražednou nemoc. Trvá rok a pak sklíčen, s nezměrnou bolestí vyjíždí syn z Prahy, k domovu, aby tam — pochoval otce. Již ho ani nespatřil . . .

Přijel i druhý, nejstarší bratr doktorův — voják, šikovatel. Nalézají zoufalou matku. Kde který krejcar, nemoc je pohltila. Dvě dcery — stárnoucí panny — šijí a vyšívají a pletou punčochy, ale kam stačí ženský ten výdělek!

„Máme jen vás, synové,“ štká matka, „ve vás je naše naděje! Jinak jsme žebráky . . .!“

Jako v kleštích má srdce pražský bratr, když kráčí za rakví otcovou. A když jej zasypali a vkročili do té malé, pusté, chladné, nuzné domácnosti, v níž chybí ta kulatá, šedinami pokrytá hlava,

jakoby mu srdce na kusy trhal. Tak tedy začíná ta slibná budoucnost!

Uplynul zase rok a znova shromažďuje se rodina nad černou rakví, v níž odpočívá syn důstojník. Zemřel za několik neděl potom, když byl povýšen. Uhnal si nastuzení kdesi na manévru, přivezli jej umírajícího rodině, chtěl zemřít mezi svými. Sklátil jej plicní neduh.

Zbývají synové dva. Pražský bratr, doktor, a vyučenec řemeslník, kterému nastává služba vojenská. Doktor cítí, že mu nadchází povinnost, aby byl otcem té osiřelé rodině.

Nemluví sice matka o ničem, nezmiňují se sestry, ale bratr cítí, jak na něm ulpívají úzkostlivé pohledy těchto tří ženštin, v nichž leží veliká, strachu plná otázka: Co bude s námi? Jaká bude ta naše budoucnost?

Nikdo nemluví, ale syn rozumí srdcem a než se navrací ke svému psacímu stolu do Prahy, pronáší k matce prostá slova:

„Vím, co mi nastává. A seč mé síly jsou, učiním.“

Žádný zákon, žádná světská vrchnost neukládá mu tu povinnost, ale jeho svědomí, synovská a bratrská láska velí mu, co jest činiti. Činí tak, aniž tuší v tom okamžiku, že obětuje tak celý svůj život — celý . . . Když uspořádal jakž takž poměry svoje vlastní a domohl se místa v kanceláři, kde mu platí o desítku měsíčně více, povolává do Prahy svoji rodinu — matku i sestry.

Těšíval se kdysi, že založí rodinu vlastní: bylo sice dosti trudné to jaro jeho života, to mládí plné práce v kancelářském prachu, ale neminulo ho tak naprosto, aby mu nebylo v cestu upustilo několik vonných květů — květů lásky, sladkých tužeb. Miloval a byl milován. Tu v době pro něj nejosudnější vzniklo mezi ním a dívkou nedorozumění. Za jiných okolností bylo by několik vroucích slov přehlušilo a umlčelo tento zlozvuk v písni života, ale pražský bratr byl v těžké době raněn v místě nejcitlivějším. V hrdosti své odmítal i každou myšlenku na smíření — a v okolnostech, za jakých padlo bolestné slovo, pokládal roztržku za prst osudu. Nikoli on se má pachtit za vlastním štěstím — šťastna má být jeho rodina, především jeho matka.

Již jsou u něho, v Praze. Najal skrovný byt a žije nyní a vydělává jen, aby bezstarostně žily „jeho ženské". Nechybělo sice hlasů přátel a rádců, varujících jej před tímto břemenem. ——

„Uvazuješ na sebe mnoho, kamaráde. Lehko uvážeš, ale těžko se budeš někdy zbavovat. Měl jsi je nechat, kde byly — raději posílat jim nějakou podporu. Takto si nakládáš břemeno pro celý život..."

Zasmušil se pokaždé, zatrudil, slyše podobné výstrahy. Připadalo mu to nesrdečným. Ah, myslíval vždy o těchto rádcích, vy jste dávno již se odcizili rodinám svým, ve vás vyhasly poslední jiskry té nejkrásnější, dětinné lásky. My žili vždy

jinak . . . My se neopouštíme . . . To jest jediné, co jsme získali z tvrdé chudoby . . . Vzájemná náklonnost a obětování až do konce . . .

Teprv kdysi po letech, když pozoroval, jak mu na skráních prokmitají stříbrné nitky, jak mu znenáhla bělají vousy, a když se i v tomto rodinném kroužku ozval časem nesouzvuk, vzpomínával oněch slov přátel, která se mu někdy zdála nesrdečnými, a přemítal o nich.

Chýlila se ke konci jeho doktorská praxe — nastával osudný rok praxe soudní, bezplatné, s odměnou 21 krejcarů měsíčně na péra a papír — nebo nač. Nikdy nepřijal tento žebrácký halíř — ponechával jej soudnímu sluhovi. Ale v tomto posledním roce napjal poznovu všechny síly své, a když se navrátil večer z úřadu, sedal k nové práci, ke korekturám tiskárny a ku překladům různých povídek a novel, jejichž hubenými honoráry vytloukal živobytí. Večery a noci přinášel tak v obět rodině. Psával mnohdy do svítání v pokojíku svém, do něhož ze sousední světnice zalétalo klidné, odměřené oddychování spících sester a matky. —

Konečně minul i tento rok nedůstojného, neoprávněného vykořisťování, pražský bratr posledním náběhem podnikl a překonal poslední zkoušku v životě, advokátní, a otevřel vlastní kancelář. Rozeslal o tom na sta oznámení, četl o sobě lokálku v novinách, že „osvědčený, chvalně známý právník dr. X. Y.“ zahájil vlastní advokacii, a čekal na klienty.

Přišla jich řada, ovšem, a první byli oni, kterým už v žádné jiné kanceláři nechtěli pracovat, poněvadž neplatili, přicházeli konečně i jiní, lepší, ale vše to stačilo právě jenom na živobytí. Říkalo se sice o našem juristovi, že je právník výborný, ale říkalo se také, že jest úzkostlivý. Nepřijímal vše, co mu přinášeno. Rozhodně odmítal, v čem tušil nečistou, nečestnou záležitost, dobromyslně zrazoval s procesování strany, které přicházely s věcmi nepochybně ztracenými. Příčilo se mu, aby je nadobro vyssál a vykořistil. „Smiřte se a nesuďte," radil svědomitě, kde viděl již předem nezdar. — Odešli od něho a rovně zamířili k — jiným, k „šóflistům" a k židům. Ti vezmou a provádějí vše, ať z toho kyne zdar či nezdar. Chce-li se kdo soudit, ať se soudí. Tak pražský bratr jiných nezachránil a sebe sama zkracoval. Říkali o něm jedni, že je výborný, svědomitý advokát — a říkali zase jiní, že se za advokáta nehodí. Ta otázka zůstala nerozluštěna.

Nikdy mu nepadl v klín veliký, výnosný konkurs, při němž by na tisíce a desettisíce vydělal a uložil; nikdy o jeho kancelář nezavadil kavalír, jehož klientela je mnohdy zaopatřením doživotním a skoro zdrojem bohatství.

Mezi jeho kanceláří a kancelářemi jiných byl rozdíl jako mezi držitelem „trakteru" a hotelierem. Bylo to takové domácí vaření — domácí kuchyně. Dobře se vede, dokud žije — ale nedej osud, aby zavřel oči. Co rodina? Stála sic v jeho pokoji

ohnivzdorná pokladna, ale v té byly snad jen peníze cizí, svěřené, záruky, kauce, deposita — co jemu náleželo, byl by odnesl v hrsti. Padl již v dobu, kdy se množili advokáti jako houby po dešti, kdy neznamenala advokacie sama sebou nekonečný příliv peněz, kdy výtěžek z hubených procesů uhražoval téměř jen denní spotřebu, ale kdy trvalý blahobyt a bohatství prýštilo z jiných zdrojů — z manipulací peněžných, z opatřování půjček, ba i z vlastního advokátova lichvaření.

Václavovi příčila se podobná činnost. K tomu nebylo také třeba tolik úmorných studií, k tomu stačí agentství bankovní, to může podnikati každý žid.

Přes to vše myslili o něm, že jest bohat. Nikdy to nevyvracel. Ostýchal se přiznati, že je vlastně chud — ostatně domnělé bohatství mohlo jen zvyšovati důvěru v jeho osobu, v jeho závod. Ať si myslí, kdo chce, že jest bohat.

Ostatně snad i jiné příčiny — krom svědomitosti jeho — zavinily, že Štěstěna nezasypala ho ze svého rohu hojnosti. Žil v Praze již skoro celý lidský věk a přece na něm lpělo stále cosi venkovsky nesmělého, ostýchavého. Nebylo mu dáno, aby zasáhl činně v jakýkoli zápas politický nebo obecní nebo společenský. Úzkostlivě dbal dobrého jména svého a skoro se chvěl před polemikou novinářskou, před různými útoky, jimž by se vydal. Byl činným v ústavech, v něž nezaléhala vřava denního zápasu, avšak pociťoval nepřekonatelný

odpor k vystoupení na kolbiště veřejné, kde i s člověka nejpoctivějšího rvou cáry, a když ty strhány, tedy také kusy masa. Nezapřel nikdy a bylo o něm známo, jakého je smýšlení politického, jméno jeho kdysi vyskytlo se i na kandidátní listině poslanecké, ale přes to upřímně si oddechl, když propadl. Byl zachráněn jeho vnitřní klid i pověst občanská, jak byl přesvědčen. Jeho práce byla mezi čtyřmi stěnami — pozornost veřejnosti nedovedl k sobě obraceti ni vystupováním vlastním, ni reklamou odjinud. A přece byl znám celé veřejnosti. Ale v tom velkoměstském ruchu, v různých těch zápasech, jež kolem něho po celá desítiletí hřměly, uprostřed horečné honby za hodnostmi, za bohatstvím, za mámivým a klamným uznáním zástupů často bezmyšlenkových a na povel soudících dovedl si stárnoucí ten mládenec zachovati mysl i srdce neporušené, jak s nimi byl před třiceti roky do Prahy přišel. Byl bodrým Pražanem, jímž prokukoval bodrý, důvěřivý, bezelstný, šlechetný venkovan . . . Byl částečkou onoho materiálu, jejž venkov dodává velkému městu a jímž se velkoměstský život osvěžuje a obrozuje.

Sestárla matka, sestárly sestry, sestárl i pražský bratr sám. Stále sice hleděl svěže do světa, ač znaven mnohými starostmi, ale přece v jistých tichých okamžicích, kdy nedoléhal k jeho sluchu ohlušující ten šum, vstupoval do svého nitra a tu mnohdy před ním vystoupilo pomyšlení, jako se jím těšíval před lety: budoucnost! Ach, co

je ta budoucnost? To, v čem právě žije? Celá ta klopota? Či přijde jiná budoucnost? Vždyť již překročil padesátku! Je nějaká budoucnost? Čeká ho? V jaké přijde podobě? Růžová nějaká postava s úsměvným lícem — milá hlava, obklopena hlavičkami jinými? Ó, s tím již doúčtoval. Nebyl tak malicherný, aby se tomuto klamu ještě oddával. „Je odtroubeno!" — říkával — jako říkají staří vojáci. Či nastane vzrušující nějaká událost? Šedivěl valem a šedivěly všechny tři hlavy kolem něho. Žil s nimi již dvacet let a pořád nenadcházelo nic radostného, v čem by byl spatřoval tu růžovou budoucnost. Naopak, vše pozbývalo svěží barvy. Zdávalo se mu, že již není tak šťavnatě zelená tráva i strom, jako za jeho mládí, že nedýše květina touž silnou, opojnou vůní, že nehřeje slunce týmž teplem. Léta prchala vždy rychleji, zimy byly stále delší a delší. Bylo stále více šera než jasu, více sychravého mlhava než oživujícího tepla. Cítil, že nadchází mu stáří — a smutně přehlížel posavadní svůj život. V čem budoucnost . . ?

Dostavila se pojednou, ale v jiné podobě, než ji tušil, ať měl představ kolik chtěl. Chytilo ho to kdysi za srdce.

Ovšem ne z nenadání — cítil již déle jistou nevolnost, stísněnost, chvílemi úzkost, v noci míjel ho spánek — a pak tedy konečně nadešel okamžik, kdy cítil neklamě, že věc týká se srdce. Trvalo dlouho, než se odhodlal k lékaři, a když po jeho návštěvě dostal z lékárny první láhev ‚digitalis',

a když kapal první krůpěj na cukr, zabzučel mu v sluch verš písničky:

„Se srdcem divno hrát . . .“

Zpíval a slýchal ji rád v mládí, tehdáž, kdy znal srdce jen z básní a písní, z románů a povídek, to srdce, nad nímž chvěje se plamen. O takovéto srdce neběželo nyní. Byla to teď zcela pathologická záležitost. A ten verš, který mu hlavou hučel, zněl neskonale smutně, ach, tak zádumčivě. Se srdcem divno hrát . . .!

Zachvíval se, když vzpoměl na otce. Také s ním stejně to začínalo, jak mu matka i sestry bezpočtukráte vyprávěly. Nevýslovná úzkost zmocnila se ho, když myslil dále. Neboť v dáli, v budoucnosti snad nedaleké, vystupovala před ním příšera hrozné, útrapné, zákeřné nemoci brajtické. Ah, takové jsou tedy konce! Nemůže jinak být — zhynul tak otec, zhyne tak on — je to patrně dědičné. Neboť již věděl, že stůně rozšířením srdce; že to srdce nemůže „pumpovat“, jako dříve — jak se vyjadřovali lékaři; že může nastati podružná nemoc nějaká — v tomto případě ledvinová; a smutnými, zkoumavými zraky hleděl na přátele, o nichž se domníval, že vědí více než on. Ale nikdy se neosmělil k otázce, na niž by ovšem nebyl dostal odpovědi.

A byl přítel jeden, jeho nejlepší, milující jej láskou bratrskou, jemuž srdce krvácelo, když pohlédl v tázavé oči Václavovy. Neboť přišel pro-

slulý diagnostik, lékař, který se snad nikdy nemýlil, a ten svěřil druhu Václavovu:

„Jste muž, máte doktora rád, máte na něj snad vliv a můžete se přičinit, aby byly vyřízeny různé záležitosti, na něž má člověk pamatovat. Vám tedy mohu říci, že dny života vašeho přítele jsou sečteny. Nastává počátek konce. Snad ještě tři, čtyři roky to může trvat, při sebezapření a živobytí nejpravidelnějším, skoro svatém. Ale jakýkoli exces životní věc urychlí — konec může být i za dva roky, za rok . . .“

Pak nadešel rok, krátký rok a zase neskonale dlouhý, na jehož vypsání by nestačila kniha, a po tomto roce, za sychravého dne podzimního, odmlčelo se posledními chabými údery srdce ve ztrýzněném těle pražského bratra, dobrého, šlechetného Václava. Hodinu před smrtí, patře kalným okem na ustarané, ztrápené, žaluplné tři tváře ženské, sklánějící se nad jeho lůžkem, bloudě duchem již v končinách záhrobných, mluvil v zmatení ducha a přece bolestně pravdivě:

„Je čas na dráhu — vlak na mne čeká — abych nezmeškal. Odjedu dnes — mám stání — aby nebyla kontumace — a vy — vy se rozdělte o všechno — a pak přijďte za mnou . . .“

Bylo po něm lehké, snadné dělení. Skonal, zašel, zmizel, byv každému a ze všeho práv a nezanechávaje — dluhů. Byl znám jeho skromný, nehlučný život, prostý přepychu, a půl města „vědělo“ zcela určitě, že zanechal značné jmění. Ba

mnozí uhádali na vlas číslici. Jen tři ty ženštiny, zlomené, opuštěné, kolem nichž řítilo se vše do hloubi, co po dvacet let bylo zesnulým budováno, jen ty se nemohly dopátrati pokladů, kterých zesnulý nashromáždil. Nedopátraly a nedopátrají.

Neboť pražský bratr přišel chud — a chudý, žalostně chudý je opustil. Jen památka jeho, neposkvrněná, nedotknutelná památka vzácného, láskyplného, sebe obětovavšího muže, v jehož rukou neulpělo nikdy pochybného krejcaru a jehož pověsti neosmělilo se nikdy dotknouti žahadlo pomluvy — jen toto vše jest jim pokladem, o nějž nikým nebudou oloupeny a který zachovají do posledního dne života svého. A cítí i v trpkém postavení svém, že tento poklad je nad zlato. Nebylť on pouhý bratr a živitel, byl to dobrý genius rodiny . . .

HORYMÍR ELIÁŠEK.

Horymír Eliášek,

zdárné pražské kvítko.

Jako je Pražské poupě — zařaděné hned na první stránky této knihy — odnožem přední pražské rodiny, tak Horymír Eliášek je výstřelkem nejnižší vrstvy pražské společnosti. Na Václavském nebo na Karlově náměstí — ne-li dokonce na Ferdinandově třídě — stála kolébka Pražského poupěte; Horymíra Eliáška zrodila Pátá čtvrť. Mohl být umístěn hned za svým rostencem „vznešeného" pražského původu, ale pro zvláštní způsob, jakým se čtenáři představuje, věnujeme mu zvláštní odstavec knihy.

Horymír Eliášek je praprostý pražský uličník a semínko, z jakého vyrůstá dokonalý pražský Pepík. Nemůže za to sám. Jej tvoří celé okolí, v němž vyrůstá.

Jediná figurka v této galerii, která mluví sama za sebe. Nelíčíme ji — Eliášek předvádí se svými zápisky. Řekne mnohý, že kluci jemu podobní

nepíší denníky. Snad že nepíší. Ale je to nejvhodnější způsob, jakým se nahlédne do jeho duše. A duše takového mladého pobudy je mnohem vyvinutější než duše Poupěte, vyrůstajícího v bavlnce. Tento drobný proletář myslí a vyjadřuje se mnohem určitěji.

Jinak není řečeno, že z Eliáška nemůže býti ještě dost pořádný člověk. Vše závisí na tom, jaká škola života na něj čeká.

Ostatně ať mluví sám Horymír Eliášek, synek kominíka z Páté čtvrti.

* * *

Několik stránek z denníku Horymíra Eliáška.

Jak pánbůh den dá.

(Švanda Dudák 1886.)

I.

Já nevstávám nikdy časně, protože nikde není tak teplo jako v peřinách, ale dneska jsem vstal, protože mě maminka vyhodila z postele, aby mohla pařit štěnice, než bude snídaně. Šel jsem do kuchyně, aby maminka zapomněla, že se mám mejt. Manča, nejstarší naše dítě, sedmnáctiletá, spala ještě. Viděl jsem, že má punčochy přes židli, tak jsem je vzal a namočil jsem jí je ve vaničce a potom jsem je tam zas pověsil. Udělal jsem to proto, že mi Manča včera večer dala pohlavek, když jsem jí rozřezal honzíka a mořskou trávu z něho vy-

tahal a nacpal ji Manče do botek. Jsem žádostiv, co bude Manča říkat, až ty punčochy obléknė a až ji budou studit. Budu se na to dívat z pokoje.

II.

Manča se probudila a natahuje se. Mám na ni zlost, že mohla ještě půl hodiny ležet, protože v její posteli budou se štěnice pařit zas až zejtra. Vlastně tam dříve štěnice nebyly, ale já jich jednou několik nachytal a nasadil jsem je do Mančiny postele. Ať vstává taky, když musím já. Teď vystrčila Manča nohy a sahá po punčoše. Ale to je divné, poznala hned, že je mokrá, a sahá po druhé. Teď vyskočila a jde k mamince s náramným křikem. Já jdu honem pryč, protože se mi zdá, že z toho bude mrzutost. Schovám se za velkou almaru v síni. —

III.

Už mě hledají. To je podivné, když se něco stane, že hledají hned mě. Tatínek se probudil křikem a nadal Manče, že huláká. Heč, máš to! Jejé — už mě našli, už mě vytahují a vedou k tatínkovi. To jsem věděl, jak mě dovedou k němu, je zle. Tatínek je ráno vždycky nejhorší, když se náhle probudí, protože se při tom lekne . . . —

Už jsem dostal. Tatínek nemohl najít rákosku, tak mi dal deštníkem. Já vím co, já u toho deštníku polámu péra, až tatínek odejde.

Teď hubuje tatínek taky maminku, že se jí připálila smetana. Bodejť by se nepřipálila, když jsem ji přistrčil na kolo. Ať mi dají podruhé pokoj. Maminka nadává Manče, že ji tam přistrčila. Bodejť bych řekl, že jsem to udělal já! Manča brečí, že jí maminka nechce věřit, že to neudělala, a kouká na mne. Já dělám, jako bych nic nevěděl.

IV.

Jejé, teď mě Manča chytila za ucho, když tatínek odešel. Počkej, uhlídáš, co ti udělám. Povím to, že jsi včera večer stála za mandlem s Josefem od hausmistrů a že tě pořád nenechal. Na toho habána mám také zlost, protože mi hodil už dva špačky do kanálu na dvoře. Ale ať. Já za to rozbil u sklepa okno a nikdo to neviděl. Pak za to dostal malý Francek hausmistrovic. To jsem se mu vysmál!

V.

Po snídani mě hnala maminka do školy. Rád bych věděl, proč tam vlastně chodím; učitele beztoho neposlouchám. Snad mě tam proto posílají, abych byl od pana učitele bit, ale to jsem doma také. To je divné, že Čeněk Hlaváčků, co sedí v první lavici, nikdy není ve škole bit. A vždycky všecko umí. To mu snad doma povídají, co má říkat. Jak by to věděl. Však mám na něj vztek, a tuhle jsem mu vstrčil do kapsy švába, kterého

jsem na schodech chytil. My máme šváby také, a pod pecínkou rusy. Tuhle na ně políčila maminka do lavóru pivo. A ráno pak povídala tatínkovi: „To jsou neřádi — pivo vychlastali a utekli zas.“ Zatím jsem to pivo vypil já, už hned večer, než jsem šel spat. Když jsem ho šel pit podruhé, chytil mě tatínek a sek mě za ucho. Namazal jsem mu za to perka lojem a ten měl zlost, když se mu v neděli při leštění nechtěly a nechtěly blejskat.

VI.

Když jsem šel domů ze školy, hádal se dole hokynář se ženou a nadával. Křičeli tak, že nic nepozorovali — tak jsem se skrčil a vzal jsem si z ošatky jabko. Když si u hokynářů nadávají, vždycky si něco vezmu, protože se nekoukají ven. Oni si nadávají každodenně a hokynář říká hokynářce: ty bestie! Já nevím, co to je, ale to kluci koukali, když jsem jim po škole začal nadávat bestie! Od hokynářů přinesl jsem už pěkných několik nadávek. A také naproti nakladači u špeditéra krásně nadávají, a pak drožkáři. Tuhle řekl jeden drožkář druhému: ty prase nečesané! Ani jsem nevěděl, že se některá prasata češou! Já řekl pak to samé Vénovi Klivorovi — a on mě praštil! Však jsem mu za to zapích do lavice nožičku od péra — ten křičel, když si sedl. To mám radost, když se mi tak něco povede.

VII.

Odpoledne jsme neměli školu, protože je středa. Šli jsme pouštět draka a já přeříz Klivorovi nit — drak mu uletěl. Pak jsme u Vacků rozbili okno a oni nám nadávali. Já na ně vypláz jazyk, když jsme byli už daleko. Starý Vacek křičel: „Počkej, jak já tě znám, ty jsi z druhé ulice!" To jsem se smál, nás je v druhé ulici mnoho. Klivora povídal, abych se nebál. Bodejť bych se bál. To je chromý dědek, starý Vacek, ani by k nám nedošel, kdyby mě i znal. Klivora povídal, až vyroste, že přerazí Vackovi také druhou nohu.

VIII.

Vacek mě přece znal. Byl u nás a zastih nešťastnou náhodou tatínka doma, nežli šel do hospody. Řekl, že jsem rozbil okno a že jsem ještě na něj vypláz jazyk. To jsem dostal — pořád si ještě nemohu sednout. Manča se ušklebuje u šicího stroje, ale ať si nehraje! Já ji nasypu do koleček popela, aby si to polámala.

Teď jsem se probudil. Tatínek přišel z hospody domů a upad přes stoličku u dveří. To je divné, když přijde tatínek z hospody, že nikdy netrefí do postele, a maminka mu říká: „No, tys byl zas u přijímání!" Rád bych věděl, kam tatínek chodí ku přijímání; chodil bych tam také, až budu velký.

* * *

O prázdninách a po nich.

(Národ. Listy v září 1887.)

I.

Tuze rád nevstávám, ale dneska jsem vstal hned, když se mne maminka poprvé stáhla peřinu, protože máme poslední den školu a já mám radost, že je zas rok u konce. Beztoho se nemůžu dočkat, až budu mít školu s krku. Jsem pro ni pořád byt, doma od tatínka a ve škole od učitele, protože mám ze všeho pětky. Kdybych věděl, kdo ty známky vynašel, tak bych mu zejtra vyrazil okno, protože už nebude škola a neměl by jít kam žalovat.

Klivora nebejvá doma bit, když přinese vysvědčení, protože si to přepíše a jeho tatínek je skoro slepý. Já to loni zkusil taky, ale tatínek to poznal a namazal mně teprv, že jsem nemohl dva dni sedět. Já mu pak taky namazal kliku lepem na ptáky a byl jsem bit zase. Já jsem vůbec pořád bit. Dnes mě to taky očekává, až přinesu domů vysvědčení, ale já vím, co! Já si pod kalhoty něco strčím.

II.

Manča, naše nejstarší dítě, sedmnáctiletá, myla se ráno a já jí vytáh ze snídaně škraloup, a sněd jsem ho. Manča to poznala a dělala rámus, až se tatínek probudil a skočil po mně, aby mě přetáh, ale přerazil si o stůl hůl. To jsem rád, že si ji přerazil, protože mě nebude moci bít. Manče jsem za to nalil do nedělních brynelek vody, aby se

jí srazily. Ta bude mít vztek, až je bude v neděli do Šárky obouvat.

III.

Manča mě nejspíš viděla a teď mně napohlavkovala. Počkej, to si odneseš! Já na ni povím, že ji zas včera Josef od hausmistrů za mandlem nenechal. Manča dostane od maminky a Josefovi vynadá tatínek. Teď mu může vynadat, protože jsme zaplatili dlužnou činži. Tatínek má beztoho zlost, že se za tu tmavou díru musí tolik platit, a máme zde samé štěnice, šváby a rusy. Jak pak bychom neměli, když já je vedle u Šišmasů chytám a domů nosím. Tatínek povídal, že by se beztoho mělo celé židovské město vypálit a že prý se již o to na magistrátě jedná. To se těším, až to budou vypalovat — snad by chytila také naše škola. Ale tu by nesměli hasit, to bych šláp hasičům na tu trubku z kuťaperky.

IV.

Když nám pan učitel dával vysvědčení, povídal mně: „No, ty se těš, co doma dostaneš, darebo!"

Musel jsem se smát, protože už jsem si strčil něco pod kalhoty, a ostatně má tatínek přeraženou hůl. A pak povídal ještě pan učitel: „A ne abyste o prázdninách kouřili, kluci! Uhlídám-li někoho z vás s doutníkem, tak si po prázdninách spolu promluvíme!"

To je dobré, on myslí, že nevíme, že budeme po vagacích mít jiného učitele, protože tenhle půjde o třídu vejš a my budeme repetýrovat. Já myslel, že je takový učitel chytřejší.

Ostatně já nebudu kouřit doutníky, já budu kouřit z dýmky. Už jsem si jednu vzal, když se tuhle hukynář s hokynářkou hádali a nedávali na krám pozor.

V.

To byl kraval, když jsme šli ze školy! Hned jsme s Klivorou Vincenci Hlaváčkovic namlátili, protože má nejlepší vysvědčení. Šel domů s brekem a bude prý to hned po vagacích ve škole žalovat. No počkej, ty dostaneš za ty dva měsíce ještě několikrát, abys nás nepsal na tabuli, když dáváš pozor. Takoví kluci, kteří se dobře učí, jsou nejprotivnější.

Tabáčník Pikola viděl, že Hlaváčka mlátíme, a křičel na nás, že jsme uličníci a pak se na nás rozběhl. Utekli jsme, ale Klivora povídal, že to Pikolovi nedaruje, že mu večer hodí něco na firmu. To jsem žádostiv! Půjdu s ním, ale dám pozor, aby mě nechytili. Klivora je silák. Povídal, až bude veliký, že natrhne Pikolovi ucho. Klivora to udělá.

VI.

To mně to špatně dopadlo s vysvědčením. Tatínek už na mne čekal, protože dnes nešel vy-

metat, a koupil si zatím novou rákosku. Jak viděl vysvědčení, hned mne chytil a už mně sázel. Ale při první ráně namák lepenku, kterou jsem si strčil do kalhot, vyndal ji — a to jsem teprv dostal. Rád bych věděl, jak to poznal? — Je pondělek — to mně tejden špatně začíná. Mamince poručil tatínek, aby mně nedávala žádný oběd. To je toho! Máme dnes beztoho hrách a já ho nerad.

VII.

Tatínek povídal, že bude bohu děkovat, až si vychodím školu — to prý mu spadne kámen s krku. Vždyť mě tam nemusil dávat — já se o to neprosil. Ostatně myslím, že bych té školy moh mít už dost, chodím tam už tři roky. Francek Řezníčků také nechodí do školy, protože v letě nosí řetkvičku po hospodách a v zimě sirky. A ten umí jiné věci než my, panečku. Já bych také raději chodil po hospodách než do školy. Francek Řezníčků dostává od hostů pivo nebo zbytky večeře a má plné kapsy „červů". Co jsou „červi", to my nikomu nepovíme, aby nám na to nikdo nepřišel. Červi jsou kousky doutníků, které páni zahazují. Když vyschnou, řežeme z nich turecký tabák a kouříme z dýmek. Francek Řezníčků má dýmku z kaštanu s brčkem a vykuřuje svůj turecký tabák v dřevníku. Já mám také takovou dýmku a ostatní kluci také.

Tatínek mluvil s maminkou, co ze mne bude, až vychodím školu. Maminka povídala, aby mě vzal na kominictví. To by se mně líbilo, to bych natíral kluky na potkání sazemi. Tatínek řek, že by mě radš zabil, než dal na kominictví; to prý nic nenese.

„Jak pak by to neslo, když ty všecko zanášíš k ‚žábě'!" povídala maminka.

Když jsem viděl, že je doma křik, utek jsem, protože na mne nedávali pozor.

VIII.

Přemejšlím, co bych si koupil, protože mám 22 krejcarů. Dostal jsem je od antiškvára za knihy ze školy, které jsem prodal, protože je teď nebudu potřebovat. Koupím si měchejř na tabák, protože mám děravou kapsu. Manče ho neokážu, ta by to prozradila a byl bych bit. Mám na Manču vztek, protože na mne pořád jen žaluje. Včera jsem jí za to rozpáral falešný cop na neděli. Ta bude koukat, kdo jí to udělal.

IX.

Je zle. Tatínek se ptal po knihách ze školy, abych prý opakoval. Já je všude na oko hledal, ale Manča vyzradila, že jsem je prodal. Tatínek mě chytil a nabil mně, že tam jsem celý modrý. Jak jsem byl bit, vypadl mi měchejř s tabákem a Manča ho hnedle dala tatínkovi, který už chtěl přestat, ale po tom měchejři začal znova. Já vím:

já budu nosit tabák ve futře čepice. Klivora ho tam taky má.

X.

Včera našel tatínek psa. Tatínek najde každou chvíli psa, protože za to dostane pětku, když ho poctivě odevzdá. Ale tohodle prý si necháme, protože je tuze hezký.

Já jsem rád, že budeme mít psa, protože ho budu moci mazat, abych nebyl pořád jen sám bit. V neděli s ním půjdu na procházku na Belbeder, uvážu si ho tam na louce ke stromu a ten jich dostane — — — —

* *
*

Náš boží letošek.

(Nár. Listy 1891.)

I.

Na letošní rok nezapomenu do smrti. Předně chodím posledně do školy a o vagacích budu mazat kluky, kteří se učili líp než já a nic se mně za to nestane, protože nebudou mít kam žalovat. Zadruhé máme v Praze výstavu a tu užiju skoro víc zadarmo než jinde za peníze.

Co to je výstava, nevím, ještě jsem tam nebyl. Myslím si, že jsou kolem dokola boudy a uprostřed flašinet a ten celý den hraje. A v těch boudách že je pořád tolik věcí jako před Mikulášem na Staroměstském náměstí. Je tam pořád mnoho lidí, kteří se na to dívají. Jsou prý tam

také policajti, aby se nic nestalo. Já se policajtů nebojím — já bych jim utek. Ještě jsem utekl každému. Policajt neumí běhat jako já.

Chtěl jsem se tam podívat a už jsem byl až u mostu u Eliščiných lázní. Ale neměl jsem krejcar a ten „Lumír" mě přes most nepustil.

Že se jmenujou „Lumíři", co vybírají na mostě krejcary, vím od zpěváka pana Šmída, když jsem vlez ondyno do pivováru u Celestýnů v Dlouhé třídě, kde zpíval a deklamoval.

Pak jsem šel na most pilotový, ale tam stál také jeden Lumír a ještě horší. Osopil se na mne, když jsem chtěl bez krejcaru přes most. Kdybych ho dědka potkal v naší ulici, tak bych mu vynadal. On by mne nechytil! Ale takový Lumír nesmí s mostu, protože by lidé chodili zadarmo na druhou stranu a obec by udělala pangrot — jak jednou povídal tatínek.

Tuhle náš vedlejší jeden žid udělal taky pangrot a zavřeli ho za to na tři neděle. Jeho Moric povídal, že jel tatínek do Vídně, ale já vím, že byl v kriminále, protože tam náš tatínek byl právě taky. Ale náš tatínek neudělal pangrot. Vytřískal vedle v butyce skla ve dveřích. Když ho za to zavřeli, šel jsem a vytřískal jsem tam zase okna. Nechytili mě.

Bez toho krejcaru se přes most nedostanu. Počkám tedy, až Vltava zamrzne. Na ledě nejsou žádní Lumíři. Jen bude-li pak ještě výstava!

II.

Nemusím čekat na zamrznutí. Už mám dva krejcary. Jeden tam, druhý nazpět — protože Lumíři stojí na obou stranách.

Dostal jsem ty dva krejcary od Karlíka domácích. Pustil jsem ho do našeho ohniště v kuchyni a okázal mu, že je vidět komínem až do nebe. Karlík to ještě nikdy neviděl, protože u nich mají kamna a v celém domě není jinde ohniště než u nás.

Taky chtěl Karlík vidět, jak se vymetají komíny. Řek jsem, aby počkal na ohništi a šel jsem na půdu a na střechu. Tam jsem spustil kouli do komína a koště z chvoje. Koule praštila Karlíka do hlavy a začal řvát. Nešel jsem dolů, abych nebyl bit. Taky na něj spadlo trochu sazí.

Doma ho svlékli, nařezali mu a celé odpůldne ho koupali. Z takových sazí je svinstva! Vím to podle tatínka, ale ten se meje jen jednou za tejden. Budu nejspíš také kominíkem. A těším se, až tak někomu vymáčknu pětku na obličej. Se mnou ať si pak nikdo nehraje!

Počkal jsem na půdě, až se rámus trochu utišil, aby mě hned nepopadli. Domácí je sprostý člověk, pohlavkuje také děti nájemníků. Však mu beztoho neplatíme činži. A vyhodit nás nemůže. Tatínek řek, že by mu zacpal komíny v celém domě. A tatínek by to udělal.

S půdy rovnou cestou jsem se vykrad z domu a běžel jsem k mostu. Kdyby u mne našli ty dva krejcary, vzali by mně je.

Lumír koukal, že už mám peníze. Však jich budu mít víc, až budu větší. Ale pak mu dám houby. Porazím ho, až bude natahovat ruku. Je to majstrátní člověk a na ty všecky má tatínek vztek. Udělám to k vůli tatínkovi.

III.

K výstavě jsem se dostal, ale do výstavy ne. Jsou tam taky Lumíři na suchu, v invalidní uniformě, a pouštějí za cedulky. Chtěli na mně modrou cedulku za dva šestáky.

Povídal jsem mu, tomu portýrovi, kdybych měl dva šestáky, že bych si koupil takového paňácu, jako je on. Volal na mne policajta. Ale kde! Než přišel policajt, byl jsem zas u Tivoli.

Ale byla docela jiná ta výstava, než jsem si ji představoval. Vypadá to jako město, uprostřed je věž s hodinami jako u svatého Petra. Dostanu-li se do výstavy, půjdu nejdřív na tu věž a spustím hodiny, aby pořád bily. Jednou jsem to udělal u sv. Petra a hodináře zavřeli.

Nazpátek jsem šel kolem Belbederu a přes míchaný most,* aby mně zbyl ten druhý krejcar.

---

* „Míchaným" nazval vtip lidový most Karlův, jehož dva oblouky zbořily se o veliké povodni v září 1890. Než byly pobořené oblouky znova postaveny, spojeny byly zdravé části mostu postranní konstrukcí dřevěnou, a proto mu říkáno míchaný. *Spis.*

Domů jsem nespěchal. Na to bití bylo času dost.

Bit jsem byl, od tatínka. Domácí na mě žaloval, že jsem mu zamazal Karlíka. Domácímu tatínek vynadal a mně natlouk. Tatínek nemá rád v domě mrzutosti. Jen až dopadnu Karlíka! Ostatně se mnou ať si domácí nehraje! Kouří pašované doutníky. A přes dům zůstává policajt. Tatínek povídal, že by domácího dávno udal, kdyby mu nebyl dlužen. Udělá prý to, až bude dlužen ještě víc.

Jak si k těm dvěma šestákům pomohu, nevím, ale na výstavu se dostanu. Naše škola tam byla, pan učitel říkal, aby si každý přinesl šesták na vstupné, dva novy na most a dva novy na housku. Chtěl jsem šesták od tatínka, ale ten mě sek za ucho. Prý mě tam pošle, až zas bude výstava dobytka. Tak jsem se tam se školou nedostal. Ale večer, když tatínek usnul, přetáhl jsem mu hodinky. To ho bude stát víc nežli šesták.

Po dobrém ty dva šestáky nedostanu. Mohl bych je mít, kdybych vybral červené prasátko, do kterého si maminka ukládá krejcary na kapra na Vánoce. Jen že je tatínek vždycky vidličkou vytahá, když jde do hospody. Maminka říká, že bude malý kapr za to, co tam zbyde. No nežli malý, radši žádný — a já beztoho nikdy rybu nedostanu. Jen že je prasátko nahoře na polici.

IV.

Mám vztek na Manču! To je naše nejstarší dítě, devatenáctiletá. Mám na ni proto vztek, že

už byla na té veřejné výstavě několikrát a já ne. Manča tam chodí se svým milovníkem. Manča dřív mluvila s Josefem hausmistrovic, ale tatínek jí to přetrh. Tatínek povídal, že nemá takovou chudou šlechtu rád a že je mu milejší policajt, který se může ženit. A Manča, když mluvila s Jozefem hausmistrovic, byla by s ním vystála dolík za mandlem v průjezdě a nechávala šití rukavic.

Na Jozefa měl jsem taky vztek, protože byl holomek. Pohlavkoval mě a hodil mně dva špačky do kanálu. Za to jsem byl s tatínkem alianc a řek jsem mu jednou večír, že už zase Manča s Josefem stojí za mandlem. Tatínek šel a posadil mu na hlavu obráceně putynku sazí a řek, že mu dá ještě jednu, chce-li. Josef nechtěl. Bodejť by chtěl.

Tenkrát z toho byla v celé ulici náramná sláva a tatínka vedli na komisariát, odkud přišel teprv druhý den.

Teď má Manča jednoho frajtra od těch nových Mamula, co se jmenujou Katty. Ze začátku mu tatínek taky nadával a Manče taky, protože nechtěl mít žádnou dceru vojandu, ale teď se na vojáka udobřil, protože mu frajtr nosí paklíky vojanského tabáku.

Vojanský tabák je dobrý. Kouřím ho taky, když není tatínek doma. Ale je v něm mnoho šťopek a špagátu.

V.

S tou výstavou mám naháňky. Byl jsem na Haštalském plácku, tam byl náramný shon. Nad

Prahou letěl opravdický balón s lidma. Ptal jsem se policajta, neví-li, kde ten balón spadne, a on řekl, že mě sebere, chci-li. Utekl jsem kus a křičel jsem na něj, aby si sebral toho balóna.

Ten balón letěl z výstavy.

Kdybych j á byl na výstavě, zůstal bych tam a neletěl bych nikam. Ostatně se těším, že se ten balón chytí někde za telefon. Tatínek povídal, že by s tím balónem neletěl ani za pečeného žida. Já bych letěl a vyplazoval na lidi jazyk a nikdo by mě nechytil.

VI.

Domácích Karel byl na výstavě se školou a když se vrátil, vypravoval nám ostatním, co tam viděl. Je tam prý jeden uzenář Chmel, ten seká mašinou párky a cerbuláty a prodává je i s papírovými talířky. Pak je tam bouda s nějakým fonografem, skrz který se slyší ještě dnes, co kdo včera povídal. Pak je tam tramvaj přes kopečky bez koní, skluzavka. Pak prý jsou tam nějací lidé, černí jako kominíci a nepustí to z nich. To vím, to jsou ti z fíkové cikorie.

Karel měl také šest těch talířků od uzenek. Když nám to všecko vypověděl, vzali jsme mu talířky a namlátili jsme mu, že tam byl.

VII.

Maminka dávala celý týden krejcary do prasátka a tatínek je nevybral, protože měl práci. Tak jsem je vybral já, abych měl na výstavu.

Vylezl jsem v sobotu večer na polici, sundal jsem prasátko, udělal jsem mu do břicha díru a vybral jsem krejcary. Aby to nikdo nepoznal, zalepil jsem díru pečírvoskem. Dostal jsem kus pečírvosku od Franty hokynářovic za jeden talířek z výstavy, co jsem vzal Karlovi.

VIII.

Zpomněl jsem si, že by to přece poznali, kdyby v prasátku nic nerachotilo. V neděli ráno, když tatínek spal, uřezal jsem mu knoflíky od veteránských kalhot a naházel jsem je do prasete. Ty kalhoty tatínek beztoho nosí jenom na funusy.

Maminka to neviděla, byla pro mléko. Manča taky ne; dělala si v kuchyni kulmou lokny. Tak to nikdo nepozná.

IX.

Včera v neděli jsem byl na výstavě! Tatínek šel po obědě k „chytrému zvířeti“* na Svatojanském náměstí, Manča šla s frajtrem, maminka odváděla prádlo.

Domácí mě poslali, abych jim proved Hektora na provázku. Přivázal jsem v druhé ulici Hektora ke kandelábru a šel jsem na výstavu.

Na mostě jsem neplatil. Byl tam veliký nával a já se protáh za jedním omnibusem.

Před výstavou mně povídal jeden kluk, že bych byl hloupý, kdybych platil za modrý lístek,

---

* Říkalo se tak tamnímu hostinci „u lišky“, nyní již zbořenému. *Spis.*

že on také neplatí. Že mně za krejcar okáže, kudy se tam chodí bez peněz.

Chodí se, od Holešovic od kapličky. Tam jsou vysekané schody a blízko té kopečkové tramvaje se leze přes plaňka. Tam se vybírá jen po čtyrech krejcarech, ale ne biletář z vejstavy. To je soukromý podnik.

Z komitétu tam nebyl nikdo, právě měli ti páni jinde práci, vítali Rusy u hlavního portugálu. (To je ta velká brána napřed.) Strážníci tam také nebyli — dělali prý hostům u portugálu špalír. Tak byl přes plaňka volný vstup. Proto je na vejstavě vždy více lidí než v novinách, povídal jeden lepič.

Než přelezli ti první, co přišli přede mnou, povídal jeden barvířský učedník (měl ruce jako pendrek), že se druhou stranou od Stromovky může docela zadarmo. Šel jsem tedy tam a bylo to pravda. Divná věc, proč dělali turnykety, když se tam může bez nich. Až přijdu domů, povím to Frantovi hokynářovic a v neděli tam půjdeme spolu.

X.

Vejstava je krásnější, než jsem si myslil, a je větší, než celá naše čtvrť. Také tam bylo víc lidí. Nejvíc jich bylo v ochutnávárnách.

Z toho prasátka jsem vzal pětadvacet krejcarů a teprv jsem utratil krejcar. To si koupím takový párek s talířkem.

Ani ten jsem si nekoupil. Právě tam vodili zas jednu školu z venkova — každý chlapec měl na prsou pentličku.

Jeden kluk ji ztratil, já ji zved, přidělal jsem si ji na kabát a šel jsem se školou.

Učitel nás vedl do těch ochutnáváren a tam nám hodní pánové dávali párky a pivo docela zadarmo. Tam jsem měl leknutí. Jeden pán s brejlema se ptal, odkud jsme. To jsem sám nevěděl. Ale andělíček strážný mě neopustil.

„Mám to na pentličce!" Pán si to přečetl, pohladil mě a dal mně šesták.

To si tu pentličku nechám a budu tam s ní chodit pořád.

Pak mně řek ten pán, abych si dobře prohlíd vejstavu a Prahu. Prahu! Tu znám líp než on.

Ale přece jsem se trochu bál a když mně dal jiný pán ještě jeden šesták, vytratil jsem se ze školy a chodil jsem vejstavou sám.

V jednom krámě — bylo tam napsáno „Domácnost" — jsem si vzal se stolu několik servitků z hedbávného papíru. To z nich budou balóny! To budou kluci koukat!

XI.

Dnes už nemohu nic psát. To jsem byl bit! Domácí čekal na mne s Hektorem a když se nedočkal, šel nás hledat. Našel Hektora ve vedlejší ulici u kandelábru polo uškrceného. Pak

čekal na tatínka před domem a žaloval mu a aby prý mně nabil.

Takovou věc udělá tatínek každému k vůli. Přišel domů a nařezal mně. Při tom mně rozbil talířky z vejstavy, které jsem měl v zadu v kalhotách. Ale aspoň to tak nebolelo.

Zejtra koupím Hektorovi kebuli a otrávím ho, psa neřádného. Snad s ním nebudu chodit na výstavu!

XII.

Dnes v pondělí hned ráno jsem dostal podruhé. Tatínek včera všechno propil a chtěl dnes poslat veteránské kalhoty do záložny. Hned poznal, že u nich nejsou knoflíky. To se ví, svedlo se to na mne. — Dnes bylo bití víc než včera a víc to bolelo, protože jsem už neměl talířky.

Nejspíš dostanu ještě jednou, až se bude prohlížet prasátko. Nepomůže-li mně nějak Manča! Ale nepomůže-li, povím na ni, že šla včera večer s frajtrem od Katty k muzice, když tatínek zapad do hospody. A tatínek jí to zakázal, protože mu frajtr teď nosí málo tabáku; frajtr prodává každý druhý paklík, aby měl na hospodu s Mančou.

XIII.

Z bití ani nevycházím. Ještě jsem si nemohl sednout po včerejšku, jak mě tatínek zesekal, že jsem mu uřezal knoflíky od veteránských kalhot, a už jsem dostal od repetyce. Tatínek poslal kal-

hoty do zastavárny, kde na ně půjčili o zlatku míň než jindy, poněvadž neměly knoflíky. Jsou to sloni, v té zastavárně — za zlatku není knoflíků ani na jenerálských kalhotách!

Ale tatínek tu zlatku potřeboval a řádil, když se Manča vrátila jen s jednou zlatkou a vyřizovala, proč nenese druhou. Kam prý jsem dal knoflíky! Já neřek, že do prasátka, já se bál. Tak mě tatínek popad — — — Ale tentokrát si pochutnal. Ještě jsem nebyl oblečen — dostal jsem na živé maso. Víckrát nebudu s oblékáním tak otálet! V naší rodině aby nosily děti troje kalhoty — samý mazov. Je-li to to vychování, o kterém se mluví, tak jsem z celé čtvrti nejvychovanější dítě.

* * *

Ostatně tenhle výprask jsem nemusel dostat. To zavinila Manča, naše nejstarší. Mohla také důra na kalhoty nějakých knoflíků našit, než je nesla do zastavárny. Udělala mně to schválně, já vím. Ale já jí to osladím! Až za ní přijde ten její frajtr od Katty, políknu na něj za mandl železa — náš domácí je má ve dřevníku na německé myši — a frajtr se do nich chytí! To se těším, až přijde se železama na nohách do kasáren! Je to proti předpisu, přijde za to na pevnost a Manča bude bez frajtra. Ať je, když já byl bit.

Až se frajtr chytí, svolám na to kluky z celé ulice. Bude to podívaná, jakou jsme ještě neměli. Frajtr v pasti! A chytí se bez masa! Na „něm-

kyně" se musí dávat maso! Taková myš je chytrá potvora. U hokynáře tuhle vyžraly půl soudku sardelí, od spodu. Koukal, kudy tam přišly! Já mu ho navrtal, ten soudek, poněvadž mě chramostejl praštil dřevákem, když jsem si jednu sardelku pod sklem vytáh. Ale netrefil mě. Dřevák se rozbil o dláždění.

* * *

Trochu jsem tatínka udobřil. Byl jsem dnes zase ve výstavě. Čouhal jsem u mostu, když vedli do výstavy zas nějakou školu. Mám tu pentličku, kterou jsem ve výstavě našel, tak jsem si ji přišpendlil a vmíchal jsem se mezi kluky. Nevšimli si mě, protože čuměli na Prahu kolem do kola. To věřím, kluci, takový most jste neviděli, doma ho nemáte. Kde by vzali takovou Vltavu jako my v Praze!

Protože jsem šel se školou, neplatil jsem krejcar. A Lumíři nepoznali, že jsem z Prahy. A s tou školou jsem se dostal až do výstavy. Kdo za mě platil, nevím. Ale pak jsem se utrh, protože ty kluky vedli hned do respektývy na staré hrnce a pohrabáče. O to já nestojím.

Šel jsem k průmyslovému paláci. Tam jsem si všim teprv dnes, že je u vrat taková plechová líska a na ní stojí: Račte odložiti doutník. Koukal jsem a viděl, že tam páni dávají slavíky, ale někdy hezky dlouhé. Tak jsem čekal a když tam někdo vložil cigaro, hned jsem je vybral. Měl jsem jich

za dopoledne celou trafiku. Když jsem šel domů, prodal jsem jich na cestě asi sedm po krejcaru a domů jsem jich přines ještě dvaatřicet.

Koukal tatínek na špeciality, když jsem mu je vysypal. A hned začal udit. Já mu neřek, že jsem si v botě nechal také tři nejdelší kousky.

Tak se na mne trochu udobřil. Ale Ježíšmarjá, až přijde na ty knoflíky v praseti — nebude to nic platno. Nevím, mám-li se svěřit Manče, aby mně pomohla. Kdyby to udělala, nepolík bych jí na frajtra.

* * *

Čím dál, tím hůř!

(Národ. Listy v únoru 1894.)

I.

Tenhle titulek nahoře jsem si opsal z jedné knížky, na které byl vytištěn a kterou mně půjčil pan učitel ve škole, ale která se mně nelíbila. Protože tatínek vždycky říká: „čím dál, tím hůř, jak ta bába povídala, když se schodů padala". V naší ulici spadla jednou jedna bába se schodů i s putnou, protože byla nadrátovaná, jak tatínek povídal. Tak já myslil, že se v té knížce o té bábě vypravuje. Ale nebylo tam o ní docela nic. Tatínek tam tu bábu taky hledal, a když ji nenašel, povídal, že je to podvod. Že by se takové knihy neměly tisknout. — Aby se nikdo jiný nenapálil, napsal jsem pod ten titulek Čím dál tím hůř:

„ale ne s tou bábou", jako tiskacím písmem. Ale nepovedlo se mi to jako tiskaři, bylo to znát. Tak ze strachu, abych nebyl bit, slepil jsem první dva listy dohromady a strčil jsem knihu učiteli, když u nás byl pan inspektor a když neměl čas na ni se dívat, a nic jsem za to slepení nedostal. A na památku jsem si ten titulek napsal.

II.

Tímhle sešitem začínám znova psát svoje památky, protože maminka moje staré zápisky vypotřebovala na dolky. Dřív je pekla na „Pražském denníku", ale tatínek povídal, že jí je hodí na hlavu, že takové svinstvo nebude jíst, protože se z toho denníku všecko písmo otiskovalo na dolky.

A mám radost, že je tenhle sešit docela zadarmo. Karlík domácích mě poslal k papírníkovi pro jeden sešit, já si vybíral, vybíral, a když papírník nedával pozor, vytahal jsem mu ze všech sešitů ty malé červené ceduličky. A kdo jich přinese deset, dostane jeden sešit zadarmo, jako stálý odběratel. Tak já odebral jen ty cedulky a dostal jsem sešit.

III.

Od té doby, co nám zavřeli tu jubilejní výstavu, nemáme v Praze žádnou legraci. Tatínek říká, že ještě nikdy nebylo tak zle jako teď. Lidi prý tam všecko v ochutnávárnách projedli a propili a teď nedají nic vydělat. Ani ty komíny prý nene-

chávají protahovat, zvlášť v naší kolátuře. Protože prý tam budou provádět nějakou asanaci a tak jim to už za outratu nestojí.

Já nevím, co je asanace, ale tatínek povídal, že prý se to Jericho bude bourat. Jericho vím, co je, to je naše pátá čtvrt. Ale maminka mu povídala, aby se nestaral, než ta asanace bude, že ještě několik půlmistrů přijde do pense a na Volšany, že si na to nechali dělat nový pohřební omnibus.

IV.

Já vím, proč Jericho. To bylo dřívejc v Palestýně, a když ho tam rozbourali, všichni, co v něm byli, přestěhovali se do páté čtvrtě pražské. To jsou ti, co prodávají staré kalhoty a kradené zimníky, flinty bez kohoutků a brejle beze skel. Tatínek vždycky říká, když se někde něco ukradne, v Jerichu že se to najde.

Ale ondyno k nám strčil jeden takový z Jericha hlavu a křičel, máme-li něco starého na prodej. Tatínek povídal: Leda mou starou. — To mu pak maminka vynadala. Tatínkovi, ne tomu z Jericha.

V.

To zas máme zábavu v domě. Domácí si koupil malé čuně a má ho v dřevníku na petlici. Tatínek povídal, že je na to zákaz, že je na prasata majstrátská zdravotní komise. Kdyby to věděl maj-

strát, že by platil domácí pokutu. Maminka povídala: Ty se o prase domácího nestarej a buď rád, že nás nedeložíruje, když neplatíš činži. To by se nalez, majstrát, do každého dřevníku!

Nás už deložírovali dvakrát. To jsem byl rád, vždycky nám u toho stál policajt, aby se nic neukradlo. To kluci z ulice očumovali!

VI.

To prase domácích žere taky mrtvé myši. A těch tu je. Ale tatínek povídal, že po nich může dostat típec. Teďka vím, proč jsme tuhle v jedné jitrnici našli myší ocásek, když je prasata jedí. Ale tatínek tomu trakterovi zahrál! Musil mu trakter dát ještě dvě, aby s tím tatínek mlčel, a hrnec polívky, a měli jsme doma vepřové hody. Tatínek povídal: tenhle ocásek se mně vyplatí, s tím já budu chodit po všech uzenářích a vejčepech. To bude jitrnic. Ale maminka povídala, jen aby zas tatínka nezavřeli.

VII.

Náš domácí je mamlas. Chodí po domě v bačkorách a já ho neslyšel, když jsem za mandlem v průjezdě vypaloval sopku, a on mně dal dva pohlavky. Ty mu přijdou draho. Já mám dost pohlavků ve škole, já nepotřebuju žádné od domácího. Kdybych věděl, kde je ta zdravotní komise, šel bych tam a udal to prase, aby mu ho zapověděli. Něco mu udělám, to vím. Jen až mě to

napadne. Tatínek povídal, abych se nedal od nikoho otloukat, že nejsem za krejcar. Co potřebuju, že mně nařeže sám.

VIII.

To se těším na neděli! Mám hřebíky. Byli u nás pokrejvači a spravovali střechu. Na ulici máme tašky, do dvora šindele. V poledne, když chrápali, vylezl jsem vikýřem do žlabu a vzal jsem si tam hrst hřebíků. Budu je někam zarážet. To je náramná zábava.

Dneska jsem měl hroznou radost. Už to má domácí z Prahy doma, ty pohlavky. Ve vedlejší ulici byl veteránský funus. Náš domácí je u nich taky a vedl kondukt. Celý dům byl prázdný. Šel jsem ještě dřív na dvoreček, kouk jsem se na dřevník a už jsem věděl, co udělám. Vytáh jsem z petlice kolíček a pootevřel jsem dvířka a utek jsem. Nikdo mě neviděl. Pak jsem šel na funus.

Když jsme šli s funusem naší ulicí, byl tam náramný poplach. Běhalo tam naše prase, všichni kluci ho chytali. Domácí se na ně kouk, nechal funus funusem a hnal se za ním až na František. Takhle veterána ještě nikdo neviděl. Se šerpou a v bílých rukavičkách. Tatínek povídal, že ho za to vyženou ze spolku. Ať. Tatínka taky vypověděli, když si z futrálu na prápor udělal kalhoty do práce.

Domácího i s vepřem chytil u Rudolfína policajt a všecko si zapsal. Teď to přijde na magi-

strát a domácí bude platit. Ať. Já mu dám pohlavkovat nájemnické děti!

IX.

Včera byla neděle, ale vždycky, když se na něco těším, zle mi to dopadne. Tatínek šel do spolku Šnofounů, protože je tam předsedou, maminka odváděla prádlo, Manča byla v divadle „U chytrého zvířete". Já byl doma sám, tak jsem se těšil na ty hřebíky. Kladivo máme. Vzal jsem hřebíky a všecky jsem je zarážel do nábytku. Do stolu v kuchyni, do almary, do postele, Manče do kufru. Ale hřebíků bylo málo, tak jsem je zas kleštěma vytahoval a znova je zarážel hned vedle. Ani nemůže být lepší nedělní zábavy po tom dření ve škole.

Ale když jsem je zarážel po čtvrté, ani jsem neslyšel, jak vrzly dvéře, a neviděl, že přišel tatínek. Zapomněl doma klíč od domu, šel si pro něj. Viděl, co dělám, skočil po mně — panečku, to jsem zas jednou dostal. Jak je to na té knížce vytištěno: Čím dál, tím hůř. To se dnes pan učitel divil, že tak pokojně ve škole sedím, a říkal, že snad přece dostávám rozum. Rozum mám dávno, ale bití dostávám, a to sebou člověk nerad vrtí. Však já si to vynahradím, až se mi to vzádu zahojí! — — —

OBSAH.

